Kelebekler Zamanı

JULIA ALVAREZ

İngilizceden Çeviren: Ege Candemir

AYRINTI

JULIA ALVAREZ

1960 yılında, on yaşındayken ailesiyle birlikte Dominik Cumhuriyeti'nden ayrılıp Amerika Birleşik Devletleri'ne yerleşmiştir. Altı roman, üç kurmaca olmayan kitap, üç şiir kitabı yazmış; çocuk ve genç yetişkin edebiyatına on eser kazandırmıştır. Eserleri geniş çevrelerce bilinir. 2007 yılında *Congressional Hispanic Caucus Institute*'ten (Kongre Hispanik Birlik Enstitüsü) edebiyat dalında *Latina* Lider Ödülü'nü, 2002 yılında edebiyat dalında Hispanik Miras Ödülü'nü, 2000 yılında da *Latina* dergisinin Yılın Kadını ödülünü almıştır ve New York Halk Kütüphanesi'nin "The Hand of the Poet: Original Manuscripts by 100 Masters, From John Donne to Julia Alvarez" (Şairin Eli: John Donne'dan Julia Alvarez'e 100 Ustanın El Yazmaları) programına dahil olmuştur. Şu an Middlebury Üniversitesi'nde konuk yazarlık yapan Alvarez, eşi Bill Eichner ile birlikte memleketi Dominik Cumhuriyeti'nde bir kahve çiftliği ve okuryazarlık merkezi olan Alta Gracia'yı kurmuştur.
Kelebekler Zamanı, "National Endowment for the Arts" (Amerika Birleşik Devletleri Ulusal Sanat Vakfı) tarafından 2009 yılında vakfın *Big Read* programına uygun görülmüştür.

Ayrıntı: 1076
Edebiyat Dizisi: 232

Kelebekler Zamanı
Julia Alvarez

Kitabın Özgün Adı
In the Time of the Butterflies

İngilizceden Çeviren
Ege Candemir

Son Okuma
Ahmet Batmaz

© Julia Alvarez, 2010
All rights reserved. No part of this book may be reproduced, in any form without written permission from the Publisher. Published by arrangement with Susan Bergholtz Literary Services via AnatoliaLit Agency.
Türkçe yayım hakları AnatoliaLit Ajans aracılığıyla alınmıştır.

Bu kitabın Türkçe yayım hakları
Ayrıntı Yayınları'na aittir.

Kapak Fotoğrafı
Darrell Gulin / DigitalVision / Getty Images Turkey

Kapak Tasarımı
Arslan Kahraman

Dizgi
Kâni Kumanovalı

Baskı ve Cilt
Kayhan Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti.
Merkez Efendi Mah. Fazılpaşa Cad. No: 8/2 Topkapı/İstanbul
Tel.: (0212) 612 31 85 – 576 00 66
Sertifika No.: 12156

Birinci Basım: *Haziran 2017*

Baskı Adedi *2000*

ISBN 978-605-314-191-4
Sertifika No: 10704

AYRINTI YAYINLARI
Basım Dağıtım San. ve Tic. A.Ş.
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sok. No: 3 Cağaloğlu – İstanbul
Tel.: (0212) 512 15 00 Fax: (0212) 512 15 11
www.ayrintiyayinlari.com.tr & info@ayrintiyayinlari.com.tr

twitter.com/ayrintiyayinevi facebook.com/ayrintiyayinevi instagram.com/ayrintiyayinları

Julia Alvarez

Kelebekler Zamanı

AYRINTI

EDEBİYAT DİZİSİ SON ÇIKAN KİTAPLAR

BİR SON DUYGUSU / *Julian Barnes*
HAYAT DÜZEYLERİ / *Julian Barnes*
MUTSUZLUK ZAMANLARINDA MUTLULUK / *Wilhelm Genazino*
KIRIK KÖŞELİ İLKBAHAR / *Mario Benedetti*
GECELERİ DAİRELER ÇİZEREK YÜRÜRÜZ / *Daniel Alarcon*
BİR BUĞDAY TANESİ / *Ngũgĩ wa Thiong'o*
İSTİSNA / *Christian Jungersen*
ORBITOR / *Mircea Cărtărescu*
KAYBOLUYORSUN / *Christian Jungersen*
İÇERDEKİLER / *Victor Serge*
TİBET ŞEFTALİ TURTASI / *Tom Robbins*
BAHAR / *Sabine Adatepe*
CHE'NİN BİRLİĞİ / *Carlos Gamerro*
EFENDİNİN GÜZELİ / *Albert Cohen*
FRANSIZ SAVAŞ SANATI / *Alexis Jenni*
ARADAKİ NEHİR / *Ngũgĩ wa Thiong'o*
BEDENİN GÜNCESİ / *Daniel Pennac*
ZAMANIN GÜRÜLTÜSÜ / *Julian Barnes*
ORBİTOR Göz Kamaştırıcı / *Mircea Cărtărescu*
KIRAÇ GÖKYÜZÜ / *E. E. Sule*
DENİZ DENİZ / *Iris Murdoch*
BAŞLAMA YERİ / *Ursula K. Le Guin*
SİLAHI SEÇMEK / *Judith Kuckart*
KARANLIK GÜZERGÂHLAR / *John Ralston Saul*
AĞABEYİNE ÇİÇEK TAŞIYAN KIZ / *Natsuki Ikezawa*
NOSTALJİ / *Mircea Cărtărescu*

İçindekiler

I

1938 - 1946 arası

Birinci Bölüm / Dedé, 1994 ve 1943 dolayları 13
İkinci Bölüm / Minerva, 1938, 1941, 1944 23
Üçüncü Bölüm / Bu Küçük Defter
María Teresa'ya Aittir, 1945 – 1946 arası 44
Dördüncü Bölüm / Patria, 1946 60

II

1948 – 1959 arası

Beşinci Bölüm / Dedé, 1994 ve 1948 81
Altıncı Bölüm / Minerva, 1949 104
Yedinci Bölüm / María Teresa, 1953 – 1958 arası 143
Sekizinci Bölüm / Patria, 1959 178

III
1960

Dokuzuncu Bölüm / Dedé, 1994 ve 1960 205
Onuncu Bölüm / Patria, Ocak 1960 – Mart 1960 arası 238
On Birinci Bölüm / María Teresa,
Mart 1960 – Ağustos 1960 arası 269
On İkinci Bölüm / Minerva,
Ağustos 1960 – 25 Kasım 1960 arası 302

Son Söz

Dedé / 1994 351
Bir Not 375

Kelebekler Zamanı
Kelebeklerin Peşinde: Yazardan Bir Not
Okuma ve Tartışma Kılavuzu

Kelebeklerin Peşinde 381
Okuma ve Tartışma Kılavuzu 390

Dedé'ye

Patria Mercedes Mirabal
27 Şubat 1924 – 25 Kasım 1960

Minerva Mirabal
12 Mart 1926 – 25 Kasım 1960

María Teresa Mirabal
15 Ekim 1935 – 25 Kasım 1960

ve

Rufino de La Cruz
10 Kasım 1923 – 25 Kasım 1960

anısına

I
1938 - 1946 arası

Birinci Bölüm
Dedé
1994 ve 1943 dolayları

Cennetkuşu çiçeğinin kurumuş dallarını yoluyor; ne zaman bir araba sesi duysa bitkinin arkasından kafasını uzatıp bakıyor. O kadın toprak yolun köşesindeki hibiskusun arkasında kalan bu eski evi hayatta göremez. Kiralanmış arabası ve elinde haritasıyla yol ismi soran bir *gringa dominicana** nasıl bulsun burayı! Dedé'yi bu sabah küçük müzedeyken aramıştı kadın.

Gelip Dedé'yle Mirabal kardeşler hakkında konuşabilir miydi acaba? Aslen buralı ama uzun yıllar Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşamış, o yüzden İspanyolcası ne yazık ki pek iyi değil. Mirabal kardeşler (yine) ne yazık ki orada tanınmıyor, halbuki yeraltının o adsız kahramanlarının unutulup gitmelerinin bir suç olması lazım, vesaire vesaire.

Tanrı'm, yine onlardan biri. Artık otuz dört yıl oldu; anmalar, röportajlar, ölülere sunulan hürmetler kesildi sayılır. Dedé

* Amerikalılaşmış Dominikli (kadın). (ç.n.)

yalnızca birkaç ayda bir bunlarla uğraşarak hayatına devam edebiliyor. Zaten uzun zamandır sadece Kasım aylarında katlanmak zorunda kalıyor bu duruma. Her yıl Kasım'ın 25'i geldiğinde, televizyon ekipleri kapısını çalıyor. Önce bir zorunlu röportaj var. Sonra müzedeki büyük kutlama, ta Peru'dan, Paraguay'dan gelen temsilciler... Kutlama değil çile aslında, o kadar fazla kanepe hazırlaması, yardıma gelecek yeğenlerinin bazen zamanında gelmemesi derken. Ama aylardan Mart, *¡María Santísima!** Yedi ay daha isimsiz kalma hakkı yok mu?

"Bu akşamüstü nasıl olur? Sonra bir planım var" diye yalan söylüyor Dedé sese. Söylemek zorunda. Yoksa hiç susmuyor, densiz densiz sorular soruyorlar.

Telefonun diğer ucunda minnet dolu bir velvele kopuyor, kadının ithal zırvalamaları Dedé'yi gülümsetiyor. "Sıcak tavrınızın açıklığı" diyor kadın, "beni çok *mümkün* etti."

"Yani Santiago tarafından gelirken Salcedo'ya sapıyorum?" diye soruyor.

"*Exactemente.*** Koca *anacahuita* ağacını görünce de sola dönüyorsunuz."

"Koca... bir... ağaç..." diye tekrar ediyor kadın. Bir de hepsini yazıyor mu! "Sola dönüyorum. Sokağın adı ne?"

"*Anacahuita* ağacının yanındaki yol diye geçiyor. Sokaklara isim vermiyoruz" diyor Dedé. Sabrını koruyabilmek için bir şeyler karalamaya başlamış. Müze telefonunun yanında kalmış bir zarfın arkasına çiçekleri açmış, dalları zarfın kapağına taşan kocaman bir ağaç çiziyor. "Buradaki *campesino*ların*** çoğu okuma yazma bilmiyor, o yüzden yollara isim vermenin bize pek bir yararı olmaz zaten."

Ses, utandığını belli eden bir kahkaha atıyor. "Elbette. Bu kadın da hiçbir şeyden anlamıyor diyorsunuzdur içinizden kesin." *Tan afuera de la cosa.*****

Dedé dudağını ısırıyor. "Yok canım" diye bir yalan daha söylüyor. "Bu akşamüstü görüşüyoruz o zaman."

---

* Meryem aşkına! (ç.n.)
** Aynen öyle. (ç.n.)
*** Köylü. (ç.n.)
**** Dünyadan haberi yok. (ç.n.)

Ses soruyor: "Kaç gibi?"

Ah, doğru. *Gringo*lara saat vermek lazım. Ama böyle "hah, şimdi" dedirtecek anlar için belli bir saat söylenemez ki. "Üç, üç buçuk, dört civarından sonra herhangi bir saat olur."

Kadın gülüyor. "Dominik saati ha?"

"¡Exactamente!" Nihayet, kadın buralarda işlerin nasıl yürüdüğünü anlamaya başladı. Dedé, ahizeyi yuvasına yerleştirdikten sonra *anacahuita* ağacının kök yapısını detaylandırmaya devam ediyor. Dalları gölgelendiriyor, sonra da eğlence olsun diye zarfı açıp kapatarak ağacın önce parçalanıp sonra eski haline geri dönmesini izliyor.

* * *

Bahçedeki mutfakta duran radyo saatin üç olduğunu duyurunca şaşırıyor Dedé.

Öğle yemeğinden beri bir yandan Amerikalı kadının bahçenin *galería*dan* görebileceği kadarını toparlayarak bekliyor. Dedé'nin böyle röportajlardan çekinmesinin bir sebebi kesinlikle bu. Bir anda hayatı sanki bir sergiymiş, o da bu sergiyi hazırlamaya çalışıyormuş gibi gelmeye başlıyor ona. Serginin adı, okuma yazma bilenler için itinayla yazılmış: HAYATTA KALAN KIZ KARDEŞ.

Adımlarını doğru atarsa (Patria'nın diktiği limon ağacının limonlarından bir bardak limonata, kızların büyüdüğü evin kısa bir turu) çoğunlukla Dedé'yi haftalarca anılarında dolaştırıp cevaplarını arattıran o dikenli soruları sormadan mutlu mesut ayrılıyorlar evden. Çünkü, *neden,* demeye getiriyorlar bir şekilde, *neden hayatta kalan siz oldunuz?*

Biricik güzeline, iki yıl önce Hawaii'den arakladığı kelebek orkidesine eğiliyor şimdi. Şirkette en çok satış yapan eleman olarak son üç yıldır seyahat kazanıyor Dedé. Yeğeni Minou, teyzesinin aslında on yıl önce boşandıktan sonra başladığı bu "yeni" işinin çok ironik olduğunu söyleyip duruyor. Dedé, şirketin en çok hayat sigortası satan çalışanı. Herkes üç karde-

* Misafirlerin ağırlandığı kapalı veranda. (ç.n.)

şiyle beraber öldürülmemiş olan kadından almak istiyor poliçesini. O ne yapsın?

Bir araba kapısı çarpınca Dedé irkiliyor. Sakinleştiğinde değerli kelebek orkidesini kırdığını fark ediyor. Düşen çiçeği alıp yüzünü buruşturarak kırık ucu düzeltiyor. Belki büyük şeylerin acısı ancak böyle çekilebiliyordur: Kırpık kırpık, çimdik çimdik, damla damla üzülerek.

Sahiden ama, bu kadının araba kapılarını daha yavaş kapatması lazım. Yaşlı başlı bir kadının sinirlerini bozmadan. Sadece ben değil, diye düşünüyor Dedé. Belli bir nesil Dominiklilerden kim olsa silah sesini andıran o sesle yerinden zıplardı.

* * *

Kadına biraz evi gezdiriyor: *Mamá'nın* odası, benim ve Patria'nınki ama Patria erkenden evlendiği için daha çok benim sayılır, Minerva ve María Teresa'nınki.* Diğer yatak odasını Mamá ile beraber uyumayı bıraktıktan sonra babasının kullandığını söylemiyor. Kızların üç fotoğrafı var, eskiden çok sevdikleri ama artık her Kasım posterleri süsleyen ve bir zamanlar özel olsalar da şimdilerde çok ünlü oldukları için Dedé'ye kendi kız kardeşlerinin değilmiş gibi gelen fotoğraflar bunlar.

Altlarındaki küçük masaya bir vazo, vazonun içine de ipekten yapay bir orkide koymuş Dedé. Mamá'nın kızlar için her gün taze bir çiçek geleneğini devam ettiremediği için hâlâ kendini suçlu hissediyor. Ama aslında vakti de yok, hem işini, hem müzeyi hem de evi aynı anda idare etmesi lazım. Modern bir kadın olup yine de eski duygusallıkları korumak mümkün değil. Hem kimin içindi ki o taze orkide? Dedé fotoğraflardaki genç yüzlere baktığında en çok kendisinin o yaştaki halini özlüyor.

Röportajcı kadın portrelerin önünde duruyor, Dedé de tekrarlaya tekrarlaya ezberlediği, cevapları elinin altında olan soruları beklemeye koyuluyor: *Hangisi hangisi? Bu fotoğraflar*

* Anne. (ç.n.)

çekildiğinde kaç yaşındalardı? Ama cılız kadın bambaşka bir soru soruyor: "Peki siz neredesiniz?"

Dedé tedirgin tedirgin gülüyor. Sanki kadın aklını okuyuverdi. "Bu koridoru sadece kızlara ayırdım" diyor. Tam o anda kadının omzunun üzerinden odasının kapısını aralık unuttuğunu görüyor; hafif açıklıktan yatağının üzerine fırlatıp attığı, zavallı ve terk edilmiş gibi duran geceliği gözüne çarpıyor. Keşke evi bir dolaşıp yatak odalarının kapılarını kapatsaydım, diye hayıflanıyor.

"Hayır, yani doğum sırası olarak diyorum. En küçük müsünüz, en büyük mü?"

Kadın hiçbir makale ya da biyografiyi okumamış o zaman. Dedé rahat bir nefes alıyor. Ona ailesini sıradan bir aileymiş gibi hissettiren basit şeylerden; doğum günleri, düğünler veya bebeklerden konuşabilirler demek ki. Yine tepe noktaları, ama normal aileler için.

Dedé sırayı sayıyor.

"Yaş olarak çok hızlı" diye belirtiyor kadın, kendini pek normal ifade edemeyerek.

Dedé onaylarcasına başını sallıyor. "İlk üçümüz kısa aralarla doğmuşuz ama diğer yönlerden epey farklıydık aslında."

"Aa?"

"Evet, epey farklıydık. Minerva neyin doğru neyin yanlış olduğuna çok kafa yorardı." Dedé, Minerva'nın fotoğrafına bakarak konuştuğunu, sanki ona bir rol veriyormuş gibi üzerine bir avuç sıfat yapıştırdığını fark ediyor birden. Güzel, zeki, asil Minerva. "María Teresa da, *ay, Dios.**" İç çekiyor Dedé, sesinde beklemediği bir duygusallık var. "Öldüğünde hâlâ genç kızdı *pobrecita,*** daha yeni yirmi beş yaşına girmişti." Son fotoğrafa yönelip çerçevesini düzeltiyor. "Tatlı Patria, dini her zaman çok önemliydi onun için."

"Her zaman mı?" diyor kadın, sesinde belli belirsiz bir itiraz var.

"Her zaman" diye onaylıyor onu Dedé. Kız kardeşleri ile ilgili röportaj yapmaya gelenlerin ve onları efsaneleştirmeye

---

* Tanrım. (ç.n.)

** Zavallıcık. (ç.n.)

çalışanların yanında böyle sabit, kesin bir dille konuşmaya alışık. "Eh, neredeyse her zaman diyelim."

* * *

Kadını evden çıkarıp sallanan sandalyelerin onları beklediği *galería*ya götürüyor. Yavru bir kedi çalıların altına sereserpe uzanmış, onu kovalıyor. Pat diye soruyor Dedé: "Neyi bilmek istiyorsunuz?" Kadına hesap soruyormuş gibi olduğunu fark ediyor sonra, o yüzden "Çünkü anlatacak çok şey var" diye ekliyor.

Gülerek cevaplıyor onu kadın: "Her şeyi anlatın."

Dedé zamanlarının kısıtlı olduğunu kibarca hatırlatmak için kol saatine bakıyor. "Kitaplar, makaleler yazıldı aslında. Müzede Tono var, ona size mektupları ve günlükleri göstermesini söyleyebilirim."

"Harika olur" diyor kadın, gözlerini Dedé'nin elindeki orkideden ayırmayarak. Belli ki daha çok şey öğrenmek istiyor. Utana sıkıla kaldırıyor başını. "Söylemesem olmayacak, insanın sizinle konuştukça konuşası geliyor. O kadar açık ve neşelisiniz ki. Öyle bir trajedinin sizi etkisi altına almasının önüne nasıl geçiyorsunuz? Bilmiyorum kendimi tam olarak ifade edebiliyor muyum ama?"

Dedé iç çekiyor. Evet, kadının söylediği gayet mantıklı. Kuaförde okuduğu bir makale aklına geliyor, toplama kampından kurtulmuş Yahudi bir kadının yazdığı bir makale. "Çok çok uzun yıllar mutlu yaşadık. O yılları hatırlıyorum; hatırlamaya çalışıyorum bir şekilde. Kendime diyorum ki, Dedé, olumlu şeylere odaklan! Yeğenim Minou'nun dediğine göre transandantal meditasyon mu ne yapıyormuşum. Başkent'te kursuna gitmişti.

"Dedé, diyorum; bugün hafızanda günlerden şu şu gün. Sonra da baştan başlayıp o mutlu ânı kafamda tekrar canlandırıyorum. Ben de böyle film izleyebiliyorum işte, burada televizyonum yok."

"İşe yarıyor mu?"

"Yaramaz olur mu" diyor Dedé neredeyse hiddetle. Yaramadığı zaman da aynı kötü ânı tekrar tekrar yaşayıp duruyorum, diye geçiriyor içinden. Ama onu niye söylesin ki şimdi...

"Bana o anlardan birini anlatsanıza" diyor kadın. Merakı sanki yüzünü çırılçıplak bırakıyor. Saklanmak istercesine öne eğiyor başını hemen.

Dedé bir an tereddüt etse de aklı çoktan geçmişe doğru yola çıktı, yıl yıl hafızasında sıfır noktası olarak belirlediği âna doğru koşuyor.

Açık, mehtaplı bir gece düşüyor aklına. Daha gelecek gelmemiş; ön bahçedeki *anacahuita* ağacının altında sallanan sandalyelere oturmuş hep beraber hikâyeler anlatıp tarçın elması suyu içiyorlar. Sinirlere iyi gelir, der Mamá hep. Karanlıktalar, hava serin.

Hepsi orada: Mamá, Papá,* Patria-Minerva-Dedé. Dan, dan, dan, şakacı babaları elini silah yapıp kızlarına ateş ediyor; nereden babası oldu bunların! Aralarında birer yaş olan üç kız! Dokuz yıl sonra umutsuzca kalkışılmış son oğlan denemesi de María Teresa'nın doğumuyla boşa çıkmış.

Babası terlikleriyle oturuyor, ayaklarını birbirine dolamış. Dedé arada bir rom şişesinin bardağın ağzına çarparken çıkardığı sesi duyuyor.

Çoğu gece olduğu gibi bu gece de karanlığın içinden ürkek bir ses af dileyerek sesleniyor. Hasta bir çocuğa merhamet edip biraz *calmante*** verebilirler mi acaba? Bütün gününü manyok rendeleyerek geçirmiş yorgun, yaşlı bir adama verecek tütünleri var mıdır?

Babaları kalkıyor, biraz içkiden biraz da yorgunluktan yalpalayarak dükkânı açıyor adam için. *Campesino* ellerine ilacı, bir iki puro, bir de vaftiz çocukları için birkaç naneli şeker tutuşturulup yollanıyor.

Dedé o her şeyi etrafa savururken durumlarının nasıl hâlâ bu kadar iyi olduğunu anlayamadığını söylüyor babasına. Babası kolunu kızının omzuna atıp "*Ay*, Dedé, sen bu yüzden

---

* Baba. (ç.n.)

** Genellikle eczanelerde bulunan ama evlerde de yapılan bir tür ağrı kesici. (ç.n.)

varsın işte. Her yumuşak ayağa bir kaba ayakkabı gerek" demekle yetiniyor.

"Hepimizi gömecek bu kız" diye ekliyor sonra gülerek. "İpekler, inciler içinde hem de." Dedé rom şişesinin çınlamasını duyuyor yine. "Evet, kesin bu ailenin milyoneri Dedé'miz olacak."

María Teresa, gelecekte o da olsun diye çocuk sesiyle araya giriyor: "Ya ben Papá, ya ben?"

"Sen, *mi ñapita,** sen bizim nazlımız olacaksın. Çok adamın..."

Anneleri, babaları böyle kendini kaybettiğinde hep yaptığı gibi imalı imalı öksürüyor.

"Çok adamın ağzını sulandıracaksın" diye bitiriyor cümlesini babaları.

María Teresa sızlanıyor. Daha sekiz yaşında.

Uzun saçları iki yandan örülü ve pötikare bluzlu bu çocukcağız kendi ağzını sulandıracak bir şeyler istiyor; şekerler ve sallayınca tıkır tıkır ses çıkaran, içinde çok eğlenceli şeyler olan büyük hediye kutuları gibi.

"Ben ne yapacağım, Papá?" diye soruyor Patria daha alçak bir sesle. Patria'yı bekâr ve kucağında bebek olmadan hayal etmek zor ama Dedé'nin hafızası geçmişle evcilik oynuyor. Herkesi gelecek gelmeden önceki o bulutsuz gecede oturtmuş: Mamá, Papá ve dört kızları; ne bir eksik var ne bir fazla. Papá, Mamá'dan yardım istiyor. Açıkça söylemiyor ama birkaç bardak romla açılan üçüncü gözünün gördüklerini sansürlemesini istediği belli. "Sence ne olur Patria'mıza, Mamá?"

Mamá sakince cevap veriyor: "Benim fala inanmadığımı biliyorsun Enrique. Padre** Ignacio falların inançsızlar için olduğunu söylüyor." Dedé annesiyle babasının arasına girecek mesafeyi daha o zaman duyabiliyor annesinin sesinde. Geriye bakınca, *ay, Mamá,* gevşe biraz, bırak şu emirleri, diye düşünüyor. Hıristiyanların bir ver, yüz geri al hesabını uygulasan olmaz mı? Ama kendi boşanması aklına gelince hesap kitabın

* Tekne kazıntım. (ç.n.)

** Rahip. (ç.n.)

her zaman işe yaramadığını kabul ediyor Dedé. Sıfırla çarpınca elde edilen yine sıfır oluyor çünkü, bir de kalp ağrıları.

"Ben de inanmıyorum fala" diyor Patria hemen. O yok mu, Mamá kadar dindardır o da. "Ama Papá gerçekten fal bakmıyor ki."

Minerva da ona hak veriyor. "Papá sadece güçlü yanlarımız olduğunu düşündüğü özelliklerimizi itiraf ediyor." Sanki babaları aslında dini bütün bir insanmış ve sadece kızlarının geleceğini düşünüyormuş gibi üstüne basarak söylüyor *itiraf* kelimesini. "Değil mi, Papá?"

Papá geğiriyor. "*Sí, señorita.*"* Kelimeleri yuvarlamaya başlamış. İçeri girme vakti geldi neredeyse.

Minerva ekliyor: "Ayrıca Padre Ignacio yalnız Tanrı'nın bildiği şeyleri bir insanın bilebileceğine gerçekten inanmadığımız sürece falın kötü bir şey olmadığını söylüyor." Bu da hiç susup kabul etmez.

"Bazılarımız biliyor ama her şeyi" diyor Mamá ters ters.

María Teresa hayran olduğu ablasını korumaya geçiyor. "Günah değil Mamá, gerçekten değil. Berto'yla Raúl New York'tan bir oyun getirmiş. Padre Ignacio da bizimle beraber oynadı. Bir tahtası var, üzerinde küçük cam bir şey oynatıyorsun, geleceği söylüyor!"

María Teresa'nın sesinde öyle saf bir heyecan var ki, anneleri dahil herkes gülmeye başlıyor. Çocuk birden susup dudağını büküyor. Duyguları hemencecik incinir onun.

Minerva ısrar edince minicik bir sesle devam ediyor: "Ben de konuşan tahtaya büyüyünce ne olacağımı sordum. Avukat dedi."

Bu sefer gülmemeye çalışıyorlar çünkü María Teresa ablasını taklit ediyor. Minerva uzun yıllardır hukuk fakültesine gitmeye hevesleniyor.

"*Ay, Dios mío,*** yetti artık." Mamá iç çekiyor ama yeniden neşelendiği sesinden belli. "Etekli hukukçu lazım bize de zaten."

"Bu ülkeye lazım." Minerva'nın sesi ne zaman siyaset konuşsa kazandığı o katı, kesin tınıya büründü yine. Epey de

---

* Evet, genç bayan. (ç.n.)

** Tanrı'm! (ç.n.)

konuşuyor son zamanlarda. Mamá, Perozoların kızıyla çok gezmeye başladığını söylüyor. "Ülkemizin yönetiminde kadınların da söz sahibi olmasının vakti geldi artık."

"Senle Trujillo" diyor Papá ama sesi biraz yüksek çıkıyor; bulutsuz, sakin gecede hepsi suspus oluyor birden. Karanlık birdenbire bir şeyler duyup İstihbarat'a şikâyet etsinler diye maaş alan ajanlarla doluyor sanki. *Don* Enrique, Trujillo'nun ülkeyi yönetmede yardıma ihtiyacı olduğunu iddia ediyor. Don Enrique'nin kızı kadınlar iktidarı ele geçirsin, diyor.* Tekrarlanan, değiştirilen, onlara kini olanların baştan yazabileceği kelimeler. Birbirlerine dikilen, çok konuşmanın cezası olarak dilleri kesilmiş bedenleri bir hendekte bulunduğunda kefenleri olacak kelimeler.

Şimdi, gecenin bir çan sesi gibi berrak olmasına rağmen, sanki yağmur çiselemeye başlamış gibi içeri girmek için aceleyle şallarını, içeceklerini toparlıyorlar. Sallanan sandalyeleri getirmek bahçıvan çocuğa bırakılıyor. María Teresa küçük bir taşa basınca çığlığı basıyor. "*El cuco*** sandım" diye mızırdanıyor.

Dedé babasını *galería*nın merdiveninden çıkarırken ciddi olan tek tahminin kendi geleceğine dair olduğunu fark ediyor. María Teresa'nınki şakaydı, Minerva'yla Patria'ya da Mamá itiraz edince sıra gelmemişti.

Ürperiyor birden; geleceğin yola çıktığını iliklerinde hissedebiliyor. Her şey bittiğinde artık *geçmiş* olacak ve o geride kalıp hikâyelerini anlatacak kişi olmak istemiyor.

---

* Bey, efendi. (ç.n.)

** Umacı. (ç.n.)

İkinci Bölüm

Minerva

1938, 1941, 1944

Buhranlar - 1938

Babamı bizi okula göndermeye kim ikna etti bilmiyorum ama sanki Meryem'e Tanrı'dan hamile kaldığını müjdeleyip üstüne buna sevinmesini sağlamış olan meleğin bu işte bir parmağı var gibi geliyor.

Dört kardeş izinsiz hiçbir şey yapamazdık halbuki; tarlaya gidip tütünleri görmek için, sıcak günlerde göle gidip ayaklarımızı suya sokmak için, dükkânın önünde at arabalarına eşya yüklenirken atları sevmek için izin almamız gerekirdi.

Bazen tavşanları kafeslerinde izlerken, zavallıcıklar, benim de sizden farkım yok aslında, diye düşünürdüm. Bir keresinde gençten bir dişinin kafesini açtım çıksın diye. Hatta yürüsün diye bir de tokat patlattım.

Bir türlü kıpırdamadı ama! Küçük hapishanesine alışmıştı. Bir süre vurmaya devam ettim ama sonra korkmuş bir çocuğun

hıçkıra hıçkıra ağlamasına benzer sesler çıkarmaya başladı, ben de durdum. Özgür olsun diye ısrar ederek onun canını ben yakıyordum.

Şaşkın tavşancık, diye geçirdim içimden. Bana hiç benzemiyorsun.

* * *

Patria'nın rahibe olmak istemesiyle başladı her şey. Mamá ailede bir din insanının olmasını destekliyordu ama Papá kesinlikle razı değildi. Patria rahibe olursa güzelliğine yazık eder, demişti birçok kez. Bunu annemin yanında bir kez söyledi ama bana yeterince tekrarladı.

En sonunda Papá, Mamá'ya boyun eğdi ve sadece rahibelik eğitimi verilen bir yer olmaması şartıyla Patria'nın rahibe okuluna gidebileceğini söyledi. Mamá da kabul etti.

Patria'nın Inmaculada Concepción'a gitme vakti gelince de Papá'ya ben de gidebilir miyim diye sordum. Hem böylece zaten artık bir *se*ñorita olan ablama bekçilik yapabilirdim (Kızların nasıl señorita olduklarını da anlatmıştı bana).

Papá güldü, gözleri gururla parlıyordu. Kardeşlerim onun en çok beni sevdiğini söyler dururdu, bense hiç anlamazdım neden öyle düşündüklerini. Ben hep Papá'ya karşı çıkardım çünkü. Beni kucağına oturttu. "Peki sana kim bekçilik yapacak?"

"Dedé" deyiverdim üçümüz beraber gidebilelim diye. Suratı asıldı. "Bütün civcivlerim giderse ben ne yaparım?"

Şaka yapıyor sanmıştım ama gözlerine baktığımda ciddi olduğunu anladım. "Papá" dedim ona, "alışsan iyi olur. Birkaç yıl içinde hepimiz evlenip seni bırakacağız zaten."

Bu dediğimi günlerce dilinden düşürmedi, her seferinde de üzgün üzgün kafasını sallayıp "Kızı olanın kalbi ağrır" dedi arkasından.

Öyle demesi Mamá'nın hoşuna gitmedi. Ona göre sırf tek oğulları doğduktan bir hafta sonra öldüğü için bu kadar sert konuşuyordu. Üstüne üç yıl önce María Teresa da erkek değil kız doğmuştu. Her neyse, Mamá üçümüzü göndermekte bir zarar görmüyordu. "Enrique, kızlar bir şeyler öğrensin. Bak

bize." Mamá söylemese de okuma yazma bildiğinden bile şüpheliydim.

"Neyimiz varmış bizim?" diye karşı çıktı Papá, dışarıda depolarının önünde yüklenmeyi bekleyen at arabalarına doğru işaret ederek. Geçtiğimiz birkaç yılda Papá tarlasından çok para kazanmıştı. Artık yüksek tabakaydık. Mamá da paramızın yanında eğitime de ihtiyacımız olduğunu savunuyordu.

Papá yine kabul etti, ama bu sefer de içimizden birinin kalıp oradaki işlere yardımcı olması kaydıyla. Mamá'nın fikirlerine hep ekleyecek bir şey bulurdu zaten. Mamá onun sırf Enrique Mirabal ailesine söz geçiremiyormuş demesinler diye her şeyde izini bıraktığını söylerdi.

Ama ben biliyordum Papá'nın kafasındakinin ne olduğunu. Bize hangimizin onun küçük yardımcısı olarak evde kalmak istediğini sorarken gözleri benim üzerimdeydi.

Tek bir kelime etmedim. Sanki yerdeki döşeme okul tahtammış gibi yeri izliyordum. Endişelenmeme gerek de yoktu aslında. Dedé her zamanki güleç, küçük hanım tavırlarını takınmıştı. "Ben kalıp yardım ederim, Papá."

Papá afallamıştı çünkü Dedé aslında benden bir yaş büyüktü, Patria'yla ikisinin gitmesi gerekirdi. Sonra Papá biraz daha düşündü ve Dedé'nin de bizimle gelebileceğini söyledi. Karar verilmişti, üçümüz Inmaculada Concepción'a gidecektik. Patria'yla ben sonbaharda başlayacaktık, Dedé de Ocak'ta arkamızdan gelecekti. Papá o matematik kurdunun yoğun hasat zamanında hesap kitap işlerine yardımcı olmasını istiyordu.

Böylece özgürlüğümü kazandım. Bir valiz dolusu eşyamla trene binip yatılı okula gitmek değil kastettiğim. Kafamın içinde diyorum; Inmaculada'ya gidip Sinita'yla tanıştıktan, Lina'ya olanları gördükten ve aslında kendi küçük kafesimi ülkemizin büyüklüğünde bir kafesle takas ettiğimi fark ettikten sonra tattığım özgürlüğü kastediyorum.

* * *

Sinita'yı ilk gördüğümde Sor* Asunción'un yeni öğrencileri ve annelerini karşıladığı küçük salonda tek başına oturuyordu. Zayıftı, huysuz bir yüzü ve vücudunun geri kalanıyla uyumlu sivri dirsekleri vardı. Siyah bir kıyafet giymişti. Tuhaftı bu, çünkü çocuklara en azından on beş yaşına gelene kadar yas kıyafetleri giydirilmezdi genelde. Bu küçük kız benden büyük durmuyordu, ben de daha on iki yaşındaydım. Asla çocuk dedirtmezdim kendime tabii!

Onu izledim. Salondaki kibar konuşmalardan o da benim kadar sıkılmış görünüyordu. Bütün annelerin birbirlerinin kızlarını övmelerini ve Merhametli Meryem Ana'mızın Kız Kardeşleri'ne düzgün, peltek Kastilya lehçesiyle verdikleri cevapları dinlerken sanki biri beynime bolca bebe pudrası döküyormuş gibi hissediyordum. Annesi neredeydi bu kızın? Merak etmiştim. Tek başına oturmuş, gidip annesinin nerede olduğunu sorsanız kavga çıkaracakmış gibi ters ters bakınıyordu etrafına, fakat ellerinin altında olduğunu ve ağlamamak için altdudağını ısırdığını görebiliyordum. Ayakkabılarının bantları babete benzesinler diye kesilmişti ama eskiye benziyorlardı sadece.

Bir dinî sanat tutkunuymuşum gibi duvarlardaki resimleri incelemek bahanesiyle ayağa kalktım. Tam Sinita'nın kafasının üzerinde asılı duran Merhametli Meryem Ana resmine gelince elimi cebime sokup gelirken trende bulduğum düğmeyi çıkardım. Düğme elmas gibi parlaktı, arkasında da küçük bir deliği vardı; oraya bir kurdele geçirilip sıkı bir kolye gibi boyna bağlanabilirdi.

Benim yapacağım bir şey değildi aslında da, isteyen biriyle güzel bir şey için takas edebilirim diye düşünmüştüm.

Ona uzattım. Ne diyeceğimi bilemedim, zaten diyeceğim hiçbir şeyin yararı da olmazdı herhalde. Düğmeyi elimden aldı, evirip çevirdi, sonra tekrar avucuma koydu. "Sadakanı istemiyorum."

Sinirden göğsüm sıkıştı. "Arkadaşlık düğmesi sadece."

Bir an bana baktı. Karar vermeye çalışır gibiydi, sanki kimseye güvenmemesi gerekiyordu. "Öyle desene." Çoktandır arkadaşmışız da birbirimize takılıyormuşuz gibi sırıttı.

---

* Genç kız. (ç.n.)

"Öyle dedim işte" dedim. Elimi açıp düğmeyi ona bir daha uzattım. Bu sefer aldı.

* * *

Annelerimiz gittikten sonra, çantalarımızdaki her şeyin listesinin çıkarılması için sıraya girdik. Sinita'nın ona eşlik edecek bir annesi olmadığı gibi çok fazla eşyası da olmadığını fark ettim. Sahip olduğu her şey bir bohça içindeydi ve Sor Milagros listeye geçince bir iki satır tuttular sadece: *3 yedek iç çamaşırı, 4 çift çorap, fırça, tarak, havlu ve gecelik.* Sinita parlak düğmeyi de gösterdi ama Sor Milagros onu yazmaya gerek olmadığını söyledi.

"Hayır için almışlar okula" dedikodusu yayıldı. "Ne olmuş?" diye sataştım gelip bana bunu fısıldayan kıza. Saçları bir sürü küçük hıçkırık gibi kıvrılıyordu, kıkırdayıp duruyordu bir de. Ben öyle deyince kesti sesini. İyi ki Sinita'ya o düğmeyi vermişim, diye düşündüm yeniden.

Daha sonra bir konferans salonuna götürüldük, hoş geldiniz sunuldu. Ardından on ile on iki yaşlar arasından sorumlu olan Sor Milagros, diğerlerinden daha küçük olan grubumuzu beraber kullanacağımız yatakhaneye çıkardı. Yan yana duran yataklarımız şimdiden gece için hazırlanmış, cibinliklerle örtülmüştü. Bir sürü küçük duvak gibi duruyorlardı.

Sor Milagros yataklarımızı soyadlarımıza göre belirleyeceğini söyledi. Sinita elini kaldırıp onun yatağının benimkinin yanında olup olamayacağını sordu. Sor Milagros önce bir tereddüt etse de sonra bakışları yumuşadı. Ama başka kızlar sorunca onlara izin vermedi. Hemen karşı çıktım: "Bize ayrıcalık tanımanız pek adil değil bence."

Sor Milagros kalakaldı. herhalde bir rahibe olduğu için kendisine neyin doğru neyin yanlış olduğunun söylenmesine alışık değildi. Ben de aniden karşımdaki kısa boylu, tombul, başlığının altından gri saçları görünen rahibenin evde rahatlıkla tartışabildiğim Mamá ya da Papá olmadığını hatırladım.

Neredeyse özür dileyecektim ama Sor Milagros ayrık dişlerini göstere göstere gülümsedi. "Tamam, kendi yataklarınızı

seçmenize izin vereceğim. Ama kavga etmeye başladığınızı gördüğüm anda..." (kızlardan bazıları cam kenarındaki yataklara koşmuş, kimin önce gittiği konusunda tartışıyorlardı) "... alfabetik sıraya geri döneriz. Anlaşıldı mı?"

"Anlaşıldı, Sor Milagros" diye bağırdık hep bir ağızdan.

Yanıma gelip yüzümü elleri arasına aldı. "Senin adın nedir?"

Adımı söyledim, o da sanki adımın tadına bakıyor gibi birkaç kez tekrar etti. Ardından gülümsedi, tadını beğenmişti galiba. Hepsinin biraz ayrı tuttuğu Sinita'ya baktı. "Sinita'mıza iyi bak."

"Bakacağım" dedim, sanki bir görev verilmiş gibi dimdik durarak. Sonra ona iyi bakmak gerçekten de görevim oldu.

* * *

Birkaç gün sonra Sor Milagros hepimizi etrafına topladı. Kişisel temizlik hakkında konuşmak istediğini söyledi. O öyle der demez ilginç şeyleri olabilecek en sıkıcı şekilde dinleyeceğimizi anladım.

İlk olarak daha önce bazı kazaların olduğunu söyledi. Yatak koruyucu isteyen olursa gidip onu bulacakmış. Tabii yatmadan önce odamızda bulunan tuvalete gidersek böyle aksiliklerin önüne geçebilirmişiz. Sorusu olan?

Kimsenin sorusu yok.

Sonra yüzüne utangaç, mahcup bir ifade yerleşti. Bu sene genç kız olabilirdik. Neden ve nasılını karıştırabileceği kadar karıştırarak anlattıktan sonra eğer buhranlarımız başlarsa gidip onu bulmamız gerektiğini söyledi. Bu sefer sorumuzun olup olmadığını sormadı.

Onu düzeltesim geldi, her şeyi Patria'nın bana anlattığı gibi basitçe anlatmak istedim. Ama ilk haftada ikinci kez sivrilerek şansımı zorlamasam daha iyiydi.

O gittikten sonra Sinita bana dönüp Sor Milagros'un neden bahsettiğini anlayıp anlamadığımı sordu. Şaşkın şaşkın baktım ona. Koca kadın gibi simsiyah giydirmişlerdi kızı ama daha hiçbir şey bilmiyordu.

Hemen oracıkta ona kanamalarla, bacakların arasından bebek çıkmasıyla ilgili her bildiğimi anlattım. Epey sarsıldı, ama minnettar kalmıştı. Karşılığında bana Trujillo'nun sırrını söylemeyi teklif etti.

"Ne sırrı o?" diye sordum ona. Patria'nın bana bütün sırları söylediğini zannediyordum.

"Şimdi söyleyemem" dedi Sinita, arkasına bakarak.

* * *

Sinita birkaç hafta daha sırrını sakladı. Unutmuştum bile ya da belki öğrenebileceklerimden biraz korkarak aklımdan çıkarmıştım. Derslerle ilgileniyor, yeni arkadaşlar ediniyorduk. Neredeyse her gece birileri cibinliğimizin altına misafirliğe geliyordu, biz de onlara gidiyorduk. İki devamlı ziyaretçimiz vardı: Lourdes ve Elsa. Zamanla her şeyi beraber yapmaya başladık. Sanki birbirimizden sadece birazcık farklıydık: Sinita hayır öğrencisiydi, anlaşılıyordu; Lourdes şişmandı, gerçi sorduğunda hoş bir tombulluğu olduğunu söylüyorduk (epey de soruyordu); Elsa "dedim sana" güzeliydi, sanki güzel olmayı beklemiyormuş da, şimdi herkese ispatlaması gerekiyormuş gibi. Benim özelliğimse söyleyecek bir şeyim olduğunda çenemi kapalı tutamamamdı.

Sinita'nın bana Trujillo'nun sırrını söylediği gece uyuyamıyordum. Bütün gün kendimi iyi hissetmemiştim zaten ama beni revire gönderir diye Sor Milagros'a söylememiştim. Revire gidersem bütün gün yatmak ve Sor Consuelo'nun hasta ve ölüm döşeğindekiler için okuduğu *novena* dualarını* dinlemek zorunda kalacaktım. Ayrıca Papá öğrenirse fikrini değiştirip bir daha serüvenlere atılamayayım diye beni evde tutmaya karar verebilirdi.

Yatağımı çadır gibi kaplayan cibinliğimi izlerken acaba başka kim uyanıktır diye düşünüyordum. Hemen yanımdaki yatakta yatan Sinita birden sanki kimsenin duymasını istemiyormuş gibi sessiz sessiz ağlamaya başladı. Biraz bekledim,

---

* Katolik mezhebine göre dokuz gün boyunca çeşitli dualar okunarak yapılan bir tür ibadet sırasında okunan dualar. (ç.n.)

ama durmadı. En sonunda kalkıp cibinliğini kaldırdım. "Ne oldu?" diye fısıldadım.

Cevap vermeden önce biraz sakinleşmeye çalıştı. "José Luis."

"Ağabeyin mi?" Hepimiz geçtiğimiz yaz öldüğünü biliyorduk. Sinita bu yüzden ilk gün siyah giymişti.

Vücudu hıçkırıklarla sarsılmaya başladı. Yatağa tırmanıp ne zaman ateşim çıksa

Mamá'nın yaptığı gibi saçlarını okşadım. "Anlat bana Sinita. Belki açılırsın."

"Anlatamam" diye fısıldadı. "Hepimizi öldürebilirler. Trujillo'nun sırrıyla ilgili."

Eh, benim bir şeyi öğrenmemin *şart* olması için duymam gereken tek şey de o şeyin bana söylenemeyeceğiydi. Bu yüzden ona bir hatırlatma yaptım: "Haydi ama Sinita. Ben sana bebekleri anlattım."

Biraz daha dil dökmem gerekti ama sonunda anlatmaya başladı.

Onun hakkında hiç bilmediğim şeyler söyledi bana. Ben hep fakir olduklarını sanıyordum ama ailesi önceden zengin ve nüfuzluymuş. Hatta amcalarından üçü Trujillo'nun arkadaşlarıymış ama kötü şeyler yaptığını görünce ona sırtlarını dönmüşler.

"Kötü şeyler mi?" diye araya girdim. "Trujillo kötü şeyler mi yapıyormuş?" Sanki İsa'nın bir bebeğe vurduğunu ya da Kutsal Ana'mızın gebeliğinin lekesiz olmadığını duymuş gibiydim. "Doğru olamaz bu" dedim ama kalbimde porselen tabak çatlağı gibi bir şüphe hissettim.

"Dur" diye fısıldadı Sinita. İnce parmakları karanlıkta dudaklarımı buldu. "Bitireyim önce."

"Amcalarım Trujillo'ya bir şey yapmayı planlıyordu ama birileri onları ele vermiş, üçü birden oracıkta vuruldu." Sanki anneannesinin doğum günü pastasındaki bütün mumları söndürecekmiş gibi derin bir nefes aldı.

"Ama Trujillo amcanlara onu öldürmeyi istetecek kadar kötü ne yaptı?" diye sordum yine. Öğrenmem lazımdı; Trujillo'nun resmi evimizin duvarında, Efendimiz İsa'nın sevimli kuzularla olan resminin hemen yanında asılıydı.

Sinita bana bildiği kadarını anlattı. Bitirdiğinde tir tir titriyordum.

* * *

Sinita'nın söylediğine göre, Trujillo kanunsuz bir yoldan başkan olmuş. İlk başta ordudaymış, sonra üstünde olan herkes, o silahlı kuvvetin başındaki adamın bir altı olana kadar teker teker ortadan kaybolmuş.

Başkomutan olan adam, başka bir adamın karısına âşıkmış. Trujillo arkadaşı olduğu için onun bu sırrını biliyormuş. Kadının kocası çok kıskançmış; Trujillo bu adamı da arkadaş edinmiş.

Bir gün komutan, Trujillo'ya Santiago'da insanların buluşup kötü şeyler yaptığı köprü altında o gece kadınla buluşacağını söylemiş. Trujillo gidip bunu kadının kocasına yetiştirmiş, adam da köprünün altında bekleyip kadınla komutan gelince ikisini de öldürmüş.

Çok kısa süre sonra Trujillo silahlı kuvvetlerin başına geçmiş.

"Belki Trujillo komutanın başkasının karısıyla takılarak kötü bir şey yaptığını düşünmüştür" diye onu korumaya geçtim.

Sinita'nın iç çekişini duydum. "Hemen karar verme" dedi bana, "dur biraz."

Trujillo ordunun başına geçtikten sonra ihtiyar başkanı sevmeyen kişilerle konuşmaya başlamış. Bir gece bu insanlar sarayın etrafını sarıp ihtiyar başkana gitmesi gerektiğini söylemişler. İhtiyar başkan gülüp silahlı kuvvetlerin başı olan yakın arkadaşını çağırtmış ama Komutan Trujillo gelmek bilmemiş. Üzerinden çok zaman geçmeden ihtiyar başkan, eski başkan oluvermiş ve kendini Porto Riko'ya giden bir uçakta bulmuş. Sonradan Trujillo sarayın etrafını sarmış insanları bile şaşırtarak başkanlığını ilan etmiş.

"Kimse ona yaptığının yanlış olduğunu söylememiş mi?" diye sordum, çünkü *ben olsam* söylerdim.

"Ağızlarını açanlar çok uzun yaşamıyordu" dedi Sinita. "Anlattığım amcamlar gibi. Sonra iki amcamı daha öldürdüler,

sonra babamı." Sinita tekrar ağlamaya başladı. "Bu yaz da ağabeyimi öldürdüler."

Karnım yine ağrımaya başlamıştı. Belki hep ağrıyordu da ben Sinita'yı teselli etmeye çalışırken kendi acımı unutmuştum. "Dur, lütfen dur" diye yalvardım ona. "Kusacağım galiba."

"Duramam" dedi.

Sinita'nın hikâyesi taze kesikten akan kan gibi akıyordu.

* * *

Geçtiğimiz yaz bir Pazar günü, bütün aile kiliseden eve dönüyorlarmış. Bütün aile de Sinita'nın dul teyzeleri, halaları, annesi ve bir sürü kız kuzeniymiş aslında, ağabeyi José Luis ailede kalan tek erkekmiş. Nereye giderlerse gitsinler, kızlar onun etrafını çepeçevre sarıyormuş. Ağabeyi, babasının ve amcalarının intikamını alacağını söyleyip duruyormuş. Şehirde herkes Trujillo'nun onun peşinde olduğunu konuşuyormuş.

Meydanı geçerken bir piyangocu yaklaşmış yanlarına. Hep bilet aldıkları cüce adammış, o yüzden güvenmişler.

"Aa, biliyorum o adamı!" dedim. At arabasıyla San Francisco'ya gittiğimizde meydanda oluyordu bazen, on iki yaşındaki halimle aynı boyda ama yaşlı başlı bir adam. Mamá hiç bilet almazdı ondan. İsa'nın kumar oynamamamızı tembihlediğini, piyangonun da kumar olduğunu söylerdi. Ama ne zaman Papá'yla gitsek o, yatırım bu, deyip bir dolu bilet alırdı.

José Luis şanslı bir numara istemiş. Adam ona bileti uzatacakken elinde gümüşi bir şey parıldamış, Sinita bir tek onu görebilmiş. Sonra José Luis acı feryatlar atmaya, annesiyle teyzeleri de çığlık çığlığa doktor çağırmaya başlamış. Sinita, ağabeyine baktığında gömleğinin önünün kandan sırılsıklam olduğunu görmüş.

Ağlamaya başlamıştım ama Sinita için sağlam durmam gerekiyordu. Susayım diye kollarımı çimdikledim.

"Babamın yanına gömdük. Annem hâlâ toparlanamadı. Sor Asunción ailemi tanıyor, o yüzden beni ücretsiz olarak *el colegioya** almayı teklif etti.

---

* Lise. (ç.n.)

Sanki karnım yeni yıkanmış bir çamaşırdı da bütün suyunu sıkmaya çalışıyorlardı.

"Ağabeyin için dua edeceğim" diye söz verdim ona. "Ama Sinita, bir şey diyeceğim. Bu nasıl Trujillo'nun sırrı oluyor ki?"

"Hâlâ mı anlamadın? Minerva, görmüyor musun? Trujillo herkesi öldürtüyor!"

Gecenin çoğunu Sinita'nın ağabeyini, amcalarını, babasını ve Trujillo'nun Sinita dışında kimsenin haberi yokmuş gibi görünen sırrını düşünerek geçirdim. Uyuyamadım. Her saat başı salondaki saati duydum. Havanın aydınlığı odaya sızmaya başladığında hâlâ uyanıktım.

Sabah beni Sinita uyandırdı. "Çabuk ol" diyordu, "Sabah duasını kaçıracaksın." Odanın her yanında uyku sersemi kızlar ayaklarında terlikleriyle kalabalık lavabolara koşuşturuyorlardı. Sinita komodininden havlusuyla sabunluğunu alıp akına katıldı.

Tamamen uyandığımda altımda bir ıslaklık hissettim.

Olamaz, dedim içimden, yatağımı ıslattım! Hem de Sor Milagros'a yatak koruyucusu istemediğimi söylediğim halde.

Örtüyü kaldırdığımda çarşaftaki koyu lekelere anlam veremedim önce. Sonra altımı kontrol ettiğim elime baktım. Evet, buhranlarım başlamıştı.

¡Pobrecita! - 1941

Bizim köylülerin bir lafı vardır; çivi, çakılana kadar çekice inanmaz, derler. Ben Sinita'nın söylediği her şeyi bir daha tekrarlanmayacak korkunç hatalar olarak görüp zihnimin derinliklerine kaldırmıştım. Sonra çekiç okulumuza kadar gelip Linda Lovatón'un kafasına iniverdi. O buna aşk deyip yeni evli gibi mutlu mesut gitti gerçi.

Lina; Elsa, Lourdes, Sinita ve benden bir iki yaş büyüktü ama Inmaculada'daki son senesinde on beş ila on yedi yaşların yatakhanesinde hepimiz beraberdik. Onu tanıdık ve sevdik; söz konusu Lina Lovatón olunca ikisi aynı şeydi zaten.

Hepimiz ona hayrandık, sanki diğer son sınıflardan da büyükmüş gibi geliyordu bize. Yaşına göre büyük duruyordu. Uzun boyluydu, saçları kızıl sarıydı. Teni fırından yeni çıkmış-

tı sanki; ılık, altın rengi bir ışıltı veriyordu etrafına. Bir keresinde biz banyoda Sor Socorro da manastırdayken Elsa ısrar edince elbisesini çıkarıp bize birkaç yıl içinde neye benzeyeceğimizi göstermişti.

Korodaydı, melek gibi güzel ve berrak bir sesi vardı. Süslü el yazısı Sor Asunción'un İspanya'dan getirdiği gümüş menteşeli eski dua kitaplarındaki yazılara benziyordu. Saçımızı nasıl saracağımızı, bir kralla tanışırsak nasıl reverans yapacağımızı Lina'dan öğrendik. Hep onu izledik. Güzel Lina'mıza hepimiz âşıktık.

Rahibeler de onu çok severdi. Sakin akşam yemeklerinde dersi hep ona okuturlar, Meryem Cemiyeti törenlerinde *Virgencita*'yı* hep ona taşıtırlardı. Haftalık iyi hal kurdelesi kardeşim Patria'ya verildiği kadar Lina'ya da verilirdi, her seferinde gururla palaska gibi çaprazlamasına takardı kurdeleyi mavi şayak üniformasının üzerine.

Her şeyin başladığı akşamüstünü hâlâ hatırlarım. Dışarıda voleybol oynuyorduk, kaptanımız Lina bizi zafere taşıyordu.

Kalın saç örgüsü çözülmeye başlamıştı; topun peşinden kendini oradan oraya atmaktan yüzü pespembe olmuş, ter içinde kalmıştı.

Sor Socorro koşa koşa dışarıya geldi. Lina Lovatón'un hemen içeri gelmesi gerekiyormuş, önemli bir misafiri varmış. Hiç alışık olmadığımız bir şeydi bu, hafta içi ziyaretçi kabul edilmiyordu çünkü. Ayrıca rahibeler kuralları konusunda çok katıydı.

Lina içeri girdi, Sor Socorro da onun saçlarındaki kurdeleleri düzeltip düz dursun diye eteğinin plilerini çekiştire çekiştire ona eşlik etti. Biz maçımıza devam ettik ama sevgili kaptanımızla olduğu kadar eğlenceli değildi.

Lina geri geldiğinde sol göğsünün biraz üstünde parlak bir nişan vardı. Bu önemli misafirin kim olduğunu öğrenmek için etrafına toplandık. "Trujillo mu?" diye bağırdık hep bir ağızdan. "*Trujillo* mu seni görmeye gelmiş?" Sor Socorro o gün ikinci kez dışarı koştu, bizi susturup içeriye soktu. Gece ışıklar kapanmadan Lina'yı dinleyemeyecektik.

---

* Meryemcik. (ç.n.)

Meğer Trujillo bizim okulun yanında oturan bir devlet görevlisinin evinde ziyaretteymiş, aşağıdaki voleybol maçımızdan gelen sesler ilgisini çekince de balkona çıkmış. Güzel Lina'mızı görür görmez okula gelmiş, şaşkınlık içindeki yaverleri de onun peşi sıra koşmuşlar. Israrla onunla görüşmek istemiş, hayır cevabını kabul etmiyormuş. Sor Asunción sonunda pes edip Lina Lovatón'u çağırtmış. Etraf asker kaynıyormuş, Lina öyle dedi, sonra da Trujillo üniformasından bir nişanı çıkarıp onun göğsüne takmış!

Hepimiz öğrenmek istiyorduk: "Peki sen ne yaptın?" Lina Lovatón, açık panjurlardan gelen ay ışığında gösterdi bize: Ayağa kalktı, cibinliği kaldırıp dizini iyice bükerek bir reverans yaptı.

Artık Trujillo ne zaman şehre gelse Lina Lovatón'u ziyaret ediyordu, zaten La Vega'ya daha önce hiç gelmediği kadar sık gelmeye başlamıştı. Okula hediyeler geliyordu: porselen bir balerin, mücevher gibi görünen ve içleri gül bahçelerini kıskandıracak kokularla dolu parfüm şişeleri, içinde Trujillo'nun ona daha önce bir L harfi süsüyle beraber hediye ettiği bilekliğe iliştirsin diye altından kalp şeklinde bir süs bulunan saten bir kutu...

İlkin rahibeler korkmuştu, ama sonra onlara da hediyeler gelmeye başladı: Çarşaf olarak kullanılabilecek top top muslin kumaş, havluluk kumaş ve başkentte yaşayan İspanyol bir heykeltıraşın yapacağı Merhametli Meryem Ana heykeli için bin pesoluk bir bağış.

Lina, Trujillo'nun ziyaretlerini hep anlatırdı bize. O geldiğinde hepimize eğlence çıkıyordu. Önce dersler iptal edilirdi, korumalar okulu adeta istila edip hepimizin yatak odalarını didik didik ederdi. İşleri bittiğinde yanlarına gidip onları hazır olda dururken güldürmeye çalışırdık. Bu sırada Lina, okulun ilk günü annelerimizin bizi bıraktığı salona giderdi. Lina'nın söylediğine göre ziyaretler Trujillo'nun ona okuduğu şiirlerle başlıyormuş. Sonra Lina'ya onun için bir sürpriz getirdiğini, ama sürprizi kendisinin bulması gerektiğini söylüyormuş. Bazen ona şarkı söyletiyormuş, bazen dans ettiriyormuş. Ama en

çok Lina'nın göğsündeki nişanlarla oynaması, onları çıkarıp tekrar yerine takması hoşuna gidiyormuş.

"Tamam da, seviyor musun onu?" diye sordu Sinita bir keresinde Lina'ya. Sanki Lina'nın bir tarantulaya âşık olup olmadığını soruyormuş gibi iğrenerek söylemişti bu kelimeleri.

"Hem de bütün kalbimle" dedi Lina iç çekerek. "Ömrümden çok seviyorum."

* * *

Trujillo Lina'yı ziyaret etmeye, ona hediyeler ve aşk mektupları göndermeye, Lina da gönderdiklerini bize göstermeye devam ediyordu. Galiba Sinita hariç hepimiz, Lina'nın tatlı, saf kalbindeki kahramanın hayaline âşık olmaya başlamıştık. Vatandaşlık dersinde verdikleri, Sinita'yı düşünerek çekmecemin en dibine sakladığım Trujillo resmini çıkarıp kâbuslar görmeyeyim diye yastığımın altına koymuştum.

Trujillo, Lina'nın on yedinci doğum günü için Santiago'nun taşrasında yeni yaptırdığı evinde büyük bir parti verdi. Lina o hafta hiç yoktu. Asıl doğduğu günde ise gazetelerde tam sayfa resmi çıktı, altında da Trujillo'nun yazdığı bir şiir:

> Kraliçe doğmuştu, hanedan soyundan diye değil
> ama Tanrı'nın dünyaya nadiren
> gönderdiği güzelliğinden

Sinita Trujillo'nun şiiri başkasına yazdırdığını iddia ediyordu, onun dediğine göre o daha kendi adını zor yazıyormuş.

"Lina'nın yerinde ben olsam..." diye başladı cümleye, sonra da sağ elini uzatarak sanki bir salkım üzümü alıp suyunu sıkıyormuş gibi yaptı.

Haftalar geçti, Lina geri dönmedi. En sonunda rahibeler Lina Lovatón'un diplomasının devlet emriyle *in absentia** olarak verileceğini duyurdu. Hâlâ en sevdiğimiz rahibe olan Sor Milagros'a "Neden?" diye sorduk. "Neden geri gelmeyecek?" Sor Milagros kafasını salladı, tam yüzünü çeviriyordu ki gözlerinin dolu dolu olduğunu gördüm.

---

* Gıyabi, yokluğunda. (ç.n.)

Sebebini o yaz öğrendim. Papá ve ben Santiago'ya bir tütün siparişi götürüyorduk. Papá bahçesinde çiçekler ve hayvan şekli verilmiş çalılar olan kocaman bir malikânenin büyük, demir bahçe kapısını işaret etti. "Bak Minerva, burada Trujillo'nun sevgililerinden biri oturuyor. Eski okul arkadaşın, Lina Lovatón."

"Lina mı?!" Nefesim sanki dışarı çıkamıyordu, sıkışmıştı. "İyi de Trujillo evli" diye itiraz ettim. "Lina nasıl onun sevgilisi olabilir ki?"

Papá cevap vermeden önce uzun süre bana baktı. "Adanın dört bir yanında sevgilileri var; böyle büyük, süslü evlerde yaşıyorlar. Lina Lovato'nun durumu ayrı bir kötü, Trujillo'yu gerçekten seviyor çünkü, *pobrecita*." Sonra da durumu fırsat bilip hemen neden civcivlerin avlunun güvenliğinden çok uzaklaşmaması gerektiğine dair bir nutuk çekti bana.

Sonbahar gelip okul başlayınca gece toplantılarımızdan birinde hikâyenin geri kalanı da ortaya çıktı. Lina Lovatón o büyük evde hamile kalmış, Trujillo'nun karısı Doña Maria* da bunu öğrenince elinde bıçakla kızın peşine düşmüş. Durum böyle olunca Trujillo, güvende olsun diye Lina'yı onun için aldığı Miami'deki malikânesine postalamış. Şimdi tek başına yaşıyor, günlerini Trujillo'dan bir telefon bekleyerek geçiriyormuş. Onun da ilgisini cezbeden başka bir kız vardı artık herhalde.

"*Pobrecita*" dedik hep bir ağızdan, bir duaya âmin der gibi.

Hepimiz susmuş, güzel Lina'mızın bu mutsuz sonunu düşünüyorduk. Yine nefesim kesilir gibi oldu. Önce göğsümün etrafına sarmaya başladığım pamuk bandajlardan sandım. Lina Lovatón'a olanın bana asla olmayacağından emin olmak için memelerim büyümesin istiyordum. Ama ne zaman Trujillo'nun sırlarından yeni birini duysam, bandajlar olmasa da nefesimin daraldığını hissedebiliyordum.

"Şeytanın teki o Trujillo" dedi Sinita parmak uçlarımızda yataklarımıza dönerken. Bu sene de yan yana yataklarda yatıyorduk.

---

* Maria Hanım. (ç.n.)

Ama ben, hayır, o da bir adam sadece, diye düşünüyordum. Hakkında duyduğum her şeye rağmen onun için üzülüyordum. *¡Pobrecito!* Geceleri yaptıklarını düşüne düşüne o da benim gibi kâbuslar görüyordu muhtemelen.

Alt kattaki salonun karanlığında saatler çekiç gibi vuruyordu.

Oyun - 1944

Ülkemizin kuruluşunun yüzüncü yılıydı. 27 Şubat'taki Bağımsızlık Günü'nden bu yana kutlamalar yapıyor, gösteriler sergiliyorduk. O gün Patria'nın yirminci doğum günüydü, Ojo de Agua'da büyük bir parti vermiştik. Bizim aile de Trujillo'ya olan desteğini böyle bir vatanseverlik gösterisiyle sergilemişti. Davet onun şerefineymiş gibi yaptık; Patria beyazlar, oğlu Nelson kırmızılar, kocası Pedrito maviler içindeydi. Aa evet, rahibelik işi yatmıştı.

Sadece benim ailem değil tüm ülke sadakat gösterileri yapıyordu. Sonbaharda okula döndüğümüzde yeni kitaplar dağıtıldı, kapaklarında malum kişinin fotoğrafları kabartmalı olarak basılmıştı; içindeki yalanların kiminle ilgili olduğunu kör insanlar da anlayabilsin diye herhalde. Tarihimiz artık *İncil*'le aynı olay örgüsüne sahipti. Biz Dominikliler, yüzyıllar boyu Efendimiz Trujillo'nun gelmesini beklemiştik. Epey iğrençti.

> Tüm doğaya bir coşku hâkim. Tuhaf, uhrevi bir ışık, sancı ve kutsallık kokan eve doluyor. Ekimin 24'ü, 1891. Tanrı'nın lütfu, mucizeye et buldu. Rafael Leonidas Trujillo doğdu!

İlk toplantımızda rahibeler, El Jefe'nin* cömert bağışları sayesinde okulumuza kapalı bir salon için yeni bir kanat inşa edildiğini duyurdu. Lina Lovatón Spor Salonu olarak geçecek bu yeni salonda birkaç hafta içinde bütün okula açık bir ezber yarışması yapılacaktı. Konumuz yüzüncü yılımız ve kibar Bağışçı'mızın cömertliğiydi.

Duyuru yapılırken Sinita, Elsa, Lourdes ve ben birbirimize baktık. Yarışmaya beraber katılacaktık. Altı yıl önce Inmaculada'ya

---

* Şef. (ç.n.)

beraber başlamıştık, şimdi herkes bize dördüzler diyordu. Sor Asunción bir iki yıl sonra mezun olduğumuzda bizi birbirimizden bıçakla ayırması gerekeceğinin şakasını yapıyordu hep.

Oyunumuz üzerinde çok çalıştık, her gece ışıklar kapandıktan sonra alıştırma yapıyorduk. Her şeyi kitaptan geçirmektense kendi repliklerimizi kendimiz yazmıştık. Böylelikle ne diyeceğimizi sansürler değil biz belirlemiş olacaktık.

Hükümetle ilgili kötü şeyler söyleyecek kadar aptal da değildik zaten. Kısa oyunumuz eski günlerde geçiyordu. Ben, köle olmuş Anayurt'tum; hikâyenin sonunda Özgürlük, Görkem ve anlatıcı beni çözene kadar, yani bütün oyun boyunca bağlıydım. Bunu seyircilere yüzyıl önce bağımsızlığımızı kazandığımızı hatırlatmak için düşünmüştük. Sonra hepimiz milli marşı söyleyip Lina Lovatón'un bize öğrettiği gibi reverans yapacaktık. Kimseye bir zararı yoktu ki bunun!

* * *

Yarışmanın olduğu akşam heyecandan neredeyse hiçbir şey yiyemedik. Sınıflardan birinde giyinip birbirimize kostümler konusunda yardımcı olduk, yüzlerimizi boyadık. Rahibeler gösteriler için makyaj yapmamıza izin veriyordu. Tabii biz ertesi gün seksi gözler, kırmızı dudaklar ve kalemle çizilmiş benlerle sanki rahibe okulunda değil de malum bir yerdeymişiz gibi gezelim diye yüzlerimizi doğru düzgün yıkamıyorduk.

Dördüzler açık ara en iyiydi! Oyunumuz bittikten sonra alkış için o kadar çok sahneye çağrıldık ki Sor Asuncion kazananları ilan etmek için sahneye çıktığında hâlâ oradaydık. Çıkmaya yeltendik ama eliyle bizi geri çağırdı. Bütün salon alkışlarla, ayak sesleriyle, ıslıklarla inledi. Normalde bütün bunlar bir hanımefendiye yakışmayan davranışlar oldukları gerekçesiyle yasaktı ama sanki Sor Asunción kendi koyduğu kuralları unutuvermişti. Kimse sessiz olup kazandığımızı ilan etmesine müsaade etmeyince mavi kurdeleyi havaya kaldırdı.

Seyirci nihayet sakinleşince kazanan oyunumuzu sergilemek için Trujillo'nun doğum gününde La Vega'dan bir temsilciyle beraber başkente gönderileceğimizi duyduk.

Şaşkınlık içinde birbirimize baktık. Rahibeler bu ek gösteriden hiç bahsetmemişti. Daha sonra sınıfta üzerimizi değişirken ödülü geri mi çevirsek diye konuşmaya başladık.

"Ben gitmem" dedim yapış yapış yüzümü temizlerken. Protesto etmek istiyordum aslında ama ne yapsam bilemiyordum.

"Gidelim, lütfen gidelim" diye yalvardı Sinita. O kadar zavallı bakıyordu ki Elsa'yla Lourdes hemen kabul etti. "Gidelim."

"Ama bizi kandırdılar!" diye bir hatırlatmada bulundum.

Sinita dil dökmeye devam etti: "Lütfen Minerva, lütfen..." Bana sarılmaya çalıştı, ben geri çekilince de yanağıma vurdu.

Ailesinin Trujillo hakkında ne düşündüğü belliyken Sinita'nın gerçekten bunu yapmak istemesine inanamıyordum. "İyi de sen neden *onun* için sahneye çıkmak isteyesin ki?"

Dimdik durdu, bu mağrur haliyle Özgürlük'e gerçekten benziyordu. "Onun için değil. Oyunumuz özgür olduğumuz zamanlarla ilgili. Gizli bir protesto gibi olacak."

Bunu söylemesi yetti. Ben oyunu erkek gibi giyinerek oynamamız şartıyla gitmeyi kabul ettim. Bu ilk başta arkadaşlarımın pek hoşuna gitmedi; çünkü dişil kelimeleri erile çevirince bütün uyaklar bozuluyordu. Ama büyük gün yaklaşıyordu, Lina'nın her Lina Lovatón Spor Salonu'nda egzersiz yaptığımızda gördüğümüz yüzü bize musallat olmuştu artık. Güzel portresi, El Jefe'nin resminin asılı olduğu duvarın karşısından tüm salonu süzüyordu.

Başkente La Vega'daki Dominik Partisi'nin tahsis ettiği büyük bir arabayla gittik. Sor Asunción yolda bize okula gelen mektubu okudu, uymamız gereken kuralların onda yazılı olduğunu söylüyordu. Biz kız okulları arasında üçüncü sıradaydık. Saat beşte başlayacaktı; biz de La Vega'daki tüm gösteriler bitene kadar bekleyecek, sonra yatmadan önce meyve suyu içmeye yetişecek saatte *el colegio*ya dönmüş olacaktık. "Tüm ülkeye Inmaculada Concepción kızları olarak bu ülkenin cevherleri olduğunuzu göstermelisiniz. Anlaşıldı mı?"

"Anlaşıldı, Sor Asunción" dedik hep bir ağızdan ama çok ilgilenmiyorduk aslında. Muhteşem maceramız bizi çok heyecanlandırmıştı, kurallara kulak verecek halde değildik. Yol boyunca yanımızdan ne zaman hızlı, lüks arabalarıyla yakışık-

lı çocuklar geçse el sallayıp öpücük yolladık. Bir araba yavaşladı, içindeki çocuklar bize iltifatlar yağdırmaya başladı.

Sor Asunción onlara hiddetle kaşlarını çattı, sonra da arka koltukta neler olduğuna bakmak için geriye döndü. Biz dördüz melekler, pürneşe önümüze bakıyorduk. En iyi performansımızı sergilemek için illa sahnede olmamız gerekmiyordu!

Ama başkente yaklaştıkça Sinita sessizleşti. Yüzünde üzgün, özlem dolu bir ifade vardı ve ben kimi özlediğini biliyordum.

Çok geçmeden kendimizi ülkenin dört bir yanındaki okullardan gelen kızlarla beraber sarayın girişinde bekler bulduk. Sor Asunción eteklerini heybetle hışırdata hışırdata gelip eliyle bizi yanına çağırdı. Hayatımda gördüğüm en büyük salona götürüldük. Bir sıra sandalyenin arasından yürüyerek ortaya geldik. Bir süre etrafa alışmaya çalıştık. Sonra Dominik Cumhuriyeti bayraklarından bir kubbenin altında, bütün hayatım boyunca hikâyelerini duyduğum Hayırsever'i gördüm.

Büyük, altın koltuğunda hayal ettiğimden çok daha ufak tefek duruyordu; duvarlarda görmeye alışkın olduğumuz gibi uzaklardan bakıyordu. Altın püsküllü apoletleri olan beyaz şık bir üniforma giymişti, göğsündeki nişanlarla kostümünü giymiş bir oyuncuyu andırıyordu.

Yerlerimize geçtik ama fark etmemiş gibiydi. Yanında oturan, yine üniformalı genç bir adama doğru dönmüştü. O genç adamın kim olduğunu biliyordum; Trujillo'nun dört yaşında albay yaptığı yakışıklı oğlu Ramfis'ti bu. Gazetelerde resmi çıkardı hep.

Ramfis bize doğru bakarak babasına bir şeyler fısıldadı, babası da bir kahkaha attı. Ne ayıp, diye düşündüm; biz buraya onları memnun edelim diye çıkmıştık. Kabarık togalarımız, sakallarımız, oklarımız ve yaylarımızla aptala benzemiyormuşuz gibi yapabilirlerdi hiç olmazsa.

Trujillo başlamamız için başıyla işaret verdi. Donakaldık. Aval aval etrafımıza bakarken Sinita yerine geçip bizi kendimize getirdi. Neyse ki yere uzanmam gerekiyordu, çünkü dizlerim öyle titriyordu ki ayakta dursam Atayurt muhtemelen düşüp bayılıverecekti.

Mucize eseri hiçbirimiz laflarımızı unutmadık. Replikle-rimizi yüksek sesle söyledikçe kendimize güvenimiz arttı, ses-lerimiz daha etkileyici çıkmaya başladı. Bir ara gözümün ucuyla baktım, yakışıklı Ramfis, hatta El Jefe bile oyunumuza kendini kaptırmıştı.

Sinita'nın eli kolu bağlı Atayurt'un, yani benim önümde duracağı kısma gelene kadar her şey yolunda gidiyordu. Ben,

> Yüz yıldır zincirler altında çürüyen ben,
> Kurtulabilir miyim şimdi kederimden?
> Ah, Özgürlük, çıkar görkemli yayını,

dedikten sonra Sinita'nın bir adım öne çıkıp görkemli yayını göstermesi gerekiyordu. Hayalî düşmanlara hayalî oklarını attıktan sonra da beni çözüp özgür bırakacaktı.

Ama tam buraya geldiğimizde Sinita tek adımda durmadı, yürüdü, yürüdü... Ta ki Trujillo'nun koltuğunun tam önüne gelene kadar. Yavaşça yayını kaldırıp ona doğrulttu. Salon buz kesmişti.

Ramfis fişek gibi yerinden kalkıp kendini babasıyla biz hareketsiz oyuncuların arasına attı, sonra da yayı Sinita'nın elinden alıp dizinde kırdı. Tahtadan çıkan çatırtıyla beraber salon fısıltıdan, uğultudan bir velveleye boğuldu. Ramfis dikkatle Sinita'ya bakıyor, Sinita da düşmanlık okunan gözleriyle ona karşılık veriyordu. "Böyle oynanmaz" dedi Ramfis.

"Oyunun bir parçasıydı" diye yalan söyledim. Hâlâ bağlıydım, yerde sırtımın üstünde yatıyordum. "Kötü bir niyeti yoktu."

Ramfis bir bana baktı, sonra tekrar Sinita'ya döndü. "Adın ne senin?"

"Özgürlük" dedi Sinita.

Ordusundaki bir askermiş gibi bağırdı Sinita'ya: "Gerçek adın, Özgürlük?"

"Perozo." Gururla söylemişti.

Ramfis'in tek kaşı yukarı kalktı, isim ilgisini çekmişti. Sonra hikâye kitaplarındaki kahramanlar gibi gelip beni ayağa kaldırdı. "Çöz onu, Perozo" diye emretti Sinita'ya. Ama dü-

gümleri çözmek için uzandığında ellerini yakalayıp kollarını sırtına doğru kıvırdı. Tükürür gibi şu sözleri söyledi ona: "Dişlerinle, köpek seni!"

Sinita eğilip ağzıyla kollarımı çözerken şeytani bir gülümseme belirir gibi oldu Ramfis'in yüzünde.

Ellerim çözüldükten sonra, Sinita'nın sonradan dediğine göre günü kurtaran hareketi yapmışım. Pelerinimi üzerimden attım; soluk kollarımla çıplak boynum ortaya çıktı. Titrek bir sesle, salonun tümüne yayılan tezahüratı başlattım: *¡Viva Trujillo!¡Viva Trujillo!¡Viva Trujillo!**

Okula dönüş yolunda Sor Asunción bizi azarladı. "Ülkenin övünç kaynağı olamadınız. Söylediklerimi hiç dinlemediniz." Yola karanlık çöktükçe arabamızın far ışıklarına bir sürü kör pervane üşüştü. Ön cama her çarptıklarında bulanık izler bırakıyorlardı. Bir süre sonra sanki dünyaya gözyaşlarından bir perdenin arkasından bakıyordum.

* Trujillo çok yaşa! (ç.n.)

Üçüncü Bölüm

Bu küçük defter María Teresa'ya aittir

1945 – 1946 arası

Lekesiz Gebelik Bayramı
Okulumuzun Azizler Günü!

Sevgili Küçük Defter,

Minerva seni bana İlk Komünyon hediyem olarak verdi. Sedefli bir kapağın, dua kitaplarınınki gibi bir kilidin var. Çok güzelsin. İncecik sayfalarına yazmak çok zevkli olacak!

Minerva günlük tutmamın uzun uzun düşünmeme de yardımcı olacağını söyledi; uzun uzun düşünmek insanın ruhunu derinleştirirmiş. Epey ciddi bir şey gibi. Şimdi benim de bir günlüğüm olduğuna göre hayatımda bazı değişiklikler olması gerekiyor sanırım.

9 Aralık Pazar

Sevgili Küçük Defter,

Uzun uzun düşünmeye çalışıyorum hep ama aklıma hiçbir şey gelmiyor.

İlk Komünyon'umda giydiğim beyaz deri ayakkabılarıma bayılıyorum. Bir de genç kız ayakkabıları gibi kısacık topukları var. Önceden alıştırma yapmıştım gerçi ama söylemesem olmayacak, mihraba yürürken hiç dengemi kaybetmedim.

Mamá, Dedé, Patria ve küçük yeğenlerim Nelson ve Noris İlk Komünyon'umu izlemek için ta Ojo de Agua'dan geldi. Papá gelemedi. Kakao hasatıyla uğraşıyor.

12 Aralık Çarşamba

Sevgili Küçük Defter,

Okuldayken sana yazmak zor oluyor. Bir kere dua ettiğimiz zamanlar dışında hiç boş vaktim yok. Vakit bulduğumdaysa Daysi'yle Linda sinsice yaklaşıp seni alıp kaçıyor. Ben arkalarından koşarken de seni birbirlerine atıp duruyorlar. En sonunda, sanki günlük tutmak aptalca bir şeymiş gibi kıkırdayarak seni bana geri veriyorlar.

Sen belki bilmezsin ama, ben insanlar bana gülünce ağlarım hep Küçük Defter.

Santa Lucía Bayramı

Sevgili Küçük Defter,

Bu gece mumlar yakacağız ve hepimizin gözleri Santa Lucía'nınkilerin hatrına kutsanacak. Hem de bil bakalım Santa Lucía kim olacak? Ben! Rahibeler beni seçti! Yine İlk Komünyon elbisemi ve ayakkabılarımı giyeceğim, bütün okul karanlık bahçeden aydınlatılmış şapele yürürken önlerinde ben olacağım.

Bayağıdır Haç Yolu'nu yürüyerek alıştırma yapıyorum ama dengemi korumaya çalışırken huzur dolu bir ifade takınmak pek kolay olmuyor. Azizelerin zamanında topuklu ayakkabı yoktu herhalde.

Sevgili Küçük Defter,

Artık "gerçekten" bir ruhum olması ne demek? Aklıma bir tek İlmihal'imizdeki kızamık olmuş gibi duran kalp resmi ge-

liyor. İnsan ölümcül günah işleyince ruhu öyle olurmuş. Bağışlanabilir günahlar daha hafif, kızamık değil de isilik gibi mesela. Eğer Pişmanlık Duası edersen Günah Çıkarma'ya gerek kalmadan geçen bir isilik hatta.

Minerva'ya ruha sahip olmanın onun için ne anlama geldiğini sordum. Daysi ve Lidia konusunda ne yapmam gerektiğini konuşuyorduk.

Minerva ruhun insanın içinde duyduğu, geçmek bilmeyen ama geçsin diye uğraştıran bir özlem gibi bir şey olduğunu söyledi. Coşkulu şiirler bu yüzden yazılıyor, cesur kahramanlar bu yüzden canları pahasına doğruyu savunuyormuş.

O özlemden bende oluyor bazen sanırım. Tatillerden ya da doğum günü partilerinden önce sanki patlayacakmış gibi hissediyorum.

Minerva kastettiğinin tam olarak o olmadığını söyledi gerçi.

16 Aralık Pazar

Sevgili Küçük Defter,

Yaşıma göre ne kadar olgun olduğumun farkında mısın bilmiyorum? Üç tane ablam olduğu için çabuk büyüdüm herhalde. Daha okula başlamadan okumayı sökmüştüm! Hatta Sor Asunción beni on yaşındaki diğer öğrenciler gibi üçüncü sınıfa başlamam gerekirken dördüncü sınıftan başlattı.

Yazım da çok güzel, onun farkındasındır. İki kere en güzel el yazısı ödülünü kazandım. Bu hafta da kazanırdım aslında ama bu sefer bazı i'leri bilerek noktasız bıraktım. Hep en iyi olmam diğer kızların hoşuna gitmiyor.

Mamá ilk başta evden ayrılmamı hiç istememişti ama sonradan ilk yılımda bana aileden birinin göz kulak olacak olması fikri onun da aklına yattı. Bu sene Minerva'nın Inmaculada Concepción'daki son senesi.

Sakın kimseye söyleme ama ben burayı pek sevmedim. Mamá'yı ikna etmek için o kadar uğraştık diye bir şey diyemiyorum, seviyormuş gibi yapmam lazım. Yatakhanelerimiz ayrı olsa da en azından Minerva benimle burada. Bir de sen benimlesin tabii, benim sevgili Küçük Defterim.

20 Aralık Perşembe

Sevgili Küçük Defterim,

Yarın Minerva'yla trene binip tatil için eve gideceğiz. Sabırsızlanıyorum! Ruhum bu sefer gerçekten özlemle dolu.

Papá'yı özledim, onu tam üç aydır görmüyorum!

Tavşanlarım Nieve ve Coco'yu özledim. Daha kaç tane tavşanım olmuştur acaba?

Tono'yla Fela'nın (bizim evde çalışıyorlar) üzerime titremesini özledim.

Bahçeye bakan çift kanatlı pencerelerini açınca masallardaki o sihirli krallıklardan birinin girişiymiş gibi duran begonvil kemerin göründüğü odamı özledim (aslında Minerva'yla ikimizin odası).

Bana Mate denmesini özledim bir de. (Burada takma isme izin yok. Dedé'ye herkes Dedé der mesela ama burada ona bile Bélgica demişler.)

Burada da özleyeceğim şeyler olur herhalde.

Saçlarımı kurdelelerle ören canım Sor Milagros'u özleyeceğim örneğin. Daysi ve Lidia'yı da. Son zamanlarda bana çok iyi davranıyorlar, Minerva'nın onlarla konuşması işe yaradı sanırım.

Ama saat altıda uyanmayı, erkenden ettiğimiz sabah dualarını, horul horul horlayan kızlarla aynı kocaman yatakhanede uyumak zorunda olmayı, Dinlenme ve Sessizlik Saati'ni ve dünyada o kadar renk ve kumaş varken lacivert şayaktan üniformalar giymeyi HİÇ özlemeyeceğim.

İçinde çikolata olmayan çikolataları da.

23 Aralık Pazar

Canım,

Trenle gelirken Minerva bana her şeyi ayrıntılarıyla ve çizerek anlattı. Birazcık bile şaşırmadım. Bir kere Minerva bana zaten döngüyü anlatmıştı, hem ayrıca bizim çiftliğimiz var sonuçta ve boğalar işlerini gizli saklı halletmiyorlar. Hoşuma gidecek diye bir şart yok tabii. Ben evlenecek yaşa gelene kadar farklı bir yol bulunur umarım.

Aman yahu, herkes Tío* Pepe'nin yarınki Noel Arifesi partisi için getirdiği domuza bakayım diye beni çağırıyor.

Sonra devam edeceğim Küçük Defterim.

Daha sonra

Eve gelirken bindiğimiz trende genç bir adam bizi takip etmeye başladı. Minerva'nın hayatında gördüğü en güzel kadın olduğunu söyleyip durdu (Yolda yürürken bile Minerva böyle iltifatlar duyar hep).

Tam biz oturacakken bu genç adam birden atılıp koltuklarımızı mendiliyle sildi. Minerva teşekkür etti ama onunla pek ilgilenmedi. İstediği şekilde ilgilenmedi en azından, adamın yanımıza davet edilmeyi beklediği her halinden belliydi.

Bir ara ondan kurtulduk sandık. Minerva bana şey dersini anlatmaya başlamıştı ki, adam elinde bir önceki duraktan bizim için aldığı bir külah kavrulmuş kaju fıstığıyla çıkageldi. Bana ikram etti ama ben de tanımadığım bir insandan hediye kabul edecek değildim tabii.

Ama işte, mis gibi fıstık kokusu... Midem guruldamaya başlamıştı bile. Kafamı kaldırıp yavru kedi gibi yalvaran gözlerle Minerva'ya baktım, başıyla izin verdi. "Çok teşekkür ederim" diyerek külahı almamla beraber de adam soluma oturup kucağımdaki çizime gömüldü.

"Ne güzel bir resim o öyle" dedi. Öleceğim sandım! Resim dediği o şeydi işte, altında da topları. Minerva'yla o kadar çok güldük ki ağzımdaki fıstık genzime kaçtı, adamsa çok zekice bir laf ettiğini sanıp sırıttı.

Noel Arifesi

Canım, Güzel Küçük Defterim!

O kadar heyecanlıyım ki! Arka arkaya bir sürü bayram var, önce Noel ve Yılbaşı sonra da Üç Kral! Uzun uzun düşünecek kadar duramıyorum ki yerimde! Ruhum eğlenmek istiyor!

* Amca, dayı. (ç.n.)

Küçük yeğenlerim Üç Kral Günü'ne kadar kalacaklarmış. Evet, on yaşında iki kez teyze oldum. Patria ablamın iki bebeği var, şimdi üçüncüye hamile. Kız olan, Noris, bir yaşında. Oyuncak bebeğim gibi. Nelson üç yaşında, hayvanları saymazsak ilk gördüğüm oğlan şeyi onunki.

1946'nın İlk Günü

Küçük Defter,

Sabah yastığımın altından "Normal" çıktı. Papa'mız fal bakmanın dinimizce uygun olmadığını söylediği için ben böyle şeyler yaptığımda Mamá kızıyor ama ben inanmak istiyorum yine de. Yılın ilk günü ne "İyi" ne "Kötü"ydü işte, "Normal"di sadece.

İlk gün de Patria'nın beni Nelson'a hayalet hikâyeleri anlattığım gerekçesiyle azarlamasıyla başladı. Biliyorum Patria hamile, kendini iyi hissetmiyor ama benimle ben daha dört yaşındayken Karanlık Geçit oynadığını hatırlamıyor mu?

Ayrıca zombi hikâyesini bana Fela anlattı. Ben de ondan duyduğumu anlattım.

Yeni yıl kararları hazırlamaya hevesim kalmadı pek ama yazayım yine de.

María Teresa Mirabal'ın 1946 kararları:

Nelson'ı korkunç hikâyelerle korkutmayacağım.

Görevlerimi özenle yerine getireceğim ve dua ederken uyuyakalmayacağım.

Kilisedeyken insanların ne giydiğini düşünmeyeceğim.

Saf ve temiz olacağım, çünkü erdemli olan bu (Sor Asunción kutsal Katolik ve Apostol kilisesinin genç hanımları olarak hepimizin bu kararı alması gerektiğini söylemişti).

Bu kadar hassas yürekli olmayacağım. Minerva bile çok ağlarsam yüzümün erken kırışacağını söylüyor.

"Normal" bir yıla bu kadar karar yeter herhalde.

4 Ocak, Cuma

Canım Defterim,

Ta Santiago'daki dükkânlara gittik. Çok kalabalıktı, herkes Üç Kral alışverişine çıkmış. Yanımızda alınması gereken şeylerin bir listesi vardı. Papá dükkânda ona yardım ettim diye bana biraz para vermişti. Bana "küçük sekreterim" diyor.

Mamá'yı bir çift ayakkabı daha almama izin vermesi için ikna edebildim. İlk Komünyon'umda giydiklerimi daha yeni aldığı için neden ikinci bir çift istediğime anlam veremedi önce. Ama bu en yeni olanlar rugan ve ben hayatım boyunca rugan ayakkabılarım olsun istemiştim. İtiraf edeyim, ikna konusunda Minerva da biraz yardımcı oldu.

Minerva çok akıllı. Mamá'yı ikna etmenin bir yolunu buluyor hep.

Mesela Minerva bugün kırmızı beyaz damalı, etekli çok tatlı bir mayo gördü. Tam almaya gidecekken Mamá ona *promesa*sını* hatırlattı. Daha dün akşam yemeğimizi yerken Minerva Tanrı'nın onun avukat olmasına yardım etmesi karşılığında bu sene evimizin yakınındaki gölde yüzmeyeceğini duyurmuştu. Papá hep "Minerva'nın üstü kapalı konuşmakla işi olmaz, bombayı patlatır" der.

"Giyeceğimden değil" dedi Minerva Mamá'ya. "Ama aklımı çelecek güzel bir mayom olmayınca promesamın anlamı kalmaz ki."

"Cennetin kapısında Aziz Peter'le kavga edersin sen" diye karşılık verdi Mamá ama bir yandan gülümseyerek kafasını sallıyordu.

* Söz, yemin. (ç.n.)

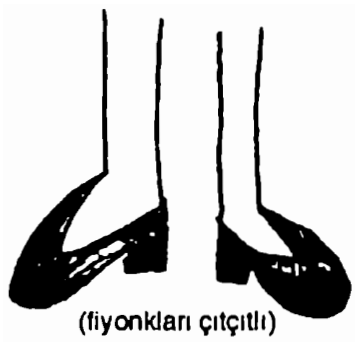

5 Ocak Cumartesi

Sevgili Küçük Defter

Kuzenim Berto çok sevimli. Ağabeyi Raúl da öyle aslında ama özellikle Berto, öyle denir mi bilmiyorum ama, çok özel düşünceli biri.

Dün Tía* Flor oğlanlarla yukarıdayken Mamá çok sevdiği gül ağaçları bu yıl çok az açmış diye tühleniyordu. Bugün kahvaltıdan sonra bir baktık, Berto elinde bir sepet dolusu gülle çıkagelmiş. Tía'nın bahçesinde her tür gül olur, Berto da en güzellerinden toplayıp getirmiş. Bir de sepete öyle özene bezene yerleştirmiş ki. Uzun saplı olanları toplamış hatta. Hangi oğlan böyle bir şey yapar?

Bu sabah evimiz parfümeri gibi mis kokuyor.

Üç Kral Günü

Sevgili Küçük Defter,

Bugün saatlerce kiliseye rugan ayakkabılarımı mı yoksa beyaz deri olanları mı giysem diye düşündüm. En sonunda Mamá'nın İlk Komünyon'um için aldığı beyaz olanlarda karar kıldım, çünkü hâlâ en çok onları sevdiğimi düşünmesini istiyorum.

---

* Teyze, hala. (ç.n.)

Sonra (yakışıklı kuzenlerim dahil) bütün aile ile birlikte yediğimiz Üç Kral yemeği sırasında tuhaf bir şey oldu. Tío Pepe önümüzdeki pazar günü olacak Hayırsever Günü için yapılacak geçit töreninden bahsediyordu, Minerva da "Gidip mezarlıkta kutlasak ya" gibi bir şey dedi. O an mezarlıktaymışız gibi susuverdi herkes işte.

Uzun uzun düşünecek bir şey buldum galiba. Hayırsever Günü'nü neden mezarlıkta kutlayacakmışız, diye sordum Minerva'ya ama sadece kötü bir şaka olduğunu söyledi, boş verecekmişim.

Hayırsever Günü

Sevgili Küçük Defterim,

Tío Pepe'yi bekliyoruz, geldi gelecek. Bizi eski arabasıyla alacak, beraber Salcedo'daki kutlamaları izlemeye gideceğiz. Geçit töreninden sonra şiirler okunacak, sonra da belediye binasında büyük bir parti var. Trujillo Çiftçileri adına konuşmayı Papá yapacak!

Bu sefer yepyeni rugan ayakkabılarımla Patria'nın benim seçtiğim bebek mavisi poplin kumaştan diktiği, takım bir de ceketi olan elbisemi giyeceğim.

Beklerken El Jefe'nin Hayırsever Günü'nü tüm kalbimle kutluyorum. İyi ki o bizim başkanımız. Doğum günlerimiz bile aynı ayda (ekim) ama aramızda dokuz gün var. (Bir de kırk dört yıl tabii!) Bence bu kişiliğim için iyi bir şey ifade ediyor.

14 Ocak Pazartesi

Sevgili En İyi Arkadaşım Defter,

Okula döndüm. Evi o kadar özlüyorum ki... Ağlamamak için sana yazıyorum.

Daysi, Rita'yla en iyi arkadaş olmuş. İkisi de Puerto Plata'da yaşıyor, yani tatilde en iyi arkadaş olmaya karar vermişler. Belki şimdi Lidia benim en iyi arkadaşım olmak ister. O da ayın 21'indeki Virgencita bayramından sonra gelebilecek, çünkü hac için ailece Higüey'e gittiler.

Işıklar kapanmadan önce Dinlenme ve Sessizlik Saati yapıyoruz. Birbirimizi ziyaret etmemiz yasak, sessizce oturup ölümsüz ruhlarımızı düşünmemiz gerekiyor.

Ben kendiminkinden çok sıkıldım.

18 Şubat Pazartesi

Sevgili Küçük Defter,

Bu sabah durup dururken beni müdürün odasına çağırdılar. İçeride Minerva'yı görünce yüreğim ağzıma geldi, bir akrabamız öldü sandım. Ama sonra Minerva'nın bana "Dikkatli konuş" der gibi baktığını fark ettim.

Sor Asunción hemen lafa girip "Ablan okuldan kaçmaya çalışırken yakalanmış" diyor. Sonra ben daha bunu anlayamamışken La Vega'da yaşayan Tío Mon'umuz hasta mı diye soruyor. Evet mi hayır mı? Minerva'nın bezgin suratına bir bakıp başımı sallıyorum. Evet, Tío Mon'umuz hasta. *Sarampión** dediler, diye uyduruyorum.

Minerva'nın suratı kendine geliyor. Müdüre bir "ben size söyledim" bakışı atıyor.

Yalanını sağlamlaştırmış bile olabilirim. Şimdi Minerva'nın bahanesi hazır. Rahibelere sormuş olsaydı asla izin alamazdı çünkü *sarampión* çok bulaşıcı bir hastalık.

21 Şubat Perşembe

Sevgili Küçük Defter,

Minerva'nın okuldan kaçmaya çalışıp Tío Mon'la ilgili yalan söylemesi kafamı çok kurcaladı. Ben de onu bugün avludaki tespih duasından sonra Merhametli Meryem Ana heykelinin arkasında sıkıştırıp "Neler oluyor" diye sordum ama "Meryem'in arkasından mı konuşalım kardeşim?" diye şakaya vurdu.

Evet, Meryem'in arkasından konuşacağız, dedim. O da bana daha bazı şeyleri öğrenecek kadar büyümediğimi söyledi. Çok kızdım. Ona rahibelere yalan söylemek bağışlanabilir bir günah olmadığına göre ölümcül bir günah işliyor olduğumu ve bu

* Kızamık. (ç.n.)

durumda en azından ölümsüz ruhumu ne için tehlikeye attığımı bilmeye hakkım olduğunu söyledim.

Minerva o şekilde karşılık vermemden etkilendi sanki. Bana hep hakkımı savunmamı söyler ama hakkımı ona karşı savunmamı beklemiyordu herhalde.

Daha özel konuşabileceğimiz bir zamanda söyleyeceğine söz verdi.

24 Şubat Pazar

Küçük Defter,

Bugün okulca Küçük Ölüler Parkı'na gittik. Minerva'yla konuşabildik, bana her şeyi anlattı. Şimdi de ölesiye endişeleniyorum ama. Yemin ederim bu ablam beni öldürecek!

Meğer o, Elsa, Lourdes ve Sinita hep beraber Don Horacio'nun evinde gizli toplantılara katılıyorlarmış! Don Horacio, Elsa'nın yapması gereken şeyleri yapmıyor diye polisle başı dertte olan dedesi. Evine başkanımızın tablosunu asmıyor mesela. Minerva'nın dediğine göre polis, adam zaten çok yaşlı, yakında onların başına dert olmadan ölür gider diye öldürmüyormuş onu.

Minerva'ya niye bu kadar tehlikeli bir şey yaptığını sorduğumda bana çok acayip bir şey söyledi: Özgür bir ülkede büyümemi istiyormuş.

"Zaten öyle değil mi?" dedim bu sefer. Göğsüm sıkışıyordu. Astım krizim tutacak sandım.

Minerva cevap vermedi. Yeterince üzgün olduğumu fark etmişti herhalde. Sanki Ojo de Agua gölünün derin bir yerine atlamaya hazırlanıyormuşuz gibi ellerimi ellerinin arasına aldı. "Yavaş yavaş, derin nefesler al" diye mırıldandı, "yavaşça, derin derin."

Sımsıcak bir günde o derin, soğuk suya yavaşça düştüğümü hayal ettim. Ablamın ellerini sıkı sıkı tuttum. Artık sadece ellerimi bırakır diye korkuyordum.

25 Şubat Pazartesi

Canım Küçük Defter,

Bilmemem gereken bir şeyi biliyorum ya, her şey biraz farklı geliyor gözüme. Çok tuhaf.

Bir *guardia** görüyorum, acaba sen kimi öldürdün diye geçiriyorum içimden. Polis sireni duyuyorum, yine kimi öldürecekler acaba diye düşünüyorum. Anladın mı?

Başkanımızın odadaki resmi sanki beni izliyor, yanlış bir hareketimi bekliyor. Önceden başkanımız Tanrı gibi bana göz kulak oluyor sanırdım.

Başkanımızı sevmiyorum artık demiyorum, seviyorum çünkü. Papá'nın kötü bir şey yaptığını öğrensem mesela, yine de onu severdim değil mi?

3 Mart Pazar

Ah Küçük Defter!

Tío Mon bugün birkaç mektup ve bir paketle ziyarete geldi ve Sor Asunción'un onu görür görmez ağzından ilk çıkan şey "Kendinizi nasıl hissediyorsunuz, Don Ramón?" oldu. Öyle bir kelime var mı bilmiyorum ama, afallamışlıktan ölecektim! Minerva çabuk davranıp Tío Mon'un koluna girdi, "Tío Mon, yürümek sana iyi gelir" diyerek onu oradan uzaklaştırdı. Tío Mon şaşkın şaşkın baktı biraz ama hem kolu hem de ipleri Minerva'da olduğu için itiraz etmedi.

Bana getirdiği mektuplara gelecek olursak... Sevgili Küçük Defter, daha on yaşındayım ama âşıklarım var. Berto yine yazmış. Bana yazdığı bütün mektupları Minerva'ya gösterdim, hepsinin "tatlı, çocuksu mektuplar" olduğunu söylüyor.

İtiraf edeyim, sonuncuyu göstermedim.

Romantik bir şey olduğundan da değil aslında ama utandım yine de. Berto evi özlememle ilgili çok anlayışlı şeyler yazmış, en sonuna da "sığınağın Berto" diye imza atmış.

"Sığınağın." Hoşuma gitti.

---

* Jandarma. (ç.n.)

30 Nisan Salı

Canım Küçük Defter,

Minerva'nın yeni arkadaşı Hilda çok kaba bir kız. Pantolon giyiyor, Fransız beresini de sanki Michelangelo'ymuş gibi yamuk takıyor kafasına. Minerva onunla Don Horacio'nun evindeki gizli toplantılardan birinde tanışmış. Çok geçmeden bu Hilda, Inmaculada'dan çıkmaz oldu. Rahibeler hem öksüz hem yetim diye acıdılar galiba. Kendi kendini öksüz bırakmıştır o kesin. Annesiyle babası nasıl konuştuğunu duyunca ölüvermiştir!

Çok terbiyesizce şeyler söylüyor. Tanrı'nın var olduğundan emin değilmiş mesela. Yazık Sor Asunción'a, Hilda'ya her şeyi açıklayan kitapçıklar veriyor hep.

Müdürümüz daha arkasını döner dönmez o kitapçıklara ne olduğunu görüyorum ben. Rahibeler saygısızlıklarına bir süre göz yummuştu ama en sonunda onların da canına tak etti.

Sor Asunción Hilda'ya Kutsal Komünyon'umuza katılmak isteyip istemediğini sormuş; Hilda ne dese beğenirsin? "Menüde başka ne var"mış!

Rahibeler de onu gönderip bir daha gelmemesini istediler. "Hal ve tavırları çok uygunsuz" dedi Sor Asunción. "Üstelik ablanla ablanın arkadaşları da ona uymaya başladı." Minerva'nın eleştirilmesi aslında hiç hoşuma gitmez ama konu Hilda olunca ben de aynı fikirdeyim.

27 Haziran Cuma

Sevgili Gizli Küçük Defterim,

Bütün hafta jandarma okulda Hilda'yı aradı.

Minerva bana bütün hikâyeyi anlattı.

Hilda birkaç gece önce saklanmak için Inmaculada'ya gelmiş! Şöyle olmuş: Hilda ödünç aldığı bir arabanın bagajına gizli dosyalar saklamış, sonra otoyolda benzini bitmiş. Bir arkadaşı onu almaya gelmiş, beraber bir benzin istasyonundan bidonla benzin almışlar ama geri dönerken arabanın etrafında polisler olduğunu görmüşler. Bagaj açıkmış. Hilda arkadaşının onu Inmaculada'ya bırakmasını istemiş, gelince de Minerva'yla arkadaşlarını uyandırmış. Ne yapılabileceğini düşünmüşler bir

süre, sonunda en iyisinin rahibelerden yardım istemek olduğuna karar vermişler.

Böylelikle o gece geç bir saatte manastırın kapısını çalmışlar. Kapıyı üzerinde geceliği, kafasında başlığıyla Sor Asunción açmış, Minerva da ona olanları anlatmış.

Minerva iyi kalpliliğinden mi yoksa edepsiz kıza ders olsun diye mi yardım etmeyi kabul etti bilmiyorum, diyor. Düşünsene! Daha Tanrı'ya inanmayan Hilda!

Polisler bugün yine geldi. Elleri kolluklarının içinde, başı eğik bir şekilde Merhametli Meryem Ana heykelinin önünde duran Sor Hilda'nın dibinden geçip gittiler. O kadar korkuyor olmasam gülerdim.

4 Temmuz Salı
Sonunda evdeyim!

Sevgili Küçük Defter,

Minerva geçtiğimiz pazar günü mezun oldu. Hep beraber diploma törenini izlemek için La Vega'ya gittik. Kocaman karnıyla Patria bile geldi. Doğurdu doğuracak artık.

Yaz tatili için eve geldik. Yüzmeye gitmek için sabırsızlanıyorum. Minerva beni göle götüreceğini, hatta kendisinin de güzel mayosunu giyip suya atlayacağını söyledi. Mamá'yla Papá başkentteki hukuk fakültesine gitmesine izin vermedikten sonra *promesa*sını tutmasının anlamı yokmuş.

Bu yaz öğrenmek istediğim çok şey var! Örneğin (1) Patria'dan nakış yapmayı, (2) Dedé'den muhasebe tutmayı, (3) Tía Flor'dan kek pişirmeyi (hem yakışıklı kuzenlerim Berto ve Raúl'u da görebileceğim!!!), (4) Fela'dan büyü yapmayı (Mamá'ya söylemesem iyi olacak!), (5) Minerva'dan da nasıl her durumda haklı çıkabileceğimi ve bana öğretmek istediği diğer her şeyi öğreneceğim.

20 Temmuz Pazar

Ah Küçük Defter,

Az önce mezarlıktan geldik. Patria'nın küçük oğlu dün ölü doğdu.

Patria çok üzgün, sürekli ağlıyor. Mamá, Tanrı'nın işine karışılmaz diyor hep ama Patria kafa sallarken onun dediğine hiç inanıyormuş gibi durmuyor. Pedrito sürekli parmaklarını kütürdetiyor, tekrar bebek yaparız diye onu teselli etmeye çalışıyor. Zaten zor bir zaman geçiren birine öyle iğrenç bir söz verilir mi?

Ablam kendini daha iyi hissedene kadar bizimle kalacaklar. Ben sağlam durmaya çalışıyorum ama ne zaman o güzel bebeğin sanki hiç ruhu yokmuş gibi cansız halde bir kutu içinde yattığı aklıma gelse ağlamaya başlıyorum.

Duygularımı kontrol edebilene kadar ara versem iyi olacak.

Çarşamba, alelacele

Canım Küçük Defterim, Ah Canım,

Minerva seni ona verecek miyim artık diye soruyor. Bir dakika bekle, olup biteni açıklayıp veda edeyim dedim ben de.

Hilda yakalanmış! Manastırdan çıkmaya çalışırken polisler onu ele geçirmiş. Don Horacio'nun toplantı grubundaki herkese kendilerini suçlu durumuna düşürecek her şeyi yok etmeleri söylenmiş.

Minerva bütün şiirlerini, yazılarını ve mektuplarını gömecek. Benim günlüğümde de Hilda'nın adını görmüş. Aslında okumayacakmış ama defterim ortalıkta bir yerde açık duruyormuş, gözüne çarpmış. Yaptığının iyi bir şey olmadığını biliyormuş, öyle dedi ama bazen çoğunluğun iyiliği için kötü şeyler yapmak zorunda kalabilirmişiz. (O çok sevdiği avukat laflarından biri daha işte!) Seni de gömmemiz lazımmış.

Sonsuza kadar orada kalmayacaksın canım Küçük Defterim, söz veriyorum. Minerva işler düzelir düzelmez hazine sandığımızı toprağın altından çıkarabileceğimizi söyledi. Plandan Pedrito'ya bahsetmiş, o da kakao tarlasında sandığımızı gömecek bir yer ayarlamış bile.

İşte her şeyi anlattım, tatlı Küçük Defterim.

Minerva haklıymış. Sana yazmaya başladığımdan beri ruhumun derinleştiğini hissediyorum. Ama cevabını Minerva'nın bile bilmediği bir sorum var.

O derin boşluğu nasıl dolduracağım şimdi?

Küçük Defterim burada sona eriyor

Şimdilik hoşça kal
(Umarım sonsuza kadar olmaz)

Dördüncü Bölüm

Patria

1946

Daha en başında hissettim onu; yüreğimin içinde sımsıkı sarmalanmış o paha biçilmez inciyi. Kimse bana Tanrı'ya inan demedi, yaşayan her şeyi sevmeyi öğretmedi. Işığa atılmış bir ok gibi kendiliğimden yaptım bütün bunları.

Dünyaya gelirken bile sanki bir şeye uzanır gibi önümdeymiş ellerim. Tanrı'ya şükür ebe kadın son anda Mamá'yı kontrol ederken durumun farkına varıp avucunda tuttuğu kuş uçmaya çalışıp kendini incitmesin diye kanatlarını katlıyormuş gibi indirmiş kollarımı.

Doğmuşum ama burada değilmişim anlayacağınız. Köylülerin *alelá** dediği bebeklerdenmişim. Aklım, kalbim, ruhum bulutlardaymış.

Yere inene kadar çok bağlanıp çözülmüşüm.

* Şaşkın, sersem. (ç.n.)

* * *

Daha en başında çok usluymuşum, Mamá varlığımı unuturmuş. Gece deliksiz uyur, uyandığımda etrafta kimseyi göremezsem kendi başıma oyalanırmışım. Aynı yıl Dedé doğmuş, bir sene sonra da Minerva; evin içinde altı bezli üç bebek! Küçücük evimiz içi kırılır eşya dolu kutulara benzemiş. Papá yeni yatak odasını daha bitiremedi diye Mamá, Dedé'yle beni koridorda küçük bir beşiğe koymuş. Bir sabah uyandığında Mamá bir bakmış, ben Dedé'nin ıslak bezini değiştiriyorum. İşin komiği onu temiz bez için rahatsız etmeyeyim diye kardeşime kendi bezimi çıkarıp bağlamışım.

"Elinde ne varsa verirdin; kıyafetlerini, yemeğini, oyuncaklarını..."

Köylüler ben evde yokken çocuklarını sana gönderip bir fincan pirinç ya da bir kavanoz yağ istiyorlar diye bir söylenti çıkmıştı. Malını sakınmıyordun.

"Çok yaşamayacağından korkardım" diye itiraf etmişti Mamá. "Bu dünyada öğrenmemiz gerekenleri zaten biliyor gibiydin çünkü."

Onu sakinleştiren Padre Ignacio olmuş. Dinî hayatın beni küçük yaştan çağırıyor olabileceğini söylemiş ona. Her zamanki anlayışı ve neşesiyle "Kıza biraz zaman ver Doña Chea" demiş, "Sonradan düşen çok melek gördüm ben."

Her şeyi başlatan da onun önerisi olmuştu. Çağrılıyordum, ben de inanmıştım. Oyun oynarken omuzlarıma bir çarşaf atar, kolalı cübbemle upuzun koridorlarda tespih çekiyormuş gibi yapardım.

Diğer kızlar kendi isimlerini yakışıklı buldukları çocukların soyadlarıyla denerken ben rahibe olunca alacağım ismi yazardım her yere: *Sor Mercedes.* O oğlanları görünce "Ah evet" derdim kendi kendime, "dertleri olduğunda Sor Mercedes'e gelecekler, ben de kıvırcık kafalarını kucağıma yatırıp onları teselli edeceğim." Ölümsüz ruhum bu mübarek dünyayı içine almak istiyor! Öte yandan bedenim iştahlanıyor, ruhumun tiranlığına son vermek için fırsat kolluyordu.

On dört yaşında Inmaculada Concepción'a başladım. Köydekiler manastıra kapandığımı sanmışlar. "Güzelliğine yazık olmuş" demişler hep.

Ben de aynalara bakmaya başladım bunun üzerine. Karşımda bir çocuk değil, diri göğüsleri, oval, güzel yüzüyle bir genç kadın gördüm. Gülümsedi bana; güzel gamzelerini gördüm. Ama karanlık, nemli gözleri arzu doluydu. Aynaya dokundum. Onun da anlayamayacağı şeylere uzanması gerektiğini hatırlaması gerekiyordu.

* * *

Okulda rahibelerin gözü üzerimdeydi. Sabah dualarında dik durmak için çektiğim acıları gördüler; ellerim dua değil de sohbet ediyormuş gibi önümdeki sıraya dayalı durmazdı, ta yukarıya dikerdim onları. Büyük Oruç'ta ağzıma et sürmezdim. İstersem nezleden revire düşeyim, buharı üzerinde bir kâsecik et suyu bile geçmezdi boğazımdan.

Sor Asunción o şubat beni odasına çağırdığında daha on altı yaşımı doldurmamıştım.

Ateş ağaçları çiçek açmıştı, hatırlıyorum. Kasvetli çalışma odasına girdiğimde camın hemen öte tarafındaki ağaçların alev alev dalları ve daha ileride tehditkâr fırtına bulutları gözüme çarpmıştı.

"Patria Mercedes" dedi Sor Asunción, masasından kalkıp yanıma gelerek. Önünde diz çöküp dudaklarıma tuttuğu haçı öptüm. Duygularım çok yoğundu, yüreğimin gözyaşlarının gözlerime dolduğunu hissedebiliyordum. Büyük Oruç daha yeni başlamıştı; İsa Mesih'in çilesinin kırk gününde hep böyle olurdum.

"Gel, gel bakalım" deyip kalkmama yardım etti. "Konuşacak çok şeyimiz var." Bana odasına sorgulanmaya çağırıldığımızda oturduğumuz, masasının önündeki rahatsız sandalyeleri değil pencerenin oradaki bordo, yumuşak koltuğu gösterdi. Bir uca o oturdu, diğer uca ben. Loş ışıkta bile açık gri gözlerindeki, bilgeliğin verdiği benekleri görebiliyordum. Tatlı kokusunu içime çektim; kendini dine adamış biriydi karşım-

daki. Kalbim hem korku hem de büyük bir heyecanla hızlı hızlı atıyordu.

"Patria Mercedes, geleceğin hakkında düşündün mü?" diye sordu bana fısıltı gibi bir sesle.

Daha o yaşta dinî çağrıya karşılık vermek büyük bir onur olurdu elbette! Kızarmaya başlamıştım. Başımı iki yana sallayıp önüme eğdim, avuçlarımı izlemeye koyuldum. Köylüler kaderlerimizin avuçlarımızda yazılı olduğunu söyler.

"Sana rehberlik etmesi için Virgencita'ya dua etmelisin" dedi.

Bakışlarındaki şefkati hissedebiliyordum neredeyse. Kafamı kaldırdım. Arkasında ilk şimşeğin çaktığını gördüm, sonra ileriden, çok uzaktan gök gürültüsünü duydum. "Ediyorum efendim, hep Rab'ın izni için dua ediyorum."

Başıyla onayladı. "Dinî görevlerini ne kadar ciddiye aldığının en başından beri farkındayız. Artık Rab seni çağırıyor mu diye dinleyeceksin. Rab izin verirse biz seni aramıza alacağız."

Gözyaşlarım boşanıverdi. Yanaklarım sırılsıklamdı. "Haydi ama" dedi dizlerimi okşayarak. "Üzülmek olmaz."

"Üzgün değilim efendim" dedim kendimi biraz toplar toplamaz. "Bunlar mutluluk gözyaşları. Umuyorum Rab bana iznini gösterir."

"Gösterecek" dedi bana güven vermek için. "Sen dinle. Uyanıkken, uykunda, çalışırken, oynarken... hep dinle."

Başımla onaylayınca devam etti: "Haydi şimdi yakın zamanda göstersin diye dua edelim." Beraber bir *Selam Sana* bir de *Göklerdeki Babamız* okuduk ama gözüm ateş ağaçlarının, fırtınanın rüzgârında savrulan çiçeklerine kayıp durdu.

* * *

İçimde bir savaş vardı aslında ama kimsenin haberi yoktu. Gecenin karanlığında eller uyanıp kendi akıllarına uyduğu zaman başlardı. Serpilen vücudumda gezinirlerdi; şiş göğüslerimde, karnımın tümseğinde dolaşır, sonra aşağıya inerlerdi ellerim. Her gece onlara hâkim olmaya çalışırdım, her gece benden kaçarlardı.

Üç Kral'da yatağımın üstüne asabileceğim bir haç istedim. Ellerim uyandıklarında İsa'nın acı içindeki etini bulup terbiye olsunlar diye geceleri yanıma yatırıyordum. Tezgâh tuttu, ellerim tekrar uyumaya başladı. Ama bu sefer bedenimin başka yerleri uyandı.

Ağzım şeker istedi, ballı ballı incirler, hindistancevizli çikolatalar, yumuşak altın rengi krem karameller istedi. Soyadları yıllardır peşinden Leyla olan kız arkadaşlarımın isimlerine eklenmiş genç adamlar dükkâna gelip kocaman elleriyle tezgâhta bir ritim tutturduğunda parmaklarını teker teker ağzıma sokup nasırlarını dilimle hissetmek istedim.

Omuzlarım, dirseklerim, dizlerim sızlıyordu; dokunulmak istiyorlardı. Hele sırtım ve saç diplerim... "Al sana bir *peseta*"* derdim Minerva'ya. "Saçımla oynasana." Gülüp parmaklarını saçlarımın arasında gezdirmeye başlardı. "Müjde'de yazan doğru mu sence? Hani başında kaç tel saç olduğunu bile bilirmiş?"

"Haydi ama kardeşim" diye uyarırdım onu. "Tanrı'nın sözüyle oynanmaz."

"Sayacağım bakalım, işi ne kadar zormuş merak ettim" derdi.

Sanki kalkıştığı şey imkânsız değilmiş gibi başlardı saymaya: "*Uno, dos, tres...*"** Kısa süre sonra da parmaklarına ve sesinin ezgisine kendimi kaptırıp uykuya dalardım yine.

* * *

Sor Asunción'la görüşmemizden, Rab'tan çağrı gelmesi için dua etmeye başladıktan sonra, bir an sakinleşen bir fırtına gibi bütün isteklerim durdu. Sakindim. Geceleri uykuya itaat ediyordum. Savaş bitmişti bitmesine ama kimin galip geldiğini bilmiyordum.

Bunu bir işaret sandım. Sor Asunción çağrı her şekilde gelebilir demişti: bir rüyayla, bir felaketle, bir krizle... Görüşmemizden çok kısa bir süre sonra okul Kutsal Hafta için tatile

---

* İspanya ve Andorra'nın eurodan önceki para birimi. (ç.n.)

** Bir, iki, üç. (ç.n.)

girdi. Rahibeler Kurtarıcı ve Rab İsa Mesih hatırına kendilerini manastıra kapattılar.

Ben de eve gittim. Rab'in çağrısını duyacağımı iliklerimde hissediyordum, emindim. Padre Ignacio'nun Kutsal Hafta etkinliklerine katıldım hep, geceleyin *novena* dualarına, gündüz efkaristiyaya gidiyordum. Kutsal Perşembe geldiğinde leğenimi ve havlularımı alıp kilisenin kapısında cemaatin ayaklarını yıkayan diğer tövbekârların arasına katıldım.

O gece sıra çok uzundu. Kendimden geçmiş gibi, kafamı dahi kaldırmadan önüme gelen ayakları yıkıyordum. Sonra suyunu yeni değiştirdiğim leğenimin içine üzerinde koyu renk gür kıllarıyla gençten bir ayak girdi ve elim ayağım kesilir gibi oldu.

Ayağı özenle yıkadım, tabanını sabunlamak için bileğini kavrayıp kaldırdım; hani bebeklerin altı temizlenirken bacakları yukarıda tutulur ya. Sonra diğer ayağa geçtim. Karanlıkta uzayan sıraya aldırmadan titizlikle çalışıyordum. İşim bitince yukarı bakmaktan kendimi alamadım.

Ayaklarıyla aynı yabanıl çekicilikte bir yüz bana bakıyordu. Yanaklarına kalıcı bir gölge yerleşmişti; kalın kaşları ortada birleşiyordu. Sadaka kutusuna atayım diye eğilip bana bir tomar para verirken ince *guayabera*sının* altından omuz kaslarının nasıl gerildiğini gördüm.

Sonradan söylediğine göre orada ona huzurla gülümsemişim. Neden gülümsemeyecekmişim? İsa'dan sonra en güzel şeyi, dünyevi eşimi görmüştüm ilk kez. İçimdeki savaş bitmişti, cevabımı almıştım; gerçi sandığımdan farklı bir cevaptı bu. Paskalya duası için sapsarı giyinip saçıma ateş ağacı çiçeklerinden takmıştım.

Kızlarla Aleluya söyleyecektik, hazırlanmak için erkenden gittim. Basamakların yanında beni bekliyordu.

* * *

On altı yaşındaydım daha. Henüz birbirimize tek kelime etmemiş olmamıza rağmen kararlaştırmıştık. Okula döndü-

* Latin kültürüne özgü bir çeşit gömlek. (ç.n.)

ğümde Sor Asunción beni kapıda karşıladı. Yüzümde bir cevap aradı ama saklıyordum. "Duydun mu?" diye sordu ellerimi ellerinin arasına alarak.

"Hayır efendim, duymadım" diye yalan söyledim.

Nisan geçti, Meryem ayı mayıs oldu. Mayısın ortasında bana üzerinde kaba bir el yazısıyla sadece benim adım ve Inmaculada Concepción yazan bir mektup geldi. Normalde rahibeler evden nasıl haberler aldığımızı sormakla yetinir, yazışmalarımızı bu şekilde takip ederdi; dolayısıyla Sor Asunción'un mektubumu teslim etmek için beni odasına çağırması tuhaf gelmişti. Zarfı alırken gözlerini benden ayırmadı. Elimde genç adamın ayağının ağırlığını hissettim. Taze derinin üzerindeki ter, toprak ve sabun kokusu geldi burnuma. Kıpkırmızı oldum.

"Ee?" dedi Sor Asunción, bir soru sormuştu da ben cevabımı geciktiriyordum sanki. "Duydun mu, Patria Mercedes?" Sesi sertti.

Boğazımı temizledim ama konuşamadım. Onu hayal kırıklığına uğrattığım için üzgündüm, öte yandan ortada özür dileyecek bir şey yoktu. Nihayet ruhum etime inmişti, Tanrı'ya daha çok tapacaktım artık. Ayaklarım karıncalanıyordu, ellerimle bacaklarım sıcacıktı, karnım alev alevdi. "Evet" diye itiraf ettim en sonunda, "Duydum."

* * *

Sonbahar geldiğinde Dedé ve Minerva'yla beraber Inmaculada'ya dönmedim. Evde kalıp Papá'ya dükkânda yardım ettim, María Teresa'ya elbiseler diktim. Bir yanım hep onu bekliyordu.

Adı Pedrito González'di, yan köyde çiftçilikle uğraşan bir ailenin oğluydu. Küçüklüğünden beri babasının tarlalarında çalıştığı için okula pek gidememişti ama parmaklarından başlayarak yüksek sayılara kadar saymasını biliyordu. Kitapları yavaşça, dudaklarını kıpırdata kıpırdata, kelimeleri mihrapta rahip için dua kitabını tutan bir çocuk gibi saygıyla ağzında tutarak okuyordu. Toprağa doğmuştu ve güçlü vücudunun,

kaba ellerinin, güzel ağzının El Cibao'nun yuvarlak tepeleriyle bereketli vadilerini anımsatan bir tarafı vardı.

Peki uhrevi, dindar Patria böylesi bir mahlukta ne buldu derseniz, söyleyeyim: Yabani bir kuşu ya da bir sokak kedisini elimden beslediğimde hissettiğim heyecanı hissettim.

Dedé'yle Jaimito gibi değildik biz, Mamá'nın anlattığına göre onlar iki köpek yavrusu gibiymiş; göz kulak olmayınca başlarına dert açıyorlarmış. Biz düzgünce arkadaşlık ediyorduk. Bütün gün tarlada çalıştıktan sonra yıkanıp ıslak saçlarında tarak izleri, üzerinde onu rahatsız ediyormuş gibi duran güzel guayaberasıyla bana gelirdi. Acımak sevmenin bir parçası mıdır hep? Ona dokunmamak için kendimi zor tutardım.

Bir keresinde, o Noel, neredeyse bırakacaktım kendimi. Düğün on yedinci doğum günümden üç gün önce, 24 Şubat'ta olacaktı. Papá on yedi yaşımı doldurana kadar beklememiz gerektiğini söylemişti ancak o zaman da evlenmenin hiç uygun görülmediği Büyük Oruç zamanı gelecekti, o yüzden üç günlük ihlalimize göz yumdu.

Mamá, Papá, kız kardeşlerim, Pedrito ve ben hep beraber gece yarısı duası için kiliseye gidiyorduk. İkimiz geride kalmıştık, sessiz sessiz konuşuyorduk. O bana her zamanki sade sözlerinden söylüyordu, ben de ona söylediklerini tekrar etsin diye oyunlar yapıyordum. Tek söyleyebildiği beni sevdiğiyse beni çok sevmiyor demekti, ona öyle diyordum yani. Minerva'nın dediğine göre gerçekten âşık olan insanların sevdiklerine her ettikleri laf şiir gibi olurmuş.

Durup beni omuzlarımdan kavradı, zifiri karanlık gecede yüzünü zar zor seçebiliyordum. "Pedrito González öyle sana süslü laflar eden bir adam olmayacak hiçbir zaman" dedi biraz hiddetle. "Ama sana üzerinde durduğumuz şu bereketli toprağa taptığı kadar tapacak."

Eğilip yerden bir avuç toprak aldı, elime döktü. Sonra beni öpmeye başladı; yüzümü, boynumu, göğüslerimi... Dur demek zorundaydım, durması gerekti! Doğru olmazdı, Söz'ün daha yeni insan olduğu bu gecede, Padre Ignacio porselen bebeği doğum sahnesindeki beşiğine henüz yatırmışken, biz kilise yolundayken olmazdı!

* * *

Sanki tek derdim etimle ruhumun gizli saklı ağız dalaşlarıymış gibi hayatımın geri kalanından hiç bahsetmedim. Sakın öyle düşünmeyin! Kime en uysal, en arkadaş canlısı, en içten Mirabal kızı kim diye sorsanız "Patria Mercedes" cevabını alırdınız. Evlendiğim gün bütün Ojo de Agua ahalisi iyi dileklerini sunmak için kiliseye doluşmuştu. Sadece on beş dakika öteye taşınıyor olmama rağmen daha gitmeden evime hasret kalmış, kendimi tutamayıp hıçkıra hıçkıra ağlamıştım.

Ailemden uzakta, San José de Conuco'da yaşamak ilk başlarda zordu ama sonradan alıştım. Pedrito öğlenleri aç biilaç eve geliyordu. Yemekten sonra biraz uyuyorduk; uyandığında da onu bir daha doyuruyordum, bu sefer başka bir açlığını. Günler geçti, Nelson doğdu, iki yıl sonra Noris geldi, kısa bir süre sonra da üçüncü kez şişti karnım. Buralarda bebeklerin bazı şeyleri aşermeye, bazı şeylerden de tiksinmeye sebep olduğunu söylerler. Eh, ilk iki bebek kolaydı ama bu üçüncüsü bana sürekli kardeşim Minerva'yı düşündürdü.

Sürekli hükümet aleyhinde konuşarak kendini tehlikeye atıyordu. İnsan içinde bile ya başkanımızı ya da onu destekliyor diye kiliseyi iğnelerdi. Bir keresinde araba bakarken satıcı Papá'ya çok pahalı bir Buick göstermiş ve arabanın meziyetlerini överken bunun aynı zamanda El Jefe'nin en sevdiği model olduğuna değinmişti de Minerva da Papá'ya dönüp pat diye "Almamamız için bir sebep daha" deyivermişti. Bütün aile korku içinde gezmiştik bir süre.

Minerva'nın derdini anlayamıyordum. El Jefe bir aziz sayılmazdı elbette, bunu herkes biliyordu ama daha önce Saray'a çıkan *bandido*larla* karşılaştırınca bu en azından kiliseler, okullar yaptırıyor, borçlarımızı ödüyor diye düşünüyordum. Resmi de her hafta gazetede Monsignor Pittini'nin yanında bir hayır haberinin üzerinde yer alırdı.

Ama mantığın kendisini mantıklı bir şekilde ikna etmeye çalışmak nafileydi. Farklı bir yol denedim bir keresinde: "Kirli bir iş, haklısın. İşte o yüzden biz kadınların karışmaması lazım."

* Haydut. (ç.n.)

Minerva cümlemi bitirmemi beklediğini belli eder bir surat ifadesiyle beni dinledi. "Sana katılmıyorum Patria" diye karşılık verdi sonra, ondan sonra da her zamanki detaycılığıyla kadınların artık karanlık çağlardan çıkması gerektiğini anlattı bana.

Artık Mamá olay çıkarmadıkça kiliseye gitmiyordu.

Evde oturup Rousseau'sunu okuduğunda duaya gidip Padre Ignacio'nun İznik Amentüsü'nü okumasını dinlerken olabileceğinden çok daha Tanrı'ya bağlı hissettiğini savunur, pederle "Sesi kelimelerle gargara yapıyormuş gibi çıkıyor" diye dalga geçerdi.

"İnancını kaybetmeye başladığından endişe ediyorum" dedim ona bir sefer. "İnancımız paha biçilemez incimizdir biliyorsun, onsuz hiçbir şeyiz."

"Çok kıymetli kilisenle ilgili endişe et bence. Bazı rahiplerin çifte maaş aldığını Padre Ignacio bile kabul ediyor."

"Ay, Minerva" diyebildim sadece. Ağrıyan karnımı ovuşturuyordum. Birkaç gündür bir ağırlık hissediyordum içimde. İtiraf edeyim, Minerva'nın dedikleri beni biraz etkilemeye başlamıştı. Padre Ignacio'nun sesindeki hissizliği duyabiliyordum, müjdeyle komünyon arasında canım sıkılıyordu, verdikleri ekmek ağzıma kupkuru geliyordu. İnancım kayıyordu; korkuyordum.

"Arkana yaslan" dedi Minerva yumuşacık bir sesle. Yüzümdeki bezginliği görmüş olacaktı. "Gel de saçlarını saymayı bitireyim artık."

Sonra, nasıl olduysa, birden kollarında ağlamaya başladım, çünkü suyum gelmişti, hissediyordum, paha biçilemez incim kayıp gidiyordu; içimde kim bilir ne zamandır ölü olarak taşıdığım bir şeyi doğuruyordum.

* * *

Bebeği kaybettikten sonra tuhaf bir şekilde terk edilmiş gibi hissettim. Önünde bir *Se Vende*,* Satılık tabelası olan boş bir evdim. Her önüne gelen düşünce beni alabilirdi.

* Satılık. (ç.n.)

Gece yarılarında *brujo*nun* teki bana büyü yaptı, bebeğim de ondan öldü diye panik içinde uyanıyordum. Öyle saçma batıl inançlara asla mahal vermeyen Patria Mercedes, şimdi bunları düşünüyordu.

Uykuya daldığımda rüyamda *Yanqui*lerin** geri döndüğünü gördüm ama bu sefer büyükannemin değil Pedrito'yla ikimizin evini yakıyorlardı. Üç bebeğim birden alevler içindeydi. Yataktan "Yangın var! Yangın!" diye sıçradım.

Çocuğumu dinî çağrıma karşılık vermediğim için mi kaybetmiştim acaba? Bütün hayatımı gözden geçirdim, olayları birbirine bağladım, her şeyi düğümledim.

Gücümü toplayana kadar Mamá'nın yanına taşındık.

O da sürekli beni teselli etmeye çalışıyordu. "Zavallı çocuk kim bilir hangi illetten kurtuldu."

"Tanrı böyle uygun gördü" diye onaylıyordum onu ama söylediklerim kulağıma çok sahte geliyordu.

Minerva fark etmeye başlamıştı. Bir gün galeríada asılı hamakta yan yana yatıyorduk. Kuzularıyla konuşan İyi Çoban resmimize baktığımı görmüş olacak, "Yakışıyorlar değil mi?" deyiverdi. Resmin hemen yanında El Jefe'nin her evde bulunması zorunlu ve olduğundan daha iyi görünsün diye rötuşlanmış portresi asılıydı.

Nefretini o an anladım. Nasıl bebeğimi kaybetmeden önce İsa benden hiçbir şey almadıysa Trujillo da henüz aileme bizzat bir zarar vermemişti. Çok canı yanan olmuştu ama, mesela Perozo ailesinde tek bir erkek kalmamıştı. Martínez Reyna'yla karısı yataklarında öldürülmüştü. Hele o sınırda katledilen binlerce Haitili... Diyorlar ki nehir o yüzden hâlâ kızıl akarmış. *¡Ay, Dios Santo!****

Duymuştum elbet ama inanmamıştım. Onlar feryat ederken benim kulaklarım kapalıydı; ellerim sımsıkı sarmalanmış incimi okşuyordu. Latif, her şeye kadir Baba'mız nasıl olur da böyle acı çekmemize göz yumardı? O'na kafa tutar gibi yukarı baktım tekrar. İki yüzleri bir olmuştu!

---

* Büyücü. (ç.n.)

** Yanki. (ç.n.)

*** Aman Tanrım! (ç.n.)

* * *

Ağustos başında çocukları da alıp eve döndüm. İşlerime devam ettim, yüreğimdeki acıyı gülen yüzümle maskeledim. Buraların bir deyişi vardır, güneşi tek parmakla kapamak derler buna. Zamanla hayata döndüm. Beni geri getiren neydi peki? Tanrı değildi, *no señor.** Pedrito geri getirdi beni; sessiz, yabanıl kederiyle. Onu kederinden kurtarayım diye kendiminkini kenara bıraktım.

Her gece sanki giden çocuğum oymuş gibi sütümle besledim onu, sonra da ona daha önce yapmasına asla izin vermeyeceğim şeyler yaptırdım. Geç saatlerde tarladan döndüğü zaman "Gel, *mi amor*** diye fısıldardım odamızın karanlığında. Sonra atın üstüne ben çıkar, sızlayan kalbimden uzak bir yerlere varana kadar dörtnala giderdim.

Kederi dağılmadı ama. Hiç bahsetmese de ben anlıyordum.

Bir sefer, bebek gömüldükten birkaç hafta sonra bir gece yataktan sessizce çıktığını hissettim. Yıkıldım. *Rancho*muzun*** etrafındaki saz kulübelerden birinde başka avuntular arıyordu işte. Kaybımın ne kadar büyük olduğunu görmek istedim, o yüzden çıt çıkarmadan arkasından dışarı çıktım.

Ayın hasat renginde olduğu parlak ağustos gecelerinden biriydi. Pedrito barakadan elinde bir bel bir de küçük kutuyla çıktı. Yürürken sürekli etrafını kontrol ediyordu, diken üstündeydi. En sonunda kuytu bir yerde durup küçük bir mezar kazmaya başladı.

Kederinin ne denli karanlık ve garip olduğunu daha iyi anlıyordum şimdi. Ona çok daha yumuşak davranmam gerekiyordu. Yumruğum ağzımda büyük bir kapok ağacının dibine çöküp toprağın kutunun üstüne düşerken çıkardığı sesleri dinledim.

Ertesi gün o manyok tarlalarındayken aradım taradım ama kutuyu gömdüğü yeri bulamadım. Ay, Dios, bebeğimizi kutsal topraktan söküp aldı diye öyle korkmuştum ki... Zavallı masum

---

* Hayır efendim. (ç.n.)

** Aşkım. (ç.n.)

*** Çiftlik. (ç.n.)

bebeğim sonsuza dek arafta kalırdı! Pedrito'ya kazıp çıkarsın diye ısrar etmeden önce kendim bir kontrol etmeye karar verdim.

Böylece mezarlığa gidip bebeğin Virgencita madalyonunu unuttuğum bahanesiyle birkaç campesinodan yardım istedim. Bir iki metre kazdıktan sonra kürekleri küçük tabuta çarptı.

"Açın."

"Verin madalyonu biz koyalım Doña Patria" dediler. Kapağı açmayı pek istemiyor gibiydiler. "Siz görmeseniz daha iyi."

"Görmek istiyorum" diye üsteledim.

Ama bakmamam lazımdı işte, o gördüğümü görmemem lazımdı. Çocuğumun üzerine karıncalar üşüşmüş, alelade bir hayvanmış gibi çürüyen bedenini görmemem lazımdı! Dizlerimin üzerine çöktüm. Koku dayanılır gibi değildi.

"Kapatın" dedim. Göreceğimi görmüştüm.

"Madalya ne olacak, Doña Patria?" diye hatırlattılar.

Madalyonun bu saatten sonra ona pek bir yararı dokunmaz, diye düşündüm ama yine de içeri koydum. Başımı eğdim; kardeşlerimin, çocuklarımın, kocamın, Mamá'nın, Papá'nın isimlerini geçirdim içimden. Bu da benim duamdı. O an orada, bütün sevdiklerimi korumaya yemin ettim.

San José de Conuco'dakiler, Ojo de Agua'dakiler Patria Mercedes Mirabal de González'i örnek bir Katolik eş ve anne biledursun, ben hepsini kandırmıştım!

Evet, inancımı kaybettikten sonra uzun süre rol yapmaya devam ettim.

* * *

Higüey'e hacca gitmek benim fikrim değildi, o Mamá'nın ürünüydü. Son zamanlarda Virgencita'yı görenler olmuştu. Bir sabah erken bir saatte eşeğiyle şehre sarımsak götüren bir campesinoya görünmüştü örneğin. Bir de küçük bir kız Virgencita'nın daha önce 1600'lerde etrafında görüldüğü artık kurumuş bir kuyunun süs olarak asılı duran kovasında sallandığını görmüş. Bu ikincisi kulağa biraz fazla hayal gücü ürünü gibi geldiği için başpiskopos tarafından resmileştirilmemişti ama yine de işte.

El Jefe bile Cayo Confites istilasının başarısızlığını koruyucu azizemize bağlıyordu.

"Yalnız Meryem ona yardım ediyorsa..." diyebilmişti Minerva sadece. Mamá popoya terliğin yetişkin eşdeğeri bir bakışla onu susturdu.

"Ailemizin kadınlarının Virgencita'nın yardımına ihtiyacı var" diye hatırlattı Mamá.

Haklıydı da. Herkes bebeğimi kaybettikten sonraki bariz acımın farkındaydı ama kimse gizli saklı hissettiğim, inancımı kaybetmekten duyduğum acıyı bilmiyordu. Sonra Minerva'nın yorulmak bilmez aklı, asi ruhu... Sen onu yola getir, diye dua ediyordu Mamá. Mate'nin de astımı ağırlaşmıştı, Mamá naklini San Francisco'da eve daha yakın bir okula aldırmıştı. Bir Dedé iyi durumdaydı ama o da dediğine göre bazı büyük kararların eşiğinde olduğu için Virgencita'dan yardım istiyordu.

Böylece beşimiz plan yaptık. Kendimi hacca tam anlamıyla verebileyim diye çocukları yanıma almamaya karar verdim. "Siz hacca gittiğinize emin misiniz?" diye takılmıştı Pedrito hatta. Mutluydu yeniden, elleri vücudumda dolanırken hayat dolu olduklarını hissedebiliyordum artık, yüzüne renk gelmişti. "Bu beş güzel kadın Meryem'i ziyarete gidiyor, inanmam!"

Kız kardeşlerim bana döndü, kutsal şeylerle dalga geçiyor diye kocamı paylamamı bekliyorlardı muhtemelen. Ama kutsallar hakkındaki katılığımdan eser yoktu artık. Şakanın büyüğünü bize yapan Tanrı birazcık takıldık diye alınmazdı herhalde.

Cilveli cilveli gözlerimi devirdim. "*Ay, sí*,* Higüey'in o horozları yok mu!"

Pedrito'nun yüzünden bir bulut geçti. Kıskanç bir adam değildi aslında.

Açıkça söyleyeyim: Çok hayalperest bir adam sayılmazdı, o yüzden şüphelerle, endişelerle kafasını yormazdı. Ama gördüğü ya da duyduğu bir şey canını sıktı mıydı da söz konusu kendi söylediği bir şey bile olsa yüzü al al olur, burun delikleri heyecanlı bir atınki gibi büyürdü.

---

* Ay, evet. (ç.n.)

"Onlar sabahtan akşama kadar ötsünler isterlerse" diye ekledim. "Benim San José de Conuco'da bir yakışıklı horozum iki de civcivim var." Nelson'la Noris sesimdeki değişikliği duyunca kafalarını kaldırıp bana baktı.

* * *

Papá'nın dükkân için aldığı yeni ikinci el arabamızla yola çıktık. Papá dükkân için diyordu da biz arabanın kime alındığını biliyorduk: Papá dışında araba sürebilen tek kişiye. Bu teselli ödülünün Minerva'nın Ojo de Agua'da mutlu mesut kalmasını sağlayacağını umuyordu. Ama kız her gün yoldaydı; Bir gün Santiago'ya, öteki gün San Francisco'ya, beriki gün Moca'ya... Dükkânla ilgili işler olduğunu söylüyordu ama dükkânda tek başına kalan Dedé ne hikmetse satıştan çok teslimat yapıldığından şikâyetçiydi.

María Teresa, El Jefe'nin doğum günü onuruna verilen uzun hafta sonu tatili için eve gelmişti, dolayısıyla o da bizimle geliyordu. Hac için bu hafta sonunu seçerek El Jefe için yapılacak yürüyüşlerden ve sıkıcı konuşmaları dinlemekten de kurtulmuş olduk diye şakalaşıyorduk. Arabada kimse bizi duyamayacağı için rahattık.

"Yazık Papá'ya" dedi María Teresa. "Tek başına gidecek hepsine."

"Eminim Papá başının çaresine çok iyi bakar" diye kestirip attı Mamá. Hepimiz ona şaşkın şaşkın baktık. İşte şimdi Mamá'nın neden hacca gitmeyi önerdiğini merak etmeye başlamıştım. Günü birlik gezmelerden bile nefret eden Mamá evden bu kadar uzağa gitmek istediğine göre bir şeyler canını fena sıkıyordu.

Başkent yolunda kutlamalar yüzünden trafiğe takıldık, doğuya giderken de kupkuru ovanın üzerinde bozuk yollardan geçtik diye Higüey yolculuğumuz uzun sürdü. Daha önce beş saat yerimden hiç kalkmadığım olmuş mudur bilmiyorum. Ama zaman çabuk geçti. Şarkılar söyledik, hikâyeler anlattık, eski günleri yâd ettik.

Bir ara Minerva "*Gavillero*ların* yaptığı gibi dağa çıksak ya" dedi. Yanqui işgalcilerle savaşmak için dağa çıkan campesinoların hikâyelerini hepimiz biliyorduk. Yanquiler geldiğinde Mamá on sekiz yaşında gencecik bir kadınmış.

Minerva dikiz aynasından arka koltuğa bakıp "*Gavillero*lar sence haklı mıydı Mamá?" diye sorarken neredeyse önümüzde kağnısıyla yavaş yavaş giden bir adama çarpacaktı. Hep bir ağızdan bağırdık. "Arada en azından bir kilometre vardı" diye savundu kendini Minerva.

Dedé sonunda patladı: "Bir kilometre ne zamandan beri üç metreymiş!" O da en sıkışık durumda bile sayılara takar böyle.

O ikisi her zamanki kavgalarından birine tutuşamadan Mamá araya girdi. "Vatansever insanlarımıza hak verdim elbet. Ama Yanquilere karşı yapabileceğimiz ne vardı ki? Önlerine çıkan herkesi öldürdü onlar. Evlerimizi yakıp kazara oldu dediler. Kendi ülkelerinde değiller diye de kimse hesap sormadı."

"Aynı biz Dominik Cumhuriyetliler gibi, değil mi?" dedi Minerva alayla karışık.

Mamá önce sesini çıkarmadı ama bir şeyler daha söyleyecek gibi duruyordu. "Doğru söylüyorsun, hepsi köpek bunların" dedi en sonunda. "Dominik Cumhuriyetliler, Yanquiler... ne kadar erkek varsa."

"Hepsi değil canım" dedim. Kocamı koruyacaktım tabii.

María Teresa da aynı fikirdeydi. "Papá değil mesela."

Mamá bir anlığına camdan dışarı baktı, duygularını saklamaya çalışıyormuş gibi bir hali vardı. Alçak bir sesle cevap verdi: "Yok, babanız da öyle."

Hepimiz karşı çıktık ama Mamá ne lafını geri aldı ne de niye öyle dediğini açıkladı.

Neden hacca gitmeye karar verdiğini şimdi anlamıştım.

* * *

* (1) Hırsız, kanun kaçağı grubu.
(2) Dominik Cumhuriyeti'ndeki direniş hareketinin üyelerine verilen isim; gerilla. (ç.n.)

Şehir hevesli hacılarla doluydu, bütün misafirhanelere bakmamıza rağmen tek bir oda bulamadık. En sonunda uzaktan bir akrabamızı aradık, onlar da ilk başta onlara gitmedik diye bizi bir güzel haşladı. O saate kadar hava kararmıştı ama bize hazırladıkları akşam yemeğini yerken camdan şapeldeki ışıkları görebiliyorduk. Hacılar nöbet tutuyordu. Uzun süredir ayrı kaldığım ve barışmak için can attığım bir arkadaşımla görüşecekmişim gibi bir heyecanla ürperdim.

Beşimize bir yatak verdiler. Geceleyin hep beraber yatarken Mamá'nın Virgencita'ya ettiği tespih duasına ben de katıldım. Odanın karanlığında bir şey dilenir gibiydi. İlk Kederli Olay'ı okurken Papá'nın tam adını söyledi, sanki onun için dua etmiyordu da ondan hesap soruyordu.

"Mamá, ne oldu?" diye fısıldadım sustuğunda.

Cevap vermedi ama "Başka bir kadın mı?" diye tahmin yürüttüğümde iç çekti. "*Ay,* Virgencita, neden bana sırtını döndün?"

Gözlerimi kapattım, onun sorusu benimkine karışmıştı sanki. Neden sahiden, diye düşündüm. "Ben yanındayım Mamá" diyebildim sadece. Verebileceğim tek teselli buydu.

* * *

Ertesi sabah ev sahiplerine daha çok zahmet vermeyelim diye oruç tuttuğumuzu söyleyip erkenden şapele doğru yola çıktık. "Haccımıza bir yalanla başlıyoruz" deyip güldü Minerva. Kahvaltımızı bir kafede ekmek ve Higüey'in meşhur küçük peyniriyle yaparken kapının önünden geçen hacıları izledik. Sabahın o erken saatinde bile sokaklar dopdoluydu.

Küçük şapelin önündeki meydanda insan kaynıyordu. Sıraya girdik, ilerlerken dilenciler bize teneke kutularını, eğreti koltuk değneklerini, bastonlarını sallayıp durdu. Küçük, havasız şapelin içi yüzlerce adak mumuyla aydınlanmıştı. Genç kızlığımdaki sersemliğim sanki bir anlığına geri dönmüştü. Başörtümün kenarıyla yüzümdeki teri sildim. Önümde María Teresa ve Minerva, hemen arkamda Mamá ve Dedé yürümeye devam ettik.

Sıra önce mihraba giden koridora doğru alçalıyor, sonra Virgencita'nın resminin önüne çıkan bir merdivene tırmanıyordu. María Teresa, Minerva ve ben resmin önündeki platforma aynı anda çıkabildik. Hacıların parmak izi lekeleriyle dolu kilitli camın arkasına dikkatle baktım.

İlk anda sadece zümrütler, akikler ve incilerle bezeli gümüş bir çerçeve görebildim. Fazla şatafatlı ve sahte geldi bana. Sonra üzerinde minicik bir bebeğin yattığı içi saman dolu bir yemliği düzeltmeye uğraşan güzel yüzlü, soluk tenli bir genç kız seçebildim. Arkasında kırmızı cübbeli bir adam duruyordu, elleri kalbinin üzerinde kavuşmuştu. Başlarının üzerindeki haleler olmasa ikisini *campesino*ların epey beyaz tenli olduğu söylenen Constanza taraflarında genç bir çift sanırdınız.

"Selam sana" diye başladı María Teresa, "Tanrı'nın en sevgili kulu Meryem..."

Arkama baktım. Dopdolu sıralar, yüzlerce bıkkın, keyifsiz surat... Sanki hayatım boyunca yanlış tarafa dönük durmuşum gibi hissettim o an. İnancım kıpırdandı; karnımda tekmeler, taklalar attı. Hayata dönmüştü. Önüme dönüp elimi kirli cama dayadım.

"Aziz Meryem, Mesih'in annesi" diye katıldım kardeşime.

Soluk, güzel yüzüne diktim gözlerimi meydan okurcasına. Ben buradayım Virgencita. Hani, sen neredesin?

Cevabını kalabalığın öksürüklerinde, ağlaşmalarında, fısıltılarında duydum. *Buradayım, Patria Mercedes. Etrafındayım, dört bir yanındayım. Kendimi zaten gösterdim.*

II
1948 – 1959 arası

Beşinci Bölüm

Dedé

1994 ve 1948

Dedé, kadının arkasında yeni kızın pişirmelik muzların kabuklarını mutfak kısmının dışına attığını görüyor. Şunu yapmamasını söylemişti. "Oraya atmayalım diye çöp kutumuz var" diye de açıklamıştı. Ama genç hizmetçi Dedé her gösterdiğinde bidona nasıl kullanıldığı muamma, acayip bir icatmış gibi bakıyor.

"Anladın mı?" diye soruyor Dedé.

"*Sí, señora.*"* Sanki bir şeyi doğru yapmış gibi gözlerinin içi gülüyor genç kızın.Dedé'nin yaşında bir kadının yeni hizmetlilere alışması zor oluyor ama Tono'ya da müzede ihtiyaç var; orada otobüs otobüs gelen ziyaretçilere evi gezdirip telefonlara bakıyor. Tono yıllardır onların yanında. Fela da yanlarındaydı aslında ama kızlar öldükten sonra sapıtmaya başladı.

Kızların ruhları ona musallat olmuş, hiç aklınız alıyor mu! Bu abanoz karası kâhin "aracılığıyla" Mirabal kardeşlerle ko-

* Evet, hanımefendi. (ç.n.)

nuşabilmek için insanlar ta Barahona'dan geliyormuş. Patria'nın şifa dağıttığını söylemeye başlamış, María Teresa aşk yarasına derman oluyormuş, Minerva ise mucizeler yaratmada Virgencita'yla aşık atıyormuş. Hem de sanki Dedé yaptıklarını onaylıyormuş gibi kadının kendi arka bahçesinde... Ne büyük rezillik. Hiç haberi yoktu halbuki. En sonunda piskopos ziyarete gelmişti de Dedé de öyle öğrenmişti.

Cuma günüydü o gün, Fela'nın tatil günü. Piskopos gider gitmez Dedé evin arkasındaki barakaya koşmuş, kapıyı şöyle bir sallayıp kilidini açıvermişti (öyle yapınca açıldığını biliyordu). *¡Dios Mío!* Gördüğü manzara karşısında donakalmıştı.

Fela kızların her kasım çıkan meşhur posterlerinden yüzlerini kesip kesip onlarla bir mihrap hazırlamıştı. Onların önünde de bir masa vardı, üzerinde mumlar ve tabii bir şişe rom ve bir puro. Ama en korkuncu eskiden Dedé'yle Jaimito'nun duvarında asılı duran Trujillo portresiydi. Dedé o resmi çöpe attığından emindi. Madem Fela sonradan söylediği gibi iyi ruhlarla uğraşıyordu, bu şeytan suratlının burada işi neydi?

Dedé kapıyı çekip eski kilidi tekrar yerine oturtmuştu. Başı dönüyordu. Fela gelince Dedé ona iki seçenek verdi: Ya bu saçmalığa bir son verip o barınağı temizleyecekti ya da... Yapamamıştı ama. Ailesiyle beraber bu kadar şey görmüş geçirmiş bu kambur, beyaz saçlı kadına diğer seçeneğini söyleyememişti. Söylemesine gerek de kalmamıştı. Ertesi sabah barınak bomboştu. Fela meşgalesine Salcedo otobüs yolu üzerindeki terk edilmiş bir dükkân önünde devam etmeye karar vermişti; orası muhtemelen daha işlek bir yerdi zaten.

Dedé'nin Fela'ya yaptığını duyunca Minou çok kızmıştı. "Yaptığını" evet, öyle demişti: "*Ne yaptın* ona, Mamá Dedé?"

"Annenin hatırasına saygısızlık ediyordu. Senin annen Katolik'ti Minou, Katolik!"

Minou kabul etmemişti elbette. Dedé ona annesinin kiliseden nasıl soğuduğunu daha önce defalarca anlatmıştı. Dedé bazen çocuklardan yeterince şey saklamadığından endişe ediyor. Bir yandan ise annelerinin kanlı canlı hallerini bilmelerini istiyor. Kahramanlıkları halihazırda herkesin dilinde.

Artık Minou ne zaman teyzesini ziyarete gelse yolda Fela'ya da uğruyor. Minou her "Bugün Fela'da Mamá'yla konuştum, dedi ki..." diye lafa girdiğinde Dedé'nin tüyleri diken diken oluyor.

Dedé kafasını iki yana sallıyor ama yaşlı kadın ne demiş diye kulak kesiliyor hep.

Bir keresinde Minou Fela'dan geldiğinde Virgilio Morales'i sormuştu, en tuhafı oydu. "Mamá hâlâ yaşadığını söylüyor. Nerede olduğunu sen biliyor musun, Mamá Dedé?"

"Annen onu da söylemedi mi?" diye sormuştu Dedé alaylı alaylı. "Ruhlar hepimizin nerede olduğunu bilmez miymiş?"

"Canın sıkıldı sanki Mamá Dedé?"

"Bu ruh işine inanmadığımı biliyorsun. Çok ayıp ayrıca, seninki gibi bir annesi..."

Minou'nun gözleri bir an öfkeyle parlayıvermişti. İşte Minerva, Dedé'nin karşısında duruyordu yine. "Ben, benim. Bir efsanenin kızı olarak bilinmekten bıktım."

Sonra hemen, bir çatının eğiminden akıp giden su gibi kayıp gitmişti kardeşinin yüzü. Dedé bir tanecik yeğeni-kızına kollarını açmıştı. Minou'nun rimelli gözyaşları yanaklarından sicim gibi akıyordu. Bir mirasa tıkılıp kalmanın ne demek olduğunu hiç anlamaz olur muydu Dedé... "Affet beni" diye fısıldamıştı ona. "Elbette kendin olacaksın."

Sonradan Dedé, Lío Morales'in nerede yaşadığını bildiğini de itiraf etti. Başkente son gittiğinde birisi ona evini göstermişti. Tek katlı, güzel ev diktatörün yıllar önce kül olmuş kocaman, düğün pastasını andıran sarayının birkaç sokak ötesindeydi.

"İleteceğin mesaj ne peki?" diye sordu Dedé olabildiğince kayıtsız bir şekilde.

"Mesaj mı?" Minou ona şaşkın şaşkın bakmıştı. "Gidip bir merhaba diyecektim sadece, bir de Mamá'nın onu ne çok düşündüğünü söylerim."

"Benim de söyle" dedi Dedé. "Benim de selamımı söyle yani."

* * *

"Peki sorunlar ne zaman başladı?" Röportajcı kadının sesi Dedé'yi şimdiki zamana geri çağırıyor. Dedé yeniden kadının düşüncelerini okuduğu kuruntusuna kapılıyor.

"Hangi sorunlar?" diye soruyor biraz soğuk bir sesle. Lío'ya karşı bir zamanlar hissettikleri kendisi dahil hiç kimseye sorun olmamıştı ki. O, o konuyu halletmişti.

"Rejimle ilgili sorunları diyorum. Bu sorunlar ne zaman başladı?" Kadın üzerine vazife olmayan bir konuya girmiş olmaktan çekiniyormuş gibi yumuşak bir sesle konuşuyor.

Dedé özür diliyor. "Dalmışım." Sorumluluğu gördüğü şeyi yerine getiremeyince kendini kötü hissediyor: Güzel ve korkunç geçmişin büyük hanımlığını yapmak. İnanılmaz, inanılmaz bir külfet ama! Nihayetinde korkunç ve güzel "şimdi"yi çekip çevirecek bir o kalmış.

"Çok fazla geldiyse durabiliriz" diye bir öneride bulunuyor kadın.

Dedé de öneriyi eliyle kovuyor. "O günleri düşünüyordum sadece.

"Herkes sorunlarımızın Minerva'nın Keşif Günü dansında Trujillo'yla arasında geçen olayla başladığını söyler ama öyle değil aslında. Minerva o olaydan iki üç yıl önce başlamıştı belayla uğraşmaya. Radikal bir arkadaşımız vardı, genç bir erkek. Virgilio Morales. Adını duymuşsunuzdur belki?"

Kadın çok uzakta bir şeyi görmeye çalışıyormuş gibi gözlerini kısıyor. "Onunla ilgili bir şey okumadım sanırım, hayır."

"Tarih kitapları ona yetişemedi de ondan! O kadar çok sürgün edildi ki... '47'de birkaç seneliğine dönmüştü. Trujillo o dalkavukluğunu yaptığı *Yanqui*ler gibi özgür olacağımızı söylüyordu o aralar. Hepimiz göstermelik olduğunun farkındaydık da ama Lío, biz ona Lío derdik, kendini bu düşünceye biraz kaptırmıştı galiba. Her neyse, onun bu taraflarda yaşayan akrabaları vardı, o yüzden de gitmeden önceki iki yıl epey zaman geçirmiştik beraber."

"Minerva'nın özel arkadaşıydı yani?"

Dedé kalp atışının hızlandığını hissediyor. "Benim ve diğer kardeşlerimin de özel bir arkadaşıydı!" Eh, yaptı işte yapacağı-

nı. Neden içine oturdu ki şimdi? Ölü kardeşiyle oğlan kavgası ediyor, Tanrı'm.

"Bu arkadaşlık sorunların başlamasına nasıl sebep oldu peki?" Kadın merakla başını yana eğiyor.

"Lío rejime karşı savaşmanın mümkün olduğunu gösterdi. Lío'dan sonra Minerva bir daha eskisi gibi olmadı." Ben de olamadım, diye geçiriyor içinden. Lío gitmişti gitmesine ama yıllarca aklını ve kalbini meşgul etmeye devam etmişti. Rejimin akıl almaz uygulamalarına her sessiz kaldığında onun o üzgün, ciddi bakışlarını üzerinde hissetmişti Dedé. Lío'nun gözleri onu boyun eğmekle suçlamıştı hep.

"Adı nasıl yazılıyor?" Kadın küçük bir not defteri çıkarmış, yazmaya gönülsüz kalemiyle bir yaprağına görünmez sıfırlar çiziyor. "Araştırırım."

"Ben hatırladıklarımı size anlatayım" diye öneriyor Dedé, dalgın dalgın eteğinin kırışıklarını düzelterek. Derin bir nefes alıyor. Minou'nun dediğine göre kız kardeşlerine bedeni ve ihtiyar sesini teslim etmeden önce Fela da öyle yapıyormuş.

* * *

Evlendiği senenin başlarında sıcak, nemli bir akşamüstü geliyor hatırına. Minerva'yla beraber dükkândalar, sayım yapmaya uğraşıyorlar. Minerva bir tabureye oturmuş tenekeleri sayıyor, önce bir sayı söyleyip sonra söylediğini düzeltiyor, Dedé doğrulamak için tekrarladığındaysa "aşağı yukarı" diyor. Normal zamanda Dedé bu savsaklığa katlanamaz ama bugün işleri bitince arabayı alıp Tío Pepe'nin evine gidecekleri için bir an önce bitsin diye ses çıkarmıyor. Gençler bir süredir akşamları orada toplanıp voleybol oynuyorlar.

Kuzeni Jaimito da orada olacak. Birbirlerini bebekliklerinden beri tanıyorlar. Küçükken anneleri aile toplantılarında onları aynı oyun parkına koyarmış, o zamandan beri birbirlerine yakıştırılıyorlar. Son birkaç haftadır değişen bir şeyler var gerçi. Şımarık, boşboğaz kuzeninin eskiden Dedé'yi sinir eden davranışları şimdilerde yüreğini pır pır ettiriyor. Önceden annesiyle Jaimito'nun annesinin imalarını yaşlıların onları ilgi-

lendirmeyen işlere burnunu sokması olarak görürdü ama şimdi sanki büyükler kaderi görmüş gibi geliyor ona. Jaimito'yla evlenirse mutlu mesut yaşadığı hayatına aynı şekilde devam edebilecek.

Minerva söylediği sayılara cevap alamamaktan sıkılmış olacak ki tabureden inmiş, Dedé'nin tam önünde durmuş, kıza el sallıyor. "Alo!"

Dedé gülmeye başlıyor. Böyle hayallere dalmış bir halde yakalanmak hiç huyu değildir, genelde Minerva'nın aklı beş karış havada olur. "Şeyi düşünüyordum..." Bir şeyler uydurmaya çalışıyor ama aklına öyle hemencecik yalan da gelmez ki. Minerva olsa uyduruverirdi bir şeyler.

"Bildim, bildim" diyor Minerva. "Einstein'ın izafiyet teorisini düşünüyordun." Böyle komik şeyler söyler bazen. "Bugünlük bitirelim mi?" Yüzündeki umut dolu ifade kendine ihanet ediyor.

Dedé hem ona hem kendine bir hatırlatmada bulunuyor: "Bunun geçen hafta bitmiş olması gerekiyordu!"

"O kadar saçma ki." Minerva kendilerini taklit etmeye başlıyor: "Dört *dulce leche** kırıntısı; kırıntılara giden bir, iki, bakayım, yedi karınca..." Birden sesi değişiyor. "İki ziyaretçi!" Kapıda dağıtıcılardan biri Mario, onun arkasında da uzun boylu, açık tenli bir adam duruyor. Adamın ince metal çerçeveli, kalın camlı gözlükleri var; okumuş biri kesin. Belki bir doktor.

"Kapalıyız" diyor Dedé, Mario'nun iş için gelmiş olabileceğini düşünerek. "Papá evde." Ama Minerva onları içeriye çağırıyor: "Gelin bizi kurtarın n'olur!"

"Ne oldu?" diye soruyor Mario gülerek dükkâna girerken. "Çok mu iş var?"

"Hem de en sıkıcısından" diye cevap veriyor Minerva muzip muzip.

"Ama yapmamız gerekiyor, yıl sonu sayımımız yeni yıla sarktı." Dedé söylerken işi daha önce bitirmedi diye bir daha sinirleniyor kendine.

"Belki yardımcı olabiliriz?" Okullu tezgâha yaklaşıp Dedé'nin arkasındaki rafları incelemeye koyuluyor.

---

* Süt karameli. (ç.n.)

"Bu benim kuzenim" diye açıklıyor Mario. "Dertli hanımları kurtarmak için başkentten yeni geldi."

"Üniversitede misin?" diye araya giriyor Minerva. Genç adam onaylarcasına başını sallayınca Mario kuzenini övmeye devam ediyor. Virgilio Morales tıp eğitimini tamamladığı Venezuela'dan kısa süre önce gelmiş. Şimdi tıp fakültesinde ders veriyor, hafta sonlarını da Licey'de ailesiyle geçiriyormuş.

"Ne ciddi isim, Virgilio." Dedé kızarıyor. Kendini bu şekilde ortaya atmaya alışkın değil.

Genç adamın yüzündeki ciddi ifade yok oluyor. "O yüzden herkes bana Lío der."

"Başın dertten kurtulmuyor diye Lío diyorlar sana"* diye hatırlatıyor kuzenine Mario. Lío keyifle gülüyor.

"Virgilio Morales..." diye tekrarlıyor Minerva düşünceli düşünceli. "İsmin çok tanıdık geliyor. Elsa Sánchez'le Sinita Perozo'yu tanıyor musun? Onlar da üniversitede."

"Elbette!" Gülümsüyor şimdi, Minerva'ya olan ilgisi arttı. Bir anda ikisi koyu bir muhabbete dalıyorlar. O ne ara oldu, diye düşünüyor Dedé. Genç adam önce ona yaklaşıp yardım etmeyi teklif etmemiş miydi?

"Sen nasılsın Dedé?" Mario yanaşıp tezgâha yaslanıyor. Birkaç ay önce, Dedé ona öyle bir şey istemediğini söyleyene kadar onunla bir süre flört etmeye çalışmıştı.

Mario'da eksik bir şey vardı... Şey, Jaimito değildi yani. Fakat ona bakılırsa bu genç doktor da Jaimito değildi.

"Şu işi bitirelim istiyordum" diye iç çekiyor Dedé, sonra da kaleminin kapağını takıp defteri kapatıyor. Mario özür diliyor. Onlar da işlerini böldü. Dedé içini rahatlatmak için ziyaretçileri gelmeden önce de işlerin yavaş gittiğini söylüyor ona.

"Sıcaktan belki" diyor Mario, Panama şapkasıyla yüzünü yelleyerek.

"Hep beraber göle yüzmeye gidelim mi?" diye bir öneride bulunuyor Minerva. Gençler gitmeye hazır gibi, ama Dedé, Minerva'ya planlarını hatırlatıyor: "Voleybol ne olacak?" Jaimito onu bekler. Onlarla gittiğinde Mario onun başına kala-

---

* "Lío" kelimesi İspanyolcada "dert", "bela", "karmaşa" anlamlarına gelmektedir. (ç.n.)

caksa da, ki kalacak, evlenmek istediği adamın yanına gitmeyi yeğliyor. Ona göre.

"Voleybol mu? Biri voleybol mu dedi?" diye soruyor okullu. Soluk, ciddi yüzünde bir gülümseme görmek ne hoş. Meğer üniversitedeyken birkaç takımda oynamış.

Minerva'nın aklına bir parlak fikir daha geliyor. Nasılsa voleybol oynayınca sıcaklayacaklar, önce voleybol oynamaya gidip sonra göle geçseler ya?

Dedé, Minerva'nın herkesin hayatını kendininkine göre ayarlamaktaki becerisine hayret ediyor. Papá'dan kolayca izin alabileceklerini varsaymasına bir de. Voleybol akşamları sorun olmaya başladı bile. İki kız kardeşin, özellikle de aynı yere gitmeye heves eden iki kız kardeşin birbirine pek fazla bekçilik yapabileceğini sanmıyormuş Papá.

Eve gittiklerinde Minerva babalarıyla tartışırken gençler Mamá'yla *galería*da bekliyor. "Ama Papá, Mario senin güvendiğin bir adam, onunla iş yapıyorsun. Beraber Tío Pepe'nin, amcamın evine kuzenlerimizle voleybol oynamaya gidiyoruz. Daha ne kadar bekçi lazım başımıza?"

Papá aynanın önünde giyiniyor. Son zamanlarda daha genç, daha yakışıklı, daha bir farklı görünüyor. Kafasını uzatıp Minerva'nın arkasından dışarıya bakıyor. "Mario'nun yanındaki genç kim?"

Minerva hazırlıksız yakalanıyor: "Mario'nun kuzeni miymiş neymiş, hafta sonu için gelmiş." Lío'nun üniversiteyle olan alakasından hiç bahsetmemesi Dedé'nin dikkatinden kaçmıyor.

Ve öldürücü darbe: "Sen de bizimle gelsene Papá."

Papá'nın geleceği yok elbette. Her akşam tarlalarını gezip *campesino*lardan o gün ne yapıldığına dair rapor istiyor. Kızlarını hiç götürmüyor. "Erkek işi bunlar" diyor hep. Şimdi de o yüzden giyinip hazırlanıyor işte.

"Hava kararmadan döneceksiniz." Kaşlarını çatıyor. Babası izin verdiğinde dönüş saatlerinden bahsetmeye başlar hep, Dedé biliyor.

Dedé üstünü değiştirirken acele ediyor ama Minerva'ya yetmiyor; "Çabuk ol" diye telaşlandırıp duruyor onu. "Papá fikrini değiştirmeden çıkalım!" Daha Dedé düğmelerinin hep-

sini ilikleyip iliklemediğini kontrol edemeden arabalarının yanında onları bekleyen gençlerin yanına koşuyorlar.

Dedé yabancının gözlerini üzerinde hissediyor. Çiçekli gömlek elbisesi ve topuklu beyaz sandaletleriyle ayrı bir güzel olduğunun farkında.

Lío gülümsüyor. "Voleybol oynamaya böyle mi gidiyorsun?" Dedé bir an kendini çok aptal hissediyor, yumağa dolanmış bir kedi yavrusu gibi kalakalıyor. O *hiç* oynamaz ki. Bir tek Minerva pantolonu ve spor ayakkabılarıyla oyuna katılır, onun dışında bütün kızlar *galería*da oturup oğlanlara tezahürat yapar.

"Ben oynamıyorum" derken sesi beklediğinden biraz daha mahcup çıkıyor. "İzliyorum sadece."

Genç adam ikisinden birinin yanına oturması için kapıyı açtığında nasıl geride durduğunu ve Minerva'nın nasıl içeri atlayıverdiğini hatırlayınca Dedé o gün o söylediğinin aslında ne kadar doğru olduğunun farkına varıyor.

* * *

O günden birkaç hafta sonraki bir cumartesi akşamı aklına düşüyor.

Jaimito'nun takımı San Francisco Kaplanları, Ojo de Agua Kurtları'na yeniliyor. Mola verince soğuk bir bira içmek için *galería*ya geliyor çocuk. *"Hola, prima"** diyor Dedé'ye, sanki *sadece* kuzenlermiş gibi. Dedé ona yüz vermiyormuş gibi yapıyor hâlâ ama bir yandan da nasıl göründüğünü kontrol etmek için yansımasını görebildiği her yere bakıyor. Şimdi de tertemiz, ütülü elbisesinin ceplerinde yumruklarını sıkıyor gerginlikten.

"Sen de gel oyna işte, kuzen." Kolunu çekiştiriyor. Minerva ağın Ojo de Agua tarafında epeydir ter döküyordu tabii. "Destek lazım bize."

"Benim çok yararım olmaz" deyip kıkırdıyor Dedé. İşin doğrusu, sporun da siyaset gibi erkeklere hitap ettiğini düşünüyor.

Bir tek atı Brío onun için istisna, ata binmeye bayılır. Minerva Avusturyalı bir psikiyatrist ata binmeyi seven kızların

* Selam kuzen. (ç.n.)

sekse düşkün olduğunu kanıtlamış diye takılıp duruyor ona. "Voleybol oynamayı hiç beceremem ki ben."

"Oynamasan da olur, bizim tarafta durup güzel yüzünle o kurtların dikkatini dağıt yeter!" diye cilve yapıyor Jaimito.

Dedé karşılık olarak meşhur sıcacık gülümsemesini takınıyor.

"Kaplanlara iyi davran Dedé. Siz Kurtlar için kuralları esnettik biliyorsun." Arkasında kalan Minerva ve Lío'yu işaret ediyor. İkisi *galería*nın bir köşesinde derin bir sohbete dalmış.

Doğru ama. Kaplanlar, Ojo de Agualı olmamasına rağmen Lío'nun zayıf takıma katılmasına izin verdi. Dedé gencin gözlükleriyle soluk tenine aldanıp dişli bir rakip olmadığını sandılar diye düşünüyor. Gelgelelim Lío Morales pek atik çıktı; şimdi Ojo de Agua Kurtları, San Francisco Kaplanları'na yetişiyor.

"Çevik olacak tabii" demişti Jaimito şakayla karışık. "Polisten kaçıp durunca insan." Jaimito ve arkadaşları Virgilio Morales'in kim olduğunu daha voleybol oynamaya geldiği ilk geceden beri biliyorlardı. Gence hayranlık duyuyorlardı ama bir yandan da varlığı onları tedirgin etmiyor değildi.

Jaimito illa Dedé de oynasın istiyor. "Kızlara karşı erkekler, olur mu?" diye sesleniyor soğuk bir şişe bira alırken. Siparişleri aklında tutmaya dükkândan alışkın Dedé, bunun Jaimito'nun dördüncü şişesi olduğunun farkında. Üç büyük şişeyi bitirdi.

Kızlar kıkır kıkır gülüyorlar, ister gibiler. Ama ya etekleri kırışırsa, ya topuklu ayakkabılarıyla bileklerini burkarlarsa?

"Çıkar o zaman topuklularını" diyor Jaimito gözlerini Dedé'nin biçimli bacaklarına dikerek. "Hatta başlamışken engel olacak ne kadar şey varsa çıkar işte!"

"Sen yok musun!" Kızın yüzü alev alev yanıyor. Duydukları hoşuna gitti aslında; bacaklarını kendisi de pek beğenir.

Şallar sandalyelere atılıyor, yarım düzine ayakkabı merdivenin dibine yığılıyor. Elbise kolları kıvrılıyor, atkuyrukları sıkılıyor ve "Amazonlar" cıvıldaya cıvıldaya akşamın nemli çimlerine çıkıyorlar. Gençler karşılarında yerlerini alan kıpır kıpır rakiplerini ıslıklıyor, yuhalıyorlar.

Ağustosböcekleri ötmeye, yarasalar kabaran heyecanı tasvir eder gibi pikeler yapmaya başladı. Birazdan topu zor görecekler.

Herkes yerine geçerken Dedé, Minerva'nın aralarında olmadığını fark ediyor. Gözde oyuncu ortadan kaybolmak için ona ihtiyaç duyacakları ânı beklemiş herhalde! *Galería*da birbirine dönmüş, üzerlerindeki iki konuşmacıyı yâd eden iki boş sandalye gözüne çarpıyor. Minerva'yı aramakla aramamak arasında Jaimito'nun dikkatinin kendisine yöneldiğini hissediyor bir an. Arkalarda, neredeyse karanlığın içerisinde topu atmaya hazır bekliyor Jaimito. Avucunun topa patladığını duyuyor Dedé, etrafındaki kızların bağrışmalarından ürküp başını kaldırdığında da dolunayın hızla başının üstündeki ellerine indiğini görüyor.

* * *

Kazara olmamış mıydı acaba? Var gücüyle vurduğu o âna dönmeye çalışıyor Dedé. Top herkesin başının üstünden uçup çalıların oraya gitmişti; sonrası da çatır çatır kırılan dallar ve ne hikmetse, iki şaşkın çığlık.

Minerva'yla Lío'nun çalılarda olduğundan şüphelenmişti de onları açık etmek için mi oraya atmıştı topu? Niye ama, diye soruyor kendine, neden onları durdurmak istemiş olsun ki? Düşündükçe kalp atışları hızlanıyor.

Saçmalık yahu, kopuk kopuk hatırladıklarına bir de muhtemelen kendisinin uydurduğu şeyler karışınca saçmaladı. Kapıya tabela asıp Fela'nın yaptığı gibi kızlar bedenimi ele geçiriyor desin bir de, tam olsun. Kendi gençliğinin geçmişle ilgili hikâyeler uydurmasından iyidir!

Kavga çıkmıştı ama, onu hatırlıyor. Lío elinde topla çalıların arasından çıktığında Jaimito üçten fazla birayla ve Lío'nun varlığının verdiği sıkıntıyla coşup ters bir laf etmişti ona. Oralarda film bozulup bulanıklaşıyor biraz. Lío'nun topu Jaimito'nun göğsüne atışı. Jaimito'nun nefesinin daralması. Arkadaşlarının Jaimito'yu tutmak zorunda kalışı. Kızların topuklu ayakkabı-

larına koşturuşu. Tío Pepe'nin aşağıya inip "Tamam, bitti voleybol!" diye bağırışı.

Ama dışarı çıkarılana kadar iki genç fikir ayrılıklarının asıl sebebine gelmişti bile.

Jaimito, "bela" dediği Lío'yu planlar tezgâhlayıp sonra kendisi büyükelçiliğin birine sığınırken yoldaşlarını hapislerde çürümeye terk etmekle suçlamıştı. "Hepimizi ele veriyorsun" demişti ona.

"Ülkemi bırakıp gidiyorsam, kavgamıza devam edebilelim diye. *Chapita** *hepimizi* mi öldürsün?"

Sonra rejimle ilgili kötü bir yorum yapıldığında duymaya alışkın oldukları sessizlik çöküvermişti. Kimse grubun içinden kimin çıkıp polise neyi ihbar edeceğini bilemezdi çünkü. Her kalabalık ev halkında bir çift maaşlı uşak vardır diyorlardı.

"Bu akşamlık voleybol bitti diyorum." Tío Pepe bir ona bir öbürüne bakıyordu. "Efendi olun, el sıkışın. Haydi bakayım" diye buyurdu. Jaimito elini uzattı.

Tuhaf olan, ilk başta el sıkışmak istemeyenin barışsever Lío oluşuydu. Uzun, zayıf bedeni kasılıp kaldıktan sonra, en sonunda, elini uzatıp "Senin gibi adamlara ihtiyacımız var Jaimito" deyişi geliyor Dedé'nin gözünün önüne. İki adamın sonraki aylarda geçinebilmesini, hatta gönül işlerinde birbirlerine yardımcı olabilmesini sağlayan da işte bu iltifattı.

Ufacık bir olay aslında. Bir voleybol topundan çıkıp gereksiz yere büyüyen bir tartışma. Ama bir şeyler Dedé'yi sürekli kavganın olduğu geceye ve o geceyi takip eden gün ve gecelere geri götürüyor. Bir şey, bir şeyler hatırladığı anları yaprak yaprak karıştırtıyor ona. O şeyin ne olduğunu bulmak isteyip istemediğini bile bilmiyor artık.

* * *

Mamá sonradan ne demiş olursa olsun, ilk başta Virgilio Morales'e pek hayrandı. Genç doktorla *galería*da oturur, Birleşmiş Milletler'den Trygve Lie'nin ziyaretinden, başkentteki gösterilerden, Cennet'te devlet olup olmadığından, varsa da

* Gazoz kapağı. (ç.n.)

nasıl bir devlet olduğundan konuşurlardı. Mamá hep dinler, sonra kendi fikirlerini söylerdi. Minerva o konularda konuşunca söylediklerine zararlı diyen Mamá! Bir de Lío gittikten sonra arkasından "Ne kibar, ne aklı başında çocuk" derdi. Dedé bazen buna alınırdı. Onun sevgilisi de gidip geliyordu sonuçta ama Jaimito'nun ne hoş bir genç olduğundan bahseden hiç olmuyordu. Meksika *guayabera*sının ne kadar yakıştığı kimsenin gözüne çarpmıyordu.

Kimse onun sarhoş adam ve hindistancevizi fıkrasına gülmüyordu. Mamá onu dayısının kızının karnında bir şişlik olduğundan beri tanıyordu ne de olsa. Ona bir tek "Ah şu Jaimito!" yakışırdı!

Bazen Dedé'yle Jaimito kimseye fark ettirmeden ortadan kaybolur, bahçede öpüşüp koklaşırlardı. "Kasaba Ne Kadar Et Lazım?" diye bir oyunları vardı; Jaimito, Dedé'nin kolunu omzundan kesme bahanesiyle kızın mis kokulu boynuna, çıplak kollarına dokunurdu. Çok geçmeden Mamá'nın *galería*dan gelen sesi onları azarlar gibi yanına çağırırdı. Bir gün ilk çağırışta yanına gitmemişlerdi de (kasap bütün hayvanı almaya karar vermişti) Mamá bir kural koymuştu: Jaimito sadece çarşamba, cumartesi ve pazarları gelebilecekti.

Fakat annesinin bir tanecik oğlu, kız kardeşlerinin otoritesi sorgulanmaz bekçisi Jaimito'ya kim söz geçirecekti! Pazartesileri Don Enrique'yi ziyarete, salı ve perşembeleri dükkâna mal taşımaya yardıma, cumaları annesinin gönderdiklerini getirmeye diye geliyordu. Hindistancevizli krem karamelleri, arka bahçelerindeki ağaçlardan toplanmış kirazları elinden alırken Mamá "Ah şu Jaimito!" diye iç çekmekle yetinebiliyordu.

Sonra bir akşamüstü geldi. Mamá sözde gözleri iyi görmüyor diye Mate'ye gazeteyi yüksek sesle okutuyordu; Dedé annesinin okuma bilmediğinden emindi ama Mamá kendi gerekçesinde ısrarcıydı. Gazeteyi Dedé okurken annesini endişelendirecek haberleri atlardı hep, fakat bu sefer Mate üniversitede başında hepsi Komünist parti üyesi genç profesörlerin olduğu bir gösteri yapıldığını okuyuvermişti. Üstelik isimlerin arasında Virgilio Morales de vardı! Mamá'nın yüzü bembeyaz olmuştu. "Bir daha oku bakayım, yavaşça oku."

Mate ne yazdığını paragrafı tekrar okurken anlamaya başlamıştı. "Bu bizim Lío değildir ama, değil mi?"

"Minerva!" diye bağırmıştı Mamá. Hepsinin başının belası, elinde kitabıyla yatak odasından koşup gelmişti. "Otur küçük hanım, anlatacağın çok şey var."

Minerva oturup Mamá'ya kendisinin de zamanında Lío'nun fikirlerini dinlediğini hatta bazılarını onayladığını güzel güzel anlamıştı.

"İyi de ben onların komünist fikirler olduğunu bilmiyordum!" diye itiraz etmişti Mamá.

O gece Papá tarladaki "erkek işlerini" halledip geldiğinde Mamá onu odasına götürüp kapıyı kapatmıştı.

Mamá'nın öfke dolu sesi *galería*da oturan Dedé'yle Jaimito'ya kadar geliyordu. Dedé annesinin dediklerinin sadece bir kısmını duyabilmişti: "... kovalamaktan kendi kızının ... ilgilenemiyorsun." Dedé sorar gözlerle Jaimito'ya dönmüştü ama o başını çevirmişti. "Annen babanı niye suçluyor ki? Söylemedim diye beni suçlasın o zaman."

"Senin haberin var mıydı?" diye sormuştu Dedé.

"O ne demek, Dedé?" Kızın masumiyeti onu şaşırtmış gibiydi. "Sen de biliyordun. Bilmiyor muydun?"

Dedé başını iki yana sallamakla yetinmişti. Lío'nun bir komünist, devrimci ya da o makalede yazan diğer bütün o korkunç şeylerden olduğunu gerçekten bilmiyordu. Hükümet karşıtı kimseyi tanımamıştı ki o. Öyle olan insanların da kendi çıkarı peşinde koşan pislik suçlular olduğunu varsaymıştı hep. Lío büyük hayalleri olan, yüreği merhamet dolu, terbiyeli ve iyi bir adamdı. Hükümet karşıtı ha? Minerva da hükümet karşıtıydı öyleyse. Hatta mademki Dedé doğruyu yanlışı bu kadar düşünüyordu, kendisi de hükümet karşıtıydı.

"Hayır, bilmiyordum" demekle yetinmişti. Fakat kastettiği tam o âna kadar Minerva'nın söylediği gibi bir polis devletinde yaşadıklarının farkına varmamış olduğuydu.

* * *

Dedé yeni bir mücadeleyle karşı karşıyaydı. Gazeteyi belirgin bir ilgiyle okumaya başlamıştı. Lío'nun söylediği kilit isimlere dikkat ediyor, okuduklarını değerlendirip üzerinde uzun uzun düşünüyordu. Önceden nasıl bu kadar şeyi gözden kaçırdığını sorup duruyordu kendine. Hemen arkasından ise daha zor bir soru geliyordu: Şimdi hepsinden haberi vardı işte, peki ne yapacaktı?

Küçük şeyler, demişti kendine. Örneğin şimdiki işi Minerva için mazeretler bulmaktı. Lío'nun tam olarak kim olduğunu öğrendikten sonra Mamá, Minerva'nın onu eve getirmesini yasaklamıştı. Flörtleri ya da arkadaşlıkları, artık her neydiyse, gizli kapaklı devam ediyordu. Jaimito, Dedé'yi her dışarı çıkardığında elbette Minerva da başlarında dursun diye onlarla gidiyordu, Lío'yu da yolda alıyorlardı.

Her gezmeden sonra da Dedé, Minerva'nın okulda olmadığı zamanlarda küçük kardeşleri Mate'yle paylaştığı odaya giriverip bütün gece Mate'nin yatağında konuşur da konuşur, akşamın heyecanını üzerinden atmaya çalışırdı.

"Yemekte papağan mı vardı bugün?" derdi Minerva yatağından, uykulu bir sesle. Sinirleri çelik gibidir onun. Dedé gelecek planlarını sayardı: Jaimito'yla nasıl evlenecek, nasıl bir tören olacak, nasıl bir ev alacaklar, kaç çocuk yapacaklar... En sonunda Minerva katıla katıla gülmeye başlardı. "Dükkâna reyon yapıyorsun sanki! Her şeyi planlama. Bırak hayat seni şaşırtsın."

"Sen Lío'yla seni anlat o zaman."

"*Ay*, Dedé, çok uykum var. Hem anlatacak bir şey yok."

Dedé hiç anlamıyordu bu durumu; Minerva, Lío'ya âşık olmadığını söylüyordu. Yoldaştı onlar, omuz omuza aynı mücadeleyi veren bir kadın ve bir erkekti. Yoldaşlar birbirine âşık olacak diye bir şart yoktu. Hıı. Dedé başını iki yana sallıyordu. İstediği kadar açık fikirli olmaya çalışsın ona göre erkek erkek, kadın da kadındı. Arada "devrim" denemeyecek farklı bir çekim vardı. Dedé kız kardeşinin ketumluğunu o bağımsız damarına bağlıyordu.

Lío ve Minerva'nın sürekli yanlarında olması Dedé'nin Jaimito'yla olan ilişkisine müthiş bir heyecan katmıştı. Gide-

cek güvenli yer ("güvenli" artık Dedé'nin severek kullandığı bir kelime olmuştu) bulamadıkları çoğu gece Jaimito'nun babasının Chevy'siyle ya da Papá'nın Ford'uyla Jaimito, Dedé ve Minerva görünür halde, Lío ise arabanın arka tarafında saklanarak gezerlerdi. Göle giderlerdi, yolda garnizonun yanından geçerken Dedé'nin kalbi küt küt atardı. Bir süre hep beraber sohbet ederler, zamanla Minerva'yla Lío'nun sesleri azalmaya başlardı. En sonunda ön koltuktan da arka koltuktan da aynı sesler gelmeye başlardı: Hevesli fısıltılar ve küçük gülüşmeler.

Jaimito belki de bu yüzden bu kadar tehlikeli olmalarına rağmen onlarla beraber gezmeyi kabul ediyordu. Aslında çoğu insan gibi o da beladan uzak durmaya çalışırdı ama yasadışı bir şey yapıyor olmanın Dedé'yi gevşettiğini fark etmişti herhalde. Lío'nun varlığı kıza Jaimito'yla daha önce hiç yapmadığı şeyleri yaptırmıştı.

* * *

Ne var ki planı olmayınca Dedé'nin cesareti sıkı bir düğüm atılmamış dikiş gibi çözülüverdi. Gazetelerde polisin önüne geleni tutukladığını okumaya dayanamıyordu.

Anlayamadığı süslü konuşmaları duymaya da dayanamıyordu. Ama en dayanamadığı kafasının içi bu kadar doluyken ellerinin bomboş olması, hiçbir şey yapamamasıydı.

Bir gece Lío'ya soruvermişti: "Amaçlarına nasıl ulaşmayı düşünüyorsun?"

Düşününce Dedé *campesino*ların hakları, şekerin kamulaştırılması ve *Yanqui* emperyalistlerin ülkeden kovulmasıyla ilgili upuzun bir nutuk hatırlıyor. İstediği basit, iş görecek, gittikçe büyüyen korkularını başından savacak bir açıklamaydı halbuki. *İlk olarak şöyle şöyle yapıp hükümeti indireceğiz. İki, böyle bir geçici hükümet ayarladık. Üç, özel kişilerden bir komite oluşturacağız, bu komite seçimlerin adil bir şekilde gerçekleştirilmesini sağlayacak.* Öyle konuşsa anlardı.

"*Ay*, Lío" demişti en sonunda bıkkınlıkla, onca ümidi varken hiçbir planı yoktu. "Bu cesareti nereden buluyorsun?"

"Cesaret olur mu Dedé" diye cevaplamıştı onu Lío, "yapılması gereken bu."

Yapılması gereken bu muymuş? Gizli polisler seni avlarken oturup hayaller kurmak mı! Gömleğini beğendiğini söyledi Lío'ya konuyu değiştirmek için, yoksa onu bir güzel azarlayacaktı. Lío elini gömleğinde gezdirdi, gözleri uzaklara dalmıştı. "Freddy'nindi" dedi puslu bir sesle. Yoldaşı Freddy kısa bir süre önce hücresinde asılı bulunmuştu. İntihar ettiği zannediliyordu. Lío'nun ölü bir adamın gömleğini giymesi garip gelmişti Dedé'ye, giydiğini açık açık söylemesi ise daha da garipti. Lío'nun yaptığı çoğu şeyi aklı almıyordu gerçi.

* * *

Lío'nun ismi artık gazetelerde her gün çıkıyordu. Üyesi olduğu muhalefet partisi kapatılmıştı. "Kanun kaçaklarının, eşcinsellerin partisi" diyordu gazeteler. Bir akşamüstü polisler Mirabal ailesinin evine gelip Virgilio Morales'i sormuşlardı. "Birkaç soru soracağız sadece." Mamá elbette Virgilio Morales'i yıllardır görmediğine yemin etmiş, o adamın eve girmesinin yasak olduğunu da eklemişti.

Dedé hem korkuyor hem de korktuğu için kendine kızıyordu. Gittikçe daha çok ne istediğini bilmez hale gelmişti, bu belirsizlik de Dedé'nin canını sıkıyordu. Her şeyden şüphe etmeye başlamıştı: Jaimito'yla evlenip Ojo de Agua'da yaşasa mıydı? Saçını sağ tarafa mı tarasaydı yoksa sola mı? Bugün de kahvaltıda her zamanki gibi çikolata sürülmüş ekmek yese miydi acaba?

"Âdet mi oldun *m'ija*?"* diye soruyordu Mamá, Dedé her söylendiğinde.

Sinirle cevap veriyordu: "Hayır tabii ki Mamá."

Artık gazete okumamaya karar vermişti. Midesini allak bullak ediyordu haberler. Rejimin çivisi çıkmıştı artık, saçma sapan düzenlemeler getiriliyordu. Bundan böyle hâki renk pantolon üzerine hâki renk gömlek giyenlere ağır bir para cezası verilecekti. Kola ceket asmak artık yasalara aykırıydı.

---

* Kızım. (ç.n.)

Lío haklıydı, bu rejimin akılla, mantıkla alakası yoktu. Yıkılmalıydı artık.

Ama listeyi Jaimito'ya okuduğunda ondan beklediği tepkiyi alamadı. Okumayı bitirip kafasını kaldırdığında ondan tek duyduğu "Ee?" olmuştu.

"Çok saçma değil mi? Yani, mantıksız, inanılmaz saçma." Güzel konuşan kardeşinin aksine Dedé, kendisini pek açık ifade edemiyordu. Hey Tanrı'm, sanki bu rezilliği, bu deliliği açıklamaya gerek vardı da!

"Aşkım, neden bu kadar telaş yapıyorsun?"

Dedé birden gözyaşlarına boğulmuştu. "Anlamıyor musun?"

Jaimito sakinleşene kadar ona sarıldı. Sonra da o küçümseyici ses tonuyla işin aslını anlattı ki kızın içine su serpilsin. Aynı renk gömlek-pantolonu askerler giyiyordu, kıyafetlerde bir ayrım yapılması gerekiyordu yani. Kolunun üstünde ceket taşıyan biri de silah saklıyor olabilirdi, son zamanlarda El Jefe'ye suikast yapılabileceği söylentisi dolanıyordu ortalarda. "Anladın mı sevgilim?"

Hayır, Dedé anlamıyordu. Gözlerini sımsıkı kapatıp her şeyin yoluna girmesini diledi körü körüne.

O günün üzerinden çok geçmeden bir gece, Lío onlara başkentte irtibatta olduğu birinin sığınak bulacağını ve ondan haber gelir gelmez birkaç kişiyle beraber gideceklerini söyledi. Minerva'nın ağzını bıçak açmıyordu. Tehlikeli siyasetle işi olmayan Jaimito bile Lío'nun durumunun ciddiyetinin farkındaydı. "Bir rahatlasa, şu kadar endişelenmese aslında" demişti sonradan Dedé'ye, "O zaman gitmek zorunda kalmaz, ülkeyi değiştirmeye yavaş yavaş katkıda bulunur. Şimdi uzaktayken kime ne yararı var?"

"Ödün verilmesini istemiyor" diye savunmuştu Dedé, Lío'yu. Sesindeki öfke kendisini de şaşırtmıştı. Lío'nun fedakârlığı onu mahcup etmişti sanki.

Ay, keşke, keşke o da öyle yüce gönüllü, öyle cesur olabilseydi. Olamazdı ama. O hep yıldızları sayan kişi olmuştu.

Jaimito Dedé'yi kendi düşündüğü gibi düşünmeye ikna etmeye çalışıyordu. "Kalbim, anlamıyor musun, hayat ödün vermeyi gerektiriyor. Sen kardeşinle orta yolu buluyorsun, annen

babanla; denizle kara ortak bir sahil kararlaştırıyor, hatta o hep aynı da kalmıyor, bazen denizin bazen karanın istediği oluyor. Anlamıyor musun hayatım?"

Dedé en sonunda pes etti: "Anlıyorum." Evleneceği adamla anlaşmak için kendinden ödün vermeye başlamıştı bile.

* * *

Lío'nun saklanmaya gittiği geceyi hatırlıyor.

Jaimito'yla evlenmeyi nihayet o gece kabul etmişti.

Jaimito'nun önerisi üzerine hep beraber Dominik Partisi'nin San Francisco'daki bir toplantısına gitmişlerdi. Varolan tek partiye bağlı olmak Lío'nun yaptığı gibi kendi ve ailesinin başına dert açmak istemeyen her vatandaş için bir zorunluluktu. Lío gitmemişti elbette, Minerva ise damgalatmak için *cédula*sını* da alıp istemeye istemeye Dedé ve Jaimito'ya eşlik etmişti.

Çok sıkıcı bir akşamdı. Partinin üst düzey kadın üyeleri Doña María'nın yeni çıkan berbat kitabı *Meditaciones Morales*'ten** parçalar okudular. Diktatörün karısının kitabın tek kelimesini dahi yazmadığını herkes biliyordu, yine de nazikçe alkışlamışlardı. Minerva hariç. Dedé onu dirseğiyle dürtmüştü: "Hayat sigortası gibi düşün." Ne ironik, sanki gelecekteki mesleği için alıştırma yapıyordu!

Ardından eve dönmüşlerdi; şahit oldukları rezalet gözlerini açmıştı. Üçü beraber *galería*ya geçmiş, böcek gelmesin diye gaz lambasını yakmamışlardı. Sonra Jaimito, Minerva'nın deyişiyle "sorgu"ya başladı.

"Arkadaşın onunla beraber gitmeni istedi mi?" Jaimito, Mamá'nın evinde Lío'nun adını anmamayı akıl edebilmişti.

Minerva konuşmaya başlamadan önce bir duraksadı. Korkup sesini alçaltmadan "Lío" dedi sonra, "benim sadece bir arkadaşım. Ve hayır, beni çağırmadı. Çağırsaydı da gitmezdim zaten."

İşte, kardeşi yine ihtiyatlı davranmıştı.

Minerva bu genç için hayatını tehlikeye atıyordu, ne olurdu sanki ona âşık olduğunu artık itiraf etse?

---

* Çetele. (ç.n.)

** Ahlak Üzerine Düşünceler. (ç.n.)

"Bugün onu aramaya eve geldiler" diye fısıldadı Jaimito. Dedé omuzlarının kasıldığını hissetti. "Sizi endişelendirmemek için söylemedim ama beni karakola götürüp birkaç soru sordular. Bu yüzden bu akşam oraya gidelim dedim. Kendimize çekidüzen vermeye başlamamız gerekiyor artık."

"Niye arıyorlarmış onu?" Minerva bu sefer sesini alçaltmıştı.

"Söylemediler ama daha önce bana yasadışı bir şeyler teklif edip etmediğini sordular. Yasadışı madde, öyle dediler."

Jaimito kızlar iyice panikleyene kadar sustu. "Sen ne dedin?" diye sordu en sonunda Dedé, sesini kontrol edemeyerek.

"Etti, dedim."

"Ne yaptın ne yaptın?!" diye bağırdı Minerva.

"İtiraf ediyorum." Jaimito'nun eğlendiği sesinden belli oluyordu. "Bana içinde çıplak kız resimleri olan o dergilerden verdiğini söyledim. O polisleri biliyorsunuz. Gazetelerde yazanlar yüzünden Lío'nun eşcinsel olduğunu sanıyorlar. Hiç olmazsa gözlerinde biraz yükselmiştir."

"Hayret bir şeysin!" Minerva iç çekip ayağa kalktı. Sesinde hem bıkkınlık hem de minnet vardı, sonuçta Jaimito, Lío'nun boş yere kendini ve etrafındakileri tehlikeye attığını düşünmesine rağmen onu korumuştu. "Yarın gazetelerde Virgilio Morales'in nasıl bir seks manyağı olduğunu okuruz artık."

Minerva gittikten sonra her zamanki sessizliklerinden farklı bir durgunluk çökmüştü sanki. Sonra Jaimito tekrar Minerva ve Lío konusuna döndü. O da o ikisini kendi gizli saklı hayallerinden bahsetmek için kullanabileceği bir araç, hayali bir çift olarak görüyor gibiydi.

"Bir şeyler saklıyor mudur sence?" diye sordu Dedé'ye. "Río Yaque'ı geçmişler midir?"

"*Ay*, Jaimito!" diye çıkıştı Dedé ona. Kardeşi hakkında nasıl böyle bir şey söyleyebilirdi?

"Arka koltukta Napolyon'un atının rengini konuşmuyorlardı herhalde!" Jaimito şimdi kızın boynunun bembeyaz kuytu köşelerini saklayan saçlarını yolundan çekiyordu.

"Biz de ön koltukta Napolyon'un atını konuşuyor değiliz" dedi Dedé onu nazikçe iterek.

Öpücükleri onu mest ederdi hep; kontrolü kaybetmek istemiyordu. "Ama biz de Río Yaque'ı geçmedik, geçmeyeceğiz de!"

"Hiç mi, gökyüzüm, hiç mi?" dedi Jaimito incinmiş bir sesle. Ceplerinde bir şey arıyordu. Dedé anlamıştı. "Bu karanlıkta hiçbir şey görmüyor gözüm. Lambayı yak, olmaz mı canım?"

"Yakayım da herkes uyansın!" Dedé'nin kalbi pır pırdı, teklifi geciktirmek istiyordu. Düşünmesi lazımdı. Doğru bir seçim yaptığından emin olması lazımdı.

"Ama sana göstermek istediğim bir şey var, aşkım." Jaimito'nun sesi heyecan doluydu.

"Arka tarafa gidelim. Papá'nın arabasına biner içerideki ışığı açarız." Dedé onu üzmeye hiç dayanamazdı.

Güçbela arabanın durduğu yola yürüdüler. Papá'nın Ford'u karanlıkta seçilemiyordu bile. Mamá yatak odasının camından göremezdi onları. Dedé yolcu tarafındaki kapıyı açıp ışığı yaktığında şoför koltuğuna geçen Jaimito'nun yüzünde yaramaz kuzeninin bluzunun içine kertenkele attığı günü hatırlatan muzip gülümsemesini gördü. O gün elleri arkasında ona yaklaşırken de aynı böyle sırıtmıştı.

"Kuzucuğum" diye lafa girdi, elini ona uzatarak.

Kalbi küt küt atıyordu. Şımarık, komik, eğlenceli erkeği. Ah, başına nasıl bir dert alıyordu... "Ne var elinde, Jaimito Fernández?" dedi çocuk yüzüğü parmağına takarken. Annesinin nişan yüzüğüydü bu, onların evine gittiğinde birkaç kez görmüştü Dedé. Altın telkâri bir çiçeğin ortasında küçük bir elmas. Yüzüğü ışığa tuttu. "*Ay*, Jaimito, çok güzel bu."

"Kalbim" dedi Jaimito. "Önce babandan seni istemem gerekir, biliyorum. Ama Minerva ne derse desin ben çağdaş bir adamım. Bence önce kadına sorulmalı."

Tam o anda arka koltuktan hafif bir öksürük sesi gelmişti. İkisi korku içinde birbirine bakakaldıktan sonra Jaimito "Kim var orada?" diye bağırdı.

"Kim o?" Arkaya dönmüş, koltukta dizlerinin üstünde duruyordu.

"Sakin ol, benim" diye bir fısıltı geldi arkadan. Lío. "Işığı kapatır mısın?"

"İsa aşkına!" Jaimito köpürmüştü aslında ama dediğini yaptı, sonra da yerine oturup sanki arabada sevgilisiyle baş başaymış gibi arkasına yaslandı.

"Bakın, özür dilerim. Polisler ensemizde. Mario'nun evinin etrafını sardılar. Beni başkente götürecek araç şafakta *anacahuita* ağacının oraya gelecek. O zamana kadar saklanmam gerek."

"Sen de buraya gelip bütün bu aileyi tehlikeye atayım mı dedin?!" Jaimito oturduğu yerde arkasına dönmüştü şimdi, elinde olsa bu gamsız adamı oracıkta gırtlaklayacaktı.

"Şunu Minerva'ya ulaştırmak istemiştim."

İkisinin arasına zarf tutan bir el uzanınca Dedé, Jaimito'dan önce davranıp mektubu cebine koydu ve söz verdi: "Ben hallederim."

"Yapmak istediğini yaptın, durma burada haydi. Ben seni götürürüm, kahretsin." Jaimito'nun babasının Chevy'si evin önünde, bahçe kapısının oradaydı.

"Jaimito kafanı çalıştır, dinle beni." Lío'nun arabanın karanlığından gelen hayalet fısıltıları ürkünçtü bir bakıma. "Gecenin bu saatinde yola çıkınca seni yolda durdururlar, elbet arabayı da ararlar."

Dedé de aynı fikirdeydi. Jaimito nihayet ikna olduğunda onunla beraber arabaya kadar yürüdü. Hoşça kal öpücüğünü verirken Jaimito "Ee" dedi, "ne diyorsun aşkım?"

"Bence eve git, o da kendi ayarladığı arabayla gitsin."

"Teklifi diyorum, Dedé." Sesi dargın bir oğlan çocuğununki gibi çıkmıştı.

Aslında unutmuş değildi Dedé, sadece teklifi zaten kaçınılmaz görüyordu. Arka bahçede çamurla oynadıkları yaşta bile işin buraya geleceği belliydi. Herkes öyle söylüyordu. Hayatlarının geri kalanını beraber geçireceklerine şüphe yoktu ki... Yoktu yani, değil mi?

Jaimito onu tutkuyla öptü, vücudu onunkini cevap vermeye zorluyordu ama Dedé'nin aklında sorular dolanıyordu.

"Evet, aşkım, elbette ama git artık sen. Yolda durdurmasınlar."

"Sen beni düşünme sevgilim, dedi Jaimito, Dedé'nin endişesi onu yüreklendirmişti. Yine de son bir uzun öpücükten sonra gitti elbette.

Dedé tek başına kalınca başını yıldızlara kaldırıp serin havayı ciğerlerine çekti. Yok, bu gece onları saymayacaktı. Yüzüğü parmağında döndürüp dururken yolun sonundaki arabaya bir baktı. Lío orada, güvendeydi! Hem de bir tek o biliyordu, tek kendisi, Dedé. Hayır, Minerva'ya söylemeyecekti işte. Bu sırrı bir geceliğine kendine saklayacaktı.

Eskiden Patria'yla paylaştığı odasını gaz lambasının cılız ışığı aydınlatıyordu. Dedé mektubu cebinden çıkarıp inceledi bir süre. Beceriksizce kapatılmış zarfın kapağı azıcık uğraşla açılıverdi. Kâğıdı içinden çıkarıp duraksaya duraksaya, kendine hep sonraki paragraftan sonra duracağını söyleye söyleye bütün mektubu okudu.

Lío, Minerva'dan onunla birlikte sığınağa gelmesini istiyordu! Kolombiya büyükelçiliğinde bir sergiyi görmek bahanesiyle başkente gidip sonra binadan çıkmayı reddetsinmiş. Ne büyük risk! Büyükelçilikler çepeçevre sarılıydı bugünlerde, yakalanıp hapse atılan mültecilerin çoğundan da bir daha haber alınamıyordu. Dedé kardeşinin böyle bir tehlikeye atılmasına göz yumamazdı; özellikle de dediği gibi bu adamı sevmiyorsa.

Lambanın şişesini çıkarıp titrek eliyle mektubu ateşin üzerine tuttu, kağıt bir anda alev aldı. Dedé etrafa güve gibi uçuşan külleri yerde un ufak etti. Sorunu halletmişti, bu kadardı işte. Kafasını kaldırdı, aynadaki yabani yansıması onu hazırlıksız yakalamıştı. Parmağındaki yüzüğün kıvılcımı ona bir şeyler hatırlatmak istercesine parıldıyordu. Saçını sıkı bir atkuyruğu yapıp geceliğini giydi. Işığı söndürmüştü. Kollarında bir erkek tutuyormuş gibi sarıldı yastığına, bu gece rahat uyuyamayacaktı.

Altıncı Bölüm

Minerva

1949

Ne İstiyorsun Sen, Minerva Mirabal?
Yaz

Ben okuldan eve döndükten birkaç sene sonra başlamıştı dedikodular, duymuştum. Erkeklere ilgim olmadığını söylüyorlardı. Doğru, buralardaki erkeklerle pek ilgilenmiyordum. Ama ilgim yok da değildi ki. Sadece istediğim şeyin gözümün önünde olduğunun henüz farkında değildim.

Bir kere burnum hep bir kitaptaydı. Aşk, geleceğini okuduğum bir şeydi benim için. Seveceğim adam bir kitabın ilk sayfasındaki bir şairin resmi gibi olacaktı; soluk ve hüzünlü, elinde bir kalem.

Ayrıca Papá erkek arkadaş edinmemi istemiyordu. Ben onun kıymetlisiydim, öyle derdi, sonra da sanki altımda sokakta giymeme karşı olduğu pantolonumla yirmi üç yaşında bir kadın değilmişim de bahçıvan pantolonlu bir kız çocuğuymuşum gibi, oturayım diye dizine vururdu.

"Papá" derdim. "Büyüdüm artık."

Bir seferinde kucağına otururşam istediğim her şeyi yapacağını söylemişti. "Gel, kulağıma fısılda." İçmişti, sesi puslu çıkıyordu. Hediyemi kapmak için oturuverdim. "Üniversiteye gitmek istiyorum Papá, ne olur."

"Bak şimdi..." demişti sanki birdenbire tutturmuşum gibi. "Yaşlı Papá'n yalnız kalsın istemezsin, değil mi?"

"Ama yalnız değilsin ki, Mamá var" diye karşı çıkmıştım.

Donup kalmıştı. Evin önünde, yakınımızda kalan tarafta patır kütür iş yapan Mamá'yı dinledik bir süre. María Teresa okuldaydı, Dedé yeni evlenmişti, Patria ikinci çocuğunu doğurmuştu.

Bense burada, koca kadın, babamın kucağında oturuyordum. "Annenle ben..." diye lafa başladı Papá ama devam etmese daha iyi olacağını düşünmüş olacak ki duraladı. Sonra da "Bizim sana burada ihtiyacımız var" diye bitirdi sözünü.

* * *

Inmaculada'dan mezun olalı üç yıl olmuştu, üç yıldır evde hapistim ve artık sıkıntıdan feryadı basacak kıvama gelmiştim. Daha fenası başkentteki Elsa ve Sinita'dan gelen mektuplardı. Sor Asunción duysa saçlarını başlığının altında diken diken edecek Hata Kuramı diye bir ders görüyorlardı. *Calabacitas Tiernas*'taki* Tin-Tan'ı görmüş, kulübe gidip Alberti ve orkestrasını dinlemişlerdi. Bir de başkentte o kadar çok yakışıklı adam vardı ki!

Babamın Salcedo'daki postaneden getirdiği o mektupları okuyunca kıskançlıktan çatlardım. Öyle zamanlarda Jeep'e atlar, basar kırsala giderdim; sanki çok hızlı sürersem kurtulacakmışım gibi ezerdim gaz pedalını. Gidebildiğim kadar uzağa gidip kendimi başkente kaçtığıma inandırmaya çalışırdım ama bir şey, gözümün ucuyla kıl payı yakaladığım bir şey beni geriye döndürürdü yine.

* * *

* *Küçük Hassas Bal Kabakları* (film). (ç.n.)

Bir akşamüstü yine öyle bir sinir krizi sırasında evin etrafını örümcek ağı gibi saran dar yollardan birinden aşağıya tam gaz giderken güneydoğu yönündeki kakao korusunun oralarda; küçük, sarı bir evin önünde bizim Ford'u gördüm. Orada hangi campesino aile yaşıyordu diye biraz düşündüm ama tanımıyordum muhtemelen.

O yoldan sık sık geçmeye başladım, gözüm evin üzerindeydi. Ne zaman bizim Ford'la evin önünden geçsem eski püskü elbiseli birkaç kız ellerini açıp "Naneli şeker!" diye bağıra bağıra arkamdan koşardı.

Onları izledim. Üç tanesi arabayı duyunca koşa koşa yola çıkıyordu, bir de bazen en büyüklerinin kollarında gördüğüm bebek vardı. Dört kız; üçünde külot, bebek çıplak. Bir keresinde yolun kenarında durup gözlerimi onların Mirabal gözlerine diktim. Sordum: "Babanız kim sizin?"

Az evvel arsız arsız bağırıp çağıran çocuklar, arabadaki kadın onlarla konuşunca başlarını öne eğmiş, gözlerinin ucuyla bakıyorlardı şimdi.

"Erkek kardeşiniz var mı?" diye sordum, bu sefer daha yumuşak bir sesle.

Ah, süklüm püklüm verdikleri o cevaptan lezzetli intikam mı olurdu: "*No, señora.*"* Papá çok istediği oğluna yine kavuşamamıştı işte!

Biraz sonra da kadın salına salına çıktı dışarıya. Saçlarındaki bigudileri yeni çıkarmış gibiydi, suratına bir şeyler sıvamıştı. Beni görünce yüzü düştü. Sanki evin önüne çıkmasının sebebi oymuş gibi çocukları azarladı: "Arabaları rahatsız etmeyin demedim mi ben size!"

"Kimseyi rahatsız ettikleri yok" diye korudum onları bebeğin yanağını okşayarak.

Kadın bana dik dik bakıyordu. Sayım yapıyordu galiba; bende olanlar, onda olmayanlar... Basit bir hesap yapıp birkaç gün sonra Papá'dan zorla bir söz koparacaktı belki.

Nereye baksam üstleri başları pis dört kızın Papá'nın ve benimki gibi çukur olan gözlerini görüyordum. "Versene, haydi versene!" diye bağırıp duruyorlardı ama "Ne istiyorsunuz?"

* Hayır, hanımefendi. (ç.n.)

diye sorduğumda dillerini yutmuş gibi ağızlarını açıp bakıyorlardı yüzüme. Nereden başlayacaklarını bilemiyor gibiydiler.

* * *

Hoş, bana sorsalar ben de dilimi yutmuş gibi bakakalırdım ya.

Ne istiyordum? Artık bilemiyordum. Ojo de Agua'ya kısılıp kalmıştım, o masaldaki uyuyan prenses gibiydim. Sürekli kitap okuyor, her şeyden şikâyet ediyor, Dedé'yle tartışıyordum ama bütün bunları yaparken horul horul uyuyordum aslında.

Lío'yla tanıştığım an uyanmıştım sanki. Bana tüm verilenler, öğretilenler yatakta doğrulunca kayıp düşen örtüler gibi düştüler. Şimdi kendime "Ne istiyorsun, Minerva Mirabal?" diye sorduğumda verecek cevap bulamıyordum. Şaşkındım.

Tek bildiğim, her ne kadar aşkı hak ettiğini düşünsem de Lío'ya âşık olmadığımdı. Ne o zaman? Kendi kendimle tartışıyordum. Hangisi daha önemli, aşk mı devrim mi? İkisi de, ikisi de, ikisini de istiyorum, diyordu kafamın içinde küçücük bir ses. Aklım bir oraya bir buraya gidiyordu, akşam "evet" diye ördüğümü sabaha "hayır" deyip çözüyordum.

Hayat önünde sonunda senin yerine karar veriyor zaten. Lío bir gün çıkıp bize ülke dışında sığınak aradığını söyledi. Rahatlamıştım ama, aramızdaki durum çözüme ulaşacaktı.

Yine de bir veda bile etmeden gitmesine gücendim. Sonra da acaba sessizliği yakalanmış olduğu anlamına mı geliyor diye endişelenmeye başladım. Gözlerimin ucunda Lío vardı şimdi! İyi görünmüyordu. La Fortaleza'da yapıldığını söylediği işkencelerin hepsine katlanmış gibi morlar, kırıklar içindeydi. İçime kurt düşmüştü, Lío kaçamamış mıydı acaba?

Mamá yüzümdeki gerginliği elbette görebiliyordu. Şiddetli baş ağrılarım ve astım krizlerim onu endişelendiriyordu. Bir akşamüstü "Dinlenmen lazım" deyip yatayım diye beni Papá'nın odasına gönderdi, orası serin oluyordu. Papá yoktu, Ford'u alıp tarlaları akşamüstü teftişine çıkmıştı.

Maun yatakta bir o yana bir bu yana döndüm, bir türlü uyuyamadım. Sonra aklımda olmayan bir şey yaptım. Kalktım,

gardırobun kapısını yokladım. Kilitliydi ama evdeki bütün eşyalar sıkışıp dururdu zaten, o yüzden çok üzerinde durmadım. Firketelerimden biriyle içerideki yayı yerinden oynatınca kapak açılıverdi.

Ellerimi Papá'nın kıyafetlerinin üzerinde gezdirdim; kokusu odaya yayıldı. Yeni süslü guayaberalarına baktım, sonra da ceplerini karıştırmaya başladım. Takım elbisesinin ceketinin iç cebinde bir tomar kâğıt buldum, hemen çıkardım.

İlaç reçeteleri. Tarlaya giderken taktığı yeni panama şapkasının faturası. Pek beğeniyor, pek önemli görüyor o şapkayı. El Gallo'dan aldığı yedi metre, pötikareli elbiselik kumaşın faturası. Saray'dan bir davetiye ve son olarak dört mektup. Lío'dan bana!

İştahla okumaya koyuldum. Ülkeyi beraber terk etme teklifine bir cevap vermemişim. (Hangi teklif?) Kolombiya büyükelçiliğine gidişimi ayarlamış. Kuzeni Mario'yla haber gönderecekmişim. Sonraki mektup: Cevabımı bekliyormuş. Hâlâ bir cevap alamadığından şikâyet etmiş üçüncü mektubunda. En son mektuptaysa o akşamüstü diplomatik kargo taşıyan bir uçakla yola çıkacağını yazmış. Şu an bunun benim için çok büyük bir adım olduğunu anlıyormuş. Belki bir gün. Elinden ümit etmekten başka bir şey gelmezmiş.

Birdenbire çok büyük bir fırsatı elimden kaçırmışım gibi hissettim. Lío'nun arkasından gitsem çok daha erdemli bir hayatım olacaktı. Ama var olduğundan bile haberdar olmadığım bir seçimi nasıl yapacaktım ki?

Duygu karmaşam aklımdan silinip gitti, her şey için Papá'yı suçladım: Genç bir sevgili bulduğu için, Mamá'yı üzdüğü için, kendisi gününü gün ederken beni kafese tıktığı için.

Titrek ellerimle mektupları zarflarına zor soktum. Onları ceplerime doldurdum, kendi faturalarıyla yazışmalarını yerine koydum. Gardırobu ardına kadar açık bıraktım; foyasının ortaya çıktığını anlasın istedim.

* * *

Birkaç dakika sonra Mamá'ya tek kelime etmeden Jeep'i alıp yola düştüm. Ne diyecektim ki zaten? "Beş para etmez babamı bulup eve kadar sürükleyeceğim" mi?

Onu nerede bulacağımı adım gibi biliyordum. Şimdi işleri ilerletmişti ya, bir de Jeep almıştı kendine. Jeep'le değil de Ford'la çıktığında tarlaları teftişe falan gittiği yoktu onun. Doğruca sarı eve yöneldim.

Ben oraya varınca dört kızın dördü de kafalarını kaldırıp baktı, korkmuşlardı; hep bekledikleri adam zaten yanlarındaydı. Arabayı yoldan görünmeyecek bir yere park etmişti. Toprak yola girdim, bizim Ford'a arkadan bindirdim. Tampon yamuldu, arka cam paramparça oldu. Sonra kornaya abandım, o atletsiz ve öfkeden kudurmuş bir halde kapıda belirene kadar da çekmedim elimi.

Beni görünce beti benzi yanık teninin elverdiği kadar attı. Uzunca bir süre sustu. "Ne istiyorsun?" diyebildi en sonunda.

Küçük kızların ağladığını duyunca kendi yanaklarımın da ıslak olduğunu fark ettim. Bana yaklaşmaya yeltendi, onu kısa bir kornayla uyarıp sert bir dönüşle yola geri çıktım. Tam o sırada köşeden bir kamyonet geliyormuş, o da aniden direksiyon kırıp yolun kenarındaki çukura girdi; muzlar, portakallar, mangolar, manyoklar yola yuvarlandı. Durmadım ama gaza bastım. Gözümün ucundan onu gördüm, gittikçe küçüldü, küçüldü... Artık arkamda kalmıştı.

* * *

Eve döndüğümde Mamá beni kapıda karşıladı. Bana bir kez bakması yetti, anlamıştı herhalde. "Bir daha bu evden öyle kimseye haber vermeden çıkmayacaksın."

Azarının anlamı yoktu, ikimiz de biliyorduk. Nerede olduğumu sormamıştı bile.

Papá o gece eve döndüğünde yüzü asıktı. O günkü teftiş iyi geçmemiş gibi yapıp yemeğini sessizlik içinde yedi. Mamá daha çok şüphelenmesin diye çok acele etmemeye çalıştım ama yine de sofradan olabildiğince erken kalktım. Başım zonkluyor, dedim odama giderken.

Kısa bir süre sonra kapımı tıklattı. "Dışarıda konuşmak istiyorum seninle." Sesindeki emredici tınıyı aradaki kapı bile saklayamıyordu. Yüzüme su vurdum, parmaklarımla saçlarımı taradım ve Papá'yla konuşmak için dışarıya çıktım.

O önde ben arkada, arkası göçük Ford'un yanından geçip karanlık bahçeye yürüdük. Ay yama yama bulutların arasından kendine yol açmak isteyen ince, parlak bir palaydı o gece. Keskin ışığında babamın durup bana döndüğünü gördüm. O çökmüştü, ben uzamıştım; göz gözeydik.

Nereden geldiğini anlayamadım; eli birdenbire yüzüme daha önce vücudumun hiçbir yerine inmediği bir hızda iniverdi. Arkaya doğru sendeledim. Bana vurmuş olduğu gerçeği, beynimde patlayan acıdan daha çok afallatmıştı beni.

"Babana biraz saygı duymayı akıl edersin belki bundan sonra!"

"Sen saygıyı falan hak etmiyorsun" dedim. Benim sesim de onunki kadar emin ve güçlü çıkıyordu. "Saygımı kaybettin."

Omuzlarının düştüğünü gördüm. İç çekti. O hali tokattan daha çok koydu bana: Ben Papá'dan çok daha güçlüydüm, Mamá çok daha güçlüydü. Papá hepimizden zayıftı. Yaptığı rezil seçimlerin sonuçlarına katlanacak olan oydu. Bizim sevgimize ihtiyacı vardı.

"Seni korumak için sakladım onları" dedi. İlkin neyi kastettiğini anlayamadım, ceketinin cebindeki mektupları aldığımı fark etmiş olabileceği aklıma geldi sonra.

"Virgilio'nun arkadaşlarından en az üçü kayboldu gitti."

Bütün bunlar bana gelen mektupları sakladığı için olmuş gibi yapacaktı demek. Bense aynı çatı altında yaşamaya devam etmek istiyorsam susup anlaşmazlığımızın sebebinin gerçekten de bu olduğuna inanacaktım.

* * *

Bir patırtı da Papá'nın cebindeki süslü davetiyeden çıktı, bu sefer esip gürleyen Mamá'ydı.

Trujillo, gözlerden uzak malikânelerinden bize üç saat uzaklıkta olan bir tanesinde özel bir davet verecekti. La señorita

Minerva'nın özellikle beklendiği en alta el yazısıyla eklenmişti.

Papá artık zengin olduğu için birçok resmî davete ve toplantıya davet ediliyordu. Mamá gitmek istemediği için Papá'ya hep ben eşlik ederdim. "Benim gibi ihtiyarı orada kim ne yapsın?" diye söylenirdi. "Aman Mamá" demiştim bir keresinde. "En güzel çağındasın sen. Elli birlik bir *mujeronas*ın."* Parmaklarımı şıklattım, neşelendi. Fakat işin aslı, Mamá epey yaşlı görünüyordu. Şık yeni şapkası, keten guayaberaları, siyah çizmeleri ve yürümek için değil de süs olsun diye taşıyormuş gibi duran zarif bastonuyla iki dirhem bir çekirdek gezen Papá'dan bile daha yaşlı görünüyordu hatta. Gümüş grisi saçlarını sımsıkı topuz yapardı hep, cefakâr yüzü ortaya çıkardı.

Bu sefer Mamá benim de gitmemi istemiyordu ama. Alttaki not onu korkutmuştu. Resmî bir talep değildi bu, kişisel bir şeydi. Üstelik en son gittiğimiz büyük davetten sonra albay bir arkadaşın Jaimito'nun ailesini ziyaret edip Don Enrique Mirabal'a eşlik eden uzun boylu güzel hanımı sorduğunu duymuştuk. Kadın, El Jefe'nin dikkatini çekmişti.

Mamá bana Doktor Lavandier'den rapor almak istedi. Migren ve astım krizleri kanunlara aykırı değildi sonuçta, değil mi?

"Trujillo'nun dediği kanun oluyor" diye fısıldadı Papá. Artık o korkunç ismi telaffuz ederken hepimiz sesimizi alçaltıyorduk.

Mamá nihayet pes etti ama bir şartı vardı: Pedrito'yla Patria bana göz kulak olmaları için, Jaimito'yla Dedé de Pedrito'yla Patria'nın bu görevlerini yerine getirip getirmediğini kontrol etsinler diye bizimle gelecekti. María Teresa da gelmek için yalvardı ama Mamá kestirip attı. Bir genç, bekâr kızını daha mı riske atacakmış, *¡No señorita!*** Ayrıca María Teresa *quinceañeras*ından*** önce geceleri dışarı çıkamazdı, ona da daha bir sene vardı.

---

* Kadın gibi kadın. (ç.n.)

** Olmaz, küçük hanım! (ç.n.)

*** Latin Amerika kökenli toplumlarda çocukluktan genç kızlığa geçiş olarak görüldüğü için özel olan on beşinci yaşın kutlandığı gösterişli parti. (ç.n.)

Zavallı Mate ağlaya ağlaya kahroldu. Ona teselli niyetine bir hediye daha getirmeyi teklif ettim. Geçen sefer Hotel Montaña'daki davette herkese bir tarafında Virgencita, diğer tarafında El Jefe olan kâğıt yelpazeler vermişlerdi. María Teresa karşımda yellendiğinde yelpazeyi hep ters çevirttirirdim. Ya El Jefe'nin delici bakışları batıyordu, ya Bakire'nin güzel yüzü.

* * *

Davete bir hafta vardı. Papá'nın Ford'u tamir ettirmesi gerekiyordu, Trujillo Çiftçileri'nin yerel şubesinin başkanının El Jefe'nin evine Jeep'le gitmesi uygun düşmezmiş. Bence gayet uygundu aslında ama karar Papá'nın biricik arabasını dağıtan bendenize düşmeyecekti muhtemelen.

Ford tamirdeyken Papá'yı San Francisco'daki doktor randevularına ben götürüyordum. Yazık, para kazanıyordu kazanmasına ama sağlığı kötüye gidiyordu işte. Çok içiyordu, ben bile farkındaydım. Kalbi hastaydı, gutu yüzünden de bazen ağrı çekiyordu. Haftada iki kez tedavisi vardı. Onu Doktor Lavandier'e bırakıp alacağım vakit gelene kadar Dedé'yle Jaimito'nun yeni dondurma dükkânında bekliyordum.

Bir sabah Papá, onu bıraktıktan sonra eve gitmemi söyledi. Randevudan sonra birkaç işi varmış, Jaimito onu eve bırakırmış.

"İşlerini beraber hallederiz" dedim ama gözünü kaçırdı. O an anladım. Birkaç gün önce o sarı eve gittiğimde kapı ve pencerelerin tahtalarla kapatıldığını görmüştüm. Tabii ya! Papá o kadından ayrılmamıştı, sadece başka bir yere taşımıştı onu.

Önüme döndüm, hiçbir şey diyemedim.

En sonunda itiraf etti: "İnan bana, çocukları görmeye gidiyorum sadece. Anneleriyle alakam kalmadı."

Duygularım karmakarışıktı, cevap vermeden önce yatışmak için biraz bekledim. "Onlarla tanışmak istiyorum" dedim sonra. "Sonuçta onlar benim kardeşlerim."

Onları kabul etmem Papá'yı etkilemişti, görebiliyordum. Sarılmak için uzandı ama henüz hazır değildim. "Ben seni alırım."

İyi görünümlü küçük evlerin olduğu dar bir sokaktan geçip en sonunda verandası ve çerçeveleri beyaza boyanmış turkuaz rengi güzel bir evin önünde durduk. Dördü de aynı sarı pötikareli elbise içinde dört kız orada Papá'yı bekliyordu. Ben arabadan inince büyüklerden ikisinin yüzü asıldı, tanımışlardı herhalde.

Papá kaldırıma çıkar çıkmaz koşup ellerini onun ceplerine daldırdılar. Nane şekeri arıyorlardı. Kalbime bir şeyler saplandı sanki... Biz de Papá'yı böyle karşılardık küçükken.

"Bu, benim büyük kızım Minerva" diye tanıttı beni. Sonra da hepsinin kafasına tek tek dokunup isimlerini söyledi.

En büyükleri Margarita aşağı yukarı on yaşındaydı, sonra yaşları boynuna kirli bir kurdeleyle bağlanmış emziğiyle altı bezli bebeğe gelene kadar üçer üçer azalıyordu. Papá elinde bir zarfla eve girdi, ben de onu verandada bekleyip kızlara cevap vermeye çekindikleri sorular sordum.

Gitmeye hazırlanırken annelerinin kapı aralığından bana baktığını gördüm. Elimle dışarıya çağırdım. "Minerva Mirabal" dedim elimi uzatarak.

Başını öne eğip adını söyledi, Carmen bilmem kim. Parmağında ucuzdan bir yüzük vardı; hani şu çocukların şeker makinelerinden aldığı, arkası ayarlanabilir olanlardan. San Francisco'nun düzgün yerlerinden birindeki yeni mahallesine kendini namuslu evli bir hanım olarak mı göstermeye çalışıyordu acaba?

Ojo de Agua yolunda düşünüp durdum: On yıl önce ne yaşanmıştı da Papá başka bir kadının kollarına gitmişti? Patria, Dedé ve ben Inmaculada Concepción'a yeni başlamıştık o zamanlar, María Teresa da dolu dolu dört yaşındaydı. Belki Papá bizi çok özlemiştir, dedim kendi kendime, belki o yüzden kendine bizim yerimize koyabileceği küçük bir kız aramıştır? Yüzümü ona çevirdim, aniden bana döndü.

"Çok iyi ettin" dedi yüzünde tutuk bir gülümsemeyle.

"Bulutlar yağalı çok oluyor, biliyorum" dedim. "Ama Papá, neden yaptın?"

Bastonunu parmakları bembeyaz olana kadar sımsıkı tuttu. "Cosas de los hombres" diye cevap verdi. Erkekler yapar böyle

şeyler. Bu gerekçe onu temize çıkaracaktı, öyle mi? Ne maço ama!

Ben bir soru daha soramadan Papá atıldı: "Sen az önce yaptığın şeyi neden yaptın peki?"

Çok hazırcevap olduğumu söylerler ama o an hazırda hiç cevap bulamadım. Onun sözleri aklıma geldi sonra. "Kadınlar yapar böyle şeyler" dedim.

Der demez de içimdeki kadının gözleri açılıverdi.

Eve gidene kadar gözümün ucundan hep onları gördüm: tarlalarda toprağa eğilmiş erkekler; at üzerinde erkekler; yolun kenarında sandalyelerinin iki ayağını yerden kesmiş, ağzında bir ot parçasıyla keyif yapan erkekler...

En sonunda istediğim şeyin iki gözümün önünde olduğunu anlamıştım.

Keşif Günü Dansı
12 Ekim

Davetin olduğu yere vardığımızda bir saat geç kalmıştık bile. Papá, Pedrito ve Jaimito yol boyunca mazeretimizin detaylarını konuşmuştu. Şimdi Papá damatlarına görevlerini dağıtıyor: "Sen vaktimiz olsun diye sabah erkenden çıktığımızı anlatacaksın, sen de yolu bilmiyorduk diyeceksin."

"Sen de..." Bana dönüyor bu kez. "Sen sesini çıkarmayacaksın."

"Doğruyu söylerken plan yapmak gerekmiyor aslında" diye bir hatırlatmada bulunuyorum onlara ama kimsenin beni dinlediği yok. Niye dinlesinler ki zaten? Muhtemelen bu belayı başlarına benim açtığımı düşünüyorlardır.

Şöyle oldu aslında: San Cristóbal'a bu akşamüstü geç bir saatte geldik, üzerimizi değiştirmek için de bir otelde oda tuttuk. Kıyafetlerimiz bütün yolu kucağımızda geldikleri için kırış kırış olmuştu. "Eşek tepesinde geldik sanki, halime bak" diye şikâyet ettiğimde Patria "Ne kadar kötü görünürsen senin için o kadar iyi" diye cevap verdi.

Sonra tekrar arabaya binip saatlerce yol gittik. Jaimito her zaman nereye gittiğini bilen bir adam olduğu için durup da birilerine yol sormak istemedi. Çok geçmeden Baní tarafların-

da bir köy yolunda kaybolmuştuk. Bir kontrol noktasında bir guardía nihayet Jaimito'yu yanlış yolda olduğumuza ikna edebildi. Çoktan bir saat geç kalmış bir halde geriye döndük.

Jaimito Ford'u uzun park alanının en ucuna, yola dönük olarak park ediyor. "Bakarsınız hızlıca çıkmamız gerekir" diyor alçak bir sesle. Bu gezi onu çok gerdi. Hepimizi gerdi aslında.

Arabadan eve kadar epey yürüdük. Birkaç adımda bir durup davetiye göstermemiz gerekti. Neyse ki yolu iyi aydınlatmışlar, hiç olmazsa su birikintilerini görebiliyoruz basmadan önce. Yağmur bütün gün bir yağıp bir durdu, ekim ayının her zamanki fırtına havası işte. Gerçi bu sene yağmur daha şiddetli gibi, herkes öyle diyor. Bana kalırsa hepsi gök gürültüsü tanrısı Huracán'ın işi. Zira hep kendisine tapan Tainoların kökünü kazıyan *Conquistador*'un* bayramı zamanına denk geliyor bu havalar.

Yürürken bu düşüncemi Patria'ya açıyorum, o da bana acılar içindeki Meryem bakışını atıyor. "Ay, Minerva, por Díos, bu gece tut o dilini."

Kapının önünde Manuel de Moya volta atıyor. Son davetten hatırlıyorum onu, resimleri de hep gazetede çıkar zaten. "Dışişleri bakanı" diyor insanlar, göz kırparak. Asıl işinin El Jefe'ye denemelik kız toplamak olduğunu herkes biliyor. Kızlar nasıl kabul ediyor, onu bilemiyorum. Manuel de Moya çok tatlı dilliymiş, öyle söylüyor herkes. Hanımları "Atayurt'un Hayırseveri" ile aynı yatağa girerek Virgencita'nın izinden gittiklerine bile inandırabiliyordur muhtemelen.

Papá derhal durumu açıklamaya koyuluyor ama Don Manuel lafını kesiyor: "Hiç onluk bir hareket değil bu. İspanyol büyükelçi içeride bekliyor." Kol saatine bakıp sonra sanki saat El Jefe'nin nerede olduğunu fısıldayacakmış gibi kulağına tutuyor. "Yürürken araba gördünüz mü?" Papá abartılı bir endişeyle başını iki yana sallıyor.

Don Manuel parmaklarını şıklatınca birkaç görevli yanımıza koşuyor. O, biz Miraballere masamıza kadar eşlik ederken görevliler burada durup gözlerini dört açacaklar. Biz bu özel ilginin sebebini merak ederken Papá zahmet etmesin diye Don

* Fatih. (ç.n.)

Manuel'e yalvarıyor. Don Manuel'se "Benim için bir zevk" diyor kolunu bana uzatıp.

Uzun bir koridordan geçip fenerlerle aydınlatılmış bir avluya çıkıyoruz. Biz içeriye girince herkes suspus oluyor, orkestra şefi ayağa kalkıp gelenin El Jefe olmadığını görünce tekrar oturuyor. Luis Alberti, Casa de Caoba'da hazır bulunabilmek için bütün orkestrasını başkentten toplayıp gelmiş. Bu malikâne, El Jefe'nin son zamanlardaki gözde davet yeriymiş; son birkaç partide kadınlar tuvaletinde dolanan hararetli dedikoduya göre de buraya henüz bir gözde kapatılmamış. Platformun önünde tek bir rezerve masa kalmış. Don Manuel herkesin sandalyesini çekiyor ama ben Patria'nın yanına oturmaya hazırlanırken "Hayır, hayır" diyor bana. "El Jefe sizi kendi masasına davet etti." Yüksek mevkili birkaç kişiyle eşlerinin oturduğu, platformdaki masayı işaret ediyor. Masadakiler bana başlarıyla selam veriyor. Patria'yla Dedé'nin birbirlerine korku dolu bakışlarını yakalıyorum.

Tereddüt ettiğimi görünce "Büyük bir onur bu" diyor Don Manuel. Masanın diğer tarafında Papá hâlâ ayakta. "Haydi git, kızım. Don Manuel'i bekletiyorsun."

Sinirle bakıyorum ona. Bütün prensipleri uçup gitti mi yani?

Yüksek masada oturduğum yerden etrafıma bakıyorum. Keşif Günü'ne uysun diye bütün avluyu gemi gibi süslemişler. Bütün masaların ortasına da yelkenleri mendilden, direkleri mumlardan küçük karavelalar kondurmuşlar; tam Mate'lik. Gözümle ölçüyorum ama çantama sığacak gibi değil.

Dedé'yle göz göze geliyoruz, bir saniyelik bir gecikmeyle gülümsüyor bana. Halimizden memnun görünmek zorundayız. Bardağına dokunup başıyla belli belirsiz bir hareket yapıyor. İkram edilen hiçbir şeyi içme. İlaçlanıp El Jefe tarafından tecavüze uğrayan genç kadınların hikâyelerini biliyorduk. Biliyorduk da, Dedé ne sanıyor acaba? Trujillo burada, herkesin önünde içkime ilaç mı kattıracak? Sonra ne olacak? Bakarsın Manuel de Moya beni kapının önünde bekleyen siyah Cadillac'a sürükler. Ya da öbür siyah Cadillac'a mı bindirirler acaba? O da başka bir hikâye. İstihbarat'ın önerisi doğrultusunda, muhtemel bir suikast durumunda kafa karıştırsın diye önlem olarak

iki araba kullanıyor El Jefe artık. Dedé'ye karşılık olarak gözlerimi deviriyorum, sonra da onun öfke dolu bakışlarına aldırmadan bardağımı havaya kaldırıyorum.

Sanki bu bir işaretmiş gibi herkes ayağa fırlayıp bardağını havaya kaldırıyor. Girişte bir hareketlilik var; gazeteciler kümeleniyor, flaşlar patlıyor. Etrafında bir kalabalık olduğu için neredeyse masamıza gelene kadar göremiyorum onu. Beş sene önceki gösterimizde hatırladığım halinden daha genç görünüyor; saçları koyulaşmış, kilo vermiş. Brujosunun ona yaptığı *pega palo** karışımlarından herhalde, cinsel gücü artsın diye içermiş hep.

Kadeh kaldırdıktan sonra İspanya büyükelçisi yüce Conquistador'un bu şanlı torununa bir nişan daha takdim ediyor. Göğsünün üzerine çaprazlamasına asılmış kuşak zaten epeyce kalabalık olduğu için bu yeni nişanı nereye takacakları konusunda biraz bocalıyorlar. Örgütteki çocuklar Chapita diyor ona. Lío bana bir keresinde o lakabın El Jefe'nin çocukluğunda göğsüne nişan gibi görünsün diye şişe kapakları takmasından geldiğini anlatmıştı.

Uzunca bir süre sonra nihayet, artık soğumuş *sancocho*larımızı** yemek için yerlerimize oturuyoruz. Garip, El Jefe benim yanıma oturmuyor. Sol tarafımda Manuel de Moya, New York'ta modellik yaptığı eski günlerden bahsetmeye başlıyor.

Hikâye şöyle: Trujillo içten topuklu boy uzatan ayakkabılarından, cilt beyazlatıcılarından, özel kremlerinden, saten kuşaklarından ve Napolyonvari şapkaları için nadir bulunan kuştüylerinden almak için çıktığı alışveriş gezilerinden birinde onu görmüş. Kadrosunu süsleyecek boylu boslu, kibar, İngilizce bilen, beyaz bir Dominik Cumhuriyeti vatandaşı bulmuşken de kaçırmamış, hemen işe almış.

Sağ yanımda oturan yaşlıca San Cristóbal senatörü yahniyi övüp Trujillo'nun solunda oturan sarışın kadını işaret ediyor. "Karım olur kendisi" diye böbürleniyor. "Yarı Kübalıdır."

---

* Dominik Cumhuriyeti'nde yetişen ve ülkenin özellikle güneydoğu kesiminde yaşları ilerlemiş erkeklerin fiziksel ve cinsel gücünü arttırdığına inanılarak kullanılan bir tür asma. (ç.n.)

** Latin Amerika mutfağına özgü bir tür etli ve sebzeli, sulu yahni. (ç.n.)

Diyecek bir şey bulamayıp başımı salladıktan sonra El Jefe girdiğinde yere düşürdüğüm mendilimi almak için aşağıya eğiliyorum. Masa örtüsünün altında bir el bir kadının bacağının iç taraflarında geziniyor. Dikkat edince çözüyorum; el Trujillo'nun eli, kadın da senatörün karısı.

* * *

Masaları geriye çekiyorlar ve müzik başlıyor, halbuki içeri geçsek daha iyi olurdu. Kuvvetli bir rüzgâr var, yağmur yağacak. Arada bir esinti ya bardakları ya da karavelalardan birini deviriyor, bir gürültü kopuyor. Devriye gezen askerler her sesle silahlarına yapışıyorlar.

El Jefe ilk dans için çıkana kadar kimse kalkmıyor, pist boş. Derken sandalyesinden kalkıyor. Bana geleceğinden o kadar eminim ki İspanyol büyükelçinin karısına döndüğünde hayal kırıklığına uğrar gibi oluyorum. Lío'nun dedikleri aklıma geliyor. Bu rejim baştan çıkarma üzerine kurulu. Yoksa bütün bu millet ne diye bu adamcığa tutsak olsun?

Tanrı yardımcısı olsun! Nerede acaba şimdi? Büyükelçilik ona sığınak bulmuş mudur, yoksa içimdeki sesin bana deyip durduğu gibi yakalanıp La Fortaleza'ya kapatılmış mıdır? Hayal gücüm ona sığınacak bir liman bulabilmek için oradan oraya koşuyor; beynim zonklamaya başladı.

"Bu onuru bana lütfeder misiniz?" Manuel de Moya yanı başımda duruyor.

Kafamı iki yana sallıyorum. "Ay, Don Manuel, başım öyle ağrıyor ki." Onu reddetmek için haklı bir sebebim var diye hafiften keyfim yerine geliyor.

Bir anlığına yüzüne gölge düşüyor ama göz açıp kapayıncaya kadar her zamanki terbiyesini takınıyor. "Size bir calmante getirtelim o halde."

"Yok, yok" diye geçiştiriyorum. "Şurada sessiz sakin oturayım, geçer."

Üzerine basarak sessiz sakin diyorum ki soru sormasın. Don Manuel'le baş ağrım hakkında konuşasım yok hiç.

O uzaklaşınca bizimkilerin oturduğu masaya bir bakıyorum. Patria "Nasıl gidiyor?" anlamında kaşlarını kaldırıyor. Alnıma dokunup gözlerimi kapatıyorum. Bugünlerde baş ağrısıyla uğraştığımı biliyor. Mamá "Gerginliktendir" deyip uyuyayım diye beni dükkândan eve yolluyor sürekli.

Patria elinde bir kutu calmante ile platforma yanaşıyor. Ne anaçtır o. Çantasında hep biri hapşırırsa diye mendil, çocuklar ister diye naneli şeker, dua etmek isteyen olursa diye tespih taşır.

Tam masanın altında tanık olduğum aşna fişneyi anlatmaya başlayacakken Manuel de Moya yanımızda bitiyor. Yanında bir de garson var; garson gümüş bir tepside bir bardak su ve iki aspirin getirmiş. Avcumu açıp elimdeki hapları gösteriyorum, Don Manuel'in yüzü düşüyor.

"Ama su lazım elbette" diyorum yine de minnet göstermiş olmak için. Ama su bardağını öyle bir merasimle bana veriyor ki bütün minnettarlığım midemdeki hap gibi eriyip gidiyor.

Daha sonra masada yaşlı senatörle beraber geçirdikleri hastalıklar üzerine boş bir muhabbete dalıyorlar. Ara sıra bana dönüp başımın nasıl olduğunu soruyor. Nihayet üçüncü soruşunda ona istediğini bildiğim cevabı veriyorum: "Haydi köyde uygulanan tedaviyi deneyelim". "O nasıl oluyormuş?" diye sorduğunda bu adamın sağlam pabuç olmadığından emin oluyorum.

* * *

Birkaç şarkıda dans ediyoruz ve campesinolar haklı çıkıyor: Un clavo saca otro clavo. Çivi çiviyi söker. Alberti'nin "Fiesta"sının coşkulu ritmi başımın zonklamasına baskın geliyor. Bir de bu Manuel de Moya başka ne iş yapar bilmiyorum ama müthiş dans ettiği kesin. Durup durup kahkahalar içinde başımı geriye atıyorum. Masamıza baktığımda Patria'nın gözlerinin üzerimde olduğunu görüyorum, bu kadar eğleniyor olmamdan ne çıkarması gerektiğini bilemiyor gibi.

İşte tam o anda oluyor ne oluyorsa. Yavaş bir şarkı başlıyor, birden Trujillo'nun yaşlı senatörün sarışın güzel karısıyla dans ettiği tarafa doğru ilerlemeye başladığımızı hissediyorum.

Yan yana geldiğimizde Manuel de Moya elimi bırakıp onlara dönüyor. Bana "Ziyarete gidelim mi?" diye soruyor ama başıyla cevap veren El Jefe oluyor. Sarışın kadın Manuel de Moya'nın kollarına itilirken dudak büküyor. "Ziyaretin kısası makbuldür" diye hatırlatıyor El Jefe'ye, Manuel de Moya'nın omzunun üzerinden bir bakış atarak.

Bir anlığına kollarım iki yanımda kalakalıyorum. Beş yıl önceki sahne korkum geri dönüyor sanki. El Jefe elimi tutuyor. "Lütfeder misiniz?" Cevabımı beklemek yerine beni kendine çekiveriyor. Parfümünün kokusundan bayılacağım neredeyse.

Beni sahiplenerek tutuyor, çok erkeksi ama dans etmeyi bilmiyor. Hareketleri çok sert, çok abartılı. Birkaç kez ayağıma basıyor, özür bile dilemiyor. "Çok güzel dans ediyorsun" diyor neredeyse küstah bir tavırla. Daha sıkı tutuyor beni, sonra fısıldıyor: "Gerçi El Cibao'lu kadınlar hem iyi dans eder hem iyi sever zaten." Islak nefesini kulağımda hissedebiliyorum.

"Az önceki partneriniz de El Cibao'lu muymuş?" diye soruyorum. Muhabbet edersek biraz geri çekilmek zorunda kalır belki. Ziyaretin kısası makbuldür, diyecekken son anda tutuyorum kendimi.

Beni kendinden biraz uzağa itip gözlerini vücudumda gezdiriyor, saygısız bakışlarıyla bir keşfe çıkıyor. "Kollarımdaki ulusal hazineyi kastediyorum ben" diyor gülümseyerek.

Bir kahkaha atıyorum. İçimdeki korku dağılıyor, kendi gücümü hissetmeye başlıyorum. İyi değil bu. "Kendimi hiç ulusal hazine gibi hissetmiyorum ama."

"Sizin gibi bir mücevher... Nasıl olur?" Gözleri merakla parıldıyor.

"Ojo de Agua'da hayatım boşa geçiyor gibi geliyor bana."

"Başkente getirtebiliriz belki sizi" diyor muzipçe.

"Ben de Papá'yı ona ikna etmeye çalışıyorum. Üniversiteye gitmek istiyorum" diye itiraf ediyorum. Kendi babama karşı bu adamı kullanacağım. El Jefe okumamı istediğini söylerse Papá'nın izin vermekten başka şansı olmaz. "Hep hukuk okumak istemişimdir."

Çocuğun birinden ölçüsüz bir istek duymuş bir yetişkin gibi gülümsüyor bana. "Senin gibi bir kadın avukat mı olacak?"

Kibrine oynamaya karar veriyorum; belki de kendimi onun yaratıklarından birine çevirmiş oluyorum böylece. "42 yılında kadınlara seçme hakkını siz verdiniz. Dominik Partisi'nin kadın kollarının kurulmasına öncelik eden de sizdiniz. Siz hep kadınların yanında olmuşsunuzdur."

"Orası öyle." Yüzüne çirkin bir gülümseme yayılıyor. "Kendi aklı olan bir kadın, ha? Başkentte okumak istiyorsunuz demek."

Kararlı bir şekilde başımla onaylıyorum, son anda başımı hafifçe yana eğerek hareketimi yumuşatmak aklıma geliyor.

"Hem o zaman ulusal hazinemizi sık sık görebilirim. Belki de El Conquistador adamızı nasıl fethettiyse ben de öyle fethederim bu mücevheri."

Oyun fazla uzadı. "Fethedilebilecek biri değilim ne yazık ki."

"Bir *novio*nuz* mu var yoksa?" Tek açıklaması bu olabilir tabii. Hatta öyle bile olsa nişanlılık, evlilik falan fethi onun için daha heyecanlı bir hale getirmekten başka işe yaramaz. "Sizin gibi bir kadının eminim çok hayranı vardır."

"Hukuk diplomamı almadan önce hiçbir hayranımla ilgilenmeyeceğim."

Bir an yüzü asılıyor, tahammülünün azaldığını görebiliyorum. Görüşmemiz biraz raydan çıkıyor sanki. "Bu zamanda üniversite kadınlara uygun bir yer değil."

"Neden, Jefe?"

Ona "Şef" diye hitap etmem hoşuna gitmişe benziyor. Konuşmaya öyle daldık ki neredeyse dans etmiyoruz. Kalabalığın bizi izlediğini hissedebiliyorum.

"Hükümeti devirmeye çalışan komünistlerle, provokatörlerle dolu çünkü. O Luperón rezilliğinin arkasından onlar çıktı." Bakışları keskinleşiyor; adlarını anınca düşmanları önünde bitti sanki. "Ama o öğretmenlere güzel ders verdik!"

Yakaladılar onu! "Virgilio Morales?" deyiveriyorum. Ağzımdan çıkana kulaklarım inanamıyor.

Yüzü kaskatı kesiliyor, bakışlarına bir şüphe perdesi indi şimdi. "Tanıyor musunuz Virgilio Morales'i?"

---

* Sözlü, nişanlı. (ç.n.)

Tam bir aptalım! Şimdi hem onu hem kendimi nasıl koruyacağım? "Onun da ailesi El Cibaolu" diyorum, sözlerimi dikkatle seçmeye çalışarak. "Oğullarının üniversitede ders verdiğini biliyorum."

El Jefe'nin bakışları gittikçe benden uzaklaşıp aklının bir arka odasında sözlerimden işkenceyle bir anlam çıkarmaya uğraşıyor. Kaçamak cevap verdiğimin farkında. "Yani tanıyorsunuz?"

"Hayır, bizzat tanımıyorum" diyorum kısık bir sesle, der demez de utanıyorum kendimden. Böyle, bu kadar kolay oluyormuş demek ki. Küçük küçük şeylere boyun eğiyorsun; sonra bir bakıyorsun ki onun hükümetine hizmet ediyorsun, bir bakıyorsun ki onun törenlerinde rap rap yürüyorsun, bir bakıyorsun ki yatağındasın.

El Jefe rahatlıyor. "Tanımasanız daha iyi zaten. Elbirliğiyle kampusu propaganda kampına çevirdiler. Hatta üniversiteyi kapatmayı düşünüyorum bu aralar."

"Ay, Jefe, yapma" diye yakarıyorum. "Bizimki Yeni Dünya'nın ilk üniversitesi. Ülkeye çok büyük bir darbe olur!"

Tutkum onu şaşırtmış gibi. Uzun bir bakıştan sonra tekrar gülümsüyor. "Eğer sizi yanımıza çekecekse açık kalmasına izin verebilirim." Sonra da beni gerçekten kendine çekiyor; hatta öyle çok çekiyor ki pantolonunda bir şişlik hissediyorum.

Uzaklaşsın diye azıcık itiyorum ama o daha da sıkı tutuyor belimi. Alev alev yanıyorum, sinirim tepeme çıkıyor. Bir daha, bu sefer biraz daha sertçe itiyorum, o da aynı sertlikle beni bedenine çekiyor. En sonunda dışarıdan fark edilecek bir şiddetle itiyorum onu, bırakmak zorunda kalıyor.

"Ne oldu?" Sesi dargın.

"Nişanlarınız" diye sızlanıyorum göğsündeki kuşağı göstererek. "Canımı acıttılar." O chapitalara olan bağlılığı çok geç aklıma geliyor.

Bana ters bir bakış atıyor, ardından kuşağı başının üstünden savurup boşluğa uzatıyor. Bir hizmetli derhal yetişip huşu içinde kuşağı teslim alıyor. El Jefe alaycı bir gülüş takınıyor. "Çıkarmamı istediğin başka bir şey var mı?" Birden bileğimi yakalayıp beni hızla çekiyor, kasıklarıyla iğrenç bir hamle daha

yapıyor ve o anda elimin sonu olmayan bir ağır çekimle yükselmeye başladığını görüyorum. Başına buyruk elim gidiyor, gidiyor... O afallamış, makyajlı suratın orta yerine iniveriyor.

* * *

Yağmur işte o an başlıyor, sağanak hem de. Rüzgâr, damlaları oradan oraya savuruyor. Örtüler masalardan uçuyor, üzerlerindeki her şey yere saçılıyor. Mumlar sönüyor. Birkaç şaşkın, tiz ses yankılanıyor. Kadınlar saçları bozulmasınlar diye boncuklu çantalarını başlarına siper ediyorlar.

Bir dakika geçmeden Manuel de Moya yanımıza gelip korumalara El Jefe'ye içeriye kadar eşlik etmeleri için talimat veriyor. Başımızın üzerinde bir branda geriliyor. "*Qué cosa, Jefe*"* diye hayıflanıyor Don Manuel sanki bu doğa olayı onun suçuymuş gibi.

Hizmetliler şıpır şıpır akan yassı suratına mendilleriyle hafifçe dokunurken El Jefe dikkatle beni izliyor. En sonunda sıkılıp etrafındakilerin ellerini itiveriyor. Kendimi hazırlıyorum, emir geliyor işte. Alın bunu La Fortaleza'ya götürün. Korkuyorum ama tuhaf bir heyecan da var içimde.

Gerçekten yakalandıysa Lío'yu da görürüm belki.

Fakat El Jefe'nin aklında başka bir şey var. "Bakın şu *cibaeña*ya,** pek de başına buyrukmuş!" Eli yanağında sırıtıp sonra Don Manuel'e dönüyor. "Evet evet, içeriye geçelim. Sen duyur." Özel korumaları etrafını sarınca yanından ayrılıp yağmurdan içeriye kaçan davetlilerin arasına karışıyorum. İleride Dedé ve Patria bir geminin direğindeki gözcüler gibi dört dönüyorlar.

Patria kolumu yakalayıp "Jaimito arabayı almaya gitti" diyor. "Gidiyoruz."

"Hiç içime sinmiyor bu benim" diyor Papá, başını iki yana sallayarak. "El Jefe'nin izni olmadan gitmesek daha iyi."

"Yapacağı belli, Papá." Patria en büyüğümüz olduğu için Mamá'nın yokluğunda onun sözünün ağırlığı var. "Burada

---

* Olacak iş değil, Şef. (ç.n.)

** El Cibao güzeli. (ç.n.)

kalmanın Minerva'yı hedef haline getirmekten başka bir işlevi olmayacak."

Pedrito başını kaldırıp uçuşan fenerlere bakıyor. "Herkes dağılıyor zaten, Don Enrique. Yağmur güzel bahane olur."

Papá'nın omuzları yukarı kalkıp sonra tekrar düşüyor. "Siz gençler daha iyi bilirsiniz."

Kapalı girişe doğru hızlı hızlı giderken üzerinde karavelası hâlâ duran bir masanın yanından geçiyoruz. Kim fark edecek, diye düşünüp küçük gemiyi eteklerimin plilerinin arasına saklayıveriyorum. O an aklıma geliyor. "Ay, Patria, çantam masada kaldı."

Almak için geri koşuyoruz ama çanta hiçbir yerde yok. "Birileri içeri götürmüştür, sana gönderirler sonra. Kimse çıkıp El Jefe'nin evinden bir şey çalmaya çalışmaz herhalde." Sakladığım karavela elimde ağırlaşıyor.

Girişe vardığımızda Ford'u kapıda çalışır halde buluyoruz, herkes binmiş bile. Otobana çıktığımızda tekrar hatırlıyorum, bir korku saplanıyor yüreğime: El Jefe'ye tokat attım. Kimse bahsetmedi gerçi, dolayısıyla görmediklerinden eminim. Herkesin sinirleri yeterince gergin olduğu için ailemi bu hikâyeyle daha da telaşlandırmamaya karar veriyorum. Onun yerine, çivi çiviyi söker, deyip kendimi oyalamak için çantamda neler olduğunu, tam olarak neleri kaybettiğimi saymaya başlıyorum içimden: İçinde birkaç peso olan eski cüzdanım; cédulam (onu bildirmem gerekecek); El Gallo'dan aldığım Revlon marka parlak kırmızı ruj; Lío'nun bana verdiği, içinde ölüleri denizde kaybolmamış Luperón şehitlerinin külleri olan küçük bir Nivea tenekesi.

Astar cebindekiler sonradan aklıma geliyor. Lío'nun mektupları!

Eve varana kadar suç isnat edebilecek kısımları işaretleyen bir istihbarat görevlisiymişim gibi mektuplarda yazanları düşünüp duruyorum. İki yanımda kız kardeşlerim horul horul uyuyorlar. Uykunun kollarına kendimi bırakayım diye Patria'ya yaslanıyorum. Bacağıma sert bir şey değiyor. Çantamdır belki, kaybolmamıştır, diye bir anlık bir ümitle eğilip bakıyorum ama değil. Küçük karavela ıslak eteklerimin derinliklerine gömülmüş.

Yağmur Büyüsü

Yağmur bütün sabah yağmaya devam ediyor, panjurları dövüyor, evdeki sesleri bulandırıyor. Kalkıp bu kasvetli günle yüzleşesim yok hiç, yataktan çıkmıyorum.

Bir araba su birikintilerini sıçrata sıçrata evin önüne yanaşıyor. Salondaki sıkıntılı konuşmaların sesi odama geliyor. Vali de la Maza davetten daha yeni dönüyormuş. Yokluğumuzu fark etmişler, eh, toplantıları Trujillo'dan önce terk etmek de yasalara aykırı. El Jefe küplere binmiş, şafak sökene kadar kimseyi salmamış. Belki de erken ayrıldığımızı herkesin gözüne sokmak için yapmıştır.

Ne yapsak? Endişeliler. Papá, valiyle beraber El Jefe'ye bir özür telgrafı yazmaya gidiyor. O sırada Jaimito'nun babası da bu yangın nasıl söndürülür diye danışmak için albay arkadaşını arıyor. Pedrito, Trujillo'nun kardeşlerinden biri olan Don Petán'ın kayınvalidesiyle kayınpederini ziyarette, Pedritoların aile dostlarıymış. Diğer bir deyişle herkes araya sığdırabildiği kadar adam sokmaya çalışıyor.

Şimdiyse oturup evin çatısına düşen yağmur damlalarını dinlemekten başka bir şey gelmiyor elimizden.

Papá geri dönüyor; yüzü sanki on yaş birden yaşlanmış. Bütün gün evin içinde oradan oraya yürüyor, "Bir otur, ne olduğunu anlat" diyoruz ama dinleyen kim. Eğer onu almaya gelirlerse yapmamız gerekenleri tekrarlıyor sürekli. Saatler geçip kapıya hiç guardía gelmeyince biraz sakinleşip en sevdiği domuz sucuklarından yiyor, fazlaca içiyor, karanlık çökerken de bitap halde yatmaya gidiyor. Mamá ve ben ayaktayız. Her gök gürültüsünde sanki polisler eve ateş açmış gibi zıplıyoruz yerimizden.

* * *

Ertesi sabah erken bir saatte, Papá fırtına kakaoya zarar vermiş mi diye bakmak için tarladayken iki guardía bir Jeep'le kapıya geliyor. Vali de la Maza, Papá'yı ve beni derhal görmek istiyormuş.

Mamá beni işaret ediyor: "O niye gelecekmiş?"

Görevli omuz silkiyor.

"O gelirse ben de gelirim" diye tutturacak gibi oluyor Mamá ama jandarma ona sırtını döndü bile.

Konağında bizi Vali Don Antonio de la Maza karşılıyor. Uzun boylu, yakışıklı bir adam aslında ama yüzü endişe dolu. Papá'yı sorgu için başkente göndermesini istemişler.

"Burada halledeyim dedim ama..." avuçlarını gösteriyor bize, "... emir büyük yerden."

Papá dalgın dalgın kafa sallıyor. Daha önce hiç bu kadar korktuğunu görmemiştim. "Telgrafı... Telgrafı gönderdik."

"O giderse ben de giderim." Mamá durduğu yerde kabarıyor. Sabah arabanın önüne dikilip inatla çekilmeyince guardíalar en sonunda gelmesine izin vermek zorunda kaldı.

Don Antonio, Mamá'nın koluna giriyor. "Emirlere uyarsak her şey daha iyi olur. Öyle değil mi, Don Enrique?"

Papá ne deseler kabul edecekmiş gibi duruyor. "Evet, evet tabii. Sen burada kalıp işlere göz kulak ol." Gidip Mamá'yı kollarına alıyor; o da birden, sanki yılların biriktirdiği şeyler en sonunda kendilerine yol bulmuş gibi kendini bırakıp ağlamaya başlıyor.

Sıra bana geldiğinde Papá'ya bir hoşça kal öpücüğü veriyorum, aramız soğuduğundan beri sarılmıyoruz birbirimize. "Annene iyi bak, duydun mu beni?" diye fısıldıyor, sonra aynı nefesle devam ediyor: "San Francisco'daki bir müşteriye biraz para götürmen lazım." İmalı imalı bakıyor. "Ben gelene kadar, ay ortasında ve sonunda elli peso."

"Göz açıp kapayıncaya kadar dönersin zaten, Don Enrique" diye güven vermeye çalışıyor vali.

Şüphelendi mi diye Mamá'ya dönüyorum ama onun pek Papá'nın işiyle gücüyle ilgilenecek hali yok.

"Son bir şey soracağım" diyor Papá valiye dönüp. "Neden kızımı da çağırdınız?"

"Endişelenecek bir şey yok, Don Enrique. Biraz konuşmak istedim onunla sadece."

"O zaman kızım sana emanet?" diye soruyor Papá, valinin gözlerinin içine bakarak. Erkek adam sözünü tutar.

"Elbette. Sorumluluk tamamen bana ait." Don Antonio, guardíalara başıyla bir işaret veriyor. Görüşme sona erdi. Papá'yı odadan çıkarıyorlar. Dışarıda hâlâ tüm şiddetiyle devam eden yağmur koridorda yankılanan ayak seslerini yutana kadar sessizlik içinde bekliyoruz.

Mamá, yavrusunun tehlike altında olduğunu hissettiği an saldırmaya hazır yabani bir hayvan gibi izliyor Don Antonio'yu. Valiyse masasının köşesine oturup dostane bir gülümsemeyle bana dönüyor. Son birkaç davet dahil birçok resmî törende karşılaşmıştık daha önce. İki jandarmanın masasının önüne getirdiği sandalyelere oturmamızı işaret ederken "Señorita Minerva" diye söze giriyor. "Siz babanıza yardım edebilirsiniz aslında."

* * *

"*¡Desgraciado!*"* Mamá söylenip duruyor. Onun ağzından böyle kelimeler çıktığını duymamıştım daha önce hiç. "Bir de onurlu bir adam olduğunu söylüyor!"

Onu sakinleştirmeye çalışıyorum ama itiraf edeyim Mamá'da bu kıvılcımı görmek hoşuma gidiyor.

San Francisco'da yağmurun altında arabayla dolanıp duruyoruz. Akşamüstü başkente gidip Papá'nın salıverilmesi için dilekçe vereceğiz, o zamana kadar da birkaç acil işimizi bitirelim diye düşündük. Mamá, Papá'nın ilaçlarından fazladan birkaç doz alacak; onu *clínica*ya** bırakıyorum, ben de mahallenin yolunu tutuyorum.

Ama beyaz çerçeveli turkuaz evi eskiden olduğu yerde bulamıyorum. Umutsuzca direksiyonu bir o sokağa bir bu sokağa kırarken en büyük kızı görüyorum bir yerde; bir parça palmiye ağacı kabuğunu başına siper etmiş, su birikintilerinin arasından bata çıka yürümeye çalışıyor. Islak eski püskü elbisesinin görüntüsü yüreğimi paramparça ediyor. Bir işi var herhalde, bir elinde çanta niyetine düğümlenmiş bir bez parçası var. Korna-

---

* Kepazelik! (ç.n.)

** Klinik. (ç.n.)

ya basıyorum, korkup duruyor. Elim kornanın üstünde babamızın arabasına vurduğum an aklına geldi muhtemelen.

Arabaya binmesini işaret ediyorum. Kapıyı açıp koltuğa tırmanıyor. "Anneni bulmaya çalışıyorum" diyorum. Daha birkaç saat önce Papá'nın yüzünde gördüğüm o korku dolu ifadeyle bakıyor bana.

Arabayı yola çıkarıyorum. "Ne taraftan?"

"Şu taraf." Eliyle gösteriyor.

"Sağdan mı?"

Anlamaz gözlerle bakıyor. Yön bilmiyor demek. Okumayı biliyor mu acaba? "Adın nasıl yazılıyor, Margarita?" diye yokluyorum bir.

Omuz silkiyor. Geri döner dönmez bu kızları okula yazdırayım, diye yazıyorum aklımın bir köşesine.

Birkaç dönüşten sonra küçük turkuaz eve varıyoruz. Anneleri koşa koşa verandaya çıkıp yağmur girmesin diye elbisesinin yakasını kaldırıyor. "Don Enrique'ye bir şey mi oldu?" İçime kurt düşüyor. Babam artık bu kadınla bir alakası kalmadığını söyledi ama kadının gözlerindeki anılar henüz taze sanki.

"Acil bir işi çıktı" diye kestirip atıyorum istemeden.

Zarfı uzatırken sesimi yumuşatıyorum. "Bu ayınkinin tamamını getirdim."

"Çok naziksiniz, bizi düşünmüşsünüz."

"Ama sizden bir ricam olacak" deyiveriyorum. Aslında şimdi sormayacaktım.

Sanki ne soracağımı biliyormuş gibi dudağını ısırıyor. "Carmen María emrinize amade" diyor minicik bir sesle. Kızı şaşkın şaşkın annesine bakıyor. Gaddar haline alışmış belli ki.

"Kızlar okula gitmiyor, değil mi?" Kafasını iki yana sallıyor. "Gelince onları okula yazdırabilir miyim?"

Yüzü rahatlıyor. "Siz daha iyi bilirsiniz."

"Biz kadınların önünde zaten çok seçenek yok, bir de okumayınca hiç şansımız kalmıyor. Siz de benim kadar iyi biliyorsunuzdur." Rafa kalkan planlarımı düşünüyorum. Bu sene üçüncü sınıfa başlayan Elsa'yla Sinita'yaysa daha şimdiden en iyi şirketlerden iş teklifleri geliyor.

"Haklısınız señorita. Bakın bana. Benim hiç öyle bir imkânım olmadı." Bana boş avuçlarını gösterip sonra en büyük kızına dönüyor. "Kızlarımın daha iyi bir hayata sahip olmasını isterim."

Elini tutayım diye uzanıyorum ama hareketin devamında sarılmak doğal geliyor; ben de bütün ay Papá'dan sakındığım kollarımı bu kadına açıyorum.

* * *

Neyse ki yağmur kesiliyor, başkente rahat gidebiliyoruz. Vardığımızda Don Antonio de la Maza'nın adını verdiği üç otele de bakıyoruz. Eğer ceza henüz kesinleşmediyse Papá'yı bu otellerden birinde ev hapsinde tutuyor olmaları lazım. En son durağımız Presidente'de de Enrique Mirabal adına bir kayıt bulunmadığını öğrendiğimizde Mamá ağlayacak gibi oluyor. Saat geç oldu, saraydaki bürolar muhtemelen kapanmıştır, diye düşünüp bir oda tutmaya karar veriyoruz.

"Haftalık özel bir fiyatımız var" diyor resepsiyondaki adam. Zayıf biri; uzun, üzgün görünümlü bir suratı var.

Ne diyecek diye Mamá'ya dönüyorum ama her zamanki gibi sesini çıkarmıyor. Toplum içinde pek konuşmaz. Hatta ben kendini, daha doğrusu beni ve Papá'yı savunduğunu ilk kez bu akşamüstü Don Antonio'nun yanındayken gördüm. "O kadar kalmayabiliriz" diyorum adama. "Babamın ceza alıp almayacağını bilmiyoruz."

Önce bana, sonra anneme bakıp tekrar bana dönüyor. "Haftalık tutun siz" diye öneriyor alçak bir sesle. "Daha kısa süre kalırsanız farkını iade ederim."

Genç adam bu davaların hemen sonuçlanmadığını biliyor herhalde. Konaklama belgesini doldururken iyice bastırmamı söylüyor. Yazının dört kopyaya da geçmesi gerekiyormuş.

Biri polise, biri İç Denetim'e, biri Askerî İstihbarat'a. Sonuncusunu tam bilmiyor.

* * *

Cehennem gibi bir gün; Emniyet Müdürlüğü'nün bir o bürosunda bir öbüründe oturup bekliyoruz. Bir tek çatıyı büyük bir kararlılıkla dövmeye devam eden yağmurun sesi huzur veriyor, sanki yaşlı Huracán içinde tasarlanan tüm suçlar için binaya kızıyor.

En sonunda artık "kayıp" olarak nitelenen Enrique Mirabal'ın başvurusu için Kayıp Şahıslar Bürosu'nda buluyoruz kendimizi. İçerisi insan kaynıyor. Çoğu insan erkenden sıraya girmek için büro açılmadan saatler önce gelmiş buraya. Bitmek bilmeyen gün boyunca bankodan vaka ardına vaka duyuyorum.

Duyduğum kadarı da midemi kaldırmaya yetiyor. İkide bir pencerenin yanına gidip yüzümü yağmur suyuyla ıslatıyorum. Bu seferki baş ağrım öyle geçecek türden değil.

Gün bitmek üzere, önümüzde sadece bir kişi var. Yaşlıca bir adam; on üç oğlundan biri kaybolmuş, onun için dilekçe verecekmiş. Okuma yazmayı beceremiyormuş diye formunu doldurmasına ben yardımcı oluyorum.

Şaşkınlık içinde soruyorum: "On üç oğlan babası mısınız?"

"Sí, señora" deyip başıyla onaylıyor şişinerek. "Kaç farklı anneden?" diye sorasım var, dilimin ucuna kadar da geliyor ama susuyorum. Derdinin vahameti her şeyi geri planda bırakıyor. Bir sonraki soru, çocuklarının isimleri.

Kalemim formun üzerinde hazır bekliyor. "En büyüklerinin adı ne?"

"Pablo Antonio Almonte."

İsmi yazdıktan sonra geliyor aklıma. "O, kaybolan oğlunuzun adı değil miydi ama? Üçüncü en büyük demiştiniz onun için?"

Yaşlı adam gerile gerile sırf rejimi alt etmiş olmak için on üç oğluna da aynı ismi verdiğini söylüyor. Yakalanan çocuk, aradıkları kardeşin kendisi olmadığına yemin etse başı ağrımaz!

Zavallı, kapana kısılmış köylümün pratik zekâsı güldürüyor beni. Ben de kendi pratik zekâmı çalıştırıp okuduğum kitaplardan on iki isim uyduruyorum; çocuklara gerçek olabilecek isimler verip de kimsenin başına iş açmak istemem elbette. Baş memur isimleri okurken zorlanıyor. "Fausto? Dimitri? Puşkin? Ne biçim isimler bunlar böyle?" Amca okuyamıyor diye beni

yardıma çağırıyorlar. Gidip hepsini tek tek okuyorum, yaşlı adam da her okuduğum isme kafa sallıyor. Ama memur şüphelendi bir kere: "Şimdi siz söyleyin isimlerini bakayım."

"Unutup duruyorum" diye yakınıyor adam. "Bir düzine oğlan var."

Memur gözlerini kısıyor. "Ne diyorsunuz o zaman oğullarınıza?"

"*Bueno, oficial*"* diyor uyanık amca, sombrerosunu elinde çevirip durarak. "M'ijo diyorum hepsine." Oğlum diyormuş.

Ben nazikçe gülümsüyorum, memurun süslü göğsü kabarıveriyor. Sıradaki avına geçmek istiyor artık.

"Elimizden geleni yapacağız, *compay*"** diye söz verip forma mührünü bastıktan sonra "ücreti" olan dürülü bir tomar pesoyu seve seve kabul ediyor.

Sıra bize geldi ama aksi gibi baş memur büronun beş dakika içinde kapanacağını duyuruyor. Görevliye dönüp "Ama kaç saattir bekliyoruz" diye sızlanıyorum.

"Ben de hayatım boyunca sizinle tanışmayı bekliyordum señorita. O yüzden kırmayın kalbimi, yarın yine gelin." Tepeden tırnağa süzüyor beni, kur yapıyor. Bu sefer gülümsemiyorum.

Yaşlı Don Juan'a yardım ederek kendi ayağıma sıkmış oldum. Onun görüşmesi uzayınca bizimki güme gitti.

Mamá yarın tekrar gelmemiz gerektiğini duyunca iç çekiyor. "*Ay, m'ijita*,*** illa herkesin kavgasını sen edeceksin."

"Kavga hep aynı kavga Mamá" diye cevap veriyorum.

* * *

Ertesi sabah odamızın gümbür gümbür çalınan kapısına uyanıyoruz. Dört silahlı jandarma sorgu için merkeze çağrıldığımı bildiriyor. Mamá'yı sakinleştirmeye çalışıyorum ama ellerimin titremesinden elbisemi ilikleyemeyecek haldeyim.

Kapıda Mamá jandarmalara ben gidersem onun da benimle geleceğini söylüyor ama bunlar kuzeydekilerden daha hırçın

---

* Eh, memur bey. (ç.n.)

** Arkadaşım. (ç.n.)

*** Kızcağızım. (ç.n.)

bir cins. Mamá peşime takılmaya yeltenince süngüleriyle yolunu kapatıyorlar.

"Öyle şeylere hiç gerek yok" diyorum süngüyü kaldırıp. Sonra da eğilip annemin elini öpüyorum. "*Mamá, la bendición*"* diyorum tıpkı çocukken okula gitmeden önce yaptığım gibi.

Mamá hıçkırmaya başladı bile. "*Dios te bendiga*"** diyor burnunu çeke çeke. "Şeyine dikkat et!" Birden, artık sadece çenemi kastetmediğini fark ediyorum.

* * *

Yine Emniyet Müdürlüğü'ne götürülüyorum ama bu sefer dün görmediğimiz bir bürodayım. Üst katlarda bir oda bu, serin ve aydınlık. Önemli birinin odası.

Beyaz saçlı, kibar bir adam masasından kalkıp yanıma geliyor. "Hoş geldiniz" diyor, sanki buraya geçerken bir uğramışım gibi.

General Federico Fiallo önce kendini tanıtıp sonra girerken arkamda olduğunu fark etmediğim birine işaret ediyor.

Nasıl gözümden kaçmış bilemiyorum; bir insan kurbağaya bu kadar benzeyebilir. İrice bir adam, melez. Ayna camlı gözlüklerinde dehşete düşmüş suratımın yansımasını görüyorum.

"Don Anselmo Paulino" diye tanıtıyor onu general. Kâhin Göz'ü bilmeyen yoktur. Bir gözünü bıçaklı bir kavgada kaybetmiş ama sağlam gözü kimsenin göremediğini yakalar. Geçtiğimiz birkaç yılda yapmayı kabul ettiği "güvenlik" işleri sayesinde Trujillo'nun sağ kolu oldu.

Boş midem korkudan buruluyor. Dün sadece bir kat aşağıda gördüğüm acı içindeki yüzleri anımsıyorum; kendimi hazırlıyorum. "Benden ne istiyorsunuz?"

General nazikçe gülümsüyor. "Ayakta kaldınız señorita" diyor özür dilercesine. Sorumu duymamış gibi yapıyor. Nezaketi parmaklarını şıklatıp misafirlere sandalye getirmediler diye guardíaları azarladığında bir anlığına yok oluyor. Kurbağayla

---

* Ben gidiyorum anne. (ç.n.)

** Tanrı'ya emanet ol. (ç.n.)

ben yerlerimizi alınca general de masasına dönüp lafa giriyor: "Ben sizi korumak için buradayım. Genç hanımlar ülkemizin çiçekleridir."

Önündeki dosyayı açıyor. Oturduğum yerden içinde otelin pembe kayıt kâğıdını görebiliyorum. Bir de birkaç başka kâğıt var; onların da Lío'nun çantamdaki mektupları olduğunu fark ediyorum.

"Size tanıştığınızı düşündüğüm genç bir beyle ilgili bazı sorular soracağım." Yüzüme bakıyor. "Bu beyin adı Virgilio Morales."

Daha önce risk almaya hazır değildim ama şimdi hazır hissediyorum. "Evet, Virgilio Morales'i tanıyorum."

Kâhin Göz sandalyesinin ucunda oturuyor, boyun damarları şişmiş. "El Jefe'ye yalan söylediniz. Tanımadığınızı iddia etmiştiniz, öyle değil mi?"

Yaşlı general "Bir durun hele Don Anselmo" diye yatıştırmaya çalışıyor onu. "Genç hanımefendiyi ürkütmeyelim."

Ancak Kâhin Göz böyle ince detayları görecek bir adam değil. "Cevap verin" diye buyuruyor. Bir puro yakmış. Koyu bir duman, kan gibi süzülüyor burun deliklerinden.

"Evet, onu tanıdığımı inkâr ettim. Korktum." Sözlerimi dikkatle seçiyorum yine. "El Jefe'nin keyfini kaçırmaktan çekindim." Bir tek özrüm eksik, onu da benim ağzımdan alamazlar zaten.

Paulino'yla General Fiallo anlamlı anlamlı bakışıyorlar. O perde inmiş yaşlı gözlerle o koyu gözlüklerin arasında nasıl bir iletişim kurulmuş olabilir acaba, diye düşünüyorum.

General dosyadan bir kâğıt alıp dikkatle inceliyor. "Señorita Minerva, Virgilio Morales'le olan ilişkinizin tabiatı nedir?"

"Arkadaştık."

"Haydi, haydi" diyor; sanki ben inatçı bir çocuğum da o da beni kandırmaya çalışıyor. "Aşk mektubu bunlar." Bir tomar kâğıdı alıp havaya kaldırıyor. Dios mío, koca ülkede kendi mektuplarımı bir ben mi okuyamadım?

"Ama inanın, arkadaştık sadece. Ona âşık olsam istediği gibi onunla gitmez miydim?"

General bana hak vermek durumunda kalıyor. "Doğru, giderdiniz." Dönüp purosunu botunun tabanında söndürmeye uğraşan Kâhin Göz'e bakıyor.

"Virgilio Morales'in bir vatan haini olduğundan haberdar değil miydiniz, Señorita Minerva?" diye araya giriyor Kâhin Göz. Söndürdüğü purosu ağzında.

"Öyle bir faaliyete bizzat dahil olmadım, kastettiğiniz oysa. Dediğim gibi, kendisi benim sadece bir arkadaşımdı."

"Şu anda onunla iletişim halinde değilsiniz öyleyse?" Kâhin Göz görüşmenin kontrolünü tekrar eline geçirdi. General tek kaşını kaldırıyor. Canı sıkıldı. Sonuçta burası onun serin ofisi, bu kat onun üst katı, karşısındaki de onun güzel tutsağı.

İşin doğrusu, mektuplarını bulduktan sonra Lío'ya yazdım ben. Fakat nerede olduğunu hâlâ kimse bilmediği için Mario mektubumu ona ulaştıramadı. "Hayır, Virgilio Morales'le iletişim halinde değiliz." Soruyu soranın Kâhin Göz olmasına rağmen ben cevabımı verirken generale bakıyorum.

"Duymak istediğim de buydu işte." General, Kâhin Göz'e dönüyor. "Bizim konuşacağımız bir konu daha var, Don Anselmo. Güvenlikle alakası olmayan bir konu." Kibar bir gülümsemeyle adamın artık gidebileceğini ima ediyor. Kâhin Göz durup koyu gözlüklerinin arkasından generale bir bakıyor, sonra ayağa kalkıp yan yan kapıya ilerliyor. O an fark ediyorum; geldiğimden beri bize bir kere bile sırtını dönmedi.

General Fiallo, El Cibao'da görevli olduğu günleri anlatmaya başlıyor şimdi; oraların güzelliğini, meydandaki katedrali... Tam nereye varacak diye düşünürken bizim girdiğimiz kapının karşısındaki kapı açılıyor ve içeriye upuzun boyu ve tüm zarafetiyle Manuel de Moya süzülüveriyor. Boynuna şık bir fular bağlamış bugün.

"Günaydınlar, günaydınlar" diyor neşeli neşeli. Sanki hep beraber safariye gideceğiz. "Nasıl gidiyor bakalım?" Ellerini ovuşturuyor. "Nasılsınız, Don Federico?" Generalle biraz hoşbeş ettikten sonra Don Manuel memnun bir yüzle bana dönüyor. "Koridorda Paulino'yla rastlaştık, biraz konuştuk. Señorita Minerva işbirliğinden kaçmamış. Çok sevindim." Samimiyetle

konuşuyor. "Ben hanımları sıkıntı içinde görmekten hiç hazzetmem."

"Zor oluyordur elbette" diye onaylıyorum. Sesimdeki kinayeyi duymuyor.

"Demek Virgilio Morales'le arkadaş olduğunuzu itiraf ederseniz El Jefe'nin keyfinin kaçacağını düşündünüz?" Başımla onaylıyorum. "Keyfini düşündüğünüzü bilmek Hayırsever'imizin pek hoşuna gidecek şüphesiz."

Bekliyorum. Yanlarında dura dura öğrendim artık, dahası gelecek.

"Don Antonio sizinle konuştu sanıyorum?"

"Evet" diyorum. "Anlattı."

"Teklifini bir daha düşünürsünüz umarım. Eminim General Fiallo da aynı fikirdedir" (General Fiallo daha hangi fikirde olduğunu duymadan kafa sallamaya başladı). "El Jefe'yle bir kez baş başa görüşmeniz bütün bu saçmalığa son vermenin en çabuk ve etkili yolu olacaktır."

"Sí, sí, sí." General Fiallo gerçekten aynı fikirdeymiş.

Don Manuel devam ediyor. "İzniniz olursa bu gece sizi El Jaragua'daki süitine bizzat götürmek isterim. Bu formaliteleri boş verelim." Eliyle generali işaret ediyor, general de küçük görülmekten hoşnutmuş gibi budala budala gülümsüyor.

Manuel de Moya'ya onu kaldırıp duvara vuracakmışım gibi bakıyorum. "Namusuma ters düşecek bir şey yapmaktansa kalkar kendimi şu camdan atarım daha iyi."

Ayağa kalkıyor; ellerini ceplerine daldırıp odada volta atmaya başlıyor. "Ben elimden geleni yaptım, señorita. Ama sizin de biraz işbirliği yapmanız lazım. Her şey sizin istediğiniz gibi olamaz maalesef."

"Yaptığım yanlışı gidip El Jefe'yle bizzat görüşmek isterim elbette." Başımı sallıyorum, bakan şaşkın. "Ancak benim hatamdan zarar gören babam ve annem de bana eşlik edebilir herhalde, değil mi?"

Manuel de Moya başını iki yana sallıyor. "Minerva Mirabal, sizi anlamak da en az... en az..." Cümleyi nasıl bitireceğini bilemeyip ellerini havaya kaldırıyor.

Devamını general buluyor. "En az El Jefe'yi anlamak kadar zor."

İki adam birbirine bakıyor. Kafalarında ağır bir şeyleri tartıyorlar.

* * *

El Jefe, kendisiyle yatmayı kabul etmediğim için bizi üç hafta daha bekletiyor. Anlayabildiğimiz kadarıyla Mamá ve ben tutukluyuz. Otelden çıkıp eve gitmemize, orada beklememize izin yok. Pedrito'yla Jaimito defalarca geldi gitti; dilekçeler verdiler, nüfuzlu arkadaşlarını ziyaret ettiler. Dedé ve Patria nöbetleşe yanımızda kalıp yemeklerimizi hazırladılar.

Randevu günü nihayet gelip çattığında, sonunda serbest bırakılan Papá'yı görmek için erkenden saraya gidiyoruz. Acınası halde. Yüzü çökmüş, sesi titriyor; bir zamanlar en sevdiklerinden olan guayaberası kirlenmiş, üzerinden dökülüyor. Üçümüz sarılıyoruz. Omuzlarının kemikleri çıkmış. "Nasıl davrandılar sana?" diye soruyoruz.

Gözleri boş bakıyor. "Tahmin edilebileceği gibi" diyor. Cevap verirken bize bakmadığını fark ediyorum.

Papá'nın bir süre hapishanenin revirinde kaldığını Dedé'yle Patria'nın araştırmalarından biliyorduk zaten. Teşhis "gizli" tutuluyordu ama biz ülseri azmıştır diye düşünmüştük. Şimdiyse tutuklanmasından sonraki çarşamba günü Papá'nın hücresinde kalp krizi geçirdiğini fakat pazartesiye kadar doktora görünmesine izin verilmediğini öğreniyoruz. "Şimdi çok daha iyiyim." Bir deri bir kemik elleri pantolonunun kumaşıyla oynuyor konuşurken. "Çok çok daha iyiyim. Bir tek ben yokken müzik manyokları heba etmiş midir acaba, o kafama takıldı."

Mamá'yla önce birbirimize sonra tekrar Papá'ya bakıyoruz.

"Ne dedin, Enrique?" diye soruyor Mamá usulca.

"Her davette topraktakilerin yarısı heba oluyor. Domuzları beslemeyelim artık. Hepsi insan dişi zaten."

Papá mantıklı konuşuyormuş gibi davranmaktan başka bir şey gelmiyor elimizden. Mamá onu sarıp sarmalayıp tatlı tatlı teskin ediyor. "Domuzlar palmiyelerdeki meyvelerle gayet iyi

idare ediyorlar, biz de şu kızın küçüklüğünden beri manyok yetiştirmiyoruz. Hatırlamıyor musun Enrique, hasat günlerinde sabahın kör saatinde uyanırdık hani?"

Papá'nın gözleri parlıyor, hatırladı. "İlk sene bana güzel görüneceksin diye hoş bir elbise giymiştin tarlaya giderken. İş bitinceye kadar manyokları içine koyduğumuz çuvala benzemişti ama!" Gözleri Mamá'nın üstünde, gülümsüyor.

Mamá da ona gülümsüyor, dolu dolu gözleri parıldıyor. Parmakları Papá'nın elini bulup sanki onu yıllar önce kenarında kaybettiği bir uçurumdan çekecekmiş gibi sımsıkı tutuyor.

* * *

El Jefe biz içeri girdiğimizde kafasını kaldırmaya bile tenezzül etmiyor. Yanında birkaç gergin asistanla birlikte bir yığın kâğıdı incelemekle meşgul, kendisine okunan kelimeleri manikürlü elleriyle takip ediyor. Alfabeyi geç öğrenmiş, öyle diyorlar; bir sayfadan uzun hiçbir şeyi okumazmış. Yanındaki bürolarda resmî okurlar kalın kalın raporları okuyup önemli noktaların paragraf paragraf özetini çıkarırmış onun için.

Arkasındaki duvarda da meşhur vecize: BENİM EN İYİ ARKADAŞLARIM ÇALIŞKAN ADAMLARDIR. Yattığınız kadınlar peki, diye soruyorum içimden.

Manuel de Moya büyük maun masanın önündeki koltukları işaret ediyor. Masanın disiplinli bir adama ait olduğu belli; her şey derli toplu istiflenmiş, bir kenarda üzerinde etiketlenmiş hat düğmeleri olan bir panonun önünde sıra sıra telefonlar var. Başka bir panelin üstü saat dolu. Birkaç ülkenin daha saatini takip ediyor herhalde. Tam önümde Adalet Tanrıçası'nın elindeki gibi bir terazi duruyor, kefelerin her birine bir çift zar koymuşlar.

Trujillo son bir imza daha atıp eliyle asistanları odadan gönderiyor, sonra dışişleri bakanına dönüyor. Don Manuel deri bir dosyadan bütün Mirabal ailesinin imzasını taşıyan özür mektubunu çıkarıp El Jefe'ye okuyor.

"Görüyorum ki Señorita Minerva da imzalamış bunu" diyor sanki orada değilmişim gibi. Mamá'nın ismini okuyup Chiche Reyes'le bir akrabalığı olup olmadığını soruyor sonra.

"E Chiche amcam benim!" diye bağırıyor Mamá heyecanla. Tío Chiche askerliğinin başlarında Trujillo'yla tanışmış, hiç dilinden düşürmez. "Chiche size hayran, Jefe. Sizin doğuştan lider olduğunuzu ta o zamanlar anlamış, hep söyler."

"Ben de Don Chiche'yi çok severim" diyor Trujillo.

Kendine biat edilmesinden memnuniyet duyduğu her halinden belli. Terazisindeki zar çiftlerinden birini alıp dengeyi bozuyor. "Size bunların hikâyesini anlatmamıştır herhalde?"

Mamá, amcasını hoş görüyormuş gibi bir gülümseme takınıyor. Kumar oynamasını aslında hiçbir zaman tasvip etmemiştir. "Chiche kumara düşkündür, evet."

"Çok hile yapıyor Chiche" deyiveriyor Papá. "Ben oynamam onunla."

Papá, Mamá'nın fırtınalı denizde usul usul uzattığı, tek kurtuluşumuz olan halatı kesti kesecek. Mamá ona dik dik bakıyor.

Trujillo soğuk bir sesle Papá'ya dönüyor: "Oynamayı seviyorsunuz o zaman?"

Papá, Mamá'ya bir bakış atıyor, onun yanında söylemeye çekiniyor. "Bilirim, seversin" diye çatıyor Mamá başımızdaki asıl dert kocasının haylazlıklarıymış gibi bir tavırla.

Trujillo elindeki zarlara dönüyor tekrar. "Ah o Chiche! Kolomb'un mezarından bir parça kemik çalmış, benim için bunları yaptırmış. Silahlı kuvvetlerin başına geçtiğimde hediye etmişti."

Mamá etkilenmiş gibi görünmeye çalışıyor ama aslında her tür belayı mıknatıs gibi çeken amcasını günahı kadar sevmez. Her ay ya bir bıçaklı kavgaya karışır, ya para sıkıntısı çeker, ya karısıyla başı derde girer ya metresi bela olmuştur; illaki bir bela vardır.

Trujillo zarları boş kefeye geri koyuyor. Tam o anda, terazinin iki tarafının eşit durmadığı dikkatimi çekiyor. Eh, beş para etmez amcama da kardeşine hileli zar vermek yakışırdı zaten.

"Hepsi insan dişi" diye mırıldıyor Papá. Dehşet içinde bir surat ifadesiyle kemikten küpleri izliyor.

Mamá başıyla kocasını işaret ediyor. "Onu mazur görün, Jefe. İyi değil." Dolan gözlerini elinde top yaptığı mendiliyle kuruluyor.

"Don Enrique evinde birkaç gün geçirsin, bir şeyciği kalmaz. Ama bu da hepinize bir ders olsun." Bana dönüyor. Dans ederkenki o aldatıcı gülümsemesi artık yüzünde değil. "Özellikle de size, señorita. Her hafta San Francisco'ya gidip Vali de Maza'ya imza vereceksiniz, kendisiyle o şekilde konuştum."

Ben daha bir şey diyemeden Mamá araya giriyor: "Benim kızımın tek istediği iyi, rejime sadık bir vatandaş olmak."

El Jefe benim ağzımdan da bir söz duymak istiyor, gözleri üzerimde.

Gerçekten istediğim bir şey söylemeye karar veriyorum. "Jefe, dans ederken konuştuklarımızı hatırlıyor musunuz bilemiyorum?" Mamá'nın bana ters ters baktığını hissedebiliyorum.

Fakat dediğim El Jefe'nin ilgisini çekiyor. "Çok şey konuştuk."

"Hukuk fakültesine gitme hayalimden bahsediyorum."

Kısa, fırça gibi bıyıklarını sıvazlıyor, düşünceli. Bakışları zarlara düşüyor. Dudakları sahtekâr bir gülümsemeyle kıvrılıyor. "Bakın ne diyeceğim. Zar atacağız; siz kazanırsanız sizin istediğiniz olacak, ben kazanırsam da ben istediğimi alacağım."

İstediği şeyin ne olduğunu tahmin edebiliyorum ama sırrını fark ettiğim için kendimden eminim. "Tamam, atayım" diyorum titrek bir sesle.

Gülüp Mamá'ya dönüyor: "Ailede bir Chiche daha var galiba."

Hemen ağır çifti kapıp elimde sallamaya başlıyorum. Trujillo sallanan teraziyi izliyor ama benim elimdeki çift olmadan hangi çiftin hileli olduğunu anlaması mümkün değil elbette. "Haydi bakalım" diyor dikkatle beni inceleyerek. "Yüksek atan kazanır."

Ne olacaksa olsun, diye devam ediyorum sallamaya.

Düşeş geliyor. Kafamı kaldırıp Trujillo'ya bakarken yüzümdeki neşeyi saklamaya çalışıyorum.

Soğuk, acımasız bakışlarını dikiyor üzerime. "Eliniz kuvvetli, onu biliyorum." Tokat attığım yanağına dokunup gülümsüyor. Jilet gibi keskin o tebessüm, önüme aşmamam gereken haddimi çiziyor. Sonra elini uzatıp amcamın hediye ettiği çifti istiyor benden, terazidekini atmayacak. Anlamış, belli. Zarlar yuvarlanıyor; bir düşeş daha. "Ya ikimiz de istediğimizi alacağız ya da şimdilik ödeştik sayacağız."

"Ödeştik" diyorum gözlerine bakarak. "Şimdilik."

"Belgelerini imzalayın, serbest bırakılsınlar" diyor Don Manuel'e. Mamá'ya dönüyor. "Don Chiche'ye selamımı söyleyin." Sonra da ufak bir el hareketiyle bizi defediyor.

O, zarlarını yerine koyarken yamuk teraziye son bir kez bakıyorum. Bir anlığına dengede olduğunu hayal ediyorum; bir kefede onun isteği, diğerinde benim.

* * *

Başkentte hava yağmurlu. İlk başta hafif çiseliyor ama biz Villa Altagracia'ya varana kadar sağanağa çeviriyor. Bir süre sonra buğudan dışarıyı göremez hale gelip camları biraz açmak zorunda kalıyoruz.

Dedé'yle Jaimito başkentte kaldı, yeni açacakları restoran için alışveriş yapmaları gerekiyormuş. Dondurma işi fiyaskoyla sonuçlandı, Dedé bana demişti zaten. Yağmurdan otlakları su basmış, hayvanlar mahsur kalmış; Pedrito da o işle ilgilenmek için dün dönmek zorunda kalmıştı. Artık hem kendi tarlalarıyla hem de bizimkilerle o uğraşıyor. Yani arabada sadece ben, Mamá, Patria ve elbette arka koltukta kendi kendine mırıldanan Papá varız.

Pino Herrado'da yağmur adamakıllı bastırıyor. Küçük bir *cantina** bulup hava sakinleyene kadar bekliyoruz. Papá rom söyleyince Mamá dırdır etmiyor. El Jefe'yle görüşmemizi düşünmekten ona çatacak hali kalmamış. "Sen de arandın m'ija"

* İçki de satılan kafe. (ç.n.)

dedi bana. Sessizce oturuyoruz. Sazdan çatının üstüne yağmur damlaları düşüyor. Hissiz, rutubetli, kaderci bir halimiz var. Hiçbirimizin durdurmaya gücünün yetmeyeceği bir şeyler başladı.

Piedra Blanca'ya vardığımızda belli belirsiz atıştırıyor. İleride adamlar baskında zarar görmüş bir köprüyü tamir ediyor, izleyelim diye durup camları indiriyoruz. *Marchanta*lar* gelip sattıklarından ikram ediyorlar. Tattığımız portakal şeker gibi çıkınca bir kesekâğıdı dolusu alıveriyoruz, bir de hepsini soyup ikiye bölmüşler. Sonradan ileride durup yapış yapış ellerimizi yol kenarındaki su birikintilerinde yıkamak zorunda kalıyoruz.

Bonao'da şiddetli yağmur tekrar başlıyor. Sileceklerimiz cama vurup duran dalgalarla baş edemiyor. Bense hava kardığında da yağmur bu kadar kötü olursa gece nerede kalırız diye düşünmeye başlıyorum.

La Vega'yı geçiyoruz; yağmur daha hafif ama kesilecek gibi durmuyor. Ülkenin omurgası tamamen sırılsıklam. Batıya doğru Constanza'nın, hatta Haiti taraflarındaki sıradağların üzeri kara bulutlarla örtülü.

Moca'dan geçerken yağmur damlalarıyla beraber karanlık da inmeye başlıyor. Palmiye yapraklarından yapılma çatılar sarkmış, tohumlar toprakta boğuluyor, sırılsıklam jakarandalar sütbeyaz çiçeklerini yitiriyor. Salcedo'dan birkaç metre ileride arabamın farları yaşlı anacahuita ağacını buluyor; her yanından şıpır şıpır sular damlıyor ağacın, tohumlarının çoğu dökülmüş. Toprak yolda arabanın altına çamur sıçrayıp duruyor. Saplanıp kalmasak bari, diye geçiriyorum içimden.

Buraya da yağıyor. Ojo de Agua'ya, Suyun Gözü'ne! Havaya bakınca isim biraz ironik gibi. Kuzeyde Tamboril'e, Puerto Plata'ya çıkan dağ yoluna devam ediyor yağmur; bütün *bohío*ların,** bütün küçük *conuco*ların*** üzerinden, derin uykularındaki şehitlerin kemiklerini oradan oraya savuran Atlantik dalgalarının arasında kaybolmaya gidiyor. Adayı neredeyse

---

* Seyyar satıcı. (ç.n.)
** Kulübe. (ç.n.)
*** Ekili arazi. (ç.n.)

boydan boya geçtik ve şunu iç rahatlığıyla söyleyebiliriz ki her tarafı ıslak; nehirlerin hepsi taşmış halde, yağmur varillerinin hepsi ağzına kadar dolu, duvarlardaki zaten kimsenin okumasını bilmediği yazılar tamamen akıp gitmiş.

Yedinci Bölüm
María Teresa
1953 – 1958 arası

1953

15 Aralık Salı, sabah
Fela, yağmur yağacak diyor

Benim de ölesim var!

Cenazeye kızlarını da alıp geldiğine inanamıyorum, sanki kendi vurduğu darbe yetmezmiş gibi dört küçük tokat daha. Bir tanesi benden birkaç yaş küçük sadece, "Ay, zavallı Papá sonunda niyeti bozup palmiye ağaçlarının arkasına gidivermiş" değil yani, o hindistancevizlerini indirirken gücü kuvveti yerindeymiş, kendindeymiş. Bile bile yapmış.

Minerva'ya onları kimin davet ettiğini sordum.

Onların da Papá'nın kızları olduğunu söyledi sadece.

Sürekli ağlıyorum! Yakışıklı kuzenlerim Raúl'la Berto bize gelecek ve benim halim evlere şenlik. Umrumda değil ama. Gerçekten değil.

Nefret ediyorum erkeklerden. Gerçekten nefret ediyorum.

16 Aralık Çarşamba, akşam

Al işte, yine ağlıyorum. Minerva'nın bana verdiği yeni günlük defterim mahvolacak. Aslında Epifani hediyemmiş bu ama Minerva, Papá'nın cenazesinde ne kadar üzüldüğümü görünce yazmanın bana şimdi daha çok yardımcı olabileceğini düşünmüş.

Minerva yazınca rahatladığını, kendini daha iyi hissettiğini söylüyor ama ben onun gibi güzel yazamıyorum ki. Üstelik yıllar önce Küçük Defter'imi gömmek zorunda kaldığımda bir daha günlük tutmayacağıma yemin etmiştim. Ama çaresizlikten her şeyi deneyecek haldeyim.

21 Aralık Pazartesi

Biraz daha iyi gibiyim artık. Papá'yı, üzücü her şeyi dakikalarca unuttuğum oluyor ara ara.

Noel Arifesi

Papá'nın masadaki yerine her baktığımda gözlerim doluyor. Yemekleri zar zor yiyebiliyorum. Ne kötü bitti bu yıl!

Noel Günü

Çabalıyoruz. Hava yağmurlu, kakaoların arasından bir meltem esip duruyor. Fela gelen sesin bizi çağıran ölüler olduğunu söylüyor. Dün gece gördüğüm rüyanın üstüne bir de o öyle deyince ürperiyorum.

Tam biz Papá'nın tabutunu masanın üstüne koyuyoruz, evin önüne bir limuzin geliyor. İçinden kız kardeşlerimle kendilerini kardeşlerim sayan o kızlar çıkıyor, hepsi düğüne gidiyormuş gibi giyinmiş. Meğerse ben evleniyormuşum ama damat kim, bilmiyorum.

Evin içinde oradan oraya koşup gelinliğimi ararken Mamá'nın sesini duyuyorum; Papá'nın tabutuna bakmamı söylüyor!

Dışarıda çabuk olalım diye korna çalmaya başlıyorlar, o yüzden gidip tabutun kapağını kaldırıyorum. İçinde çok güzel

saten bir elbise var ama paramparça. Elime önce bir kolu geliyor, sonra diğer kolu, sonra korsaj... Hepsini dikmemiz gerekecek diye telaş yapmaya başlıyorum.

Bütün parçaları kaldırdığımda altta Papá'nın yüzünü görüyorum, bana gülümsüyor.

Elimdekileri sanki kirlilermiş gibi fırlatıp çığlıklarımla bütün evi ayağa kaldırıyorum sonra.

(Çok korktum. Anlamı ne acaba? Fela'ya soracağım, o rüya yorumlayabiliyor.)

27 Aralık Pazar, akşamüstü

Bugün San Juan Evangelista bayramı, kısmetli bir gün. Sabahleyin kahvemi bitirdikten sonra fincanımı Fela'ya veriyorum, o da telvesi aksın diye ters çevirip çıkan izlere bakıyor.

Dürtüyorum onu. Ufukta novio görünüyor mu?

Evirip çeviriyor fincanı. İki lekenin çakıştığı bir noktaya işaret ediyor; iki kardeşmiş onlar. Kıpkırmızı kesiliyorum, Berto'yla Raúl konusunu fark etti herhalde. Fincanı bir kez daha yavaşça çeviriyor. Şapkalı, mesleğini eline almış bir adam varmış. Bir başkası çıkıyor sonra, onun da duruşundan *capitaleño** olduğu belliymiş.

Koltuğumun ucunda oturuyorum, bütün bu olan bitene rağmen yüzümde bir gülümseme var. Dahasını duymak istiyorum.

"Bir fincan daha içeceksin o zaman señorita" diyor Fela fincanı bırakırken. "Senin hayranların tek fincana sığmaz ki."

¿Berto ve Mate?
¿Mate ve Raúl?
¿¿¿¿¿¿¿¿¿sonsuza dek??????????

* Başkentli. (ç.n.)

Ojo De Agua, Salcedo
30 Aralık 1953
Trujillo Dönemi'nin yirmi üçüncü yılı
Generalísimo Doktor Rafael L. Trujillo
Ülkemizin Hayırsever'i

Şanlı ve sevgili Jefe,

Asla unutmayacağım compañero*mu* kaybetmiş olmanın tesellisi olmayan üzüntüsünü bir nebze olsun üzerimden atabilmiş olmayı fırsat bilerek, yaşamı boyunca sizin şanlı zatınıza büyük hürmet duymuş kocam Enrique Mirabal'ın bu ayın on dördüncü gününde vefat ettiğini Ekselansları'na bildirmek amacıyla yazıyorum.*

Bu vesileyle hem kocamın Zat'ınıza olan ebedî sadakatini pekiştirmek hem de kızlarım ve benim sadık ve fedakâr kullarınız olarak onun izinden yürüyeceğimizi beyan etmek isterim. Bilhassa bu karanlık zamanlarımızda, içinde bulunduğumuz bulanık sularda sizin ışığınıza sığınır, son nefesimizi verene kadar sizin lütufkâr himayenize ve bilgece öğütlerinize itimat ederiz.

Amcam Chiche selamlarını iletmemi istedi.

Saygılarımla,

Mercedes Reyes de Mirabal

30 Aralık Çarşamba, akşama doğru

Butün akşamüstü Mamá'yla beraber yazmasını Tío Chiche'nin önerdiği şu mektupla uğraştık. Minerva yardım edemedi, üç gündür Jarabacoa'da o. Tío Fello onu çok süzülmüş, çok üzgün gördü; Noel'den hemen sonra da dağ havası iyi gelir diye alıp götürdü. Bense ne zaman üzülsem bir şeyler yiyorum, o yüzden Tío Fello'nun deyişiyle "turp gibi" görünüyormuşum.

Minerva burada olsa da pek yardım edemezdi gerçi. O benim gibi süslü yazamıyor. Geçen ekim Salcedo Kültür Merkezi'nde yaptığı El Jefe'yi öven konuşmasını kim hazırladı dersin? İşe de

* Eş. (ç.n.)

yaradı hani. Birdenbire hukuk fakültesine gitmesine izin çıktı. Arada bir Trujillo'yu böyle yağlamak gerekiyor sanırım, Tío Chiche de o yüzden mektup yazılmasının iyi olabileceğini düşündü herhalde.

Yarın güzel el yazımla mektubu temize çekeceğim, sonra da Mamá altına öğrettiğim gibi imzasını atar.

Günbatımı

Hiç isim vermeden Fela'ya kötü bir insana yapılabilecek bir büyü biliyor mu diye sordum.

O kişinin adını bir parça kâğıda yazmamı, sonra kâğıdı katlayıp sol ayakkabımın içine koymamı söyledi. Havva yılanın başını sol ayağıyla ezmiş çünkü. Sonra da kâğıdı yakıp külleri nefret ettiğim o insanın etrafına saçacakmışım.

Mektubun üzerine serpiştireceğim.

İsmi sağ ayakkabımın içine koyarsam ne olur, diye sordum Fela'ya.

Sevdiğin bir insanla aranda sorun varsa sağ ayakkabıya konulurmuş.

Ben de çifte büyü yapıyorum şimdi, bir ayakkabımda Rafael Leonidas Trujillo, diğerinde Enrique Mirabal var.

31 Aralık Perşembe, gece
hüzünlü eski yılın son günü

Bu gece en hüzünlü şeyleri yazabilirim.

Yıldızlara bakıyorum, her şey çok durağan, çok gizemli.

Anlamı ne ki bütün bunların?

(Minerva böyle düşünmeyi seviyor ama ben pek sevmiyorum. Astımım kötüleşiyor.)

Öğrenmek istediğim çok şey var ama daha ne olduklarını bile bilmiyorum.

Sevdiğim biri olsaydı cevap bulamasam da mutlu olurdum.

İşte insan hayatının yegâne gayesi
aramak, hep aramaktır o kafa dengini.

Minerva, Jarabacoa'ya gitmeden önce ona bu iki dizeyi okumuştum. O da gidip *Joyas de la Poesia Española*'mızı* getirmiş, bana aynı şairin başka bir şiirinden iki dize okumuştu sonra:

Aşkın engelleri efsunlamasın
Aklımın gerçek tutkularını.

İki şiiri aynı adamın yazdığına inanamadım. Adı yazıyordu ama işte, José Martí, tarihleriyle birlikte. Minerva onun okuduğunun daha sonra yazıldığını gösterdi. "Asıl önemli olanın ne olduğunu gördüğü zaman."

Ablam haklıdır belki de, aşk nedir ki zaten? O kadar sene sonra Papá'yla Mamá'ya bak.

Bu gece en hüzünlü şeyleri yazabilirim.

1954

1 Ocak Cuma, gece

Çok kötü bir şey yaptım ben.

Ben, yeni toprağa verdiği babasının *luto*su** içinde bir genç kız.

B.'yi dudaktan öptüm! Elimi tutup beni bir sıra palmiyenin arkasına götürdü.

Ne korkunç! Ne iğrenç! Ne büyük utanmazlık!

Tanrı'm, beni ıslah et.

8 Ocak Cuma, akşam

R. bugün ziyarete geldi, sonra da gitmek bilmedi. Mamá'nın bizi yalnız bırakmasını bekliyordu belli ki. Öyle de oldu. Mamá en sonunda yemek zamanının geldiği anlaşılsın diye ayağa kalktı; R. kıpırdamadı ama. Mamá gider gitmez de R.'den fırçayı yedim. B.'nin beni öpmesi ne demek oluyormuş? B.'ye çok sinirlendim, bana kimseye söylemeyeceğine söz vermişti.

* İspanyol Şiirinden İnciler. (ç.n.)
** Yas. (ç.n.)

Ben de ona bir daha ne o ne de o aptal kardeşi karşıma çıkmazsa benim için *perfecto** olacağını söyledim!

10 Ocak Pazar, akşamüstü

Minerva çok gizli bir sırla döndü.

İlk önce ben ona B.'yle ilgili olan sırrımı söyledim, o da güldü. Ben onu geçmişim. Dediğine göre onu yıllardır kimse öpmemiş! Herkesin saygı duyduğu biri olmanın kötü tarafları da var herhalde.

Ufukta bir öpücükten fazlası görünüyor olabilir ama. Jarabacoa'da ÇOK özel biriyle tanışmış. Meğer o çok özel biri de başkentte hukuk okuyormuş, o Minerva'dan iki sınıf üstteymiş gerçi. Çocuğun bile bilmediği bir şey daha var: Minerva ondan beş yaş büyükmüş. Dediği bir şeyden anlamış ama söylediğine göre öyle olgunmuş ki yirmi üç yaşında olduğu hiç anlaşılmıyormuş. Minerva her zamanki soğukkanlılığıyla arsız arsız ekliyor: Tek pürüz zavallı adamın nişanlı olmasıymış.

"İkinizi birden idare ediyor yani!" Papá'nın yaptıklarını düşününce hâlâ canım acıyor. "Çok iyi bir adam olamaz o zaman" diyorum Minerva'ya. "Bırak hemen!"

Ama Minerva yeni tanıştığı bu beyefendiyi korumaya başladı bile. Şimdi etrafına bakınması geri dönüşü olmayan bir yola girdikten sonra bakınmasından iyiymiş, öyle dedi.

Haklı herhalde. Mesela ben epey dikkatli bakınıyorum etrafıma. Gerçekten âşık olup gözlerimi kapamadan önce emin olmak istiyorum.

14 Ocak Perşembe

Minerva yapacağını yapıyor yine. Radyoyu bir havluya sarıp yatağının altında yasaklı kanalları dinliyor.

Bugün saatlerce çıkmadı oradan. Küba'da başlarındaki diktatörü devirmeye çalışan Fidel diye bir adamın konuşması yayınlandı. Minerva önemli yerlerini ezberlemiş, artık şiir oku-

* Harika. (ç.n.)

mak yerine o konuşmadan alıntı yapıyor: Siz beni mahkûm edin, sorun değil. Tarih beni aklayacaktır!

Umarım bu yeni özel arkadaşı Minerva'nın durulmasını sağlar. Yani, fikirlerine falan katılıyorum elbette. İnsanlar birbirlerine nazik davranmalı, ellerindekileri paylaşmalı. Ama ben hayatta insanlar kötülük yapmasın diye elime silah almam.

Minerva bana "petit bourgeois" diyor. O ne demek diye hiç sormuyorum çünkü bu sefer Fransızcaya devam etmedim diye başımın etini yiyecek. Fransızca yerine İngilizce öğrenmeye karar verdim. ABD'ye Fransa'dan daha yakınız sonuçta.

Hello, my name is Mary Mirabal. I speak a little English. Thank you very much.

17 Ocak Pazar, akşamüstü

Minerva biraz önce evden çıktı, okul için başkente dönüyor. Normalde birileri giderken sadece ben ağlarım ama bu sefer herkes biraz ağlamaklıydı. Minerva'nın bile gözleri doldu. Hâlâ Papá'nın yasını tutuyoruz sanırım, ufacık bir üzüntü de o büyük üzüntümüzü hatırlatıyor.

Dedé ve Jaimito, Jaime Enrique ve küçük Jaime Rafael'le birlikte bu gece bizde kalacaklar. (Jaimito oğullarını kendi ismiyle damgalıyor hep.) Yarın hep beraber San Francisco'ya döneceğiz. Karar verildi, hafta içi Dedé ve Jaimito'yla kalıp gündüzleri derslere gireceğim, hafta sonları da Mamá yalnız kalmasın diye eve geleceğim.

İçim rahatladı. Hükümetle başımız derde girdiğinden ve Papá para kaybetmeye başladığından beri o burnu havada kızlar bana çok kötü davranıyorlardı. Her gece yurttaki yatağımda ağlıyordum; o da astımımı kötüleştiriyordu tabii.

Bu durumun Dedé'yle Jaimito'ya da yararı dokunuyor. Mamá yanlarında kaldığım için onlara ödeme yapacak. Asıl onlar maddi sıkıntı çekiyor! İkisinin şansı ne dondurma işiyle ne de restoranla yaver gitti. Yine de Dedé elinden geleni yapıyor. Sonrisa* Hanım işte.

* Gülücük. (ç.n.)

6 Şubat Cumartesi, gece
Hafta sonu için eve geldim

Bütün gün hazırlık yapmakla geçti. Önümüzdeki pazar, âşıklar gününde Minerva ziyarete gelecek, hem de Jarabacoa'da tanıştığı özel arkadaşıyla beraber!!!

Manolo sizinle tanışmak istiyor, yazmış bize, bir de eklemiş: Bu kısım sadece sana özel: Nişanı bozdu.

Mamá'ya mektupları ben okuduğum için Minerva'nın kenarda kocaman bir GÖZ ile işaretlediği yerleri atlayabiliyorum.

Mamá'ya okumayı öğreterek bütün sistemi mahvediyorum muhtemelen. Yıllardır peşinden koşuyorum aslında ama şimdiye kadar hep "Kafam almıyor" derdi. Onu ikna eden Papá'nın ölümü, benim okula gitmem, zarar etmeye başlamamız ve dükkânı kendi başına idare etmek zorunda kalması oldu sanırım. Akşam yemeğinde Dedé'yle Jaimito'nun işleri Mamá'dan devralması konusu açıldı bir ara. Dedé şaka olsun diye zor durumdaki işletmelerle çok tecrübeleri olduğunu söyledi ama Jaimito'nun bu şakayı hiç komik bulmadığı yüzünden belliydi.

San Fran'e döndüğümüzde olay çıkacak.

14 Şubat Pazar, sabah

Minerva'yla Manolo geldi gelecek. Yerimde duramıyorum, Mamá "Gören de senin sevgilin geliyor sanır" diyor!

Yemeklerin hepsini ben yapacağım. Alıştırma olurmuş, Mamá öyle dedi. İleride kendi evimde yemekleri ben yapacağım sonuçta. Ama her şeyi ona sorup durmayacakmışım, hayalî yemekler yiye yiye iştahı kaçıyormuş.

İşte menümün son hali:

(Bugün Âşıklar Günü olduğu için temam kırmızı.)

Çin gülleriyle bezenmiş domates ve kırmızıbiber salatası
Pollo a la criolla* *(benim özel San Valentín yorumumda bolca domates sosu var)*

* Soslu tavuk. (ç.n.)

Moros y Cristianos,* *rengi kızıl olsun diye*
fasulyesini çok koyacağım
Havuçlar, her dilime kalp şekli vereceğim
Arroz con leche**

hani şarkısı da var ya

Arroz con leche
evlenmek ister
akıllı bir kızla
başkentten.
Dikiş diken
örgü bilen
gerekince iğnesini
yerine sokabilen!

Gece

Manolo yemeklerime bayıldı! İkişer, üçer tabak istedi hatta; arada sadece her şeyin ne kadar lezzetli olduğunu söylemek için durdu. Mamá sürekli bana göz kırptı.

Başka nasıl özellikleri var, dur bakalım... Uzun boylu, yakışıklı. Çok romantik. Yemek boyunca masanın altında Minerva'nın elini tuttu.

Onlar gider gitmez Dedé, Mamá ve Patria düğünün ne zaman olacağını konuşmaya başladılar. "Evimizde yaparız" dedi Dedé. Ay, sí, karar verildi. Dedé'yle Jaimito, Ojo de Agua'ya geri dönecek. Mamá bu evi onlara bırakmaya karar verdi, kendisi çarşı tarafında daha uygun "modern" bir ev yaptırmak istiyor. Böylelikle civcivlerinin hepsi uçup gittiğinde bir başına kalmayacakmış. "Bebeğim de gitti zaten" diyor bana gülümseyerek.

Ah günlük, bazen on sekiz yaşına geldiğimi unutuyor böyle ya, deli oluyorum.

* Moriskolar ve Hıristiyanlar, Siyah fasulyeli pilav. Yemekteki pirinç taneleri Hıristiyanları, siyah fasulyeler ise Moriskoları sembolize eder. (ç.n.)
** Sütlaca benzer bir tatlı, pirinç pudingi. (ç.n.)

15 Şubat Pazartesi, gece
San Fran'e döndüm

Çok yakında hayatıma özel birilerinin gireceğini ümit ediyorum hep. Kalbimi aşkın aleviyle meftun edecek birileri. (Mate Mirabal'den İnciler!)

Tanıdığım bütün oğlanları bir araya getirip kafamda mükemmel erkeği yarattım. Menü hazırlamak gibi o da:

Manolo'nun gamzeleri
Raúl'un masal prenslerininki gibi masmavi gözleri
Berto'nun kıvırcık saçları ve gülümsemesi
Erasmo'nun güzel elleri
Frederico'nun geniş omuzları
Carlos'un *fundillo*ları* (Evet, biz kızlar da dikkat ediyoruz ona!)

Sonra da *bir şeyler*, matematikte öğrendiğimiz gibi bütün bu detayların toplamından daha büyük bir şeyler bütünü oluşturacak.

1 Mart Pazartesi, gece
San Fran

Senin de bildiğin gibi seni tamamen ihmal ettim. Bu kötü bir huya dönüşmez umarım. Bir şeyler anlatacak halim yoktu sadece.

Manolo'nun yemeğe geldiği akşamdan bir sonraki gece Papá'yla ilgili o kötü rüyayı tekrar gördüm. Ama bu sefer gelinliğin bütün parçalarını tabuttan çıkardığımda altta Papá'nın değil Manolo'nun yüzü vardı!

Bu sefer Manolo'yu kafama taktım. Nişanlı olduğu halde Minerva'nın peşinden koşmadı mı? Şimdi müthiş, sıcakkanlı, sevecen bir adam olabilir ama ya zamanla değişirse?

Şüpheye düştüm herhalde. Padre Ignacio şüpheye düşmenin günaha düşmek kadar kötü olduğunu söylüyor. Papá'ya karşı

* Popo. (ç.n.)

duyduğum kin hakkında konuşmaya gittim onunla. "Bütün erkekleri yılan görmemelisin" diye uyardı beni.

Görmüyorum ama bence. Yani, seviyorum erkekleri. Bir tanesiyle evlenmek isterim ileride.

Mezuniyet Günü!!! 3 Temmuz

Günlük, bunca ay geçti, öldüğümü sanmışsındır herhalde. Ama inan çok meşguldüm. Hatta şu anda bile Tía'nın verdiği tarifi yazmayı bitirip teşekkür notlarıma geçmem gerekiyor. Onları da bir an önce bitirsem iyi olacak, yoksa hani insanın ihtiyaç duymadığı ya da pek beğenmediği hediyeler aldıktan hemen sonra hissettiği minnet duygusu vardır ya, işte onu kaybedeceğim; bu sefer hiç yazamayacağım.

Tía Flor mezuniyet partim için *Morir Soñando** Pastası yaptı (İçecekten esinlenip kendi uydurduğu bir tarif). Tarifini yazayım diye beni ite kaka odama götürdü. Kaç defa beğendiğimi belli etmiştim çünkü, hem överek hem de (maalesef) yiyerek. Ay, sí, iki dilim yedim, bir de üzerine dahasını istedim. Basenlerim, ah basenlerim! Şişman Ölmek Pastası mı yapsam acaba adını?!

Tía tam karışımı iyice köpük köpük olana kadar (hem ele hem göze sabun köpüğü gibi gelecekmiş) çırpmam gerektiğini anlatırken bir anda durup "Seninle bir şeyler konuşacağım küçük hanım" diyor.

Tabii Tía, diyorum alçak bir sesle. Tía biraz iri ve azametli bir kadındır, kalın kaşlarından da çocukluğumdan beri korkarım. (Eskiden onlara bıyık diyormuşum!)

Berto'yla Raúl artık kardeş gibi değiller, diyor; hep kavga ediyorlarmış. Birini seçecekmişim, diğeri de gitsin hinthurması yesinmiş. Ee, diyor sonra. Hangisini istiyorsun?

İkisini de istemiyorum, deyiveriyorum. Hangisini seçersem seçeyim kayınvalidemin karşımdaki kadın olacağını fark ediyorum çünkü.

---

* "Hayaller İçinde Ölmek", Süt, portakal suyu, şeker ve buz ile yapılan bir tür içecek. Normal şartlarda portakal suyu ile sütü karıştırmak sütün kesilmesine sebep olacağı için bu ismi almıştır, içindeki buz sayesinde süt kesilmez. (ç.n.)

İkisini de istemiyorsun demek! Yatağımın ucuna oturuyor. İkisini de mi istemiyorsun? Ne oldu, oğullarım sana az mı geldi?

7 Temmuz Çarşamba, akşamüstü

Henüz teşekkürlerini yazamadığım hediyeler:

Dedé ve Jaimito – En sevdiğim parfüm (Matador'un Sefası) ve başkente bir daha gittiğimizde bana Luis Alberti'nin yeni plağını alacaklarına dair söz.

Minerva – Gabriela Mistra diye birinin (?) şiir kitabı. Bir de ortasında doğum taşım opal olan bir yüzük. Opalin dört yanında küçük inciler var. Başkentte ölçüsünü ayarlatmamız lazım ama. Resmini çizeyim:

Manolo – Mezuniyet resmim için fildişi bir çerçeve. "Zamanı gelince de sevgilinin resmini koyarsın!" deyip göz kırptı bana. Yine sevmeye başladım onu.

Tío Pepe, Tía Flor, Raúl ve Berto – Çok tatlı bir tuvalet masası. Yatak örtümle aynı desende bir de eteği var. Masayı Tío yapmış, eteğini Tía dikmiş. Tía o kadar da fena biri değildir belki! Raúl ise bana mezuniyet yüzüğünü teklif edip novio olalım mı diye sordu.

Sonra Berto beni bahçede "mıknatıs gibi dudaklarıyla" kıstırdı. İkisine de arkadaş kalmak istediğimi söyledim, ikisi de anladı. Sonuçta Papá öleli daha ne kadar olmuştu ki. (Tabii onlara bu cuma tanıştığım, miras işlerimle ilgilenen genç avukat Justo Gutiérrez'den bahsetmedim hiç. Çok kibar biri, bir de o kadar güzel "Şurayı imzalayın" diyor ki...)

Patria ve Pedrito – İspanya'dan bir müzik kutusu. Dört şarkı çalıyor: Özgürlüğün Savaş Çığlığı, Küçük Gökyüzüm, Anne Gibisi Yok, bir de bir tane daha ama onun adını söyleye-

miyorum. İspanyolca değil. Ayrıca yollarda yanımda taşıyayım diye bir Aziz Christopher madalyonu almışlar.

Tío Tilo, Tía Eufemia, María, Milagros ve Marina – Ölsem takmayacağım bir çift deniz kabuğu küpe ve takım bileklik! Tía Eufemia evde kalmış kızları benden önce evlensin diye kısmetimi mi kapatmaya çalışıyor acaba? Deniz kabuğundan takı takan kızlar bekâr kalır, herkes bilir bunu. Bir Tía Eufemia bilmiyor herhalde.

Mamá – Başkente giderken yanımda götüreyim diye El Gallo'dan aldığı, üzerinde ismimin baş harfleri olan bir valiz. Karar verildi, sonbaharda Minerva'nın üniversitesine başlayacağım ben de. Mamá bir de içinde Papá'nın resmi olan bir madalyon verdi bana ama daha hiç açmadım. Rüyam aklıma geliyor, ürküyorum. Mirastan bana düşen payı da hesabıma geçirdi. Tam 10.000 dolar!!! Geleceğim için saklayacağım; tabii bir kısmıyla da bir sürü kıyafet alırım.

Fela bile beni düşünmüş; bana içinde büyülü bir toz bulunan bir kese hediye etti. Başkentte beni nazardan korurmuş. Kendime âşık etmek istediğim biri olursa kullanabilir miyim peki, diye sordum. Tono beni duymuş, gelip "Birilerinin hayatında bir erkek var galiba" dedi. Fela benim ebemmiş, içimi dışımı da bilir aynı zamanda. Tono öyle deyince kahkahalara boğuldu. "Bir erkek mi?! Bunun kalbinde bir mezarlık dolusu erkek var! Orada gömülü adamların sayısı..."

Sustu hemen. Bizim bahçede çalışan Prieto'nun durumunu öğrendiğimizden beri ikisi de çok daha temkinli davranıyor. Evet, güvendiğimiz Prieto'muz bunca zamandır Mirabal ailesinden duyduğu her şeyi gidip bir şişe rom ve birkaç peso karşılığında İstihbarat'a bildiriyormuş. Bize de Tío Chiche söyledi. Tabii kovamazdık onu, kovsak bu sefer saklayacağımız bir şeyler olduğunu sanırlardı.

Biz de terfi ettiğini, artık domuz ağılında çalışacağını söyledik ona. Gitsin domuzların muhabbetlerini ihbar etsin şimdi.

9 Temmuz Cuma, gece
Dolunay var

Justo María Gutiérrez
Don Justo Gutiérrez ve Doña María Teresa Mirabal de Gutiérrez
Mate ve Justico, sonsuza dek beraber!!!

18 Eylül Cumartesi, gece

Yarın başkente gideceğiz.

Düşünüp duruyorum ama seni yanıma alsam mı almasam mı karar veremiyorum. Son zamanlarda düzenli yazamıyorum sana zaten. Mamá haklı galiba, gerçekten maymun iştahlıyım ben.

Bir yandan görecek, yaşayacak çok şey var, başımdan geçenleri yazmak isterim elbette. Ama diğer yandan, ya derslere gömülüp seni unutursam? Ya seni saklayacak güzel bir yer bulamazsam, ya yanlış ellere düşersen?

Ah canım günlüğüm, bütün hafta böyle kararsızdım işte! Bir evet, bir hayır, bir evet, bir hayır. Herkesin her konuda fikrini sordum. Şimdilik onlara uyacak çantam yok ama, kırmızı topuklu ayakkabılarımı yine de alayım mı? Kol altları biraz dar olan yakası fistolu lacivert elbisem peki, onu alsam mı? Her gece temiz gecelik giymeyi seviyorum ya hani, yanımda beş tane götürsem yeter mi acaba?

Bir konuda kararımı kesinleştirebildim ama.

Justo anlayışla karşıladı, çok nazikti. Babamın ölümünü atlatmam gerekirdi elbet. Hiçbir şey demedim. Neden bir türlü sevemediğim erkeklerin hepsi onları sevmemin önündeki tek engelin Papá'nın ölümü olduğunu düşünüyor?

27 Eylül Pazartesi, akşamüstü
Başkent

Ne kadar büyük, ne heyecan verici bir yer burası! Ne zaman dışarı çıksam o fıkradaki campesino gibi ağzım açık kalıyor. Her yerde yüksek duvarlarla çevrili çok güzel, kocaman evler,

guardialar, arabalar var; insanlar *Vanidades*'te* gördüğüm son moda kıyafetlerle geziyorlar.

Ama burada çok kolay kaybolur insan, o yüzden yanımda Minerva ya da Minerva'nın arkadaşları olmadan dışarıya çıkmamaya çalışıyorum.

Sokaklara Trujillo'nun aile bireylerinin isimlerini vermişler hep, kafam karışıyor. Minerva, *Carretera El Jefe*'den** *Parque Julia Molina*'ya*** nasıl gidileceğini çok komik anlatmıştı mesela: "El Jefe'nin yolundan en küçük oğlunun köprüsünü geçtikten sonra en büyük oğlunun sokağına sapacaksın. Karısının bulvarına geldiğinde sola döneceksin, ardından annesinin parkına varana kadar yürüyeceksin."

Her sabah ilk iş açıp *El Foro Público*'yu**** okuyoruz, sözde Lorenzo Ocumares diye birinin yazdığı bir dedikodu köşesi. İsim bariz uydurma tabii. Köşe aslında Saray'da yazılıyor, amacı da kuduz köpeğin kuyruğuna basan (bizim orada öyle derler) insanlara "ihtarda bulunmak". Minerva'nın dediğine göre başkentteki herkes haberlerden önce bu köşeyi açarmış. O bana köşeyi okurken ben gözlerimi sımsıkı kapatıyorum, ödüm kopuyor bir gün adımız geçecek diye. Gerçi Minerva'nın konuşmasından ve Mamá'nın mektubundan beri (bir de benim ayakkabı büyüm var tabii) rejimle başımız hiç derde girmedi.

Aklıma gelmişken; seni saklayacak daha iyi bir yer bulmam lazım. Annesinin sokağında ya da küçük oğlunun bulvarında yürürken seni omzumdaki çantada taşımam pek güvenli olmuyor.

3 Ekim Pazar, gece

Bugün dersler başlamadan önce yürüyüş töreni vardı. Dönüşte okulun kapısında *cédula*larımızı mühürlediler. Mühürlü

* "Gösterişler", 1931'de yayımlanmaya başlanan ve Latin ülkeleri ile ABD'de popüler olan bir kadın dergisi. Moda, güzellik, sağlık, kültür ve sanat konularında yayın yapar. (ç.n.)
** Şef Yolu. (ç.n.)
*** Julia Molina Parkı. (ç.n.)
**** Açık Oturum. (ç.n.)

cédula olmadan kaydolamıyoruz. Aynı zamanda bir de sadakat teminatı imzalamamız gerekiyor.

Yüzlerce kadın vardı bizimle beraber, hepimiz sanki onun gelinleriymişiz gibi beyaz elbiseler ve beyaz eldivenler giymiştik. Ama herkes istediği türde şapka takabiliyordu. Tribünün önünden geçerken selam vermek için sağ kollarımızı havaya kaldırdık.

Hitler'in, bir de şu İtalyan olanın, adı Fettuccine miydi neydi... Her neyse, manzara işte onların televizyonda dönen kısa filmlerine benziyordu tıpkı.

12 Ekim Salı, akşam

Düşündüğüm gibi oldu, günlük. Sana yazacak vakit bulamıyorum hiç, hep meşgulüm. Bir de Minerva'yla yıllardan sonra ilk kez Doña Chelito'nun pansiyonunda aynı odada kalıyoruz, onunla konuşma isteği ağır basıyor. Ama bazen onunla da konuşasım olmuyor; mesela kendisi şu an tutturmuş, ilk başta istediğim gibi hukuk okuyayım diye bana baskı yapıyor.

Eskiden Minerva gibi avukat olmak istediğimi söylerdim, biliyorum ama şöyle bir şey var: Ne zaman biri benimle tartışmaya girse ağlamaya başlıyorum ben.

Minerva'ysa ısrarla hukuku bir denememi istiyor. O yüzden geçen hafta her gün onunla beraber derslerine girdim. Yemin ediyorum, ya sıkıntıdan öleceğim ya da beynim kasılıp kalacak sonunda! Doktor Balauger diye kısa boylu, baykuşa benzeyen bir hocası var, Uygulamalı Adli Tıp dersini veriyor. İkisi her derste saatlerce tartışıyor. Diğer öğrenciler esneyip bıkkın bıkkın birbirlerine kaşlarını kaldırıyorlar; zaten benim kafam hiç almıyor. Bugün konu şeydi, cinayet davasında, bıçak mı *corpus delicti** olur yoksa ölümü suçun işlendiğinin kanıtı olan ölü adam mı? "İyi de bundan bize ne?!!!" diye bağırmamak için kendimi zor tuttum.

Çıkınca Minerva bana dersi nasıl bulduğumu sordu, ben de yarın gidip Felsefe ve Edebiyat'a kaydımı yaptıracağımı söyle-

* Suçun maddi unsuru ("Corpus" kelimesi Latincede hem "beden" hem de "unsurlar bütünü" anlamlarına gelmektedir). (ç.n.)

dim. İleride evlenme planı olan kızlar hep o bölümü seçermiş, Minerva öyle düşünüyor. Ama bana kızmadı. Sonuçta denemişim, önemli olan buymuş.

13 Ekim Çarşamba, gece

Bu akşam Manolo, Minerva ve ikisinin hukuk fakültesinden bir arkadaşıyla yürüyüşe çıktık. Çok tatlı bir çocuktu arkadaşları, adı Armando Grullón'muş.

Malecón'a kadar yürüdük ama orayı tamamen kapatmışlardı. El Jefe'nin sahildeki *paseo*sunun* zamanına denk gelmişiz. Kabine toplantılarını öyle yaparmış; bakanlar ona yürüyüş yolunda hızlı hızlı eşlik eder, sorguya çekilir, sıralarını savar, sonra da yerlerini güle oynaya bir sonraki bakana bırakırlarmış.

"El Jefe kabine üyelerinden birinden bıkacak gibi olursa köpekbalıklarına atılsın diye La Piscina'ya göndermesine bile gerek yok" dedi Manolo gülerek. Bir dirsek, cup diye denize!

İnsan içinde, her taraf polis kaynarken nasıl o kadar rahat konuşabildi anlamadım. Kimin ajanlık yaptığı da belli olmaz ki. Ödüm koptu. Kim bilir yarın *El Foro Público*'da neler okuyacağız.

17 Ekim Pazar, gece

*¡El Foro Privado!***

Armando Grullón
ve
María Teresa Mirabal
El Jardín Botánico'da
yalnız başlarına yürürken görüldü
Mate ve Armando, sonsuza dek beraber!!!

Sarıldı bana, öpüşürken de dilini ağzıma sokmaya çalıştı. HAYIR dedim ama. Doña Chelito'daki kızların dediğine göre bu başkentli erkeklere dikkat etmek lazımmış.

* Akşam yürüyüşü. (ç.n.)
** Özel Oturum. (ç.n.)

18 Ekim Pazartesi, sabah

Dün gece yine o rüyayı gördüm. Epeydir görmüyordum, Papá'nın ölümünü atlattım sanmıştım ama atlatamamışım demek ki. Ona çok canım sıkıldı.

Bu sefer Papá'nın yerinde Armando vardı. İçim öyle sıkıldı ki kalkıp Minerva'yı uyandırdım. Tanrı'ya şükür çığlık atmadım bu kez, bütün pansiyonu ayağa kaldırsam ne utanırdım ama!

Minerva küçükken astım krizi geçirdiğimde yaptığı gibi ellerimi tuttu. Rüyalarımın erkeğini bulduğum zaman bütün acımı unutacağımı söyledi bana. Çok yakında bulacakmışım, o öyle hissediyormuş.

Bence o hissettiği kendi mutluluğudur. Manolo'yla araları çok iyi.

1955

20 Kasım Pazar, akşamüstü
Ojo de Agua

Günlük, bir senedir nerelerde olduğumu hiç sorma! Seni belki bulamayacaktım. Doña Chelito'nun pansiyonda öyle iyi bir yere saklamışım ki, Minerva'nın eşyalarını almaya gittiğimizde ancak aklıma geldi döşemelerin altında olduğun.

Büyük gün bugün. Minerva da Patria gibi kiliseye yayan gidip çocukluğundan beri tanıdığı bütün campesinoları görmek istiyordu aslında ama gün doğduğundan beri yağmur yağıyor. O plan yattı yani. Ama Minerva değil mi işte, "Şemsiyeyle yürüyelim, ne olacak" diyor.

Mamá şükretmesi gerektiğini söylüyor, düğün günü yağan yağmur şans getirirmiş. "Yatağınız kutsanır." Gülümseyip göz deviriyor sonra.

Çok mutlu. Minerva da çok mutlu. Yağmur yağsın yağmasın, bugün mutlu bir gün.

Ben niye bu kadar üzgünüm o zaman? Her şey değişecek işte, biliyorum ben. Minerva değişmeyecek diyor ama değişecek. Manolo'yla ikisi Doña Isabel'in pansiyonuna yerleşti bile. Ben Doña Chelito'da yalnız kaldım. Bir sürü yeni öğrenci geldi oraya da, kimseyi tanımıyorum neredeyse.

"Kırk yıl düşünsem bugünü göreceğim aklıma gelmezdi" diyor Patria sallanan sandalyesinden. Elinde duvak, taca son birkaç saten gonca daha dikiyor. Minerva yirmi dokuz yaşına geldiği için Patria ablam gibi eski kafalı insanlar onun hayatta evlenemeyeceğini düşünüyordu. Kendisi on altı yaşında evlendi ya. "*Gracias,* Virgencita*" diyor tavana bakarak.

"*Gracias*, Manolo, diyecektin herhalde" deyip gülüyor Minerva.

Sonra hepsi birden bana dönüyor. Sıra bana gelmiş, kim olacakmış acaba bu adam, niye söylemiyormuşum... Dokunsalar ağlayacaktım.

11 Aralık Pazar, akşam
Başkent

Dünya Fuarı'nın açılış törenindeki yürüyüşten şimdi geldik, ayaklarım sızım sızım sızlıyor. Elbisemin sırtı da terden sırılsıklam oldu. Ben bu haldeysem "Kraliçe" Angelita alev alev yanmıştır muhtemelen, tek tesellim o.

Hayal et, bu sıcakta yakutlarla, elmaslarla, incilerle bezeli; kenarları 45 metre Rus samuru kürküyle süslenmiş bir elbise vardı üzerinde. O kürk için 600 tane hayvan öldürmüşler! Bunlar da gazetelerde çıktı hep, etkilenelim falan diye herhalde.

Manolo, Minerva'nın yürüyüşe katılmasını istememişti aslında. Hamile olduğu için izin de verirlerdi halbuki... Ah evet, Minerva'nın bebeği olacak! Üniversite bitene kadar beklemediler. Her neyse, Minerva izin almak istemedi. *Compañera*ları** bu külfete katlanmak zorundayken onun sorumluluktan kaçması olmazmış.

Dört kilometreden fazla yürüdük galiba. Kraliçe Angelita'nın oturduğu protokol tribününün önünden geçerken başlarımızı eğdik. Sıra bana geldiğinde onu inceleyebileyim diye biraz yavaşladım. Pelerininin epey yüksek, kürk bir yakası vardı, yanında da düzinelerce hizmetli onu yelliyordu. Bir tek terden parıl parıl parlayan ufak, asık, hafiften güzel bir surat görebildim.

* Teşekkürler. (ç.n.)
** Yoldaş. (ç.n.)

Haline üzüldüm neredeyse. Babasının ne kadar kötü biri olduğunu biliyor muydu acaba, yoksa o da babasını, benim bir zamanlar Papá'yı gördüğüm gibi, Tanrı gibi mi görüyordu?

1956

27 Nisan Cuma, gece
Başkent

Yine bir yıl sonra yazıyorum. Hiç yalan söylemeyeceğim günlük, çok amaçlı defterim oldun benim; bir hayli inceldiysen o yüzden. Mektuplar, alışveriş listeleri, ders notları... Ne için kâğıt gerektiyse senden yırttım kullandım. Keşke benim incelmem de o kadar kolay olsa. Kutlamada giyeceğim elbiseye girebileyim diye *kapsamlı* bir diyetteyim. Yarın konuşmamı yazmama yardım etmesi için Minerva'ya gideceğim.

28 Nisan Cumartesi, akşamüstü
Başkent

Saygıdeğer Rektörüm ve Profesörlerim, Sevgili Arkadaşlarım, Ailem, öncelikle sizlere bana bu kıvancı yaşattığınız için can-ı gönülden...

Minerva başını iki yana sallıyor. "Fazla coşkulu."

Önümüzdeki yılın Üniversite Güzeli olarak beni seçerek bana bu büyük onuru bahşetmenizden duyduğum içten şükranlarımı siz...

Bebek yine ağlamaya başlıyor. Bütün akşamüstü mızırdanıp durdu zaten, grip olacak galiba. Yağmurlu havalarda herkes hastalanıyor. Tabii küçük Minou konuşmamı pek beğenmemiş de olabilir!

Bu muhteşem camiaya girme şansına erişmiş parlak akıllara yol gösteren bir ilim yuvası ve Yeni Dünya'nın ilk üniversitesi olan üniversitemizin, dört yüz yıl önce açıldığı günden

bu yana öğrencilerine aşılamaya devam ettiği değerleri en iyi şekilde temsil etmeye çalışacağıma...

Minerva ismi lazım değili henüz bir kere bile anmadığımı hatırlatıyor, çok uzatmışım. Onu da unutmamak lazım. Tanrı'ya şükür Minou sakinleşti. Bir yandan bebekle, bir yandan dersleriyle uğraşıyor Minerva ama yine de bana yardım etmek istedi. İyi ki geldin, diyor ama. Manolo bu hafta sonu da Monte Cristi'deymiş, onu özlüyormuş. Ben varken onu düşünmüyormuş en azından.

Ancak en çok da Eğitimin Savunucusu, Antillerin Işığı, İlk Öğretmen ve Halkının Meşalesi hayırseverimiz El Jefe Rafael Leonidas Trujillo'ya yürekten teşekkür...

"Abartma" diyor Minerva. "Şu Galíndez hadisesinden sonra, hitap edeceğin kalabalık pek de havasında olmayacaktır."

Haklı da. Kampusta herkes o korkunç olayı konuşuyor. Her hafta birileri kayboluyor illa ama bu sefer kaybolan okulda ders veren hocalardan biri. Ayrıca Galíndez zaten New York'a kaçmıştı, dolayısıyla hepimiz onu kurtuldu biliyorduk. Fakat nasıl olduysa El Jefe, Galíndez'in rejim karşıtı bir kitap yazdığı duyumunu almış. Kitabı bastırmasın diye temsilci göndermiş, epey de para teklif etmiş, 25.000 dolar diye duydum ben, ama Galíndez kabul etmemiş. Sonra da işte, bir gece evine yürürken yok olmuş gitmiş. O zamandan beri ne gören olmuş ne duyan.

Hatırlayınca bir daha üzüldüm, kraliçe falan olmak istemiyorum hiç. Minerva razı olmuyor ama. Millet yirmi altı yıldır doğru dürüst oy kullanamamış, demokrasinin hatırasını yaşatacak bir bu küçük, önemsiz seçimler kalmış, öyle diyor. "Seçmenlerini yüzüstü bırakamazsın, Kraliçe Mate!"

Üniversitenin kadın öğrencileri olarak, bu rejimde bizlere yükseköğrenim görme fırsatı tanındığı için ayrıca müteşekkiriz.

Minerva illa bunu da araya bir yere sıkıştırayım istiyor.

Küçük Minou yine feryadı basıyor. *Papi*sini* özledi, diyor Minerva. Bebecik de sanki anlamış gibi iyice sesini yükseltiyor, hatta öyle çok bağırıyor ki en sonunda Doña Isabel kapıyı tıklatıyor hafifçe.

"Ne yapıyorsunuz yahu siz benim bir taneciğime?" İçeriye giriyor. Minerva okuldayken bebeğe Doña Isabel bakıyor. Hani bazı kadınlar ne kadar yaşlanırlarsa yaşlansınlar güzel kalırlar ya, işte Doña Isabel de onlardan. Kısa kıvırcık saçları, opal gibi gözleri var; bakışları yumuşacık. Kollarını açıp Minou'ya doğru yürüyor. "Ah bir tanem benim, işkence mi ediyor bunlar sana?"

"Nasıl yani?" diyor Minerva artık büsbütün yırtınan küçük bohçayı ona uzatıp. Kulaklarını ovalıyor. "Asıl bu küçük despot *bize* işkence ediyor!"

1957

26 Temmuz Cuma, akşam
Başkent

Resmen rezilim. Böyle günlük mü tutulur? Son bir senede sadece bir kez yazmışım, bu yılın da yarısı geride kaldı ve ben henüz tek bir kelime karalamış değilim. Az önce eski defterimi karıştırdım biraz. Bütün o *canım günlüğüm*ler, sanki öyle yapınca kimse kim olduklarını anlamayacakmış gibi isimlerin sadece baş harflerini yazmalarım... Biraz komik geldi doğrusu.

Ama sanırım bundan sonra bana bir yoldaş gerekecek. Bu sefer gerçekten tek başıma kaldım. Minerva yarın mezun oluyor, sonra da Manolo'nun yanına, Monte Cristi'ye taşınacak. Yazın geri kalanını evde geçireceğim; orası da tanıyıp bildiğim evim olmayacak gerçi artık. Mamá çarşı taraflarında yeni bir ev yaptırıyor. Sonbaharda da gelip son senemi burada yapayalnız geçireceğim.

Kimsesiz, üzgün ve bir domuzdan daha *jamonita*** hissediyorum.

Yirmi iki yaşına geldim ama ufukta gerçek aşk falan görünmüyor.

---

* Babacık. (ç.n.)

** Şişman ve tembel. (ç.n.)

27 Temmuz Cumartesi, gece
Başkent

Ne güzel bir gün olacaktı bugün halbuki. Minerva sonunda hukuk diplomasını alacaktı! Mirabal-Reyes-Fernández-González-Tavárezler hep beraberdik. Önemli bir gündü, geniş ailemizde üniversite eğitimini tamamlayan ilk kişi (Manolo'yu saymazsak) Minerva olcaktı.

Fakat Minerva sadece diplomasını alabildi, ruhsatnamesini vermediler. Hepimiz şoke olduk. Biz de sanıyoruz ki El Jefe insafa geldi, Minerva'nın hukuk okumasına razı oldu. Onun aklında kızı beş koca sene okutup sonra eline diploma diye işe yaramaz bir kâğıt parçası vermek varmış. Yazık be!

Manolo köpürdü. Bir an kürsüye fırlayacak, rektörle orada konuşacak sandım. Aramızda durumu en sakin karşılayan Minerva oldu. "Ailemle çok daha fazla zaman geçirebileceğim işte, ne güzel" dedi. Ama derken Manolo'ya bakışı bir tuhaftı... Aralarında bir sorun var sanırım.

28 Temmuz Pazar, akşam
Başkentteki son gecem

Aslında bugüne kadar benim planım, nasılsa stajım da bitti diye Ojo de Agua'ya, Mamá'nın yanına dönmekti. Ama çarşıdaki ev daha bitmemiş, eski eve de Dedé, Jaimito ve oğulları şimdiden yerleşmiş; kalabalık olacaktı orası yani. Bu sabah da Minerva onunla beraber gidip yerleşmesine yardım etmek ister miyim diye sordu; Monte Cristi'de Manolo'nun ailesiyle yaşamak istemedikleri için küçük bir ev kiralamış Manolo. Artık aralarının bozuk olduğundan eminim, o yüzden olur dedim.

29 Temmuz Pazartesi, gece
Monte Cristi

Yolculuğumuz çok gergin geçti. Manolo'yla Minerva muhabbetlerine beni de dahil ettiler hep ama ara sıra kısık sesle bir şeyler söylediler birbirlerine. Hazine avlarında ipuçları verilir ya hani, onlar gibi bir şeyler. *Tepedeki Kızılderilinin ini şu yolun*

ilerisinde. Kartal şuradaki dağın arka tarafındaki oyukta yuvalandı. Ben onları duymuyormuş gibi yapıp arka koltukta küçük Minou'yla oynadım, konuştuklarını görmek içimi rahatlatmıştı.

Şehre akşamüstüne doğru vardık, küçük bir *barakanın* önüne park ettik. Ciddiyim, Minerva bana Papá'nın *o kadına* tuttuğu evi göstermişti; bu ev onun yarısı kadar bile güzel değil.

Manolo'nun gücü buna yetti herhalde, bu ara meteliğe kurşun atıyorlar.

Minerva'yı üzmeyeyim diye şaşkınlığımı olabildiğince gizlemeye çalıştım. Kendisi ne rol yaptı ama... Sanki hayallerindeki ev buymuş gibi girip heyecanla odaları saydı; bir, iki, üç. Üç oda. Yağmur yağdığında çinko çatı patır patır ses çıkaracaktı, ay ne hoş. Bahçe ne kadar büyük, orada istediğini eker. Eh, depo da kocamanmış, o da illa ki işe yarar.

Gösteri Manolo'yu pek etkilemişe benzemiyordu gerçi. Arabadakileri indirdikten sonra çıktı gitti. Minerva nereye gittiğini sorduğunda da "İş" diye geçiştirdi.

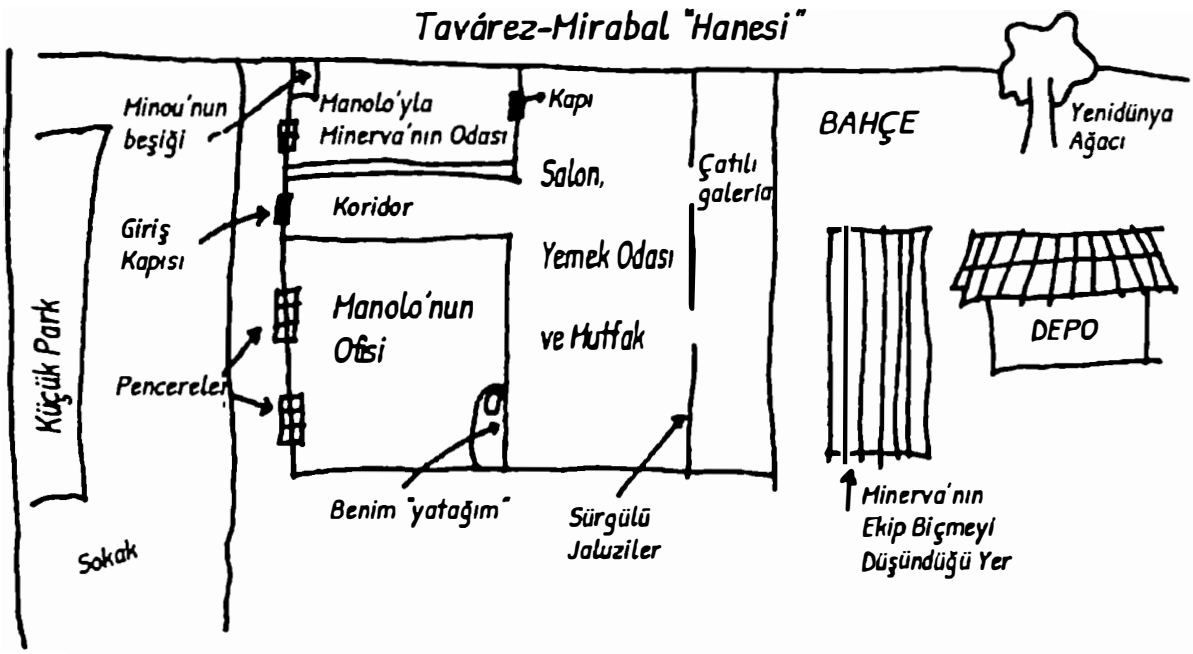

15 Ağustos Perşembe, gece
Monte Cristi

Manolo her gün sabaha karşı geliyor eve. Ben ofis olarak kullandığı ön taraftaki odada uyuduğum için geldiği zaman duyuyorum. Sonra da yatak odalarından gelen bağrışmaları duyuyorum zaten.

Bu gece Minerva'yla beraber salon, yemek odası, mutfak ve geri kalan her şeyin olduğu büyük odada perdeleri dikiyorduk. Saat sekizi vurdu, Manolo hâlâ ortada yoktu. Neden bilmiyorum, saat vurdu muydu daha bir hissediliyor birinin yokluğu.

Birdenbire bir hıçkırık duydum; içim sızladı. Benim cesur Minerva'm! Kendimi zor tuttum, neredeyse ben de başlayacaktım ağlamaya.

Minou oyun parkından annesine benim ona verdiğim eski oyuncak bebeği uzattı.

"Tamam, bir şeyler dönüyor, farkındayım" dedim. "Başka bir kadın var, değil mi?"

Minerva başının ufacık bir hareketiyle onayladı. Omuzları yükselip iniyordu.

"Nefret ediyorum erkeklerden" dedim ama kendimi ikna etmeye çalışıyordum daha çok. "Gerçekten nefret ediyorum."

25 Ağustos Pazar, akşamüstü
Of, M.C. çok sıcak oluyor

Manolo'yla Minerva işleri yoluna koymaya başladı. Baş başa kalabilsinler diye bebeğe ben bakıyorum, onlar da yeni evliler gibi el ele yürüyüşlere çıkıyorlar. Bazı geceler ortadan kaybolduklarında deponun ışığını görüyorum. Gündüzleri çoğunlukla Minou'yla beraber Manolo'nun annesiyle babasının evine gidiyoruz. Orada hem onlarla hem ikizlerle vakit geçiriyoruz, sonra da Manolo'nun kardeşi Eduardo bizimle beraber eve yürüyor. İlk defa hoş, yakışıklı bir adama karşı mesafemi korumaya çalışıyorum. *Yetti* artık onlardan.

7 Eylül Cumartesi, sabah

Küçük evimize sıcacık bir his doldu. Bu sabah Minerva, Manolo'ya *cafecito*sunu* yapmak için mutfağa geldiğinde yüzünde farklı bir tatlılık vardı sanki. Arkamdan geçerken bana sarılıp kulağıma "Teşekkür ederim, Mate, çok teşekkür ederim" diye fısıldadı. "Mücadelemiz bizi yeniden birbirimize bağladı. Sen bizi yeniden birbirimize bağladın."

"Ben mi?" dedim, halbuki "Ne mücadelesi?" diye sorsam da olurdu.

28 Eylül Cumartesi, şafak sökmedi daha

Bu sefer uzun yazacağım... Nihayet hayatımda önemli bir şeyler oldu. Bir iki saat ya uyudum ya uyumadım, yarın da (bugün hatta, güneş doğacak neredeyse) başkente gideceğim. Güz dönemi başlıyor. Minerva beni okulumu bitirmeye ikna edebildi sonunda ama işin aslı, ona olanlardan sonra içimde hiç heves yok.

Her neyse, yatakta bir o yana bir bu yana dönüp yanıma hangi kıyafetlerimi alsam diye düşünüyordum işte. Sonra bir ara dalmışım herhalde, çünkü yine o rüyayı gördüm. Bu sefer gelinlik parçalarını tek tek çıkardıktan sonra tabutta şimdiye kadar tanıdığım bütün erkekler sırayla belirip kayboldu. En son Papá kalmıştı, o da yavaş yavaş uçtu gitti. Uykumdan sıçrayarak uyandım, doğrulup ışığı yaktım. Kalbim küt küt atıyordu.

Fakat kısa bir süre sonra kalp atışım sandığım sesin panjurdan geldiğini fark ettim. Sese telaşlı bir fısıltı eşlik ediyordu: "Açsana!"

Cesaretimi toplayıp kalktım, panjuru araladım. Karanlıkta kim olduğunu bile anlayamadım önce. "Ne istiyorsun?" diye sordum ters ters.

Bir anlığına bocaladı. Burası Manolo Tavárez'in evi değil miymiş?

"Uyuyor o. Ben karısının kardeşiyim. Sizin için yapabileceğim bir şey var mı?" Odamdan süzülen ışık biraz aydınlatıyor-

* Küba espressosu. (ç.n.)

du yüzünü şimdi. Rüyalarımdan çıkıp gelmiş gibi duran bir erkekti karşımdaki. Yüzü gördüğüm en güzel yüzdü.

Bir teslimat yapması gerekiyordu, lütfen onu içeri alabilir miydim? Konuşurken dönüp dönüp hemen kapının önüne park edilmiş bir arabaya bakıyordu.

Düşünmedim bile. Koridora koştum, kilidi kaydırdım, kapıyı ittirdim. Kapı açılır açılmaz arabanın bagajından çıkardığı uzun, tahta bir sandığı kucaklayıp antreye kadar taşıdı. Hemen kapıyı kapatıp başımla ofis tarafını işaret ettim. Kutuyu içeriye taşıdı, saklayacak yer aranmaya başladı.

En sonunda benim yattığım karyolanın altında karar kıldık. O an bile şaşkınlık içindeydim, bu yabancının görevine, artık görevi her neydiyse, nasıl da uyum sağlayıvermiştim.

Sonra bana çok tuhaf bir şey sordu: *Mariposa*'nın* küçük kardeşi miymişim ben?

Minerva'nın kardeşiyim ben, dedim ona. *Küçüğü* de bilerek atladım yalnız.

Dikkatle yüzümü inceledi, karar vermeye çalışıyordu sanki. "Sen bizden değilsin, değil mi?"

Onlar kimdi bilmiyordum ama o anda o kimdense ondan olmak istedim.

Gitti sonra, benim de onu düşünmekten gözüme uyku girmedi. Gördüklerimin, söylediklerinin bir daha üstünden geçtim. Parmağında yüzük olup olmadığına bakmadım diye kızdım kendime. Evli olsa da vazgeçmem ondan, diye düşündüm. İşte o an affetmeye başladım Papá'yı.

Biraz önce kalkıp o kutuyu karyolanın altından çıkardım. Ağırdı. Kapağını çivilemişlerdi ama bir tarafındaki çiviler hafif gevşek duruyordu, oradan aralayabildim. Lambayı iyice yaklaştırıp baktım içine; neye baktığımı fark ettiğimdeyse neredeyse düşürecektim elimden. Bir devrime yetecek kadar silah!

---

* Kelebek. (ç.n.)

Sabah (birazdan çıkacağım)

Manolo'yla Minerva bana her şeyi anlattı.

Ülke çapında bir yeraltı direniş hareketi şekilleniyormuş. Herkesin, her şeyin bir kod adı varmış. Manolo'nunki Enriquillo'ymuş, Tainoların büyük kabile şefinin ismi. Minerva da elbette Mariposa. *Spor ayakkabısı* dersem cephaneden bahsediyor oluyormuşum. Pikniğe götürülecek ananaslar el bombası demekmiş. *Piknikte yiyelim diye keçiyi öldürmek lazım.* (Anladın mı? Uydurma bir dil gibi.)

Adanın dört bir yanında gruplar varmış. Meğer *Palomino** (dün geceki adam) ülke genelinde projeler üzerinde çalışan bir mühendismiş, dolayısıyla gruplara teslimatı o yapıyormuş.

Minerva'yla Manolo'ya onlara katılmak istediğimi söyledim hemen. Nefesim daralıyordu ama Minerva'nın karşısında heyecanımı gizlemeye çalıştım. Korumacı davranır, bana dağlara gizlenecek ilkyardım kutularına koysunlar diye sargı bezi dikerek de katkıda bulunabileceğimi söyler diye korktum. Çocuk muamelesi görmek istemiyorum artık. Palomino'ya yakışacak bir kadın olmak istiyorum. Nasıl olduysa önceden tanıdığım elleri yumuşak, hayatları rahat çocuklar birdenbire artık oynayacak yaşı geçtim diye Minou'ya verdiğim oyuncak bebeklere dönüştü.

14 Ekim Pazartesi, sabah
Başkent

Okuduğum bölüme olan ilgimi tamamen kaybettim. Sırf paravanım bozulmasın diye derslere gidip normal bir mimarlık ikinci sınıf öğrencisiymişim gibi yapıyorum. Asıl kimliğimse Mariposa (#2); gün gün, saat saat kuzeyden gelecek haberleşmeleri bekliyorum.

Kendimi işime vermem gerekiyor deyip Doña Chelito'nun pansiyonundan ayrıldım. Yalan da değil aslında ama yaptığım iş Doña'nın tahmin ettiği gibi bir şey değil. Birimdekiler bana küçük bir bakkalın üst katında bir daire tahsis etti, Sonia diye

* Kürkü altın rengi, yelesi ve kuyruğu beyaz olan bir at cinsi. (ç.n.)

bir kızla beraber kalıyoruz. O da üniversite öğrencisi. Bizim ev merkez, yani kuzeyden başkente gelen teslimatlar önce buraya bırakılıyor. Peki bil bakalım kim bırakıyor? Palomino'm. İlk geldiğinde kapıda beni görünce nasıl da şaşırmıştı!

Daire şehrin daha gösterişsiz bir yerinde; burada genelde durumu pekiyi olmayan öğrenciler yaşıyor. Sonia'yla neler çevirdiğimizi anlayanlar var sanırım içlerinde, çünkü bizi koruyorlar. Gerçi sabaha karşı eve giren erkekleri görüp de başka şeyler sananlar da vardır kesin. Zaten gelenleri de en azından bir cafecito içecek kadar tutuyorum ki görenler, duyanlar gerçekten misafir olduklarını düşünsün. Ustayım bu konuda. Erkekleri seviyorum; onları misafir etmek, onlarla ilgilenmek, oturup onları dinlemek hep hoşuma gitmiştir. Şimdi bu yeteneğimi devrim için kullanabileceğim.

Gözlerim Palomino'mdan başkasını görmüyor, o ayrı.

15 Ekim Salı, akşam

Ah, yirmi ikinci yaş günüm daha güzel geçemezdi herhalde! (Keşke Palomino bu gece teslimat için gelse.)

Tamam, biraz surat astım, kabul ediyorum. Sonia devrim için bazı fedakârlıklarda bulunmamız gerektiğini söylüyor. Çok sağ ol, Sonia. Eminim bu yüce gönüllüğüm ay sonunda *crítica*ma* not düşülecektir. (Tanrı'm, illa yanımda benden daha iyi yürekli, daha özverili bir Minerva olacak.)

Her neyse, aslını yakmadan önce şu şemayı ezberlemem lazım.

* Değerlendirme. (ç.n.)

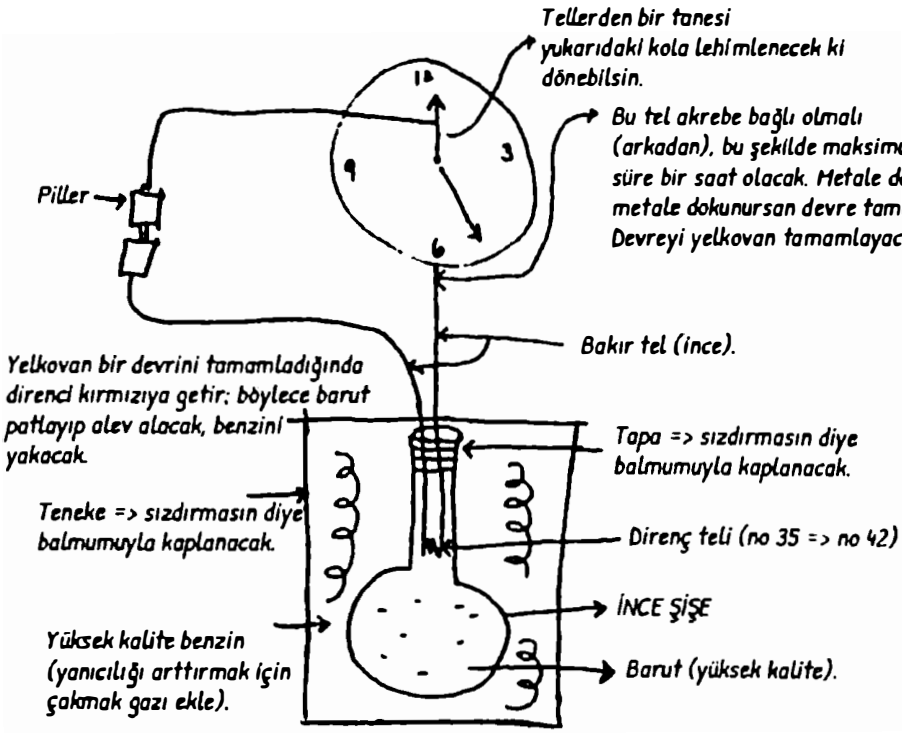

7 Kasım Perşembe, gece

Bugün bize beklenmedik bir misafir geldi. Tam Nipples'ların şemalarını hazırlıyorduk, biri kapıyı tıklattı. Sonia'yla benim sanki kâğıt bombalarımızdan biri patlamış gibi bir sıçrayışımız vardı ki... Aslında arka taraftaki bir pencereden kaçacak bir yer ayarlamıştık önceden ama Sonia soğukkanlılığını koruyup "Kim o?" diye sordu. Ev sahibimiz Doña Hita'ydı gelen, bir uğramak istemiş.

Öyle rahatlamışız ki masadaki şemaları kaldırmak aklımıza bile gelmedi. Ben acaba görmüş müdür, diye epey kafama taktım ama Sonia onun aklındakinin başka bir şey olduğunu söylüyor. Kadın başımız derde girerse bize yardım edebilecek birilerini tanıdığını ima etti. Nasıl kızardım anlatamam! Doña Hita da bu *şey, şey yapmaktan* mı utanıyor, diye şaşırmıştır.

14 Kasım Perşembe, akşamüstü

Palomino son zamanlarda *çok sık* gelmeye başladı bize, hatta bazen teslimat bile getirmiyor. Saatlerce konuşuyoruz.

Sonia hep bir iş uydurup biz baş başa kalalım diye dışarıya çıkıyor. Sandığımdan çok daha iyi biriymiş aslında. Bugün bize yiyelim diye bir kâse *arrez con leche* (Öhöm öhöm!) bıraktı. Biriyle arrez con leche paylaşırsan o kişiyle evlenirsin. Öyle bir şey var.

Çok komik bir şey olmuş ama. Palomino merdivenlerde Doña Hita'yla karşılaşmış, kadın ona Don Juan demiş! Sürekli gelip gidiyor diye onu tellalımız sanıyor. Palomino söylediğinde güldüm ama yüzüm alev alev yanıyordu. Birbirimize açılmamıştık daha.

Tam da o an yüzü ciddileşti ve o güzel ela gözler bana yaklaştıkça yaklaştı. Öptü beni, ilk başta dudaklarını tanıtır gibi, nazikçe; sonraysa...

Ah Tanrı'm, öyle âşığım ki!

16 Kasım Cumartesi, gece

Palomino bugün yine geldi. Nihayet birbirimize gerçek isimlerimizi söyledik, gerçi o benimkini zaten biliyordu muhtemelen. Leandro Guzmán Rodríguez, nasıl güzel geliyor kulağa. Hayatlarımızdan konuştuk; yan yana yatırıp baktık onlara.

Ailesi San Francisco'da yaşıyormuş meğer, ben lisedeyken Dedélerle yaşadığım yere yakın bir yerlerde üstelik. Dört sene önce doktorasını bitirmek için gelmiş başkente. Ben de tam o sıralarda burada üniversiteye başlamıştım! '54'te merenge festivalinde sırt sırta dans ettik belki... O oradaymış, ben de oradaydım.

Arkamıza yaslandık, hayret ettik bir süre. Sonra ellerimiz birbirine uzandı, avuçlarımız kavuştu; hayat çizgilerimiz birleşti.

1 Aralık Pazar, gece

Palomino dün gece bizde kaldı. Mühimmat odasında bir yatakta uyudu tabii! Aynı çatı altındayız diye sabaha kadar gözüme uyku girmedi.

Bil bakalım bütün gün sağ ayakkabımda kimin adıyla gezdim?

Birkaç hafta gelemeyecek, dağda eğitimi mi varmış neymiş, tam söyleyemiyor. Sonra bir teslimat için yine uğrayacak ama o teslimat da son olacak. Bu ay bitiminde burayı boşaltacağız. Son zamanlarda polis bu taraflara çok fazla baskın yaptı, Manolo endişeleniyor.

Bu arada mühimmat odası bizim arka oda, teslimatları orada tutuyoruz. Seni de o odanın kapısının çerçevesiyle kirişin arasında saklıyorum işte. Buradan taşınacağımız zaman orada kalmazsın umarım. Gözümün önüne geliyor; Doña Hita buluyor seni, müşteri listesi çıkacak sanıp açıyor ama bir bakıyor ki (Tanrı korusun!) Nipples bombası. Kürtaj aleti falan zannedebilir ama!

Son birkaç aydır belki yüzüncü kez soruyorum kendime, acaba seni yaksam mı?

15 Aralık Pazar, akşamüstü

Hafta sonu şu son iki ayın tamamından daha zor geçti. Gerginlikten yazamayacağım neredeyse. Palomino geleceğim demişti ama gelmedi. Sonia da çoktan La Romana'ya geçti, yani konuşacak kimsem yok. Birkaç gün sonra eve gideceğim, ben gidene kadar da bütün teslimatların tamamlanmış olması gerekiyor.

Paniklemeye başlıyorum galiba. Aylardır hiç pürüz çıkmadı ya, kesin şimdi bir şeyler olacak diyorum kendi kendime. Belki Doña Hita bize geldiğinde o şemaları gördü aslında; belki gitti ihbar etti. Belki de şehirden çıkarken Sonia'yı enselediler? Hatta belki son teslimat ondan gecikmiştir, bana tuzak kuracaklardır.

Diken üstündeyim. Tek başımayken cesaretimi korumayı hiç beceremediğimdir zaten.

16 Aralık Pazartesi, sabah

Dün gece Palomino'yu beklemiyordum hiç, o yüzden apartmanın önüne bir arabanın park ettiğini duyunca dedim ki, TAMAM, GELDİLER! Günlük elde arka pencereden kaçacaktım ama önce ön taraftaki camdan bir bakmayı akıl ettim neyse ki. Oydu! Merdivenleri ikişer ikişer inip sokağa koştum, sonra da kollarına atılıp komşularımın sandığı gibi bir kadınmışım gibi öptüm onu.

Getirdiği kutuları arka odaya yığdık, sonra da bir an durup birbirimize baktık. İkimizin de gözlerinde tuhaf bir hüzün vardı. Bütün bu yıkım yüreğimizin içindekileri rahatsız ediyordu elbet. Evde yalnız kalmamın hoşuna gitmediğini söyledi bana.

Devrimden çok ben meşgul etmeye başlamışım kafasını artık.

Yüreğime dokundu sözleri. İtiraf ediyorum; aşk, beni mücadelemizden daha derin etkiliyor ya da şöyle mi desem: Benim için aşk, mücadelemizden daha derin, daha yoğun. Ben, Leandro'yu daha yüce bir ideal için feda edemem asla. Minerva'yla Manolo, öyle büyük bir fedakârlık yapmak zorunda kalsalar yaparlar gibi geliyor. O yüzden dün gece onun da aynı şekilde düşündüğünü öğrenince duygulandım, ah, hem de nasıl duygulandım.

1958

14 Şubat, Âşıklar Günü
Bulutlu bir sabah, yağmur yağsa ne güzel olur
Mamá hep der ya hani, şans getirir

Doña Mercedes Reyes Viuda Mirabal kızı
María Teresa Mirabal Reyes
ve
Don Leandro Guzmán ve Doña Ana Rodríguez de Guzmán oğlu
Leandro Guzmán Rodríguez,
Efendimiz'in bin dokuz yüz elli sekizinci ve
Trujillo Dönemi'nin yirmi sekizinci yılı

On dört Şubat Cuma gününde
akşamüstü saat dörtte
Salcedo'daki
San Juan Evangelist Kilisesi'nde
evleneceklerdir.

Şimdilik Mariposa ve Palomino!
Sonsuza dek María Teresa ve Leandro!

Sekizinci Bölüm

Patria

1959

Evini kaya üzerine kur, demiş O; sözlerimi duy, uygula. Yağmur yağar, seller basar, yeller eser ama söz dinleyen hanımın evi yıkılmaz.

O'nun dediğini yaptım, Pedrito González'le on altı yaşında evlendim. Hayatımızın geri kalanını birlikte geçirecektik. En azından on sekiz yıl öyle düşündük.

Oğlum büyüdü, koca adam oldu; kızım sokağımızın sonundaki yeni çiçek açan mimoza gibi serpildi. Pedrito'nun nüfuzu arttı, buralarda lafı geçen bir adam haline geldi. Ben peki, Patria Mercedes? Her evinin kadını gibi sevdiğim şeye gömüldüm ben de, ara sıra kafamı yüzeye çıkarıp nefes aldım sadece. O da bir geceliğine bir kız arkadaşımın evine kalmaya gitmek, saçımı farklı bir model yapmak ya da belki sarı bir elbise almaktan ibaretti.

Evim kayanın üzerindeydi anlayacağınız.

Esasında yüzyıl önce Pedrito'nun büyük dedesi kaya üstüne kurmuş, sonra da büyük oğuldan büyük oğula geçmiş hep bu ev. Fakat inanın bana, Patria Mercedes o tahtaların arasındaydı, kapıların üstündeki hünerle yapılmış pencerelerde o vardı; geniş döşemeler onu taşır, eski kapının paslı menteşeleri onunla gıcırdardı.

* * *

Kız kardeşlerim çok farklıydı ama! Onlar evlerini kum üzerine kurup toprak kaymalarını macera belleddiler.

Minerva o kuş uçmaz kervan geçmez Monte Cristi'de varla yok arasında (Mate öyle anlattı) bir evde yaşıyordu. Nasıl bebeklerinin ikisi de mikrop kapıp ölmedi, hayret.

Mate'yle Leandro, yazık, evliliklerinin daha ilk yılında iki kez adres değiştirmişlerdi. Kiracı olduklarını söylüyorlardı. Şehirde öyle derler, bizse burada gecekonducu deriz öylelerine.

Dedé'yle Jaimito işleri her kötü gittiğinde başka bir eve taşındılar, o yüzden nerelerde yaşadıklarını bilemiyorum. Ama sonradan bizim Ojo de Agua'daki evimize yerleştiler, Mamá'ysa Santiago'da çarşıda yaptırdığı aluminyum panjurlu modern, müstakil evine geçti. O evin de tuvaleti eskisindeki gibi dışarıda değil içerideydi. "Hijyenik" diyordu Mamá.

Ben, Patria Mercedes, dediğim gibi, kaya üzerindeki evimde ömrüm boyunca yaşamayı planlıyordum. On sekiz yıl da öylece geçti.

* * *

Evliliğimin on sekizinci yılında mutluluğum temelinden hafif hafif sarsılmaya başladı. Öyle göze çarpacak bir şey değildi ama; minicik bir bahar yıldızı titremesi, kıl kadar ince bir çatlaktı sanki. Gözlerinizi iyice açıp sorun aramaya çalışıyor olsaydınız belki yakalayabilirdiniz.

Yeni yıl arifesinde hepimiz kocalarımızı da alıp Mamá'nın Conuco'daki yeni evinde toplandık. María Teresa'nın neredeyse bir sene önceki düğününden beri hepimiz bir araya geleme-

miştik. Geç saatlere kadar kaldık, yeni yıldan çok bir arada oluşumuzu kutluyor gibiydik. Mamá endişelenmesin diye siyaset konusu fazla açılmadı. Bir de Jaimito eskiye göre çok daha katıydı artık, Minerva'yla diğerlerinin başlarına açtıkları belalara Dedé'nin bulaşmasını istemiyordu.

Yine de hepimiz bu yeni yılda bazı şeylerin değişmesi için dua ediyorduk. Vaziyet o kadar kötüydü ki, benim gibi siyasetle hiç ilgisi olmayan insanlar bile siyasete kafa yormaya başlamıştı. Öyle ya, şimdi de koca oğlum gerçekleri avuçlarıma çakıyordu. Tanrı'ya emanet ettim onu, San José'yle Virgencita'dan da ona göz kulak olmalarını rica ettim fakat hep tedirgindim.

O gece Pedrito, Noris ve ben eve dönmek için yola çıktığımızda saat biri geçiyordu. Nelson yeni yıla enişteleriyle sohbet ederek girmek istediğini söyleyip Mamá'da kaldı ama dönüş yolunda genç dulun evinin ışıkları yanıyordu. Sadece enişteleriyle sohbet değildi belki istediği. "Küçük" oğlumun babasının kakaolarının yanında yabani yulaf da ektiği kulağıma çalınmıştı. Pedrito'dan oğlumuzla konuşmasını istedim ama erkek işte, daha adam olmadan erkekliğini kanıtladığı için Nelson'la gurur duyuyordu.

Daha yatalı bir iki saat oldu olmadı, yatak odamızın içine dolan ışıkla uyandım. Melekler yeryüzüne indi sandım; alev alev asaları ellerinde parlıyor, hiddetli kanatları yeri göğü çalkalıyordu sanki. Ama kendime geldiğimde ışığın aslında tam yatak odamızın dışında duran bir arabanın farları olduğunu anladım.

¡Ay, Dios mío! Oğluma bir şey mi olmuştu? Uyansın diye Pedrito'yu sarsıp yataktan fırlayıverdim. Pedrito hep söyler, biliyorum, fazla korumacıyım. Ne yapayım, on üç yıl önce bebeğimi kaybettiğimden beri en büyük korkum bir yavrumu daha toprağa koymak. Bu sefer dayanamam.

Gelen Minerva, Manolo ve elbette Nelson'dı. Hepsi sarhoş. İçeriye girene kadar kendilerini zor tuttular. Az evvel yeni yıl haberlerini duymak için Radio Rebelde'yi açmışlar ve zafer müjdesini duymuşlar. Batista kaçmış! Fidel, kardeşi Raúl ve

Che dedikleri Ernesto, Havana'ya girip ülkeyi kurtarmış. *¡Cuba libre! ¡Cuba libre!**

Minerva bağıra bağıra millî marşımızı söylemeye başladı, diğerleri de ona katıldı. Susturmaya çalıştım ama henüz bizim *libre*** olmadığımızı hatırlatana kadar açılmadılar. Onlar buralarda yaşayan arkadaşlarına güzel haberi vermek için yola çıktıklarında horozlar ötmeye başlamıştı. Nelson da gitmek istedi ama ben izin vermedim. Bir sonraki yıl, on sekizine girdiğinde, kakaonun toplanacağı saate kadar kalabilirdi isterse. Ama bu sene... Gözünden uyku akıyordu zaten, çok itiraz etmedi. Onu yatağına kadar götürdüm; küçücük bir çocukmuş gibi kendim soyup yatırdım, üstünü örttüm.

Ama Pedrito da bir kutlama istiyordu. Eh, o da duyguları onu ele geçirdiğinde etrafta ben varsam kendini tek bir şekilde ifade edebiliyor.

İçime girdi; fark ettiğimde birkaç hafta geçmişti. Yine de, âdetim ocak ayında kesildiği için ben Raúl Ernesto'nun ete olan seferine o umut dolu yeni yılın ilk gününde başladığını farz ediyorum.

* * *

Pedrito'ya iki aydır âdet görmediğimi söylediğimde bana "Belki menopoza erken giriyorsundur, olabilir mi?" diye sordu. Söylediğim gibi son hamileliğimin üzerinden on üç yıl geçmişti ve o zamandır tık yoktu. "Gel ben bir bakayım, bakarsın bir şeyler bulurum" deyip beni odamıza götürdü sonra. Nelson sırıttı. Artık *siesta*ların*** anlamını o da biliyordu.

Bir ay daha öyle geçti, yine âdet olmadım.

"Pedrito" dedim. "Hamileyim ben, eminim."

"Nasıl olur, *Mami*?****" diye takıldı bana. "Torun sahibi olacak yaşa geldik." Köşede oturmuş, bir yandan domino oynayıp bir yandan bizi dinleyen kızımızla oğlumuzu işaret etti.

---

* Özgür Küba! (ç.n.)

** Özgür. (ç.n.)

*** Akşamüstü uykusu. (ç.n.)

**** a. Annecik. b. Bebeğim (argo). (ç.n.)

Noris sandalyesinden fırladı. "*Ay*, Mami, gerçekten mi?" On beş yaşına yeni girmiş, oyuncak bebeklerinden nihayet sıkılmıştı. Kendi bebeklerini kucağına almasına iki üç ya da kim bilir, belki on yıl vardı. (Bugünlerde genç kadınlar beklemek istiyorlar, bakın Minerva'ya!) Ama Noris bana çekmişti işte, bir şeylerle meşgul olmak istiyordu; yaşı gereği de aklına ilk gelen çocuktu.

"Sen doğursana bir tane" diye takıldı Nelson, kardeşini dürtüp. Halbuki kız daha önce kırk kez söylemişti "Yapma, acıyor" diye. "Marcelino baba olmak istiyordur belki."

"Kes şunu!" diye sızlandı Noris.

Nelson onu taklit etti: "Kes şunu." Oğlum nasıl gidip bir kadınla olup sonra evde kardeşiyle uğraşabiliyordu, bazen almıyordu aklım.

Pedrito kaşlarını çattı. "O Marcelino senin yanına bir yaklaşsın bakalım, başına neler geliyor."

"Haydi isim düşünelim" diye atıldım saçma sapan bir kavga başlamasın diye.

Başımı öne eğip karnıma baktım, sanki Rab ismi pamuklu elbiseme yazacaktı. Ağzım O'nun ağzı oldu bir an; oğluma devrimci adı vermek benim aklıma gelecek bir şey değildi. "Ernesto" dedim. "Raúl Ernesto koyacağım adını."

Noris burun kıvırdı. "Ernesto mu?"

Ama Nelson'ın yüzü beni tedirgin edecek bir şekilde aydınlandı. "Kısaca Che deriz."

"Che!" dedi Noris, burnunu tutarak. "O ne biçim isim öyle?"

* * *

Dediğim gibi, o an ağzım O'nun ağzı olmuştu herhalde çünkü aslında o aralar ben korkmaya başlamıştım. Benim başıma değil de sevdiklerimin başına bir iş gelecek diye.

Kız kardeşlerime, Minerva'yla Mate'ye yani, bir şey olacak diye kendimi yiyip bitirirdim ama uzakta yaşıyorlardı artık; ben de güneşi parmağımla kapatıp aydınlık içinde olduğumun farkında değilmişim gibi yapıyordum. Pedrito için endişelenmiyordum. Biliyordum; hep bir eli toprakta, diğer eli de benim

üzerimde olacaktı. Ben dahil olmadıkça kendini çok tehlikeye atmazdı. Ama oğlum, ama benim ilk göz ağrım!

Tanrı biliyor ya, ben korumaya çalıştım onu. Nafile. Sürekli Tío Manolo'sunun, Tío Leandro'sunun peşine takılıyordu; mürekkep yalamış, üniversite mezunu enişteleri ona köylü babasından daha ilginç geliyordu tabii. Ne zaman fırsat bulsa ya "Tía Mate'yle küçük Jacqueline'i görmeye" başkente ya da "Tía Minerva, Minou ve küçük Manolito'yu görmeye" Monte Cristi'ye gidiyordu. Evet, yeni mahsul Miraballar geliyordu yavaş yavaş. Hamileliğime bir sebep de onu bulmuştum. Ne zaman kardeşlerimle aynı çatı altında biraz zaman geçirsek döngülerimiz saat gibi eşleniyordu.

Oğlumu tanıyordum. Yatak odasında kendini kanıtlamıştı zaten, oranın dışında da erkekliğini ispat etmek istiyordu şimdi. O dul kadın okul açmıştı orada resmen. Ona da kızmıyordum ama. Çocuk oğlumu alıp adam etmişti; bir annenin yapabileceği bir şey değildi bu.

Ben de Nelson'ın kadınlarla ya da asi enişteleriyle kendini kaybetmeden başkentte kalabilmesi için bir yol buldum. Yeni rahibimiz Padre de Jesús López'le konuştum, o da bana Nelson'ın başkentteki Santo Tomás de Aquino'ya kaydolması için Padre Fabré'yle konuşacağına söz verdi. Okul papaz okuluydu ama rahip olma zorunluluğu yoktu.

İlkin Nelson yeniyetme rahiplerle okumak istemedi ama derslerin başlamasına birkaç hafta kala, manyok ekiminin hızlandığı aralar, fikri değişiverdi. Sabahtan akşama kadar tarlada çalışacağına bir süre leziz mahsullerden uzak durmayı tercih etti herhalde.

Ayrıca hafta sonları ona kalacaktı, gidip María Teresa teyzesiyle Leandro enişteşinin yanında kalabilirdi.

Ayrıca o yeniyetme rahipler hiç de onun sandığı gibi hanım evladı değildi. Sanki İsa'nın etiyle kanından bahsediyorlarmış gibi *pudenda*dan,* *cunningulus*tan** konuşuyorlardı.

Ben nereden mi biliyorum? Nelson eve geldiği bir gün bana o kelimelerin anlamlarını sormuştu; litürjiyle ilgili bir şeyler

---

* Cinsel organlar (özellikle kadında). (ç.n.)

** Kadın cinsel organının ağızla uyarılması, oral seks. (ç.n.)

sanmış. Gençler bugünlerde Latincelerini geliştirmeye zahmet etmiyorlar hiç.

Sıradaki adım babasını ikna etmekti, ki en zor iş de oydu zaten. Pedrito, Nelson'ı başkentteki bir yatılı okula gönderebilmek için o kadar para dökmemizin gereksiz olduğunu düşünüyordu. "Burada benim yanımda *patrimonio*sunu* öğrensin işte, bundan iyi okul mu olur?"

Oğlumuzun babası gibi çiftçi olmak istemeyebileceğini söyleyecektim, kıyamadım. Son zamanlarda Nelson bana üniversiteye gitmek istediğinden bahsetmeye başlamıştı. "Bir yıllığına, Papi" dedim. "Eğitimini güzel bitirmiş olur çocuk."

Devam ettim. "Ayrıca şimdilerde onun için en güvenli yer papaz okulu." Doğruydu. Johnny Abbes ve onun SIM'i** genç erkekleri sokaklardan, tarlalardan, bürolardan topluyorlar; Hirodes'in Yahudiye'deki erkek bebeklere yaptığını yapıyorlardı adeta. Kilise, dünyevi meselelerden uzak durmayı seçtiği için tek sığınaktı.

Pedrito kollarını bağlayıp çıktı evden. Ağaçların arasında gezindiğini görebiliyordum. Nasıl ben kafamı toplamak için dizlerimin üzerine çöküyorsam o da düşünmek için kakao tarlasına giderdi. Geri geldiğinde koca ellerini büyük dedesinin yüzyıl önce yaptığı kapı çerçevesinin iki yanına dayayıp kafasını salladı. "İyi, gitsin." Sonra da omzunun üzerinden ondan önce büyük dedesinin, dedesinin, babasının ekip biçtiği tarlaları işaret etti. "Toprak onu burada tutamayacaksa ben hiç tutamam."

Böylece Nelson, iyi kalpli Padre de Jesús'un da yardımıyla geçen eylül Santo Tomás de Aquino'ya girdi. Emin ellerdeydi, öyle düşünüyordum.

Bir süreliğine o da benim gibiydi anlayacağınız; Tanrı'nın sevgisinde güvendeydi.

* * *

* a. Köken. b. Baba mirası. (ç.n.)

** (SIM: Servicio de Inteligencia Militar) Askeri İstihbarat Teşkilatı. (ç.n.)

İlk paniklediğim zamanı anlatayım. Paskalya zamanına yakın Nelson eğer söylendiği gibi kıyılarımıza Küba'dan akın olursa kurtarıcı grubuna katılacağından bahsetmeye başladı.

Onu karşıma oturtup kilise babalarımızın bize öğrettiklerini hatırlattım. Hayırlısını Tanrı bilir.

"Söz ver bana, belaya bulaşmayacaksın!" Önünde diz çökmüştüm. Oğlumu kaybetmenin düşüncesine dahi dayanamıyordum. "*Por Dios*"* diye yalvardım.

"*Ay*, Mamá, olmaz bir şey!" dedi bana yukarıdan bakarak. Utanmıştı. Yine de ağzının kenarıyla söz verdi.

Ben hep bir şey olacak diye endişeleniyordum ama. Akıl almak için Padre de Jesús'a gittim. Okuldan yeni çıkmıştı, bin bir yeni fikri vardı. Bana genç bir bakış açısı sunabilir, bu içinde bulunduğumuz durumu oğluma açıklamanın bir yolunu bilirdi elbet.

Uzattığı haçı öptüm. "Padre, kayboldum. Efendimiz böyle zor zamanlarında ne yapmamızı uygun görür, bilmiyorum." Olabildiğince yumuşattım sözlerimi. Rejime karşı konuşanları SIM'e ihbar eden rahipler olduğunu duymuştuk.

Her şeye rağmen ben, Minerva ve María Teresa gibi kiliseye sırtımı dönmemiştim. Virgencita bana göründüğünden beri fikrim değişmişti. Ruh hep bizimleydi; kiliseler sadece camdan evler, bu engebeli hayat yolunda durup dinlendiğimiz istasyonlardı. O'nun evi gök kadar geniş bir malikâneydi ama O'nun penceresine birkaç çakıl taşı atsanız yeterdi: *Aç kapıyı! Tanrı'm, bana yardım et!* O da sizi içeriye alırdı.

Padre de Jesús tekdüze bir sesle anlaşılmaz bir demeç verecek, sonra da başımı okşayıp beni eve yollayacak sandım. Ama öyle olmadı. Ruhunun çektiği eziyet gözlüklerini çıkarışından, camlarını sanki hiç temizlenmeyeceklermiş gibi büyük bir uğraşla silişinden belli oluyordu. "Patria, çocuğum" dedi, gülümsedim; Nelson'ımdan belki beş, belki altı yaş büyüktü. "Sabredeceğiz. Dua edeceğiz." Yüzüme baktı. "Ben de kayboldum, sana yol gösteremem."

Bazen kiliseye bir esinti dolar, adak mumların alevleri ürperir. Onlar gibi titriyordum. Rahibin açıksözlülüğü beni ve-

* Tanrı aşkına! (ç.n.)

rebileceği herhangi bir hükümden daha çok etkilemişti. O küçük, hamam gibi evde ikimiz de diz çöktük, Virgencita'ya dua ettik. O da "Mamá, Baba'mın evinde bulunmam gerekiyor" diyene kadar sarılmamış mıydı İsa'ya? Bırakmıştı elbet ama kalbi de kırılmıştı, çünkü Tanrı da olsa O, hâlâ onun oğluydu.

* * *

Yengeç gibi yan yan yürüdüm, cesaretimi öyle buldum. En iyi bildiğim şekilde, küçük şeylere yardım ederek yaklaştım ona.

Minerva, Manolo ve Leandro'nun büyük bir planları vardı, farkındaydım. María Teresa'dan pek emin değildim, o kendini bebeği Jacqueline'e kaptırmıştı.

Ama o diğer üçü... Bir şey konuşurlarken odaya ben girdiğimdeki gerginliklerinden, sessizliğe gömülmelerinden anlıyordum ben. Soru sormuyordum. Öğreneceklerimden korkuyordum herhalde.

Fakat sonra Minerva bana kucağında altı aylık Manolito'suyla gelip onu bana bırakmak istediğini söyledi. "Bana mı bırakacaksın?" Çocuklarımı kendi canımdan çok seven ben, kız kardeşimin oğlunu terk etmesi için hiçbir sebep düşünemiyordum. "Nereye gidiyorsun?" diye sordum, paniğe kapılmıştım.

Yine o gergin sessizliğe gömüldü, sonra da sanki gerekenden fazla bilgi vermek istemiyormuş gibi duraksaya duraksaya "Çok yolculuk yapacağım bu aralar. Her hafta toplantı için buraya geleceğim ama."

"Tamam da Minerva, bu senin çocuğun..." diye girdim lafa ama devam edemedim, yapmak zorunda olduğunu hissettiği bu fedakârlığın onun da canını yaktığını gözlerinde gördüm çünkü. "Vaftiz oğluma seve seve bakarım tabii!" Manolito gülümseyip kollarıma atıldı. Ah, kendi oğlumu beş ay erkenden almıştım sanki kucağıma. Minerva'ya bir oğlum daha olacağını o an söyledim.

Benim adıma çok sevindi. Hem de çok! Sonra meraklandı: "Sen kâhin misin de oğlan olacağını biliyorsun?"

Omuz silktim. Aklıma tek sebep geliyordu. "Oğlan olursa aklımda bir isim var."

"Ne koyacaksın adını?"

Sorduğu an fark ettim, konuyu aslında ona en azından ruhen onun yanında olduğumu hissettirmek için açmıştım. "Raúl Ernesto" dedim. Tepkisini görebilmek için gözümü yüzünden ayırmadım.

Bana uzunca bir süre baktı, sonra da açık açık "Beladan uzak durmak istediğini biliyorum ve bu isteğine saygı duyuyorum" dedi.

"Eğer bir an gelir de..." diyordum ki, beni durdurdu.

"Gelecek."

* * *

Minerva'yla Manolo her hafta Monte Cristi'den kalkıp Ojo de Agua'ya, yani adanın neredeyse bir ucundan diğerine gelmeye başladılar. Yolda durdurulduklarında geçerli bir mazeretleri oluyordu elbette: Conuco'da, Patria González'in evinde kalan küçük, hasta oğullarını ziyarete gidiyorlardı. Monte Cristi'nin havası çok sıcak, çok kuru oluyordu; orası çöl gibiydi. Doktorları da hava değişiminin minik oğullarına iyi geleceğini söylemişti.

Onlar buradayken Leandro da başkentten gelirdi. Bir de San Francisco'dan Niño diye kıvırcık saçlı bir adamla karısı Dulce. Burada Cuca ve Fafa'yla ve Marién diye bir tanesiyle buluşuyorlardı; gerçi bazen birbirlerine farklı, uydurma isimlerle hitap ediyorlardı aralarında.

Toplanacak bir yer arıyorlardı, ben de onlara bizim tarlayı söyledim. Kakaoyla *plátano** korusunun arasında boş bir alan vardı, Pedrito ırgatlar öğlen sıcağı bastığında otursun dinlensin ya da kestirsin diye oraya sazdan bir çatı yapıp altına birkaç bambu sandalye koymuş, hamaklar asmıştı. Minerva'yla grubu orada oturur, saatlerce konuşurlardı. Bir veya iki kez, yağmur yağdığında eve çağırmıştım hepsini ama teklifimi geri çevirmişlerdi. Kibarlıktan söylediğimin farkındaydılar. Ben de beni bulaştırmadıkları için memnundum halimden. Olur da SIM

* (Plantain) Daha çok nişasta, daha az şeker içeren ve bu yüzden pişirilerek tüketilen bir tür muz; pişirmelik muz. (ç.n.)

gelirse Pedrito'yla ben toplantılarla ilgili hiçbir şey bilmediğimize yemin edebilirdik.

Bir tek Nelson'ın okulda olmadığı zamanlar sorun oluyordu. Yanlarına koşuyordu hemen, enişteleriniin planladığı her neyse dahil olmak istiyordu. Onlar oğlumu uzak tutmaya çalışıyorlardı gerçi, o da muhtemelen bana olan saygılarından. Delikanlının da gururunu incitmeden, dostça yapıyorlardı bunu. Biraz daha buz veya *cigarrillo** istiyorlardı mesela ya da Nelson, *hombre*,** bir koşu şu arabayı Jimmy'ye götürüp radyatörde ne sorun varmış bir baktırsa olur muydu? Gece başkente döneceklerdi çünkü... Hatta bir keresinde zavallı oğlumu radyoya pil lazım diye ta Santiago'ya yollamışlardı.

O gün pilleri götürüp verdikten sonra Nelson'ı kenara çekip sormuştum: "Orada ne dönüyor?" Ben biliyordum da, onun ne kadar bildiğini öğrenmek istiyordum.

"Hiç, Mamá" demişti bana.

Sonra dayanamadı, daha fazla saklayamadı. Haziran gibi sırrını bana açtı: "Önümüzdeki ay olacak diyorlar." Yüzümdeki mutlu ifadeyi görünce "İstila, evet!" diye ekledi.

Ama o mutlu ifade neden oradaydı, biliyor musunuz? Söyleyeyim. Nelson'ım haziranın sonuna kadar başkentte, okulunda yani güvende olacaktı. Sonbaharda üniversiteye başlayabilmesi için zamanında mezun olması, mezun olabilmesi için de sıkı çalışması gerekiyordu. Biz de babasına bir komplo kurmuştuk, tatilin son gününü bekliyorduk.

* * *

Asıl ben yola gidiyordum. Dört gün Manolito'ya bakmasını rica ettiğimde Mamá inanamamıştı. Beş aylık olmuştum yahu, nereye gidiyordum!

Padre de Jesús ve Salcedo kilise grubuyla beraber gideceğimi, bu inzivanın inancımı tazeleyebilmem için önemli olduğunu açıklamıştım ona. Constanza'ya gidecektik. Dağ havası bebeğime iyi gelirdi. Hem yolların da iyi durumda olduğunu duy-

* Sigara. (ç.n.)

** Koçum, oğlum. (ç.n.)

muştum. Kimden duyduğumu (Minerva'dan duymuştum) ya da neden birinin bana böyle bir şey dediğini söylemedim elbette. Birlikler olur da gerillalar Kübalılardan esinlenip dağlara çıkarsa diye sıradağların oralarda devriye geziyorlardı.

"*Ay,* Virgencita, sen benim bu kızlarımı al, nasıl biliyorsan öyle yap" demişti Mamá sadece. Kızlarının acayip hallerini, inatlarını kabullenmişti artık. Manolito'ya da bakardı, tamam. Noris'e de bakardı hatta.

Kızım da benimle gelsin istemiştim aslında, fakat ne çare. Marcelino'nun kardeşi onu quinceañerasına çağırmıştı, o zamana kadar da yapılacak bir dolu şey vardı.

"İyi de ona daha iki hafta var *mi amor.*" O an söylememiştim ama, beraber elbisesinin nasıl olacağını düşünmüştük, kalıp çıkarmıştık hatta. Kısa topuklu, saten ayakkabılarını almıştık. Saçını nasıl yapacağı bile belliydi.

"*¡Ay, Mami!*" diye sızlanmıştı. "*Por favor.*"* Asıl eğlenceli olan partiye hazırlanmaktı işte, niye bir türlü anlamıyordum?

Benim o yaştaki halimden ne kadar farklıydı! Bir kere Mamá bizi geleneklere göre yetiştirmişti; biz quinceañeralarımızdan önce partilere, danslara gidemezdik. Bense kızıma daha modern bir anne olmaya çalışıyordum; benim kızım hapsolduğu kafesinde sorgulamadan itaat etmeyi öğrenmeyecekti. Yine de özgür kanatlarını dikkatine değmeyecek şeylere değil de Meryem Ana'mızın kutsal eteğine erişmek için çırpsa daha mutlu olurdum tabii.

Onun için dua edip duruyordum ama nasıl Pedrito'nun oğlunu serbest bırakması gerekiyorsa, benim de kızımı serbest bırakmam gerekiyordu. Virgencita onun Rab'i yüceltmesinin vakti olduğunu düşünmüyorsa kalkıp ben onu bir grup "yaşlı kadın" ve ağzı kokan rahiple beraber (Tanrı onu affetsin!) inzivaya çekilmeye ikna edemezdim.

Grubumuz otuz kadar "olgun" kadından oluşuyordu, Padre de Jesús öyle diyordu bize, ilahi. Birkaç ay önce başlamıştık toplanmaya. Müjde sırasında konuştuklarımızı tartışıyor, *bohío*lar ve *barrio*larda** İsa'nın görevini yapıyorduk. Adımız

---

* Lütfen. (ç.n.)

** (Yoksul) Mahalle. (ç.n.)

bile vardı artık: Hıristiyan Kültür Grubu. Cibao bölgesinin tamamına yayılmıştık. İçlerinde Padre de Jesús da olan dört rahip bize dinî rehberlik yapıyordu. Bu inziva, grubumuz için ilk olacaktı. Daniel Kardeş, Maryknolllerden dağdaki manastırlarını kullanmak için izin almıştı. Temamız Meryem'in hayatlarımızdaki anlamını keşifti. Padre de Jesús ya da Daniel Kardeş bu zor zamanlarda ne yapmamız gerektiği sorusuna belki şimdi bir cevap verebilir diye düşünüp duruyordum.

"Hah! *Senin* kilise hayatta sesini çıkarmaz" diye sataşıyordu bana Minerva. Din artık onun hiç bulaşmak istemediği, tamamen bana ait olan bir şeydi. "Ezilenlere yardım etmeye gelince dillerini yutar onlar."

Nasıl itiraz edecektim ki? Ben de tıpkı onlar gibi kendi canımı kurtarmaya bakıyordum. Santo Tomás'taki Padre Fabré'ye bir mektup yazmıştım.

> Sevgili Peder,
> Sizi Efendimiz'in selamıyla selamlıyorum. Sorumluluğunuzdaki öğrencilerden yanınızdaki dördüncü yılı olan Nelson González'in annesiyim. Sizin de son raporunuzda belirttiğiniz gibi evladım genelde başarılı bir çocuk ancak iş kendini kontrol etmeye gelince biraz zayıf olabiliyor. Sıkı çalıştığından ve beladan uzak durduğundan emin olmak istiyorum, bu yüzden lütfen oğlumu eve geleceği zamanlar haricinde okuldan dışarıya salmayın. Köyde büyüdü, şehre alışkın değil. Kendisine yararı dokunmayacak insanlardan uzak dursa daha iyi.
> Bu mektupta yazanların aramızda kalmasını temenni ediyorum.
> En derin saygılarımla,
>
> annesi Patria Mercedes

Ama başkentli küçük geveze teyzesi mektup yazdığımı gidip yeğenine yetiştirmiş. Nelson da bana kızdı, hiç adil değilmiş, erkek olmasına izin vermiyormuşum. Caymadım ama. Erkek olup toprağın altına gireceğine sonsuza dek benim küçük oğlum olarak kalsın; hayatta kalsın da.

María Teresa da epey alınmıştı o zaman. Bir cumartesi sabahı hafta sonu onlarla kalsın diye Nelson'ı almaya gitmiş, karşısında "Olmaz" diyen müdürü bulmuştu sonuçta.

Karşıma geçip "Bana güvenmiyor musun?" diye sormuştu. Şimdi yarı doğrularla sakinleştirmem gereken iki ruh vardı işte.

"Seninle alakası yok Mate" demiştim ona. Ama Nelson'dan Leandro, Manolo ve Minerva'nın ciddi bir planın içinde olduğunu duyduğumu söylememiştim.

"Telaşlanma, ben *senin* bebeğine de bakabilirim. Epey tecrübeliyim artık." Kucağındaki tatlı bebeği Jacqueline'in kafasına minik öpücükler konduruyordu bir yandan. "Zaten Nelson'ın bulaşabileceği hiçbir şey yok başkentte, inan bana. Jaragua bomboş. Olympia'da bir aydır aynı filmi gösteriyorlar. Artık kimse dışarıya çıkmıyor." Ve ekledi: "*Henüz* kutlayacak bir şey yok." Gözlerine baktım. "Sen de mi, Mate?"

Küçük kızına sıkıca sarıldı, bir anlığına öyle cesur göründü ki... Karşımdakinin Noris'in çok benzediği teyzesi, yufka yürekli küçük Mate'miz olduğuna inanamayacaktım. "Evet, ben de onlarlayım." Sonra yüzündeki o sert ifade kayboldu. İşte, yine minik kardeşim oluvermişti; *el cuco*dan, çorbasındaki şehriyelerden korkan bebek Mate. "Başıma bir iş gelecek olursa Jacqueline'e bakarsın, değil mi? Söz ver."

İki kardeşimin de bebeklerini ben büyütecektim herhalde! "Bakmaz olur muyum? O da benim canımdan, değil mi *amorcito*?"* Bebeği kollarıma alıp ona sıkı sıkı sarıldım. Jacqueline kafasını kaldırıp bana dünyayı annelerinin rahmindeki büyük, güvenli bir oyun odası sanan bebeklerin gözlerinde olan o hayretle baktı.

* * *

Bizim inziva Meryem ayı mayısta olacaktı, öyle planlamıştık. Ama istila dedikoduları artınca El Jefe olağanüstü hal ilan etti, mayıs ayı boyunca da kimse SIM'den özel izin almadan bir yere gidemedi. Minerva bile Monte Cristi'den çıkamadı. Manolito yaklaşık bir ay annesini görememişti. Bir gün beşiğinden uzanıp bana "Mamá, Mamá" dedi. Şu cehennem bittiğinde ondan ayrılmak zor olacaktı.

---

* Küçük aşkım, tatlım. (ç.n.)

Haziran ortasına doğru ortalık duruldu. İstila falan olacak gibi durmuyordu. Olağanüstü hali kaldırdılar, biz de inziva planlarımızı raftan indirdik.

Constanza'ya vardığımızda gözlerime inanamadım. Ben adanın en yeşil, en güzel vadisinde büyümüştüm ama yakınlardaki güzelliklere alışmak kolay oluyordu elbet; Constanza bambaşkaydı.

Hani bazı yapbozlar öyle güzeldir ki "Bir an önce bitsin de göreyim" deyip hızlı hızlı yapmaya çalışırsınız, onlar gibiydi. İçime sığdırmaya çalıştım, sığmadı. Melek tüylerinden bulutlara uzanan mor dağlar; dingin mavi gökte süzülen bir doğan; Tanrı'nın Mezmurlar'dan çıkıp gelmiş yemyeşil çayırları tarayan güneşten parmakları...

İnziva evi köyden biraz uzakta, çiçek bezeli yamaçların kenarından geçen bir patikanın sonundaydı. Biz yürürken *campesino*lar kulübelerinden çıkıp bizi izlediler. Güzel insanlardı; tenleri altın, gözleri çakırdı. Bizden önce bu yoldan geçenler onlara pek kibar davranmamıştı belki de, tetikteydiler. Selam verdik, Padre de Jesús inzivada olduğumuzu, dualarımıza katmamızı istedikleri bir şeyler varsa dinleyeceğini söyledi. Sessizce bizi izleyip başlarını salladılar: *Hayır.*

Her birimize içinde bir yatak, duvarında bir haç ve kapısındaki kurnanın içinde kutsal su olan dar birer oda verildi. Öyle neşeliydim ki o oda bana saray geldi. Toplantılarımız ve yemeklerimiz geniş, havadar bir odada oluyordu. Odanın bir de büyük bir penceresi vardı, Tanrı'nın Yarattığı beni Söz'ünden alıkoymasın diye büyüleyici manzaraya sırtımı verirdim. Günbatımında, gündoğumunda; öğlenleri ve geceleri şapelde toplanır, küçük rahibelerle tespih duası ederdik.

Kendimi dine verme arzusu beni yine buldu. Kabardım, sersemledim. Dolmuş, taşan bir çeşme gibiydim. Rab'e şükür rahmimde o çocuk vardı, yoksa seçtiğim hayatı unutacaktım.

* * *

İnzivamızın son gününde oldu olan.

Haziranın on dördü: o günü nasıl unutabilirim ki!

Hepimiz o büyük odada toplanmış, akşamüstü *cursillo*muzu* dinliyorduk. Daniel Kardeş, Meryem'in insan olduğu son andan, Göğe Kabulü'nden bahsediyordu. Kutsal Ana'mız vücuduyla, ruhuyla cennete alınmıştı. Bu konuda ne düşünüyorduk? Sırayla konuştuk, herkes bunun bir ölümlü için büyük bir onur olduğunda hemfikirdi. Sıra bana geldiğinde olması gerekenin bu olduğunu söyledim. Bizim ruhlarımız bile sonsuz yüceliğe erişebiliyorsa emek veren annemiz daha fazlasına layıktı. Hafifçe karnımı pışpışlayıp rahmimin yumuşak dokularının sarıp sarmaladığı küçük, belli belirsiz varlığı düşündüm. Oğlum, Raulito'm. Kollarımda özlemimi bastıracak Manolito da yoktu ya, büsbütün yanıp tutuşuyordum.

Derken O'nun Egemenliği o inziva evinin çatısına iniverdi. Patlama üstüne patlama göğü yırttı. Ev temellerine kadar sallandı. Camlar indi, içeriye korkunç bir bulut doldu. Daniel Kardeş, "Yere yatın hanımlar, katlanır sandalyelerinizi başınıza siper edin!" diye bağırıyordu. Elbette benim tek düşündüğüm doğmamış çocuğumdu. Sürüne sürüne Virgencita'nın heykelinin durduğu oyuğa gittim, kusuruma bakmamasını umarak onu ve üzerinde durduğu kaideyi devirdim. Dışarıdaki kıyamet, ikisi düştüğünde çıkan sesi bastırdı. Oyuğa yerleşip katlanır sandalyemi önüme koydum, girişi kapattım ve beni çocuğumun acısıyla sınamasın diye Tanrı'ya dua etmeye başladım.

Bombardıman kısa sürdü aslında ama saatlerdir bu karmaşanın içindeymişiz gibi geliyordu bana. İnlemeler duydum fakat sandalyemi biraz aşağıya indirdiğimde dumandan hiçbir şey göremedim. Gözlerim yanıyordu, korkudan altıma kaçırmıştım. Tanrı'm, diye yalvardım, Tanrı'm ne olur, bu kâseyi benden uzaklaştır. Hava nihayet açıldığında görebildim; her tarafta cam kırıkları, moloz parçaları vardı. Yığınla insan yerde yatıyordu. Duvarlardan biri yıkılmıştı, karo döşeme paramparçaydı. İleride, daha az önce o büyük pencerenin olduğu yerde şimdi açılmış koca bir delikten en yakınımızdaki dağın eteğinin alev alev yandığını gördüm.

---

* a. Hıristiyanların bir çeşit hac alıştırması da sayılabilecek, genellikle üç gün süren dinî gezileri. b. Ders, kısa kurs. (ç.n.)

En sonunda sessizliğe gömüldük ama ara ara uzaklardan silah sesleriyle ve üzerimizdeki tavanın sıvasının çıtırtılarıyla bölünen, ürkütücü bir sessizlikti bu. Padre de Jesús bizi bulabildiği en kuytu köşede topladı, hasar tespiti yaptık. Yaralılar, Tanrı'ya şükür, olduklarından kötü görünüyorlarmış; sadece etrafa saçılan cam parçalarından hafif kesikleri olanlar vardı. İç eteklerimizden parçalar yırtıp en kötü durumdakilerin yaralarını sardık. Sonra manevi olarak rahatlamak için Daniel Kardeş'in öncülüğünde tespih duası okuduk. Silah seslerinin yaklaştığını duyuyorduk. Duamıza devam ettik.

Bağrışmalar geldi, döndüm. Kamuflaj kıyafetleri içinde dört adam bizim olduğumuz tarafa doğru koşuyordu, sonra onlara bir tane daha eklendi. Hemen arkalarında gelirken gördüğümüz campesinolar ve bir düzineden fazla guardia, ellerinde palaları ve makineli tüfekleriyle peşlerinden geliyordu. Öndekiler manastıra ulaşmaya çalışıyor; kurşunlardan kaçacaklar diye kendilerini bir oraya bir buraya savuruyor, bir eğilip bir doğruluyorlardı.

Sundurmaya çıktılar. Bulunduğum yerden onları çok rahat görebiliyordum. Yüzleri kanlıydı, perişan haldeydiler. İçlerinden biri kötü yaralanmıştı, topallıyordu. Diğerinin başına bir mendil bağlamışlardı. Üçüncüsü yere yatsınlar diye kalan ikisine sesleniyordu; biri duydu, kendini yere attı.

Ama diğeri, duymamış olacak, bize doğru koşmaya devam etti. Yüzüne baktım. Noris'in yaşlarında bir oğlan çocuğuydu, belki o yüzden bağırdım öyle: "Yere yat oğlum! Yere yat!" Gözleri gözlerimi buldu ve kurşun sırtına girdi. Gözlerindeki ışık sönmeden hemen önce yüzünde o hayreti gördüm, o an anladım, ah, o da benim canımdandı!

* * *

Dağdan döndüğümde bambaşka bir kadın olmuştum. Yüzümün ifadesi değişmemişti belki ama artık sadece çocuğumu değil o ölü oğlanı da taşıyordum karnımda.

On üç yıl önce doğamayan bebeğim. Birkaç saat önce öldürülen oğlum.

Bütün yol ağladım. Kurşun delikleriyle dolu arabanın örümcek ağı tutmuş camından kardeşlerime, oğullarıma, kızlarıma baktım, etten kemikten aileme. Sonra Babamız'a bakmak için başımı kaldırdım ama O'nun Yüzü dağların üstünü kaplayan koyu dumandan görünmüyordu.

Ağlamayayım diye kendimi dua okuyarak meşgul etmeye çalıştım ama kavga çıkarmaya uğraşıyor gibiydim daha çok.

Yüce Tanrı'm, Sen öyle uygun görmüş olsan da ben oturup bebeklerimin teker teker ölmesine seyirci kalmayacağım.

* * *

Eve döndüğümde hepsi beni kapıda karşıladı: Minerva, María Teresa, Mamá, Dedé, Pedrito, Nelson. Noris hıçkıra hıçkıra ağlıyordu. Onda bir farklılık hissettim, sanki ruhu da bedeni gibi olgunlaşmış, o da *kendi* döngüsünü başlatmıştı. Arabadan indiğimde sanki ölüp dirilmiş birini görmüş gibi özlemle kollarını açıp koştu bana. Radyoda bombalamalarla ilgili söylenilenleri duyunca kavrulup gittim sanmışlar.

Hayır, Patria Mercedes buradaydı işte. Onlara her şeyi bir bir anlatacaktı, bir bir.

Ama konuşamadım. Şoktaydım belki, belki o ölü çocuğun yasını tutuyordum.

Ertesi gün gazetelerde çıktı. O dağlarda kırk dokuz adam ve oğlan çocuğu şehit düşmüştü. Dört kişi kurtulmuştu; bizim gördüğümüz o beşinden dördü. Hoş, kurtuldular da ne oldu sanki? Maruz kalacakları işkenceleri düşünmek dahi istemiyordum.

Altı gün sonra istila güçlerinin ikinci dalgasının bizim kuzeyimizdeki kumsala vurduğunu anladık. Eşekarısına benzeyen uçaklar gördük, alçaktan uçuyorlardı. Sonra da gazetede içinde doksan üç kişi olan bir geminin karaya yanaşamadan vurulduğunu; başka bir geminin içindeki altmış yedi zavallının ise karada ordu ve *campesino*lar tarafından avlandığını okuduk.

Sonra ölenleri saymayı bıraktım. Bir elim karnımın üstündeydi hep, hayatta olana odaklandım.

* * *

Doğuma bir aydan kısa bir süre varken Hıristiyan Kültür Grubu'muzun Salcedo'daki Ağustos toplantısına katıldım. Felakete dönen inzivamızdan o yana ilk toplantımızdı. Padre de Jesús ve Daniel Kardeş temmuz boyunca başkentte diğer rahiplerle görüşmüştü. Salcedo toplantısına sadece biz eski üyelerden birkaçını çağırmışlardı, sonradan bu birkaç kişiyi eskiden eteklerinde saklandıkları Ana Kilise'den bıkıp başlattıkları hareket için Kilise Militanı olarak seçtiklerini öğrendim.

Doğru seçim yapmışlardı. Yarım dünya halimle kendimi hiç olmadığım kadar hazır hissediyordum.

O odaya girdiğim an Efendimiz İsa'nın aramızda eskisinden farklı bir şekilde var olacağını anladım. San Zenón'ın torununun düğünü için güneşi açtırmasından ya da Santa Lucía'nın ineğin göz nezlesini geçirmesinden konuşmuyorduk artık. O odaya hamlelerini yapmadan önce ışıklarını bileyen intikam peşindeki meleklerin sessizliği hâkimdi.

Rahipler Papa'yla başpiskoposun adım atmasını beklememeye karar vermişlerdi. Zaman gelmişti, çünkü Efendimiz'in sabanı varsa ezilenleri özgürlüğe kavuşturacak kılıcı da vardı.

Karşımda konuşanın daha birkaç ay önce inancıyla korkusunu birbirinden ayıramayan Padre de Jesús olduğuna inanamıyordum!

Öte yandan şimdi o odada devrime avazı çıktığı kadar "Âmin!" diyen de, bir kelebeği bile incitmeyecek Patria Mercedes değil miydi?

Öç alıcı Rab'in ruhuyla vücut bulmuştuk, O'nun kuzuları değildik artık.Yeni adımız *Acción Clero-Cultural** olmuştu. Lütfen dikkat, "hareket" ilk kelime! Peki ACC'de bizim görevimiz neydi?

Hiç yahu, güçlü bir ulusal yeraltı örgütü kurmak sadece.

Kendi kurtarıcılarını avlayan, beyinleri yıkanmış *campesino*larımıza Tanrı'nın sözünü anlatacaktık. Sonuçta oradaki campesinolar onu beslememiş, onun için

* Kültürel Ruhban Hareketi. (ç.n.)

yalan söylememiş, ona katılmamış olsa Fidel de Küba'da galip gelemeyecekti.

Söz ise şuydu: Hepimiz Mesih'te kardeştik. Oğlanın birini palayla koşturup sonra cennete girmeyi beklemek olmazdı. O tetiği çektikten sonra sonsuzluğa bir iğne deliği bile açılmazdı.

Buna benzer şeyler.

Toplantı bittiğinde Padre de Jesús benimle beraber dışarıya çıktı. Karnıma mahcup bir bakış attı ama hemen kendini toparladı. Tanıdıklarımdan örgütümüze katılmak isteyen çıkar mıydı? Manolo'yla Minerva'nın arazimizde düzenlediği toplantılardan haberi vardı kuşkusuz.

Başımı salladım. Kardeşlerimle kocalarına Pedrito ve Nelson'ı da ekleyince altı tane çıkardı hem de. Bir ay içinde de yedi olurduk. Evet, oğlum doğar doğmaz çıkıp Ojo de Agua'daki, Conuco'daki, Salcedo'daki bütün *campesino*ları Efendimiz'in ordusuna katacaktım.

"Patria Mercedes, nasıl da değiştin!"

Ben de ona aynı hayretle başımı salladım, söylememe gerek yoktu; doğruydu. Gülüp cübbesiyle sildiği gözlüklerini taktı. O da, benim gibi, net görebiliyordu artık.

* * *

O sazdan gölgeliğin altında bir daha toplandıklarında yanlarına kucağımda bir haftalık hediyemle gittim.

"*Hola*, Patria" dedi erkekler. "Senin küçük adam pek yaman!"

Bakmak için kucağımdan aldıklarında oğlum ağlamaya başladı. Ah, daha baştan çığırtkanlığını belli etmişti o. "Ne koydunuz bu sulu göz oğlanın adını?"

"Raúl Ernesto" dedi Minerva şişine şişine.

İltifatlarını başımı sallayarak, gülümseyerek kabul ettim. Nelson ona döndüğümde başını çevirdi. Onu içeriye çağırmak için geldim sanmıştı herhalde. "Haydi içeri. Konuşacaklarımız var."

Ona diyorum zannetti ama ben bütün gruba bakıyordum. "Haydi."

Minerva "gerek yok" anlamında elini salladı. "İyiyiz biz burada."

"Haydi, içeriye gelin" dedim tekrar. "Bu sefer ciddiyim."

Birbirlerine baktılar; sesimden onların yanında olduğumu anlamış gibiydiler. İçeceklerini alıp peşime takıldılar. Sanki onları köle oldukları topraklardan çıkarıyordum.

* * *

Şimdi endişelenme sırası Pedrito'ya gelmişti. En savunmasız olduğu yerden darbe almaktan korkuyordu.

Padre de Jesús'un konutuna gidip onunla konuştuğum ay yeni bir yasa yürürlüğe girmişti. Artık eğer rejim düşmanlarına yataklık ederseniz, siz onların planladıklarına hiçbir şekilde dahil olmasanız bile tutuklanabiliyordunuz, *sahip olduğunuz her şeye* de devlet el koyuyordu.

Toprağı! Ondan önce babasının, dedesinin, büyük dedesinin ekip biçtiği topraklar. Kirişlerinde büyük dedesinin izlerini gördüğü, Nuh'un gemisi gibi olmuş evi.

On sekiz yıllık evliliğimiz boyunca bir kere bile öyle kavga etmemiştik. O gece o yatak odasında, daha önce bana hiç sesini yükseltmemiş o adam üç atasının öfkesini kustu: "Seni deli *mujer*,* onları getirip evimize sokuyorsun ha?! Oğulların baba miraslarını kaybetsin, bu mu senin istediğin?"

Sanki babasına cevap veriyormuş gibi bastı feryadı Raúl Ernesto. Kucağıma alıp meme verdim, neden sonra doyduğunda belki babasının hassas yanını uyandırır diye göğsümde pışpışladım onu. Belki babası ona da biraz ayırdığımı hatırlar diye.

Ama beni istemedi. Pedrito González beni o gün ilk kez reddetti. Yüreğimin çok körpe, çok hassas bir yerinde hissettim onun acısını.

Bebeğimi alıp tekrar karnıma koymak istediğim dönemimdeydim tam; olur ya hani, bebek doğar, kendini boş hissedersin. O zamanlar bir tek babanın yuvasına geri dönmesi avutur bedeni.

---

* Kadın. (ç.n.)

"Sen benim o dağda gördüklerimi görmüş olsaydın" diye çaresizce kendimi savunmaya geçtim, bir yandan ağlıyordum. O ölü oğlan çocuğu aklıma gelmişti yine. "*Ay*, Pedrito, nasıl kardeşlerimize sırt dönüp sonra kendimize Hıristiyan deriz..."

"Senin sorumluluğun *çocukların, ailen* ve *evin*!" Yüzü bir öfke perdesinin arkasındaydı sanki, sevdiğim adamı seçemiyordum. "İhtiyaçları var diye izin verdim, kaç aydır burayı kullanıyorlar. Bundan sonra gitsinler sizin Mirabal çiftliğinizde buluşsunlar madem!"

Doğru, bir diğer seçenekleri bizim aile çiftliğinde buluşmak olurdu. Ne var ki orada artık Dedé ve Jaimito yaşıyordu ve ben zaten Dedé'ye sormuştum. Jaimito'dan izin çıkmıyordu.

"Ama sen de onların haklı olduğunu düşünüyorsun Pedrito" diye hatırlattım ona. Sonra da bana bir şeyler oldu, ne bilmiyorum, karşımdaki adamın canını yakmak istedim. O küçük adamı kırıp içinden evlendiğim koca yürekli adamı çıkarmak istedim. Söyledim ona: İlk göz ağrısı baba mirasını falan istemiyordu. Nelson üniversiteye başvuru yapmıştı bile, sonbaharda gidecekti. Üstüne üstlük o da enişteleri gibi örgütteydi. "Kendi oğlunu kendi ellerinle SIM'e vereceksin!"

Pedrito koca elleriyle yüzünü silip başını öne eğdi, pes etmişti. "Tanrı yardımcısı olsun, Tanrı yardımcısı olsun" diye mırıldanmaya başladı kendi kendine. Söylediğime pişman oldum.

Daha sonra karanlıkta elleri tüm iştahlarıyla buldu beni. Bir şey demesine gerek yoktu, artık o da bizimleydi. Beni hiddetle alıp kendisinden önce büyük dedesinin, dedesinin ve babasının kadınlarıyla buluştukları yere götürüşünden anladım.

* * *

Böylece hareketin manastırı da bizim evimiz oldu.

Kapıları kilitledik, ön panjurları kapadık; ACC ve Manolo'yla Minerva'nın bir yıl kadar önce kurduğu grup burada birleşti. Yaklaşık kırk kişiydik. Bir merkez komite seçtik. Minerva'nın adını yazmak istediler ilkin ama o hakkını Manolo'ya verdi, başkanımız da Manolo oldu.

Noris'in misafir ağırlamaya başladığı şu salonda grubumuz kendine bir isim buldu. "Onun elini ben tutacağım", "Hayır, ben tutacağım" diye kavga eden küçük kızlar gibi nasıl da inatlaşmışlardı karar vermeye çalışırken! Bazıları önemli olan şeylere vurgu yapacak süslü bir isim koymaktan yanaydı, "Dominik Bütünlüğünün Devrimci Partisi" gibi. Ama Minerva laf kalabalığının içinden en can alıcı noktayı bulup çıkardı: Dağlarda ölen erkeklerimizi hatırlatacak bir isim seçmeyi önerdi.

Ve Patria Mercedes (kod adı Mariposa #3) sakin, sessiz hayatında ikinci kez devrime avazı çıktığı kadar "Âmin!" dedi.

İşte şu El Jefe'nin portresiyle beraber birkaç resmin daha asılı olduğu duvarların arasında kuruldu Haziranın On Dördü Hareketi. Misyonumuz dışarıdan kurtarıcı beklemektense içeriden bir devrim yapmaktı.

Şu üzerinde hâlâ kahvaltıdan kalma yumurta lekeleri olan formika masada yapılıyordu bombalar. Nipples diyorlardı adına. Oya işinde usta María Teresa'nın cımbızlarla, küçük makaslarla incecik telleri birbirine nasıl bağladığını gördüğümde küçük dilimi yutacaktım.

Nelson'ım küçüklüğünde dedesinin ona yaptığı tahta silahlarla oynarken oturduğu şu bambu koltukta şimdi Padre de Jesús'la birkaç hafta sonra önceden belirlenen bir noktaya getirilecek 7,65 mm Browning teslimatı için mühimmat sayımı yapıyordu. Şahin dediğimiz Ilander sürgünlerle beraber havadan bir cephane yardımı ayarlamıştı.

Üç bebeğimi de beslediğim şuradaki sallanan sandalyede bir gün kardeşim Minerva'yı bir M1 karabinasının nişangâhından dışarıya bakarken buldum. Bir ay önce olsa alelade bir tüfek sanırdım elindekini. Nereyi hedef aldığını görmek için uzandım, verdiğim tepkiyle yerinden sıçradı: "Mimoza olmaz, mimoza olmaz!"

Noris'i Conuco'ya, anneannesinin yanına göndermiştim. Odasında tadilat yapılıyor diye biliyordu. Bir bakıma doğruydu aslında, kutuları onun odasına yığıyorduk çünkü. Üç 9,65 mm toplu Smith & Wesson, altı 7,62 mm M1 karabina, dört M-3 makineli tüfek, *guardia*nın birinden çalınmış bir hafif makine-

li Thompson ve diğer muhtelif şarjörlü ve toplu tabancalardan oluşan teçhizatımız kızımın tığ işi pembe kanişlerinin, küçük parfüm şişelerinin, *quinceañera* fotoğraflarının arasında duruyordu.

Bilmem mi, listesini Mate'yle beraber rahibelerin bize İncil pasajlarını yazalım diye öğrettiği güzel el yazısıyla çıkarmıştık.

Pedrito doldurup kapattığımız kutuları oğlu ve diğer erkeklerden birkaçıyla o kaç yıllık bereketli tarlalara gömdü. Kakao ağaçlarının yanına ekti korkunç yükümüzü. Ama aldığı riskler artık onu rahatsız etmiyordu. "Çiftçilikle aynı şey" demişti bana sonradan. Hem böyle çiftçiliğe Nelson da razıydı. Bu yıkım tohumları yakında, çok yakında bize özgürlüğümüzü verecekti.

Noris'in bir keresinde ağabeyiyle boğuşurken ağzını çarpıp dişini düşürdüğü şu sehpada çizildi saldırının planları. Ocağın 21'inde, *Día de la Altagracia*'da,* farklı gruplar buraya gelip silahlarını ve son dakika yönergelerini alacaklardı.

Ben de işte şu koridoru eskittim 1959'un o son günlerinde; çocuklarımın odalarına girip çıktım, salondan geçtim, arkadaki *galería*ya, oradan bahçeye yürüdüm. Evimi SIM'in hedefi haline getirerek iyi yapıp yapmadığımı düşündüm durdum. Dağdaki manastır geldi gözümün önüne hep, avanağın birinin kuma kurduğu bir evmiş gibi çöken çatısı, yıkılan duvarlarını aklımdan çıkaramadım. Gözlerimi kapattığımda kendi evimi yüzlerce kez yıkabiliyordum, öyle korkuyordum.

Yürürken dualarımla tekrar kuruyordum sonra; kapıyı kaldırıp gıcırdayan menteşelerine takıyor, döşemeleri çiviliyor, kapıların üstlerindeki süslü çerçeveleri yerlerine yerleştiriyordum. "Tanrı'm bize yardım et" deyip duruyordum, "Yardım et Tanrı'm." Raulito sürekli kucağımdaydı neredeyse, sürekli korkunç bir şeyler çığırıyordu, bense hem onu hem kendimi sakinleştirmek için evi arşınlıyordum.

* "Latif Ana'mızın Günü": Dominik Cumhuriyeti'nin koruyucu azizi olarak görülen ve Higüey'deki Basílica Catedral Nuestra Señora de la Altagracia'da sergilenen Nuestra Señora de la Altagracia isimli tablonun anıldığı gün. (ç.n.)

III
1960

Dokuzuncu Bölüm

Dedé

1994 ve 1960

Dedé kendine geldiğinde bahçenin sessizliğinin derinleştiğini fark ediyor. Koyu renk çiçekler açıyor; kokuları akşamın karanlığında, serinliğinde daha yoğun hissediliyor. Röportajcı kadının gölge düşmüş yüzünü seçmek zorlaşıyor artık.

"*Gecenin gölgeleri düşer, gezgin evine döner, campesino tarlasına veda eder*" diyor Dedé.

Kadın sanki kendisine kapı gösterilmiş gibi alelacele sandalyesinden kalkıyor. "Saatin farkına varmamışım."

"Yok, yok, *indirecta** değildi o." Gülüp kadına oturmasını işaret ediyor. "Birkaç dakikamız daha var." Röportajcı, asıl röportajın bittiğini anlamış gibi sandalyesinin ucuna tünüyor.

"Günün bu saatlerinde hep o şiir gelir aklıma" diye açıklıyor Dedé. "O son aylarda, Mate ve Patria'yla Mamá'da kaldıkları günlerde Minerva bu şiiri söyler dururdu. Kocalar hapisteydi." Kadın şaşırınca ekliyor: "Jaimito hariç tabii."

---

* İma. (ç.n.)

"Şanslıymış."

"Şans falan değildi" diyor Dedé hemen. "Doğrudan dahil olmadığı için onu almadılar."

"Peki siz?"

Dedé başını iki yana sallıyor. "O zamanlar biz kadınlar kocamız ne yapıyorsa onu yapardık."

Ne saçma bir bahane. Minerva hiç de öyle değildi mesela. "Ya da şöyle diyelim" diye devam ediyor. "*Ben* kocam ne yapıyorsa onu yaptım. *Ben* dahil olmadım."

"Anlayabiliyorum ama sizi" diyor kadın, Dedé'yi şüphelerinden korumak istercesine. "Birleşik Devletler'de de oluyor böyle. Demek istediğim, çoğu kadın eğer kocaları Teksas'ta iş bulursa, tamam, Teksas'ta yaşarız o zaman, diyor."

"Ben hiç *Tejas*'a gitmedim" diyor Dedé dalgın dalgın. Sonra da kendini affettirmeye çalışırmış gibi ekliyor: "Ben sonra dahil oldum."

"O ne zamandı?" diye soruyor kadın.

"Artık her şey için çok geç olduğunda."

* * *

Kadın defteriyle kalemini kaldırıyor. Çantasında bir süre anahtarlarını aradıktan sonra aklına geliyor, yerini hatırlasın diye arabanın küllüğüne koymuştu! Sürekli bir şeyleri kaybediyor böyle. Sanki övünüyormuş gibi söylüyor bunu. Karmakarışık İspanyolcasıyla son zamanlarda yaptıklarından birkaç örnek veriyor.

Dedé bu karanlıkta bu kadının anayolu bulabileceğinden pek emin değil. Çiroz gibi kadın, bir de saçları yüzüne yüzüne uçuşuyor. Niye saç spreyi kullanmıyor artık kimse? Yeğeni Minou'nun saçları da aynı böyle. Uzaydaki bilmem ne tabakası derken kendileri uzaylıya dönüyorlar.

"Ben sizi *anacahuita*nın oradaki sapağa çıkarayım" diyor kadına.

"Araba kullanıyor musunuz?"

Hep şaşırıyorlar. Bir tek burayı "azgelişmiş" bir ülke sayıp Dedé'nin başında *mantilla*sıyla* at arabalarına bindiğini sanan

* İspanyol kadınlarına özgü bir tür baş örtüsü. (ç.n.)

Amerikalı kadınlar da değil hem; kendi yeğenleri, hatta oğulları bile küçük Subaru'suna takılıyor. Mamá Dedé'leri modern bir kadın olmuş, öyle mi? *¡Epa!** Ama başka birçok yönden değişmedim, aynı kaldım, diye düşünüyor kendi kendine. Mesela geçen sene kazandığı İspanya tatilinde Kanadalı hoş bir adam onunla tanışmaya çalışmıştı da, Dedé boşanalı on yıl olmasına rağmen pas geçmişti.

"Sorun değil, ben çıkarım" diyor kadın kendinden emin bir şekilde. Gökyüzüne bakıyor. "Vay be, güneş kalmamış."

* * *

Gece oldu. Yoldan bir araba sesi geliyor, biri evine yetişmeye çalışıyor. Röportajcı kadın Dedé'yle vedalaşıyor, sonra beraber karanlık bahçeden dışarıya, kiralık Datsun'u park ettiği yere çıkıyorlar.

Bir araba evin sokağına sapıyor, farları Dedé'yle kadının gözlerini alıyor. Oldukları yerde tavşan gibi kalıyorlar.

"Bu kim şimdi?" diye soruyor Dedé kendi kendine.

"Benden sonraki *compromiso*nuzdur,** hı?" diye cevaplıyor onu röportajcı kadın.

Dedé yalanını hatırlıyor. "Aa, tabii, evet." Dikkatle karanlıktaki arabaya bakıyor. "*¡Buenas!*"*** diye sesleniyor.

Minou cevap veriyor: "Benim, Mamá Dedé." Arabanın kapısını sertçe kapatıyor, Dedé yine irkiliyor. Ayak sesleri onlara yaklaşıyor.

"Ne arıyorsun burada sen? Bin kere söyledim sana!" Yeğenini azarlıyor. Yalanı umurunda değil artık. Yeğenlerinin hava kardıktan sonra araba kullanmasının Dedé'nin hoşuna gitmediğini biliyor Minou, hepsi biliyor. Anneleri, o ıssız dağ yolundan dönmek için sabahı beklemiş olsalardı belki şimdi burada kendi kızlarına geceleyin araba kullanmanın tehlikelerini kendileri anlatıyor olacaklardı.

---

* Haydi be! (ç.n.)

** Söz. (ç.n.)

*** Merhaba! (İyi akşamlar anlamına gelen Buenas tardes, kısaltılarak selamlama sözü olarak da kullanılır.) (ç.n.)

"*Ya, ya*,* Mamá Dedé." Minou eğilip teyzesini öpüyor. Hem annesine hem babasına çekmiş olduğu için Dedé'den bir kafa uzun. "Bir saat önce geldiğim isabet olmuş o zaman." Bir anlığına susuyor, susunca Dedé, Minou'nun neyi söylemeye çekindiğini anlıyor zaten: Oradan da bir azar gelecek. "Fela'daydım."

"Kızlardan haber var mıymış?" diye soruyor Dedé iğneli iğneli. Yanında röportajcı kadının hazır beklediğini hissediyor.

"Önce bir otursak olmaz mı?" diyor Minou. Sesinde bir tavır var ama Dedé ne olduğunu çözemiyor. Daha arabasından iner inmez azara başladı, yeğenini geldiğine geleceğine pişman etti. "Tamam, tamam, haklısın. İhtiyar teyzeni affet. Gel birer *limonada*** içelim."

Röportajcı kadın, "Ben de şimdi çıkıyordum zaten" diye varlığını hatırlatıyor Dedé'ye. Minou'ya dönüp ekliyor: "Umarım sizinle de bir gün görüşürüz."

"Tanışamadık bile." Minou gülümsüyor.

Dedé dikkatsizliği için özür dileyip kadınla yeğenini tanıştırıyor. Of, ne şükranlar, ne minnetler... Röportajcı kadın Haziranın On Dördü örgütünün kahramanının hem kardeşi hem de kızıyla tanışma şansına eriştiği için havalara uçuyor. Dedé ezilip büzülüyor. Kadın kısa kesse iyi olacak. Teyzeleri katlanıyor da, çocuklar bu aşırı coşkunluğu pek sevmez.

Ama Minou kıkır kıkır gülüyor. "Yine gelin" diye davette bulunuyor kadına, Dedé de mecburen onun nezaketine uyup "Evet" diyor. "Yolu da biliyorsunuz artık nasılsa."

* * *

"Fela'yı görmeye gittim" diye lafa giriyor Minou taze limonatasını alıp oturduktan sonra.

Yeğeni yutkunuyor. Bir garip. Ne olmuş olabilir ki, diye düşünüyor kendi kendine. Usulca bir daha soruyor: "Söyle bakayım, bugün kızlar ne dedi?"

* He, he. (ç.n.)

** Limonata. (ç.n.)

"Yok, o kadar" diyor Minou. Sesi hâlâ biraz tuhaf. "Gelmediler bugün. Fela huzura erdiler herhalde diyor. Bir tuhaf oldum. Mutlu olmadım da üzüldüm sanki."

İncecik, belli belirsiz de olsa, annesiyle arasındaki son bağ bu. Tavrı ondandı demek ki, diye düşünüyor Dedé. Sonra birdenbire aklına geliyor, Fela'nın bu akşamüstü neden hiçbir şey duyamadığını biliyor aslında. "Endişelenme" diyor yeğeninin elini okşayıp. "Hâlâ bizimleler."

Minou kaşlarını çatıyor. "Dalga mı geçiyorsun yine?"

Dedé başını iki yana sallıyor. "Yemin ederim buradalardı. Bütün akşamüstü hem de."

Minou bir yerlerden bir alay yakalar mı diye teyzesine dikkatle bakıyor. En sonunda "Peki" diyor. "O zaman Fela'ya sorduğum gibi sana da soru sorayım mı?"

Dedé tedirgin tedirgin gülüyor. "Sor bakalım."

Minou ilkin çekiniyor ama sonra Dedé'nin aslında herkesin söylemek istediğini ama kibarlıktan söyleyemediğini düşündüğü şeyi pat diye ortaya atıveriyor. Dedé bile bu soruyu kendisine soramıyor. "Hep merak etmişimdir, yani, dördünüz o kadar yakındınız... Sen niye onlara katılmadın?"

* * *

O güneşli akşamüstünü çok net hatırlıyor elbette. Yeni yılın ilk günleriydi daha. Patria, Mate ve Minerva onu ziyarete gelmişti.

Bahçesinde yeni bir tarh hazırlamakla meşguldü. Ev nadiren o gün olduğu kadar sessiz, sakin olurdu; tadını çıkarıyordu. Evde çalışan kızın bugün izin günüydü ve Jaimito her pazar yaptığı gibi San Francisco'daki büyük *galleraya** gitmişti. Bu sefer oğlanları da almıştı. Geç gelirler diye tahmin ediyordu Dedé. Kız kardeşleri de Jaimito'nun pikabının Mamá'nın cadde üzerindeki evinin önünden Dedé'siz geçtiğini görünce çat kapı ziyarete gidelim diye düşünmüşlerdi herhalde.

Dedé evin önüne bir arabanın yanaştığını duyunca kakao korusuna mı kaçsa acaba diye düşünmüştü bir anlığına. Son

* Horoz dövüşü yapılan kümes. (ç.n.)

zamanlarda hepten ıssızlaşmıştı. Jaimito'nun birkaç gece önce söylediğine göre annesi, gelininin eski neşesinin kalmadığını fark etmişti. Artık yeni bulduğu bir hibiskus filizi ya da kendi başına yaptığı bir tepsi *pastelito*yla* Doña Leila'ya uğramıyordu hiç. Sonrisa Hanım'ın gülücükleri birer birer kayboluyordu galiba... Dedé uzun uzun baktı kocasına, sanki bakışları karşısındaki ukala, eski kafalı maçonun içinden bir zamanlar hayallerini süslemiş o genci tutup çıkaracaktı. "Annen öyle mi dedi?"

*Galería*da terlikleriyle oturmuş, serin gecenin keyfini çıkarırken açmıştı bu konuyu Jaimito. Bardağındaki romun son yudumunu da içip "Annem öyle dedi" diye cevap verdi. "Bir bardak daha getiriversene Mami." Dedé uzattığı bardağı aldı, sonra da evin arka tarafındaki buzdolabının yanında koyverdi kendini. Ne çok isterdi halbuki, "*Ben* fark ettim" desin. Öyle olsa her şey yoluna girerdi, yolunda olmayan her neydiyse artık. Kendisi de bilmiyordu.

İşte bu yüzden o akşamüstü gelenin kardeşleri olduğunu gördüğünde Dedé'nin içini bir sıkıntı kaplamıştı. Sanki ellerinde bütün hayatını dengede tutan düğümü kesmeye hazır makaslarıyla üç Mire yaklaşıyor gibi gelmişti ona.

* * *

Neden geldiklerini biliyordu zaten.

Patria sonbaharda tuhaf bir ricada bulunmuştu.

Evlerinin arkasındaki kakao tarlalarından birine birkaç kutu gömse olur muydu?

Ne şaşırmıştı ama. "Aa, Patria! Kimin başının altından çıktı bu?"

Patria ne dediğini anlayamamış gibi bakmıştı ona. "Hepimiz işin içindeyiz, kastettiğin eğer oysa. Ama sana sormak benim fikrimdi."

"Anladım" demişti Dedé. Her şeyin arkasında Minerva'nın olduğunu anlamıştı yani. Minerva'nın kışkırtmasıydı hepsi. Dedé'yle anlaşamadıkları için kendisi gelemiyordu tabii, Patria'yı yolluyordu. Yıllardır, Lío'dan beri galiba, açık açık kavga etme-

* Küba mutfağına ait bir tür küçük, tatlı veya tuzlu dolgulu hamur işi. (ç.n.)

mişlerdi hiç ama şu sıralar yine ara sıra birbirlerine laf çarpıyorlardı.

Ne diyecekti ki Dedé? Önce Jaimito'yla konuşması lazımdı elbette. Bozulduğunu belli eden bir bakış attı Patria, işte o an savunmaya geçti. "Ne yapayım? Jaimito'ya sormadan, kendi başıma iş mi yapayım? Toprağı ekip biçen o, buradan sorumlu adam o. Soracağım tabii."

"Kendin karar verip sonra ona söylesen olmuyor mu?"

Dedé sanki kardeşi onunla dalga geçiyormuş gibi baktı bir süre.

"Ben öyle yaptım mesela" diye devam etti Patria. "Kendim katıldım, sonra Pedrito'yu da katılmaya ikna ettim."

"Eh, benimki öyle bir evlilik değil demek ki." dedi Dedé, sesindeki dargınlığı bir gülümsemeyle gizlemeye çalışarak.

Patria, hep Dedé'nin gülümsemelerine galip gelen tatlı yüz ifadesini takınmıştı şimdi. "Nasıl bir evlilik seninki?

"Son zamanlarda sen, sen değil gibisin." Uzanıp Dedé'nin elini tuttu. "O yüzden söylüyorum. Çok şey oldun artık, ne bileyim, içine kapanıksın. Kötü bir şey mi oldu?"

Dedé'nin ne daha az ne daha çok, *yalnızca* sevdiği kadar sevilmeyi dileyen terk edilmiş parçasını uyandıran, Patria'nın sorusundan çok sesinin tınısı oldu.

O uyanınca da kendini tutamadı. Sonrisa Hanım, Patria'ya o cesur gülümsemelerinden birini göstermeye çalışırken gözyaşlarına boğuldu.

* * *

Patria'nın ziyaretinden sonra Jaimito'yla *konuşmuştu* da. Beklediği gibi, cevap sert bir "hayır"dı. Yalnız, o tepkisini beklediği pek söylenemezdi. Jaimito'nun gözü dönmüştü, Dedé'nin böyle bir şeyi kendisine sormayı düşünebilmiş olmasına bile inanamıyordu.

Mirabal kız kardeşler erkeklerinin ipleri ellerinde olsun istiyorlardı hep, sorun da oydu ya. Ama olmazdı, onun evinde onun borusu öterdi.

"Yemin et, onlardan uzak duracaksın!"

Kızdığı zaman Dedé'ye sesini yükseltirdi yükseltmesine fakat o gece kadını bileklerinden yakalayıp yatağa fırlatmıştı; sonradan dediğine göre kendine gelmesi için. "Yemin et!"

Şimdi düşününce, Minou'nun sorduğu gibi soruyor o da kendine: Neden? Neden kardeşlerine katılmadı? Otuz dört yaşındaydı daha. Yeni bir hayata başlayabilirdi. Hayır, diyor hatırlayınca. Yeniden başlamış olmazdı, onlarla beraber o da o dağ yolunda ölmüş olurdu.

Yine de, o gece, kulaklarının hâlâ Jaimito'nun sesiyle çınladığı o gece Dedé hayatını tehlikeye atmaya hazırdı aslında. Kaybetmeyi göze alamadığı şey evliliğiydi. Uysal ortanca çocuk olmaya alışkındı o; ona söz geçirmek kolaydı. Altonun yanında alto, sopranonun yanında soprano söylerdi. Sonrisa Hanım: neşeli, itaatkâr. Hayatı zorba bir adamın ellerinde tutsaktı, bu yüzden kardeşlerinin sunduğu karmaşa onu ürküttü.

Dedé, Patria'ya bir not gönderdi: *Kusura bakma, Jaimito olmaz diyor.*

Sonra da haftalarca kardeşlerinden kaçtı.

* * *

Şimdi üçü birden buradaydı işte, heyet halinde onu kurtarmaya gelmişlerdi.

Dedé kardeşlerini karşılamak için doğrulduğunda kalbi göğsünden çıkacakmış gibi atıyordu. "Sizi görmek ne güzel!" Cephaneliğinden bir gülümseme alıp yüzüne yerleştirdi Sonrisa Hanım. Bahçeyi gezdirdi onlara, oyalanmış olmak için yeni ektiği bitkileri gösterdi. Sanki misafirliğe gelmişler gibi. Sanki yasemin çalıları ne âlemde diye bir uğramışlar gibi.

Avluda oturup havadan sudan konuşmaya başladılar. Çocukların hepsi grip olmuştu. Küçük Jacqueline önümüzdeki ay bir yaşına giriyordu. Raulito, Patria'yı uyutmuyordu geceleri. Şu çocuğun uykusu bir türlü düzene girmemişti. Yazılarını okuduğu bir *gringo** doktor, bebekte kolik görülüyorsa suçlunun anne ve baba olduğunu söylüyordu. Raulito'cuk evdeki gerginliği çekiyordu belli ki. Gerginlik demişken...

* Amerikalı (adam). (ç.n.)

Minou, Trujillo için kötü bir söz kullanmıştı. Hiç sorma. Annesiyle babasından duymuş herhalde. Daha dikkatli olmaları lazımdı. Prieto gibi bir casus bahçıvan falan daha varsa evde neler olurdu kim bilir.

Kim bilir? Tuhaf bir sessizlik çöktü birden. Dedé kendini hazırladı. Minerva'nın atılıp bir coşkuyla aile çiftliğini mühimmat deposu olarak kullanmaları gerektiğini anlatmaya başlamasını bekliyordu. Ama lafa giren hâlâ saçlarını iki örgü yapan, küçük kızıyla takım giyinip gezen Mate oldu.

Büyük bir şeyler, yani gerçekten büyük bir şeyler olacaktı, öyle dedi, o yüzden gelmişlerdi buraya. Kocaman açtığı gözleri bir çocuğunki gibi hayret doluydu.

Minerva işaretparmağıyla boğazını keser gibi yapıp dilini sarkıttı. Patria'yla Mate gergin gergin kıkırdadılar.

Dedé inanamıyordu. İyice delirmişlerdi herhalde! "Bu dediğiniz çok ciddi bir şey" dedi onlara ama bu ciddi şeyle hiç alakası olmayan bir öfke kalp atışlarını hızlandırıyordu.

"Ciddi tabii" dedi Minerva gülerek. "Keçi ölecek."

"Hem de üç haftaya kadar!" Mate heyecandan nefes nefese kalmıştı.

"Virgencita bayramında!" Patria istavroz çıkarıp göğe baktı. "*Ay*, Virgencita, koru bizi."

Dedé parmağını onlara doğrulttu. "Siz mi yapacaksınız?"

"Tanrı'm, hayır" diye cevapladı Mate. Yüzünün aldığı şekilden bunun düşüncesini bile korkunç bulduğu anlaşılıyordu. "Adaleti Hareket Grubu yerine getiriyor. Sonra farklı hücreler kendi bölgelerini özgürlüklerine kavuşturacak. Bizim bölgemiz Salcedo Fortaleza."

Dedé küçük kardeşine eskiden örümceklerden, solucanlardan, çorbasındaki şehriyelerden korktuğunu hatırlatacaktı, sustu. "Biz de bir hücreyiz yani. Normalde her hücrede üç kişi oluyor ama biz bizimkini dört kişi de yapabiliriz." Mate umut dolu gözlerle bakıyordu şimdi ablasına.

Sanki voleybol takımına çağırıyorlardı!

"Biraz ani oldu, biliyorum" dedi Patria. "Ama bu o kutu işine benzemiyor, Dedé. Bu kesin bir şey gibi duruyor."

Minerva onu düzeltti: "Bu kesin bir şey."

Dedé'nin ilk anki kararından çekiniyormuş gibi "Hemen cevap verme" diye ekledi Patria. "Düşün, bir uyu, uyan. Önümüzdeki pazar benim evde toplantımız var."

"*Ay*, eski günler gibi dördümüz bir arada olacağız!" deyip el çırptı Mate.

Dedé'nin aklı ilkin kardeşlerinin coşkusuna kapılıp kayar gibi oldu, sonra ayağı yine aynı taşa takıldı: "Jaimito ne olacak?"

Bir tuhaf sessizlik daha oldu. Kardeşleri birbirine baktı. En sonunda Minerva, Jaimito'ya karşı kullandığı o soğuk sesiyle, "Kuzenimiz de davetli tabii ki" diye cevap verdi. "Ama ona sormaya değer mi, değmez mi sen bilirsin."

"O ne demek şimdi?" diye çattı Dedé.

"Jaimito'nun siyasi görüşünün ne olduğunu bilemiyorum demek."

Dedé'nin gururu incinmişti. Sorunları da olsa Jaimito onun kocasıydı, çocuklarının babasıydı. "Ne ima ediyorsun bilmiyorum ama Jaimito Trujillista falan değil. Papá ne kadar Trujillista'ydıysa o da o kadar Trujillista."

"Papá da kendince *öyleydi* zaten." dedi Minerva.

Bu sefer üçü birden şaşkınlıkla Minerva'ya döndü. "Papá kahramandı, kahraman!" Dedé burnundan soluyordu. "Hapiste başına gelenler öldürdü onu. En iyi sen bilirsin gerçi. Seni beladan uzak tutmaya çalışıyordu!"

Minerva başıyla onayladı. "Doğru. Hep derdi: Arıları kızdırmayın, aman arıları kızdırmayın. Onun gibi, Jaimito gibi korkak *fulanito*lar* yüzünden bu iblis bunca senedir iktidarda."

"Papá hakkında nasıl böyle konuşursun?" Dedé'nin sesi yükseliyordu. "Siz niye bir şey demiyorsunuz?" Kardeşlerinin onu desteklemesini bekliyordu.

Mate ağlamaya başlamıştı.

"Biz buraya bunun için gelmedik" dedi Patria. Gözleri ayağa kalmış, korkuluğun orada bahçeyi inceleyen Minerva'nın üzerindeydi.

Dedé kardeşi orada da bir kusur bulur endişesiyle bahçesine bir göz gezdirdi. Yok ama, kratonlar her zamankinden daha gürdü, tutmayacağını düşündüğü begonvillerin dalları pembe

* Küçük adam. (ç.n.)

çiçeklerinden yerlere kadar eğilmişti. Tarhlar temizdi, hiç yabani ot yoktu. Her şey yerli yerindeydi. Sadece az önce uğraştığı yeni tarh dağınık duruyordu. O kadar gelişkin bitkinin arasında da orası göze batıyordu işte, toprakta bir yara açılmış gibiydi.

"Seni de yanımızda istiyoruz. O yüzden geldik buraya." Minerva'nın tekrar Dedé'ye çevirdiği bakışları özlem doluydu.

"Gelemem dersem ne olacak?" Sesi titriyordu. "Jaimito intihar olur diyor. Bu işlere bulaşacak olursam beni terk edeceğini söyledi." Hah, söylemişti işte. Yüzü utançtan alev alev yanıyordu. Kocasının korkularının arkasına saklanıyordu, kendisini değil onu kınasınlar, onu aşağılasınlar istiyordu.

Minerva iğneli iğneli "Çok sevgili kuzenimiz" diye başlamıştı ki Patria'nın bakışını gördü, sustu.

"Herkesin kendine göre sebepleri vardır" dedi Patria, havayı dağıtmak için. "Saygı duymalıyız."

Ne mutlu barışı sağlayanlara, diye geçirdi içinden Dedé ama Tanrı'nın onlara ne söz verdiğini bir türlü hatırlayamadı.

"Senin kararın ne olursa olsun anlayışla karşılayacağız." Patria konuşmasını bitirdikten sonra kardeşlerine döndü.

Mate başıyla onayladı ama Minerva susup kabul etmez ki bir türlü. Arabaya binerken yineledi: "Önümüzdeki pazar, Patria'nın evinde, saat üç gibi. Olur da fikrini değiştirirsen."

Dedé arkalarından bakarken içinde sıkıntıyla karışık bir mutluluk dalgasının kabarmaya başladığını hissetti. Tarhın yanına döndüğünde dizlerinin titremesi bir nebze azaldı. Daha toprağı düzeltip kenarları taşla süslerken bir plan oluşturmuştu bile. Çok sonra fark etti: Tohum koymayı unutmuştu.

* * *

Terk edecekti onu.

Bu karardan sonra Patria'nın evindeki örgüt toplantısı büyük dönüşü yaptıktan sonraki küçük bir adım gibi geliyordu. Bütün hafta planını düşündü, düzeltti, geliştirdi. Şilteleri döverken, ateş karıncaları gelmesin diye süpürgelikleri ilaçlarken, çocuk-

ların kahvaltıda yediği *mangú** için soğan doğrarken, grip salgınına yenik düşmesinler diye onlara *limonsillo*** çayı içirirken hep aklındaydı. Karanlık yatak odasında üstüne çıkmasına izin verdi, onun işini bitirmesini beklerken de buram buram özgürlük kokan sırrının tadını çıkardı.

Sonraki pazar günü o gallerasındayken Dedé çıkıp toplantıya gidecekti. Jaimito döndüğünde yastığının üzerinde bir not bulacaktı:

Diri diri gömülmüş gibi hissediyorum. Gitmem lazım. Bu saçmalığa daha fazla tahammül edemeyeceğim.

Beraber kurdukları hayatları başlarına yıkılmıştı. İlk aşkın sıcaklığı yerini bunaltıcı pişmanlıklarla süslenmiş huysuz bir hükümranlığa bırakmıştı; aslında belki o biraz daha az aç olsa, biraz da Dedé'nin gönlü olsa tutku olurdu bunun adı.

Mizacı gereği, düzenleri olsun, huzurları olsun diye hep elinden geleni yapmıştı. Kendi kafası da meşguldü hep hem: oğullarının doğumları, Papá hapse girdikten sonra ailesinin karşılaştığı aksilikler, Papá'nın üzücü ölümü, hiçbir işte dikiş tutturamamaları... Belki de bu başarısızlıkları ve Dedé'nin her hüsrandan sonra "ben demiştim" imaları Jaimito'yu yaralamıştı. Eskiden hep arkadaşlarıyla içerdi, şimdiyse tek başına içiyordu.

Kendini suçlaması doğaldı. Yeterince sevmemişti belki onu. Belki de kocası, yıllardır evliliklerine bir başkasının gözlerinin gölge düşürdüğünü hisseder gibi olmuştu.

Lío! Ne olmuştu acaba ona şimdi? Dedé, Minerva'ya eski dostlarından haberi olup olmadığını laf arasında sormuştu birçok kez. Ama Minerva'nın da bildiği bir şey yoktu, o da en son Lío'nun bir grup sürgünün istila için eğitim aldığı Venezuela'ya ulaştığını duymuştu.

Sonra bir gün, Dedé sormadan Minerva ona eski dostlarının hayatta olduğunu çıtlattı. "Radio Rumbos'u aç, 99'da." Minerva, Dedé'nin yasaklı radyo kanallarını dinlediğini duyarsa Jaimito'nun kuduracağını biliyordu ama kardeşi onu kışkırtmıştı bir kere.

---

* Kızarmış soğanla servis edilen pişirmelik muz (plantain) püresi. (ç.n.)

** Limon otu. (ç.n.)

Jaimito'nun seksten sonra derin bir uykuya daldığı bir gece, Dedé'yi şeytan dürttü. Gizlice yataktan çıktı, bahçe malzemelerini tuttuğu küçük barakaya gitti. Karanlıkta orkideleri için aldığı öğütülmüş ağaç kabuğu çuvalının üzerine oturup Jaimito Enrique'nin transistorlu radyosununun düğmesini çevirdi yavaşça. Hafif bir parazit cızırtısından sonra bir adamın sesini duydu. Kendinden emin bir sesti bu: "Siz beni mahkûm edin, sorun değil. Tarih beni aklayacaktır!"

Herhangi bir programın olmadığı saatlerde durmadan Fidel'in bu konuşmasını veriyorlardı, Dedé de bunu kısa sürede öğrendi. Ama yine de her gece barınağa gidiyordu, bu sadakati de iki kez Virgilio Yoldaş diye tanıtılan birinin boğuk sesiyle ödüllendirilmişti. Dedé onun o süslü konuşmalarından hiçbir zaman anlamamış, hiçbir zaman hoşlanmamış da olsa her gece barınağa kaçıyordu işte. Ona bu küçük gezintiler heyecan veriyordu artık. Bu da onun gizli isyanıydı, onun kalbinin özlemi, onun tek kişilik yeraltı örgütüydü.

Kendi çıkışını planlıyordu ya şimdi, Lío onun da kardeşlerine katıldığını duyunca ne yapacak acaba diye kurup duruyordu. Onun da cesur biri olduğunu görecekti.

Aklının bir köşesinde yıllarca asılı kalmış ciddi ama üzgün bakışları aynaya baktığında gördüğü gözlerdeydi şimdi. *Gitmem lazım. Bu saçmalığa daha fazla tahammül edemeyeceğim.*

* * *

Toplantı günü yaklaştıkça Dedé'nin etrafını şüpheler sardı. Oğullarına ne olacaktı?

Enrique'yi, Rafael'i, David'i nasıl bırakacaktı?

Jaimito ölse vermezdi onları ona. Oğullarını çok sahiplenirdi, kendinden parça görürdü. Baksanıza, soyadıyla yetinmemiş, hepsine kendi adını da vermişti: Jaime Enrique Fernández, Jaime Rafael Fernández, Jaime David Fernández! Çocukların bir göbek adları kendilerine aitti, mecburen herkes onlara göbek adlarıyla hitap ediyordu.

Her ne kadar durup düşünmesine yol açan başlıca sebep o olsa da, sırf oğullarını kaybetmekten çekiniyor değildi hem;

onları bir başlarına bırakmak da istemiyordu. Babalarının siniri tepesine çıkıp eli kalktığında, o elle çocukların arasına kim girecekti o giderse? Kim onlara *mangú*larını tam sevdikleri gibi yapacak, kim saçlarını düzgünce kesecekti? Geceleyin karanlıktan korktuklarında yanlarında oturup sabah olduğunda bunun konusunu açmayacak kimleri vardı başka?

Birileriyle konuşması lazımdı, kardeşleri dışında birileriyle. Rahiple! Kiliseyi iyice savsaklamıştı son zamanlarda. Huzur verici ezgiler dinlemeye gidilen yerde şimdilerde kürsüden alışılmadık, saldırgan sesler geliyordu. Ama o sesler içinde hissettikleriyle aynı telden çalıyordu artık. Şu yeni gelen genç rahip, Padre de Jesús, sorusuna bir cevap bulurdu belki?

O cuma Mamá'nın yeni komşuları Don Bernardo ve Doña Belén'in de arabayla şehre gideceğini öğrendi, onlardan kendisini de götürmelerini rica etti. İspanyol karı koca yıllardır San Cristóbal'de yaşamıştı. Don Bernardo'nun söylediğine göre, havası belki Doña Belén'e iyi gelir diye kırsala taşınmaya karar vermişlerdi. Çelimsiz, yaşlı kadıncağıza bir haller olmuştu, en basit şeyleri unutuveriyordu: Çatalın ne için kullanıldığını, elbisesinin düğmelerini nasıl ilikleyeceğini, mangonun çekirdeğinin mi yoksa etinin mi yendiğini hatırlayamıyordu bazen. Don Bernardo onu birkaç test daha yaptırmak için Salcedo'da bir kliniğe götürecekti.

"Akşamüstü geç bir saatte döneceğiz, sizin için çok sorun olmaz umuyorum?" demişti utana sıkıla. İnanılmaz derecede nazik bir adamdı.

"Hiç olmaz" diye temin etmişti onu Dedé. Onu kiliseye bıraksalar yeterdi.

"Bütün gün kilisede ne yapacaksınız?" Doña Belén'in özellikle onu hiç ilgilendirmeyecek mevzular söz konusu olduğunda birdenbire kendine gelebilmek gibi şaşırtıcı bir yeteneği vardı.

"Hayır işi" diye uydurdu Dedé.

"Siz Mirabal kızları kendinizi halka adamışsınız adeta" dedi Don Bernardo. Asıl kastettiği ya Minerva ya da gözdesi Patria'ydı muhtemelen.

Jaimito'nun şüphelerini dağıtmak o kadar kolay olmamıştı. Cuma sabahı Dedé giyinirken odaya girip "Salcedo'ya gitmen gerekiyorsa ben seni yarın götürürüm" demişti.

"Jaimito, *por Dios!*" diye yakarmıştı Dedé ona. Zaten kardeşleriyle görüşmesini yasaklamıştı, zavallı kadıncağızın biriyle doktora da mı gidemeyecekti?

"Ne zamandan beri sen Doña Belén'le bu kadar ilgilenir oldun?" Üzerine de Dedé'nin içine en çok dert olacağını bildiği şeyi söyledi: "Çocuklar burada hastayken kalkıp gitmek de ne oluyormuş ayrıca?"

"Yahu grip oldular altı üstü. Tinita da burada zaten, o bakar çocuklara."

Jaimito gözlerini kırpıştırdı, karısının bu sert ses tonuna alışkın değildi. Dizginleri eline almak bu kadar kolay mıymış gerçekten, diye düşündü Dedé bir an.

"Öyle olsun bakalım!" Bilgiç bilgiç kafasını sallıyordu yine, ellerini yumruk yapmıştı. "Kendi başına iş yapıyorsun ama!"

Giderken Dedé el salladığında Jaimito ona karşılık vermedi. Yüzünün ifadesinde tehditkâr bir şeyler vardı sanki. Yol boyunca kendini teselli etmeye çalıştı. Korkulacak bir şey yoktu, onu terk edecekti zaten. Kendine bunu hatırlatıp durdu.

* * *

Bütün sabah, yarım saatte bir gidip konutun kapısını tekrar çaldı ama açan olmadı. Aralarda dükkânları gezdi. Jaimito'nun sabahki suratını düşünüyordu sürekli, sanki aklı kaymaya başlıyordu. Öğleyin meydanda bir ağacın gölgesine oturup fırından aldığı hamur işiyle güvercinleri besledi.

Bir kere Jaimito'nun pikabını görür gibi oldu, hemen neden Doña Belén'in yanında olmadığına dair hikâyeler uydurmaya başladı.

Akşamüstü olduğunda yeşil, kapalı bir kamyonetin rahibin konutunun kapısının önüne park ettiğini gördü. Padre de Jesús ön koltuktaydı, direksiyonda başka bir adam vardı. Bahçe kapısına geldiklerinde kasadan bir adam daha çıktı, aşağıya atlayıp kapıyı açtı, kamyonet girdikten sonra tekrar kapattı.

Dedé koşa koşa yolun karşısına geçti. Don Bernardo ve Doña Belén'le klinikte buluşacağı saate çok az kalmıştı ve rahiple konuşmak *zorundaydı*. Bütün gün içinde evetler, hayırlar çalkalanmıştı; kararsızlıktan başı dönüyordu. O bankta otururken kendine biz söz vermişti: Rahip ne derse onu yapacaktı.

Padre de Jesús açana kadar kapıyı defalarca çaldı. Kusura bakmasınmış, kamyoneti boşaltıyormuş, şimdi duymuş. Lütfen içeri buyursunmuş, o da hemen gelecekmiş.

Rahip Dedé'ye girişte oturup bekleyebileceğini söyledi ve gitti, seslerden anlaşıldığı üzere teslimat koro odasına yerleştiriliyordu. O arkasını döndüğünde, yöneldiği odada üzerlerine muşamba örtülmüş birkaç tahta kutu ilişti gözüne Dedé'nin. Renkleri, uzunlukları geçen sonbahar Patria'nın evine yaptığı ziyareti anımsattı. Bebek odasının badanasına yardım etmek için gitmişti oraya. Yere sermelik birkaç eski çarşaf aramaya Noris'in odasına gittiğinde dolabın içinde, bir sıra elbisenin arkasına dikilmiş, tıpkı bunlara benzeyen kutular görmüştü. Patria bir telaş yanına gelip kekeleye kekeleye kutuların içinde yeni aletlerin olduğunu söylemişti. Ne aleti olduklarını da çok kısa süre bir süre sonra Patria kutuları onun için saklamasını rica ettiğinde anlamıştı.

Tanrı'm, Padre de Jesús da onlarla beraberdi! Onu da mücadeleye katılmaya teşvik edecekti işte. Tabii ya. O an fark etmişti. Dizleri titriyordu, nefesi daralıyordu. Yapamayacaktı, bu işe girişemeyecekti. Jaimito bahaneydi. Bal gibi korkuyordu; nasıl Lío'ya karşı duyduğu güçlü hisleriyle yüzleşmekten korktuysa şimdi de korkuyordu. Jaimito'yu yeterince sevmediğini bildiği halde gidip onunla evlenmişti.

Elini attığı her işi batırdı diye kocasını suçluyordu ama esas iflas eden kendisiydi.

Kliniğe geç kalacağım, dedi kendi kendine. Rahip gelmeden kalktı ve konuttan kaçar gibi çıktı. Vardığında Doña Belén hâlâ düğmeleriyle uğraşıyordu.

* * *

Korkunç sessizliği eve girer girmez duydu.

Evin önünde pikabı yoktu zaten ama hafta içi işten sonra arkadaşlarıyla bir şeyler içmeye giderdi sık sık. Gelgelelim bu sessizlik bir kişinin yokluğuyla olamayacak kadar derindi. "Enrique!" diye bağırdı odadan odaya koşarken. "Rafael! David!"

Çocuklar odalarında yoktu; çekmeceler açıktı, darmadağın edilmişlerdi. Aman Tanrı'm, Aman Tanrı'm. Dedé'nin yüreğine bir çaresizlik saplandı. Dört yıl önce Jaime David doğduğunda evde çalışmaya başlamış Tinita, hanımının çığlıklarına koştu. "Doña Dedé" dedi, gözleri fal taşı gibi açıktı, "Bir şey yok, Don Jaimito götürdü çocukları."

Güçbela konuşabildi: "Nereye?"

"Doña Leila'ya herhalde. Çanta hazırladı..." Sanki görmemiş olmayı dilediği özel bir şeyi görmüş gibi ağzı bir karış açıldı.

Endişesinin sebebi buymuş gibi "Nasıl izin verirsin, Tinita. Nasıl izin verirsin! Çocuklar grip" diye bağırdı. "Söyle Salvador'a, kısrağı eyerlesin." Hizmetçi ellerini olduğu yerde elbisesinin kenarlarına sürtüp duruyordu."Çabuk Tinita, çabuk!"

Dedé, Mamá'nın evine kadar eşkin gitti, delirecek gibiydi. Sokağa girdiğinde hava çoktan kararmıştı. Evin bütün ışıkları yanıyordu, kapının önünde arabalar vardı. Tabii, Minerva'yla Manolo Monte Cristi'den, Mate'yle Leandro da başkentten yeni gelmişlerdi. Büyük bir hafta sonu olacaktı. Dedé toplantıyı tamamen unutmuştu.

Yol boyunca, vardığında Mamá'yı panikletmemek için sakin kalması gerektiğini söylemişti kendine ama daha atın üzerinden iner inmez kıyameti kopardı: "Araba lazım bana! Hemen!"

"*M'ija, m'ija*, neler oluyor?" diye sordu Mamá defalarca.

"Yok bir şey Mamá, gerçekten yok. Jaimito oğlanları San Francisco'ya götürmüş de."

"Ama ne var ki bunda?" Mamá'nın kırışık yüzü kuşkudan daha da kırışıyordu sanki. "Bir şey mi var bunda?"

Manolo arabayı evin önüne getirmişti bile, Minerva kornaya basıyordu. Dedé bindi, sonra da onlara nasıl gelip evi bomboş bulduğunu anlattı.

"Niye yapıyor bunu?" diye sordu Minerva. Çantasında Mamá'nın yanında içemediği sigaralarını arıyordu. Son zamanlarda bir de öksürmeye başlamıştı.

"Tehdit etmişti beni. Sizin örgütünüze bulaşacak olursam gideceğini söylemişti."

Manolo onu savundu: "İyi de, bulaşmıyorsun ki."

"Belki Dedé bulaşmak istiyordur." Minerva arka koltuğa döndü. Yüzü arabanın loşluğunda görünmüyordu. Sigarasının parlak ateşi, onu sorguya çeken bir göz gibiydi. "Bize katılmak mı istiyorsun?"

Dedé ağlamaya başladı. "Kabul etmem lazım artık şunu. Ben, sen değilim; yok, hakikaten söylüyorum. Yanımda sürekli bana cesur olmayı hatırlatacak birileri olsa cesur olabilirdim. Doğuştan öyle değilim."

"Hiçbirimiz değiliz" dedi Minerva sessizce.

Manolo yine her zamanki nazikliğiyle onu korudu: "Dedé, sen çok cesur birisin." San Francisco'nun uzak mahallelerine gelmişlerdi şimdi. "Yolu bana sen tarif edeceksin yalnız."

Doña Lelia'nın süslü sıva kaplı güzel evinin önündeki pikabın arkasına park ettiler. Dedé'nin yüreği ferahladı, avluya açılan kapının aralığından içeride çizgi film izleyen çocukları görmüştü. Arabadan inerlerken Minerva koluna girdi. "Manolo haklı, biliyorsun değil mi? Sen çok cesur birisin." Sonra da içeriye girmelerini engellemek ister gibi kapıda dikilmiş Jaimito'yu başıyla işaret edip "Birer birer yeneceksin, kardeşim" diye ekledi.

* * *

"Kurtarıcılar gelmiş!" Jaimito'nun sesini zar zor kontrol ettiği belliydi. Dedé'nin Minerva ve Manolo'yla gelmesi şüphelerinin büyük ihtimalle yerinde olduğunu gösteriyordu ne de olsa. Çerçevenin iki yanını kavrayıp "Ne istiyorsunuz?" diye sordu.

"Oğullarımı" dedi Dedé verandaya çıkıp. Minerva yanındayken kendini cesur hissediyordu.

"*Benim* oğullarım" diye düzeltti onu Jaimito, "olmaları gerektiği yerdeler, güvendeler."

"Aa kuzen, bir merhaba da mı yok?" diye çıkıştı Minerva.

Hep sevdiği Manolo'yla selamlaşmasını bile kısa tuttu. İkisi karılarının mirasını o saçma sapan projeyle yemişti, neydi sahi, Haitililere versen yaşamayacakları kuş uçmaz kervan geçmez, kupkuru bir yerde soğan mı yetiştireceklerdi? Dedé olmayacağını söylemişti onlara.

Ama Manolo'nun sıcaklığının eritemeyeceği buz mu vardı? Kimse kimsenin çocuğunun vaftiz babası olmadığı halde eski ortağına *compadre** deyip un *abrazo*dan** sonra içeriye giriverdi, oğlanların başlarını sevdi, ardından içeriye seslendi: "Doña Leila? Hani benim güzelim?"

Çocuklar elbette hiçbir şeyden şüphelenmedi. Gözlerini televizyondan ayırmadan anneleriyle teyzelerine gönülsüz birer öpücük verip her zamanki kavgalarından birine tutuşmuş *el gato*** *Tom'la el ratoncito**** Jerry'ye döndüler.

Doña Leila tüm neşesi ve işvesiyle yatak odasından çıkıp geldi. Üzerinde yeni ütülü bir elbise vardı, beyaz saçlarını tarak tokalarla topuz yapmıştı. "*¡Manolo, Minerva! ¡Qué placer!*"***** Ama her nedense sadece Dedé'ye sarılıp duruyordu.

Annesine hiçbir şey anlatmamıştı demek. Cesaret edemezdi zaten, diye geçirdi içinden Dedé. Doña Leila gelinine tapardı, hatta Dedé acaba Leila'nın beş kızı bu duruma içerliyor mudur diye dert ederdi bazen. Ama tutucu tek ağabeylerine karşı olan küçük isyanlarını destekleyen kuzen-gelinlerini onların da pek sevdiği belli oluyordu. Don Jaime yedi yıl önce öldüğünde Jaimito ailenin erkeği unvanını bir hırsla almıştı eline. Anneleri bile Jaimito'nun babasından da beter olduğunu söylerdi hep.

"Oturun lütfen, geçin, oturun." Doña Leila en rahat koltuklarını gösteriyordu ama Dedé'nin eli elindeydi hâlâ.

"Mamá" dedi Jaimito, "biz özel bir şeyler konuşacağız dışarıda." Annesiyle göz göze gelmemek için Manolo'ya bakarak söylemişti bunları.

Doña Leila verandanın haline bakmak için dışarıya koştu hemen. Bahçe ışıklarını açtı, kaliteli sallanan sandalyelerini

---

* a. Vaftiz baba. b. Yakın arkadaş, birader. (ç.n.)

** Bir sarılma. (ç.n.)

*** Kedi. (ç.n.)

**** Fare. (ç.n.)

***** Manolo, Minerva! [Sizi görmek] ne büyük zevk! (ç.n.)

çıkardı, misafirlerine içecek bir şeyler getirdi. Dedé'ye dönüp çok süzgün göründüğünü söyledi, *pastelito*lardan yesin diye ısrar etti. "Siz bakın işinize, beni boş verin" deyip duruyordu bir yandan.

En sonunda yalnız kalmışlardı. Jaimito annesine seslendi, çok böcek olduğunu söyleyip ışıkları kapattı. Dedé aynı fikirde değildi. Sorunlarını karanlıkta çözmek kocasına daha kolay geliyordu sanki.

"Neler karıştırdığını bilmediğimi sanıyorsun sen." Yine gergin gergin konuşmaya başlamıştı.

Doña Leila içeriden seslendi: "Bir *cervecita** daha getireyim mi, *m'ijo*?"**

"Yok Mamá, yok." Sabrı yavaş yavaş tükeniyordu. "Ben Dedé'ye söyledim" baldızıyla bacanağına döndü tekrar, "şu olaya karışmasını istemiyorum."

"Seni temin ediyorum, bizim hiçbir toplantımıza gelmedi" diye araya girdi Manolo. "Yemin ediyorum gelmedi."

Jaimito duraladı. Manolo'nun dedikleri lafı ağzına tıkamıştı ama işi de buraya kadar getirmişti artık, tükürdüğünü yalayamazdı. "Eh, bu Padre de Jesús'la görüşmeleri ne olacak peki? Adam komünistin önde gideni, herkes biliyor."

Minerva karşı çıktı: "Değil."

"Tanrı aşkına, Jaimito, bir kez gittim adamın yanına" diye ekledi Dedé. "İlla bilmen gerekiyorsa o da ikimizle ilgili bir şeyler konuşmak içindi."

"İkimizle ilgili mi?" Jaimito sallanmayı kesti, bir anda kabadayılığından eser kalmamıştı. "Neyimiz var ki bizim, Mami?"

O kadar kör müsün hakikaten, demek isterdi aslında. Hiç konuşmuyoruz artık, bana emirler yağdırıyorsun, beni yanında istemiyorsun, bahçemle ilgilenmiyorsun... Ama kardeşiyle kayınbiraderinin yanında bu kadar özel sorunlara girmek istemedi, utandı. "Sen biliyorsun neyi kastettiğimi."

"Bilmiyorum Mami, ne var?"

"Mami deyip durma bana, annen değilim ben senin."

---

* Bira. (ç.n.)

** Oğlum. (ç.n.)

Doña Leila'nın sesi bu sefer mutfaktan geldi; hizmetçisine bir tabak dolusu atıştırmalık kızarttırıyordu orada. "Bir *pastelito* daha ister misin Dedé?"

"Geldiğimden beri böyle" dedi Jaimito sessizce. Sesi yumuşamıştı, açılıyordu. "Belki yüz kere sordu: 'Dedé nerede? Dedé nerede?'" Kendi hislerinin itirafı gibi bir şeydi bu aynı zamanda, fazlası çıkmazdı ağzından.

"*Compadre*, aklıma bir fikir geldi" dedi Manolo. "İkiniz güzel bir yerlere gitseniz ya, hani balayı gibi."

"Çocuklar grip" dedi Dedé cılız bir sesle.

Manolo güldü. "Eminim babaanneleri onlara çok iyi bakacaktır. Şeye gitsenize, balayınızı yaptığınız yere? Neresiydi orası, Jarabacoa mı?"

"Yok, Río San Juan'dı, o taraflarda bir yere gitmiştik." Plan, Jaimito'nun aklına yatmaya başlamıştı.

Minerva, Manolo'nun bu uzlaştırma planının hoşuna gitmediğini belli eden ters bir sesle "Biz Jarabacoa'ya gitmiştik" diye hatırlattı kocasına. Ayrılmaları kardeşi için daha hayırlı olacaktı, öyle düşünüyordu.

"Tamam, Río San Juan'da yeni bir otel açıldı, çok güzel" diye devam etti Manolo. "Bütün odaların balkonu var, hepsi de denize bakıyor."

Jaimito araya girdi: "Fiyatlar da uygunmuş diye duymuştum." İki eski ortak yeni bir iş kurmaya hazırlanıyordu sanki.

"Ee, ne diyorsunuz?" diye sordu Manolo.

Ne Jaimito'dan ne Dedé'den ses çıktı.

"Karar verilmiştir öyleyse" dedi Manolo. Ama suskunluklarındaki kararsızlığı da sezmişti herhalde. "Bakın, herkesin böyle dertleri olur. Minerva'yla ben de zor zamanlar geçirdik. Önemli olan bu krizi değerlendirip birbirinize kenetlenmeniz. Öyle değil mi, *mi amor*?"

Fakat Minerva henüz gardını indirmemişti: "Bazı insanlar ne kadar uğraşırsa uğraşsın anlaşamıyorlar."

Jaimito'ya karşı sayı yapmak muhtemelen Minerva'nın en son istediği şeydi ama bu cümlesiyle beraberliği bozmuş, Jaimito'nun rekabetçi damarına basmıştı bir kere. "Dedé'yle

ben gayet güzel anlaşıyoruz! Başka insanlar araya girip kafa karıştırınca çıkıyor sorunlar."

Ben gözlerimi açıp bir şeyleri anladığımda çıkıyor sorunlar, diye düşündü Dedé. Ne var ki bütün gece olanlar ve bir hafta boyunca yaşadığı kararsızlık onu kocasına karşı çıkamayacak kadar yormuştu.

Böylece o hafta sonu Dedé hayatının dönüm noktasını bir kenara bırakıp kiralık bir sandalda maziye yaptıkları yolculuklarında karşılarına çıkan küçük dönüşlerle yetindi. Jaimito onu çiçeği burnunda karı kocayken gittikleri ünlü göllere götürürken durup küreğiyle bataklıktaki mangrovları gösterdi. Tainolar bir zamanlar orada balık avlarmış, sonra İspanyollardan da orada saklanmışlar. On bir yıl önce de aynı şeyi anlatmamış mıydı sanki?

Gece etrafında Jaimito'nun onu sarmalayan kolları, kulağında vaatleriyle odalarının balkonundan yıldızları izledi Dedé. Geçende *Vanidades*'te okumuştu, yıldızların ışığı dünyaya ulaşana kadar yıllar geçiyormuş. O anda ışığını gördüğü yıldız aslında yıllar önce sönmüş olabilirmiş. Saysa eline ne geçecekti ki? Karanlık gecede bulacağı koçun ışıl ışıl boynuzlarından birinin belki yarısı çoktan yok olup gitmişken aramanın bir anlamı var mıydı gerçekten?

Boş ümitler, diye geçirdi içinden. Kapkaranlık olsun geceler! Ama bu karanlık dilek için bile bir yıldız seçmişti kendine.

* * *

O haftanın sonuna doğru başladı gözaltılar.

Jaimito cumartesi günü erkenden Dedé, Rafael ve David'i Mamá'ya bırakmıştı. Mamá bahçeye ekeceği bir sıra dikenler tacı için yardım istemişti Dedé'den, öyle demişti yani, ama Dedé annesinin onu ne için çağırdığını biliyordu. Belli ki kızının bir hafta önceki ziyareti içine dert olmuştu. Soru soracağı da yoktu gerçi, Mamá kızlarının kocalarıyla aralarında geçenlere burnunu sokmayı sevmediğini söylerdi hep. Dedé'nin kalbinden geçenleri, çiçekleri toprağa ekişinden sezecekti.

Çocuklar kapıya önce kim yetişecek diye önden koştular, Dedé arkalarından giderken bir yandan bahçeyi inceliyordu. Seslerini evin sabah sessizliği yuttu. Tuhaf, Mamá kızını karşılamaya çıkmamıştı. Dedé'nin gözüne evin arka bahçede toplaşmış çalışanları çarptı; Tono onu gördü, gruptan ayrılıp hızlı hızlı yanına geldi. Getirdiği kötü haberin ağırlığı yüzüne çökmüştü.

"Ne oldu Tono, söyle!" Fark etmeden kadının koluna yapışmıştı.

"Don Leandro'yu gözaltına almışlar."

"O mu bir tek?"

Tono başıyla onayladı. Kendisini de utandıran, çirkin bir ferahlık; Leandro için duyduğu endişenin önüne geçip kısacık bir an için doldurdu kalbini: Kardeşlerini almamışlardı.

İçeriye girdiğinde María Teresa'yı kanepede buldu. Saçlarını bir örüp bir çözüyordu, yüzü ağlamaktan şişmişti. Mamá yanındaydı, her şeyin yoluna gireceğini söylüyor, onu teskin etmeye çalışıyordu.

Dedé'nin gözleri gayri ihtiyari oğlanları aradı odada. Sonra yatak odalarından birinden sesleri geldi, küçük kuzenleri Jacqueline'le oynuyorlardı.

"Şimdi geldi" dedi Mamá. "Ben de tam seni çağırtacaktım çocukla." Eski evin orada telefon hattı yoktu, Mamá'nın anacaddeye taşınmak istemesinin bir sebebi de buydu.

Dedé oturdu. Ne zaman böyle korksa dizleri tutmayacak gibi olurdu. "Ne oldu?"

Mate olanları hıçkırıklar içinde anlattı. Üzüldüğünde astımı tutardı hep, hırıltılı hırıltılı nefes alıyordu şimdi de. Geldiklerinde Leandro'yla ikisi uyuyormuş. Yatalı henüz birkaç saat olmuşken kapı çalınmış ama açmak için kalkmaları da gerekmemiş zaten, kapıyı kırmışlar. SIM'den birkaç kişi içeriye dalmış ve Leandro'yu hırpalayıp götürmüş. Evin altını üstüne getirmişler, koltuk kılıflarını yırtıp içlerine kadar bakmışlar, sonra da yeni Chevrolet'yle basıp gitmişler. Mate durakladı. Nefesi kesilmişti.

"Ama neden? Neden?" diye sorup duruyordu Mamá. "Leandro aklı başında bir adam, mühendis o!" Mate'nin de, Dedé'nin de bu soruya verecek cevabı yoktu.

Dedé hâlâ Monte Cristi'de olan Minerva'yı aramayı denedi ama santral telefon hattının çalışmadığını söylüyordu. Şimdiye kadar kızlarının omuz silkmelerini cevap kabul etmiş Mamá, bu sefer kızlarının gözüne bakıp "Ne oluyor burada?" diye sordu. "Bir şey yok falan da demeyin sakın. Anladım ben, var bir şey."

Mate yaramazlık yaptığının farkında bir çocuk gibi gözlerini kıstı.

Dedé artık annelerine gerçeği söylemenin vaktinin geldiğini biliyordu. "Mamá" diye lafa girdi, sonra da kenara kayıp Mate'yle ikisinin arasında ona yer açtı. "Gel, bir otur."

* * *

Evin önündeki patırtıyı duyunca ilk dışarıya fırlayan Dedé oldu. Gördüğü manzaraya anlam veremedi ilkin. Bütün çalışanlar ön taraftaydı şimdi, Fela'nın kucağında Raulito vardı, bebek yırtınıyordu. Noris o ikisinin yanındaydı, Manolito'nun elini tutuyordu. Onlar da ağlıyordu. Patria da oradaydı, dizlerinin üstünde yere oturmuş ileri geri sallanıyor, etrafındaki çimleri avuç avuç yoluyordu.

Dedé, Patria'nın anlattığı hikâyenin parçalarını yavaş yavaş bir araya getirdi.

Komşulardan bazıları Pedrito'yla Nelson'ı SIM konusunda uyarmıştı, onlar da tepelere kaçmıştı. Görevliler geldiğinde Patria kapıyı açıp kocasıyla oğlunun başkentte olduğunu söylemişti ama ne çare.

Evi didik didik aradıktan sonra bir de tarlaya gidip orayı kazmışlar ve elbette suçlarının ispatıyla dolu kutuları bulmuşlardı. Bir de bir kutu kâğıt çıkmıştı. Sakıncalı materyal demişlerdi onlara da ama Patria'nın dediğine göre güzel bir kız yazısıyla yazılmış süslü defterlerdi sadece. Muhtemelen Noris, ağabeyi açıp okumasın diye özel defterlerini koruya saklamıştı.

Taş üstünde taş bırakmamışlardı; Pedrito'nun kaç yıllık aile ranchosunun kapıları, camları, paha biçilmez maun kirişleri... Hepsi mahvolmuştu. Sanki hayatını paramparça etmişlerdi gözlerinin önünde, öyle diyordu Patria. Gözyaşları durmuyor-

du. Gündüzsefası sarmaşığı, Higüey piskoposunun kutsadığı gümüş çerçeveli Virgencita tablosu, Raulito doğduğunda gardırobuna şablonlarla çizdiği küçük ördekler.

Hepsi kirletilmiş, kırılmış, bozulmuş, yok edilmiş.

Kalanları da ateşe vermişler.

Yangını görünce Nelson'la Pedrito, Patria'ya, çocuklara bir şey oldu diye elleri havada koşa koşa gelmiş; teslim olmuşlar.

Patria başını göğe kaldırıp bağırdı: "Uslu durdum ben! Uslu durdum!" Etrafındaki toprak çıplak kalmıştı, kopardığı çimler iki yanında küçük, üzgün birer yığın halinde yatıyordu.

Sonra o yaptığı şeyi neden yaptı, Dedé de bilmiyor. Acısından bir şeylerin canını kurtarmak istedi belki. Dizleri üzerine çöktü, çimleri aldı, toprağa yapıştırmaya başladı. Sakin, yumuşacık bir sesle kardeşine onu dizginlemeyi her zaman başarmış inancını hatırlattı. "Bir Tanrı'ya inanırsın, her şeye gücü yeten Baba'ya, göğün ve yerin, tüm görünen ve görünmeyenlerin Yaradanına..."

Patria boyun eğdi, ağlaya ağlaya Amentü'yü okumaya başladı: "Işıktan ışık, biz insanlar ve kurtuluşumuz için..."

Dedé soğukkanlılıkla onayladı onu: "... göklerden aşağıya inene."

* * *

Jaimito o gün tütün açık artırmasındaydı, ulaşamadılar. San Francisco'daki yeni doktor onu neden çağırdıklarını duyunca gelemedi. Acil bir işi olduğunu söylemişti ama Dedé kendisi korku konusunda ehil olduğu için adamın gelmeye çekindiğini tahmin edebiliyordu. Neyse ki Don Bernardo, Doña Belén'in sakinleştiricilerinden getirdi, Dedé de herkese, hatta bebeklere, Tono'ya, Fela'ya ve tabii oğullarına ufak birer doz verdi.

Evin üzerine iç karartan bir uyuşukluk indi yavaş yavaş. Olan bitenin ve Miltown'ın verdiği kasvetle hepsi ağır çekim hareket ediyor gibiydi. Dedé sürekli Minerva'yı aramaya çalışıyordu ama hat tamamen ve kesin olarak kesikti, santralin de siniri bozulmaya başlamıştı artık.

En sonunda Manolo'nun annesinin evinden ulaşabildi Minerva'ya. Sesini duyunca nasıl da rahatlamıştı. O an fark etti; istediği kadar kararsız olsun, ortada yapabileceği bir seçim yoktu zaten. Örgüte katılsa da katılmasa da onun kaderi kardeşlerininkiyle bir örülmüştü. Kardeşlerinin dertleri onun dertleri olacaktı. Onlar ölecek olsa kendisi de yaşamak istemezdi.

Evet, dün gece Manolo da gözaltına alınmıştı. Rahat konuşamıyordu, Manolito'nun annesi Doña Fefita yanındaydı kuşkusuz. Arada küçük öksürük krizlerine giriyordu Minerva.

"İyi misin sen?" diye sordu Dedé.

Uzunca bir sessizlikten sonra Minerva kendini toparlayıp "Evet, evet" dedi. "Telefon hattını kestiler ama ev yerinde duruyor. Kitaplar vardı, bir onları bulabildiler çalacak." Minerva'nın kahkahası patlayıp bir öksürük krizine dönüştü. Dedé bir endişeyle hasta olup olmadığını sorunca "Yok bir şey, alerji sadece" diye geçiştirdi.

Tatsız olayların özetini geçtikten sonra "Patria'yı versene lütfen" dedi. "Bir şey soracağım ona." Dedé, Patria'nın ilaçtan sonra ancak sakinleştiğini, telefona gelmese belki daha iyi olacağını söyleyince de soracağını pat diye ona soruverdi: "Çocukların spor ayakkabılarından bir iki çift saklamış mı, biliyor musun?"

Dedé iç çekti. "*Ay*, Minerva." Şifreli konuşma olduğu o kadar barizdi ki o bile anlayabilmişti. "Mamá'ya veriyorum" diye kesti lafını. "Seninle konuşacakmış."

Mamá, Minerva'yı eve gelmesi için yalvar yakar ikna etmeye çalıştı bir süre. "Hepimizin bir arada olması daha iyi olur." En sonunda telefonu Dedé'ye geri verdi. "Al, sen bir konuş şununla." Sanki Minerva, Dedé'yi dinleyecekti de!

Zaten o daha ağzını açamadan Minerva fikrini söyledi: "Korkak gibi kaçmayacağım. İyiyim ben. Lütfen Patria'yı verebilir misin bana artık?"

Birkaç gün sonra Dedé'nin eline Minerva'dan panik içinde yazılmış bir not geçti. Çaresizdi. Paraya ihtiyacı vardı. Alacaklılar kapıya dayanmıştı. İlaç alması gerekiyordu (Mamá'ya söyleme ama) tüberküloz olmuştu.

"Seni bulaştırmak istemezdim hiç ama ailenin gelir gider hesabını sen yapıyorsun..." Dedé ona biraz nakit verse olur muydu? Sonra Minerva'nın evdeki ve tarlalardaki hakkından düşerdi.

Gururundan açıkça yardım bile isteyemiyor! Dedé, Jaimito'nun pikabını alıp bankaya doğru yola çıktı. Arayacaktı aslında ama Mamá'ya gidip telefonu kullanmak istese bir dolu soru duyacaktı. Bankadan aradı onun yerine. Tam parayı çektiğini, birazdan orada olacağını söylemeye hazırlanıyordu ki hattın diğer ucunda Minerva'yı değil perişan haldeki Doña Fefita'yı buldu. O sabah gelip almışlardı Minerva'yı, küçük evin de altını üstüne getirip kapısını mühürlemişlerdi. Arkadan Minou'nun ağlama sesi geliyordu, içi parçalandı.

"Gelip alacağım seni" diye söz verdi küçük kıza.

"Mamá yanında mı?"

Dedé derin bir nefes aldı. "Yanımda." Uyduracağı yüzlerce hikâyeden ilki. Sonradan yanlış anladığını, kendi Mamá'sını kastettiğini söylecekti. Ama o an için, zavallı çocuğu acısından bir anlığına bile kurtarsa kârdı.

Jaimito yeni mahsul ekilirken ırgatların başında dursun diye tütün tarlasına gideceğini söylemişti. Minerva'nın numarasını çevirirken bir yandan kocası eve gidip hem onun *hem de* pikabının ortalıkta olmadığını görse ne yapar acaba diye düşünmüştü Dedé. Her zamanki öfkesiyle karşılık vermez gibi geliyordu bu sefer. Evliliğinin güç dengesi değişmeye başlıyordu ve her ne kadar itiraf etmek istemese de bu durum Dedé'nin pek hoşuna gidiyordu. Río San Juan'dan dönerken dayanamamış, nihayet gerçeği gözyaşları içinde anlatmıştı ona: Bu evliliği daha fazla sürdüremeyecekti. Jaimito ağlaya ağlaya ondan ikinci bir şans istemişti. Yüzüncü şans, diye geçirmişti içinden. Ama şimdi kendi derdini, yeni çiçeklenen umutlarını, açtığı kanatlarını düşünecek hali kalmamıştı. Başlarına gelen olaylar bütün bunları ezip geçmiş, geri planda bırakmıştı.

Uzakta gördü onu. "Jaimito!"

Yeni bellenmiş, balçık tarlanın bir ucundan koşa koşa geldi. Ne ironik, diye düşündü Dedé onu izlerken. Bir hafta önce ayrılmak üzere olan yolları tekrar birleşiyordu. O zamana ka-

darki en tutkulu projelerini hayata geçiriyorlardı ne de olsa, ayrıca bunu da diğerleri gibi batıramazlardı. Kardeşlerini kurtaracaklardı.

* * *

Yol boyunca haberi Mamá'ya nasıl vereceklerini tartıştılar. Patria'nın bahçedeki sinir krizinden sonra annesinin tansiyonu epey yükselmişti. Sahi, o günün üzerinden daha bir hafta geçmemişti, değil mi? Sanki aylardır bu cehennemde yaşıyor gibiydiler halbuki; her an kötü bir haber gelecekmiş gibi korku içindeydiler. Her gün daha fazla gözaltı oluyordu. Gazetelerdeki listeler uzadıkça uzuyordu.

Ama Mamá'nın evine vardıklarında Dedé, boşuna kafa yorduklarını anladı. Evin sokağında birkaç siyah Volkswagen ve bir polis arabası vardı. SIM'in kuzey biriminin başındaki Yüzbaşı Peña'ya Mate'yi tutuklaması yönünde emir verilmişti. Mamá çıldırmış gibiydi, en küçük kızını o olmadan hiçbir yere götüremeyeceklerini söylüyordu. Mate ona yapışmış, korku içinde ağlıyordu. Evin içinden feryat figan annesini çağıran Jacqueline'in sesi geliyordu.

"Onu bırakın beni alın, ne olur." Patria kapıda, Yüzbaşı Peña'nın önünde diz çökmüştü. "Tanrı aşkına, yalvarıyorum."

Şişmanca bir adam olan yüzbaşı, Patria'nın bir inip bir yükselen göğsüne baktı ilgiyle. Teklif ilgisini çekmişti. Don Bernardo, gürültüyü duymuş olacak, elinde bir şişe sakinleştiriciyle yetişti, Patria'yı ayağa kalkmaya ikna etmeye çalıştı. Ama ne çare. Kalkmıyordu, kalkamıyordu belki de. Dedé, Jaimito'nun yüzbaşıyı kenara çekip cüzdanına uzandığını, yüzbaşının da elini kaldırdığını gördü. Ah, şeytan rüşvet de kabul etmiyorsa işler kötü demekti.

Yüzbaşı en sonunda bize bu seferlik bir ayrıcalık tanıyacağını söyledi. Mamá da gelebilirdi. Fakat korkudan tir tir titreyen Mate'yi arabaya bindirir bindirmez şoföre bir işaret verdi, araba bastı gitti. Mate'nin çığlıklarına yürek dayanacak gibi değildi.

Dedé'yle Jaimito hemen arkalarından pikaba atlayıp yavaş trafikte son hız, bir o yana bir bu yana savrula savrula Mate'yi takip etmeye başladılar. Başka zaman olsa Dedé, Jaimito'nun dikkatsiz sürüşüne söyleyecek bin tane söz bulurdu ama şimdi o da yan koltukta görünmez bir gaz pedalına basıyordu var gücüyle. Yine de yakalayamadılar. Salcedo Fortaleza'ya vardıklarında da onlara uzun saç örgülü genç *llorona*nın* başkente sevk edildiği söylendi. Tam olarak neresi olduğunu öğrenemediler.

Nihayet pikaba döndüler, Jaimito'nun öfkesi de o zaman ortaya çıktı: "Piç herifler!" Koltuğu yumruklayıp duruyordu. Bunca yıldır Dedé'yi sindiren de işte bu saldırganlığıydı. Fakat şimdi ondan korkmuyordu; ona acıyordu sadece. Jaimito'nun elinden hiçbir şey gelmezdi ki. Kimsenin elinden bir şey gelmiyordu. Yine de örgüte en azından kadınlarına göz kulak olarak destek olmaya çalışması dokunmuştu Dedé'ye.

Kocasını izlerken aklına onun o dövüş horozları geldi. Avludayken görseniz bildiğiniz horoz sanırdınız hepsini ama başka bir horozla ayrı bir yere koydunuz muydu canlanırlardı; tüyler uçuşur, bıçak gibi keskin pençeler konuşurdu o zaman. Sersemlemiş, topallayan, gözleri çıkmış horozlar, artık göremedikleri düşmanlarını kovalarlardı boşlukta. Biraz hayretle, biraz iğrenerek, biraz da onu bu kadar heyecanlandırmasından utanarak, Jaimito'nun kandan boğulmasınlar diye horozlarının başlarını ağzına sokup emişini hatırladı Dedé. Sanki hayata döndürdüğü kendinden, hatta sahiden, sanki Dedé'den bir parçaydı.

* * *

Mamá'nın evine dönüş yolunda plan yaptılar. Ertesi sabah erkenden başkente gidip kızlar için dilekçe yazacaklardı. İşe

---

* ("Ağlayan kadın") Latin Amerika'ya yayılmış bir şehir efsanesi. Rivayete göre Maria isimli bir kadın, kendisini aldatan kocasından intikam almak için önce çocuklarını, çocuklarının öldüğünü anladıktan sonra da kendini bir ırmakta boğar. Ancak cennetin kapısında çocuklarının nerede olduğunu sorduklarında cevap veremediği için öteki dünyaya kabul edilmez ve ebediyete kadar dünyada çocuklarını aramaya mahkûm olur. (ç.n.)

yarayacağından değildi ama hiçbir şey yapmamaktan iyiydi yine de. Bildirilmeyen tutuklular ortadan kayboluyorlardı sık sık. Tanrı'm, Dedé öyle bir şeyi aklına getirmek bile istemiyordu!

El eleydiler. Karanlık yolu bir tek tepelerindeki incecik hilal aydınlatıyordu. Gençliklerine, evlilik planları yaptıkları zamanlara dönüvermişlerdi sanki; Dedé arka koltuğa dönse orada Minerva'yla Lío'yu bulacak sandı bir anlığına. İçinde bir kıpırtı hissetti. Elinden kaçırdığı büyük fırsat değildi ama bu sefer yandığı, o zamanların masumiyetini hatırlamıştı. Böğrünün ortasına yerleşen düğümü derinlere bastırdı. Bırakamazdı, bıraksa paramparça olacaktı.

Sokağa saptıklarında Mamá'yı gördüler, Tono'yla Patria da yanında onu sakinleştirmeye, susturmaya çalışıyorlardı. "Alın hepsini, her şeyi alın! Ama kızlarımı geri verin bana, *por Dios*!"

"Ne oldu Mamá, ne var?" Dedé pikap durmadan kapıyı açıp aşağıya atladı. Ne olduğunu anlamıştı aslında.

"Minerva, Minerva'yı almışlar."

Dedé'yle Jaimito birbirine baktı. "Sen nereden biliyorsun, Mamá?"

"Arabalar gitti." Mamá sokağın diğer ucuna işaret etti; evet, Ford da Jeep de yoktu.

Kalan SIM'lerden birkaçı gelip ondan anahtarları istemişti. Bir tutuklunun adına kayıtlı olan iki araca el koyacaklardı. Minerva! Papá'nın ölümünden sonra kimse zahmet edip de o belgeleri değiştirmemişti, şimdi de SIM arabası olmuşlardı işte.

"Rab!" Mamá başını Dedé'nin çoktan umudu kestiği yıldızlara kaldırdı. "Rab, duy sesimi!"

"Gel O'nunla içeride konuşalım" dedi Dedé. Çalılarda hafif bir hareketlenme fark etmişti. Gözetleniyorlardı, bundan sonra hep gözetleneceklerdi.

Mamá'nın odasındaki büyük Virgencita resminin önünde hep beraber diz çöktüler. Ne zaman ailede bir kriz olsa ilk buraya gelirlerdi: Patria'nın bebeği ölü doğduğunda, inekler göz nezlesine yakalandığında, Papá hapse atıldığında, Papá öldüğünde, Papá'nın ikinci ailesi ortaya çıktığında o resmin önünde toplanmışlardı.

Bu sefer de öyle oldu, küçük odaya doluştular. Patria, Noris, Mamá, hatta Jaimito bile oradaydı; gerçi o, diz çökmeye pek alışkın olmadığı için en arkada süklüm püklüm dikiliyordu. Patria tespih duasını okumaya başladı; arada kendini tutamıyordu, o zaman Dedé araya girip güçlü, yüksek bir sesle devam ediyordu duaya. Gönülden okumuyordu ama. Aklında sabahleyin Jaimito'yla beraber yola çıkmadan önce yapması gerekenler vardı: Oğlanları Doña Leila'ya bırakacaklardı, birinin gidip Minou'yu Monte Cristi'den alması lazımdı, pikabın benzini azdı, bir de kızlara çanta hazırlayıp artık hangi hapishanedelerse oraya götürmeleri gerekiyordu; gece orada kalma ihtimallerine karşı bir çanta da Jaimito'yla kendisi için hazırlasa iyi olacaktı.

Dua bitti. İçin için ağlayıp kendilerini teselli etmek için Meryem'in başörtüsüne dokunuyorlardı şimdi. Dedé başını kaldırıp Kutsal Ana'ya baktığında Manolo, Leandro, Nelson ve Pedrito'nun çerçeveye sıkıştırılmış resimlerinin yanına Minerva'yla Mate'nin de eklendiğini gördü. Çok uğraştı ama bu sefer hıçkırıklarını tutamadı.

* * *

O gece uyuyamadı Dedé. Bu kez sebep, çıkıp barınakta dinlediği kaçak radyo kanalı değildi, bu bambaşka bir şeydi. Bir şeyler yavaşça, çok yavaşça yaklaşıyordu. Çocukken dolabın kapısı aralık kaldığında gözünü ayıramadığı o karanlık gibi, hiç sevmediği benzin kokusu gibi bir şeydi bu. Tehlike, sırf ne tepki vereceğini merak ettiği için hafif hafif dürtüyordu onu sanki. Bıraksaydı ya kendini? SIM, sevdiği her şeyi elinden alamadan, kendisi deliliğe teslim olsaydı ya?

Ama oğullarına kim bakacaktı o zaman? Mamá'ya kim bakacaktı? Patria, aklının durgun sularıyla yeşil çayırlarından uzaklaşacak olursa onu kim çağıracaktı geriye?

Kaçamazdı öyle. Biraz cesaret! Bu kelimeyi ilk kez anlamını bilerek kullanıyordu. Böylece, Jaimito'nun yanında horul horul uyuduğu o gece, aklını meşgul edecek, moralini biraz olsun düzeltecek bir alıştırma uydurdu Dedé kendine.

Odaklan, Dedé! Tıpkı bu gece gibi açık, serin bir gece. Bahçede anacahuita ağacının altında oturuyorsunuz... Aklında o mutlu anıyı aradı, buldu. Yasemin kokusunu duymaya çalıştı. Akşamın serin havasının tenini ürpertişini, Papá'nın rom dolu bardağındaki buzların çıngırtısını, mır mır sohbetlerini hatırlamaya zorladı kendini.

* * *

Bir dakika ama! Dedé o ânı oyununu gözaltıların olduğu gece uydurmamıştı ki. O oyunu bulan o değildi hatta. Minerva hapisten çıktıktan sonra, Mate, Patria ve çocuklarla Mamá'nın evinde kaldığı sırada öğretmişti onu Dedé'ye.

Dedé her gün onları ziyarete gidiyordu, her gittiğinde de Minerva'yla kavga ediyorlardı. Onun Minerva'nın mantıklı davranmasını, evde kalmasını istemesiyle başlayan konuşmalar illa ki tartışmalara dönerdi. Herkesin dilindeydi: Trujillo, Minerva'nın ortadan kaldırılmasını istiyordu. Tehlike oluşturmaya başlamıştı artık, bütün ulus onu kurtarıcısı, kahramanı görüyordu. Eczanede, kilisede, *mercado*da* insanlar Dedé'ye yaklaşıp "Kızlarımıza iyi bakın" diye fısıldıyorlardı. Bazen notlar karalanmış kâğıtlar sıkıştırıyorlardı eline: "Kelebeklere söyleyin, Puerto Plata yolundan uzak dursunlar. Güvenli değil."

Kelebeklermiş, yüce Tanrı'm, dehşeti yaşayan başkaları olunca romantikleştirmek nasıl da kolaydı!

Ne var ki Minerva, güvenliği konusunda pek endişe etmiyor gibiydi. Davasına ihanet edemeyeceğini söylüyordu Dedé'ye, ayrıca Ojo de Agua'ya kapanıp SIM'in ruhunu öldürmesine izin vermeye de niyeti yoktu. Dedé kuruntu yapıyordu hem, OAS** tutuklamalarla, idamlarla ilgili bu kadar yaygara koparırken Trujillo'nun savunmasız bir kadını öldürüp kendi kuyusunu kazacak hali yoktu herhalde. Saçma sapan söylentiler işte.

* Market. (ç.n.)

** (Organization of American States) Amerikan Devletleri Örgütü, üye ülkeler arasında bölgesel dayanışmayı ve işbirliğini amaçlayan uluslararası bir kuruluş. (ç.n.)

"*Voz del pueblo, voz del cielo*" derdi Dedé. Yukarıdan gelecek olanı insanlardan duyarsın.

Son zamanlarındaki bir kavgaları sırasında Dedé'nin gözünden yaşlar boşanıvermişti. "Seni düşüne düşüne aklımı yitireceğim artık, anlamıyor musun?" demişti ağlaya ağlaya. Ama Minerva gözyaşlarına boyun eğmemiş, ona bir alıştırma yapmasını önermişti.

"Beni La Victoria'da tecrite aldıkları bir gün uydurmuştum bunu" diye başlamıştı. "Bir şarkının ya da şiirin ilk dizesini aklına getiriyorsun, sonra da sakinleştiğini hissedene kadar o dizeyi tekrar ediyorsun. Ben aklımı öyle korudum." Üzgün bir gülümseme yayılmıştı Minerva'nın yüzüne. "Sen de dene, haydi. Ben başlatayım."

Şimdi bile kardeşinin o son yıl boyunca kurtulamadığı grip yüzünden boğuk çıkan sesini duyabiliyor. *Gecenin gölgeleri düşer, gezgin evine döner, campesino tarlasına veda eder...*

Dedé'nin, Minerva'nın ona o geceli şiirle öğrettiği alıştırmayı başkente ilk yolculuklarından önceki uykusuz gecede uyduruduğunu sanmasına şaşmamalı. Gecenin karanlığı gerçekten çöküyordu, bu seferki çocukluklarındaki yumuşak, kocaman, merhametli gecelere benzemiyordu ama. *Anacahuita* ağacının altında oturdukları, Papá'nın geleceklerini tahmin etmeye çalıştığı, Mamá'nın çok içiyor diye Papá'ya çattığı günlerden çok uzaktı bu, bambaşkaydı; cehennemin tam ortasıydı belki. İçine doğan bu his rahat vermedi ona, Jaimito'ya sokuldu. Neden sonra o da uykuya daldı.

Onuncu Bölüm

Patria

Patria, Ocak 1960 – Mart 1960 arası

Sırtımdaki külfeti nasıl kabullendim bilmiyorum. Bizim burada kambura yükü ağır gelmez derler. Bir anda evimi, kocamı, oğlumu, huzurumu kaybetmiştim fakat Mamá'nın evinde birkaç hafta geçirdikten sonra yüreğime yığdıkları kedere alıştım.

En zoru o ilk gündü. Acımdan delirmiştim. Dedé'yle Tono beni içeriye sokarken tek istediğim bir yere uzanıp orada ölüvermekti. Bebeklerin ağlamalarını duydum uzaktan, onları sakinleştirmeye çalışan sesleri duydum. Noris'in Mate teyzesinin hıçkırıklarına eşlik ettiğini duydum. Onların üzüntüsü beni kendi üzüntümden çekip aldı. Hemen olmadı ama, önce uzunca bir süre, belki günlerce uyudum. Bana öyle geldi. Uyandığımda kulaklarımda Rab'a yakaran Dedé'nin sesi vardı.

Ve O, üçüncü gün ölümden dirildi...

Yataktan kalktığımda Mamá'nın evine yerleşmeye hazırdım. Bebeği yıkamak için bir leğen istedim, Noris'e de saçlarını düzeltmesini söyledim, gözüne giriyorlardı.

Mate'yle ben ön taraftaki bir odaya geçtik, bebeklerimiz bir beşikte beraber uyuyacaklardı. Noris'i Minou ve Manolito'yla hep Minerva'nın kullandığı misafir odasına koydum. Mamá kendi odasında yalnız yatsa onun için daha iyi olacaktı.

Gelgelelim saat gece yarısını geçtiğinde ayaklanıyordu herkes, her birimiz yanımızda birilerinin varlığını hissetmek istiyorduk. Manolito illa benim yanıma kıvrılırdı, hemen ardından Raulito basardı feryadı. Uykusunda bile kıskançtı o çocuk!

Kalkıp onu da yanıma alınca beşik boş kalırdı, Jacqueline hep annesinin kollarındaydı çünkü. Sabahları Noris'le Minou'yu Mamá'nın yatağında, birbirlerine sımsıkı sarılmış uyur halde bulurdum.

Ve O, üçüncü gün ölümden dirildi...

Üçüncü günümde dirilmeyi beklerken bir daha gerildim çarmıha. SIM gelip Mate'yi aldı.

Tam üç ay ne onu, ne Minerva'yı ne de kocalarımızı görebildim. Üç ay Nelson'ıma sarılamadan geçti.

* * *

Dediğim gibi, iyileştim. Ama arada sırada gözümün önüne bir şeyler geliyordu.

SIM'in gelişini görüyordum sürekli. Nelson'la Pedrito'nun arka taraftan kaçışı, Noris'in donakalmış yüzü. Kapının önündeki bir dolu adamı gördüm; paldır küldür koşturmalar, bağırtılar duydum. Evin yanışını gördüm.

Havasız, ışıksız, küçücük hücreler gördüm. Kapılar açıldı, duydum; tehditkâr, kaba, çirkin eller gördüm. Kemik sesi geliyordu, kırılıyor gibi, sonra biri küt diye yere yığıldı. İniltiler, çığlıklar, çaresiz haykırışlar duydum.

Ah kardeşlerim, Pedrito'm, ah benim küçük kuzum!

Benim dikenli tacım oğlumun kaygısından örülmüştü. Pudraladığım, beslediğim, yıkadığım vücudu şimdi kırık dökük kemiklerle dolu bir torba mıydı?

"Uslu durdum" diye bağırmaya başlıyordum göğe, zor bağladıkları "iyileşme"mi çözüyordum.

O zaman Mamá, Dedé'yi gönderiyordu yanıma. İkimiz önce bir tespih duası edip sonra çocukken oynadığımız oyunu oynuyorduk: İncil'den rastgele bir sayfa açıp elimiz hangi ayette durursa ondan kendimize bir fal uyduruyorduk.

Ve O, üçüncü gün ölümden dirildi...

* * *

Mamá'nın yeni evi tuhaf geliyordu bana. Eski evdeki tüm eşyalar buradaydı, sadece farklı bir şekilde yerleştirilmişlerdi. Bazen var olmayan kapılara atardım elimi. Gecenin bir yarısı tuvalete gideceğimde her ne kadar çocukları uyandırmaktan korksam da ışığı açardım.

Yoksa eski evdeyken yeri koridor olmayan ama Mamá'nın bu evde başka yer bulamadığı büfeye çarpıp duruyordum.

Girişte evde bulunması zorunlu olan El Jefe portresi asılıydı ama bu, eski evde İyi Çoban resminin yanında asılı duran, Trujillo'nun genç bir yüzbaşıykenki halinin fotoğrafı değildi. Mamá bir yerden en yeni resmini bulup evin geri kalanına en uzak kalacak yere kendi başına asmıştı. Daha yaşlı görünüyordu şimdi: Daha topluydu, yanakları sarkmıştı, yüzü yorgun görünüyordu. Ancak hayatında epey kötü şeye tanıklık etmiş birinin yüzü böyle olur.

Neden bilmiyorum, belki eski evde yanında İyi Çoban olmasına alıştığımdan, ne zaman yanından geçsem selam veriyordum ona.

Bir başka sefer içeriye geldiğimde elimde bir demet flamingo çiçeği vardı, ben de başımı kaldırıp bir baktım, sonra da "Ne olacak sanki" diye düşünüp resminin hemen altına bir vazo ayarladım.

Masaya da küçük bir dantel örtü atayım dedim.

Böyle mi başladı bilemiyorum ama çok geçmeden dualarımı da ona etmeye başlamıştım. Çok muhterem gördüğümden falan değildi elbette. Ama ondan istediğim bir şey vardı, ben de rica etmenin başka yolunu bilmiyordum.

* * *

O numarayı çocuk yetiştirirken öğrenmiştim. Çocuğa en güzel kıyafetlerini giydirirsen o da üzerindekilere uyar, uslu durur.

Nelson, küçük şeytanım benim! Küçükken hep Noris'e eziyet ederdi, hep bir yaramazlık peşindeydi. Öğlen vakti onu çağırır yıkardım. Gündüz uykusunu hiç sevmezdi, huysuzlanırdı; ben de o yüzden banyodan sonra üzerine pijamalarını geçirip yatağa yollamazdım onu. Gabardin pantolonuyla aynı babasınınki gibi diktiğim keten *guayabera*sını giydirirdim onun yerine, akşamüstü beraber Salcedo'ya *novena* okumaya giderdik. Arkasından da hindistancevizli dondurma. Çocuk en cici kıyafetlerini giydi miydi melek gibi olurdu!

Neden olmasın, diye düşündüm kendi kendime. Ona da ilgimi hak eden bir varlıkmış gibi davranırsam belki o da uslanırdı.

Her gün çiçekleri değiştirip birkaç kelime bir şeyler söyledim önünde. Mamá, sık sık gelip bizi kontrol eden Peña'yla SIM'e göstermelik yapıyorum sanıyordu. Fela anladı beni, gerçi o da şeytanla anlaşma yapmaya çalıştığımı düşünüyordu.

Öyle değildi ama. Hiç değildi. Ben sadece onu tabiatına döndürmeye çalışıyordum. Bunu başarırsam gerisi gelecekti.

Jefe, diyordum, *sen topraksın, topraktan yaratıldın ve yine toprağa döneceksin. Unutma.*

(Bu pek işe yaramıyordu.)

Duy sesimi Jefe. Kardeşlerimi, kocalarını bırak; kocamı bırak. Ama asıl oğlumu, ah Jefe, yalvarırım bana oğlumu geri ver.

Onun yerine beni al. Beni kurban et.

* * *

Don Bernardo'nun bana yakın bir zamanda hediye ettiği Kutsal Yürek'i yatak odasına asmıştım. Hakiki dualarımı orada ediyordum.

Delirmemiştim ya. Asıl kimin sözünün geçtiğini biliyordum elbet.

Küs değildim artık ama ağzımda acı tadı vardı hâlâ. Mesela kendimi El Jefe'ye tamamen teslim ediyordum, o ne isterse yapabilirdi. Aynı inceliği Tanrı'ya göstermemiştim.

El Jefe'ye açık açık bir teklif yaptığımı düşünüyordum sanırım. Normalde kadınlardan ne istiyorsa benden de onu isteyecekti nasılsa. *O kadarını* yapardım. Ama Rab'in Patria Mercedes'ten ne isteyeceği belli olmazdı; beden, ruh ve dahası.

Mememde bir bebek vardı benim hâlâ; kızım yeni serpilmeye başlamıştı, adam olacak oğlum parmaklıkların ardındaydı. O'nun Krallığı'na girmeye hazır değildim.

* * *

Tanrı beni denerken arada bazı anlar oluyordu. Rab bana acıyordu, diyemem. Ama bir şekilde anlıyordum doğru yolda olduğumu.

Mate gideli çok olmamıştı daha, bir gün Peña çıkageldi. O adam bir acayipti. Gençliğimde geceleri oramı buramı ellerken şeytanın varlığını hissederdim yanımda; işte onun yanındayken de öyle tuhaf hissediyordum. Tüylerimi ürpertiyordu. Geldiğinde çocuklarla beraber verandadaydık. Onlar Peña'dan uzak dururlardı, verdiği şekerleri önce ben almadıkça, ben onlara elimle vermedikçe kabul etmezlerdi. Kucağına oturtmak için Minou'ya uzandı, hepsi birden kaçıştı.

"Çok tatlılar" dedi, reddedildiği gerçeğinin üzerine örtmek istercesine. "Hepsi sizin mi?"

"Hayır, oğlanla kız Minerva'nın, ufak olan da María Teresa'nın." İsimleri üzerlerine basa basa söyledim. Bütün bu çocukları öksüz bıraktığı iyice kafasına girsin istedim. "Bebek olanla genç kız benim."

"Don Pedrito çocuklarını çok seviyor herhalde."

Kanım dondu. "Neden öyle dediniz, Yüzbaşı?" Sesimi kontrol etmeye çalışıyordum.

"SIM kocanıza bir teklifte bulunmuş, kocanız kabul etmemiş."

Hayattaydı yani! Dedé, Mamá ve Jaimito üç kez gitmişti merkeze, üçünde de bizimkilerin kaydı görünmemişti.

"Ne teklif ettiklerini öğrenmek istemiyor musunuz?" Peña'nın yüzü düşmüştü. Bir şeyler öğrenmek için yalvarmam hoşuna gidiyordu, o an fark ettim.

"Evet yüzbaşı, söyleyin lütfen."

"Kocanıza özgür kalabileceği ve tarlasını geri alabileceği söylendi..."

Yüreğim hop etti!

"... Mirabal soyundan karısını boşayarak El Jefe'ye olan sadakatini ispat etmesi halinde tabii."

"Aa?" Kalbim yumruk gibi sıkmıştı kendini.

Peña'nın domuz gözleri beni dikkatle izliyordu. Sonra da yaptı edepsizliğini: "Siz Mirabal kadınları nasıl oluyorsanız artık" bir kaşındı, "adam işemekten başka iş yapamadığı halde aklından çıkmıyorsunuz!"

Ağzımı açmadan önce iki *Baba'ya Oğul'a* okudum, ona rağmen sesim kıvılcımlar saçarak çıktı. "Yüzbaşı Peña, siz ona ne yaparsanız yapın benim kocam her zaman sizden on kat daha erkek olacaktır." Şeytan herif bu dediğime kafasını geriye ata ata, kahkahalarla güldü, sonra da kucağındaki şapkasını alıp ayaklandı. Beni bu hale getirmek bile onu epey heyecanlandırmış olacak, pantolonunda bir şişlik vardı.

Sakinleşmek için çocukların yanına gitmeye karar verdim. Minou'yu bahçede buldum, bir çukur kazmış, içine Peña'nın ona verdiği şekerleri atıyordu. Neden şekerlerini israf ediyorsun, diye sorduğumda bana Mamá'sıyla Papá'sının bahçelerine gömdüğü, cıs olan kutu gibi bunun da gömülmesi gerektiğini söyledi.

"Kötü şeker bu."

"Evet, kötü bu şeker" deyip dizlerimin üzerine çöktüm, ona yardım ettim.

* * *

Peña'nın Pedrito'dan getirdiği haber, onlardan aldığımız ilk haberdi. Ondan birkaç gün sonra Dedé ve Mamá başkentten bir başka "iyi haber"le geldi: Kızların, kocalarımızın ve Nelson'ımın ismi üç yüz yetmiş iki kişilik yeni gözaltı listesinde

çıkmıştı. Ah, ne rahatlamıştık! SIM'in ellerinde olduğunu gizlemediği tutukluların kaybolma ihtimali daha düşüktü.

Hava zifiri karanlıktı ama yine de Mamá'nın makasını alıp bahçeye çıktım. Pek göremediğim için kokuya göre seçtim daha çok, içeriye girene kadar elimde ne olduğunu bilmiyordum. Küçük masadaki vazoya birkaç dal yasemin, biraz da gardenya koydum; kalanını yatak odama götürdüm.

Ve O, üçüncü gün ölümden dirildi...

Üçüncü haftaya girmiştik artık. Yine de dediğim gibi anlar olmuyor değildi işte, yeniden dirilmenin biraz daha hızlanır gibi olduğu anlar.

* * *

Pazar sabahı erkenden Jaimito'nun pikabına doluştuk. Arabalara el konulmuştu ya, Dedé'lerin çiftlikteki birkaç at ve Mamá'daki yaşlı katır dışında elimizde araç namına bir bu kalmıştı şimdi. Mamá kasaya eski bir çarşaf serdi, çocuklarla ben oraya geçtim. Kendisi, Dedé ve Jaimito öne bindi. Biz sabah duası için Salcedo'ya giderken hava hâlâ tam ağarmamıştı. Tarlalardan sis yükseliyordu. Conuco'daki eski evimizin sapağını geçerken yüreğime bir acı saplandı. Fark etmemiş olmasını umarak Noris'e baktım, onun da güçlü durmaya çalıştığı güzel yüzünden okunuyordu.

O gün kürsüden Tanrı'nın Sesi'ni duymayı kimse tahmin etmiyordu sanırım. Hele sesin bizim Padre de Jesús tutuklandıktan sonra yerine getirdikleri bir yardakçı olduğunu sandığımız Padre Gabriel'den gelmesini hiç beklemiyorduk.

Hatta ben ilk başta duymadım. Raulito yine bir ağlama nöbeti geçiriyordu, iş gözyaşlarına gelince epey empati sahibi olan Jacqueline de ona katılmıştı. Minou ters tuttuğu dua kitabımı Manolito'ya "okumakla" meşguldü.

Dedé'yle ben onları kontrol altına almaya çalışırken Mamá da kendi payına düşen görevi yapıyor, oturduğumuz sıranın ortasındaki yerinden çocuklara sert bakışlar atıyordu. Çocuklarımızı dövmeden, konuşa konuşa terbiye etme merakımız yüzünden canavarlar yaratıyormuşuz biz, bayılıyor öyle deme-

ye. "Bir yandan despotlarla savaşırken bir yandan kendi despotlarınızı büyütüyorsunuz."

Tam hole çıkıyordum ki bir şey duydum; yanlış duydum sandım ilkin. "Birçok Dominiklinin yuvasını etkilemiş bu acıklı olaylara tepkisiz kalmamız artık mümkün değildir..." Padre Gabriel'in sesi hoparlörden cızırtılı geliyordu.

"Şşt, susun!" diye patladım o an, çocuklar yaygarayı kesip bana döndüler.

"Bütün insanlar Tanrı'nın verdiği ve almaya hiçbir dünyevi gücün yetmeyeceği haklarla doğmuştur."

Kiliseye giden hanımlardan bazılarının tropik sıcak için bile fazla açık ve uygunsuz bulduğu peştemallı Vaftizci Yahya desenli vitray camlardan içeriye güneş ışığı süzülüyordu. Raulito'yu kurnaya oturttum, çocuklara da sussunlar diye naneli şeker verdim.

"İnsanları bu haklarından mahrum bırakmak, Tanrı'ya ve insanlık onuruna yapılabilecek en büyük hakarettir."

Devam etti ama ben sonrasını dinlemedim. Kalbim küt küt atıyordu. Söylediğim şeyi geri alamayacaktım, gelin görün ki söylemiştim bir kere. *Ah Tanrı'm, bırak oğlumu*, diye dua ettim ve eklemeye hep çekindiğim o cümleyi bu sefer ekledim: *Kurbanın ben olayım.*

Padre Gabriel konuşmasını bitirdiğinde başını kaldırdı. Kilisede çıt çıkmıyordu. Gabriel'imizin* bize verdiği güzel haber hepimizi serseme döndürmüştü. Kilise alkışlamanın uygun düştüğü bir yer olsaydı "*Dóminus vobíscum*"unu** alkışa boğacaktık.

Bütün gün Salcedo'daydık. Aralarda parkta oturuyorduk, çocuklara sonraki bir saatlik dua için rüşvet niyetine abur cubur alıyorduk. Saat altıdaki son duanın vakti geldiğinde hepsinin kilise kıyafetleri batmıştı. Saatler geçtikçe söylenti yayıldı, törenler kalabalıklaştı. Bir gelen gitmiyor, bütün dualara katılıyordu. Bir süre sonra araya ajanlar da karışmaya başladı. Sözde sivildiler ama biz onları çok rahat görebiliyorduk. Burada onlardan başka kimse diz üstüne çöktüğünde

* Gabriel: Cebrail. (ç.n.)

** Rab sizinle olsun. (ç.n.)

poposunu arkasındaki sıraya dayamaz, takdis sırasında sağı solu izlemezdi.

En arka tarafta Peña'yı gördüm, kimlerin duaya benim gibi birden fazla kez geldiğine bakıyordu kuşkusuz.

Sonradan bunun ülke çapında bir şey olduğunu öğrendik. Piskoposlar hafta başında bir araya gelip o pazar bütün kiliselerin kürsülerinden okunacak bir mektup kaleme almışlardı. Kilise nihayet halkının kaderine ortak olmayı seçmişti!

O akşam eve giderken hepimizin keyfi yerindeydi. Bebekler ağabeylerinin, ablalarının kollarında uyuyorlardı. Başımı kaldırdığımda gecenin karanlığında asılı koskoca bir dolunay gördüm; sanki Tanrı, bağlılığının ispatı olarak halesini gösteriyordu bize. Kendi verdiğim söz aklıma geldi, ürperdim.

* * *

Sonraki pazar günü duaya gidip gitmeme konusunda kararsızdık. Endişeleniyorduk. Adanın dört bir yanında birçok kiliseye saldırılar olmuştu. Başkentte bir katedralde başpiskoposa dua sırasında suikast yapmaya çalışmışlardı. Pittini, yazık, yaşlılıktan gözleri görmüyor, anlamamış ne olduğunu. İnsanlar suikastçıyla boğuşurken o Kyrie okumaya devam etmiş.

Bizim bölgemizde o kadar ciddi bir olay olmadı ama bize de bir iki eğlence çıktı. Pazar günü hayat kadınlarından oluşan bir destek kuvvet geldi kiliseye. Komünyon vakti geldiğinde mihraba yürürken bir salınmalar, bir kırıtmalar... Sanki O'nun etini ve kanını tatmaya değil *kendi* etlerini sunmaya gidiyorlardı. Kahkahalar atarak sıraya girdiler, Padre Gabriel, Kutsal Ekmek'i uzatırken ağızlarını açıp dilleriyle edepsiz edepsiz hareketler yaparak onu baştan çıkarmaya çalıştılar. Derken bir tanesi onu beklemeden kadehe kendi uzandı.

Bu hareket cemaatimizde bomba etkisi yarattı. On, on iki kadın ayağa fırlayıp rahibimizin etrafında bir zincir oluşturduk. Masaya sadece selamete ermeye niyeti olan, tanıdığımız insanları yaklaştırdık, kâfirleri değil. O *putica*lar* kanımıza dokunmuştu tabii. İçlerinden biri beni itti, peki Patria Mercedes öbür

* Küçük orospu. (ç.n.)

yanağını da çevirmiş midir sizce? Çok bekler. Aldım o süslü çırpıyı, kilisenin en arkasına kadar sürükledim. "Şimdi" dedim ona, "Madem komünyon almak istiyorsun, Amentü'yü oku bakalım."

Sanki ondan İngilizce konuşmasını istemişim gibi baktı bana. Sonra da saçını bir savurup töreni bozmak için aldığı ücreti tahsil etmeye dosdoğru SIM'e gitti.

Ondan sonraki pazar dua için erkenden oradaydık ama kokudan içeriye giremedik. Ne olduğunu hemen anladık. *¡Sin vergüenzas!** Birileri bir gece önceden kiliseye gelip günah çıkarma hücresinin içine lağım pisliği boşaltmıştı.

Belki SIM'le yine olay çıkar korkusuyla çocukları Mamá'yla eve yolladım. Dedé, Noris ve ben kiliseyi temizlemek için kaldık. Evet, ben anneannesiyle eve gitmesi için epey baskı yaptım ama Noris ısrarla kalmak istedi. Tanrı'nın evinin onun da evi olduğunu söyledi bana. Yola gelmesi için Virgencita'ya ettiğim dualar sonunda kabul olmuştu. Kendimi tutamadım, güldüm. Sor Asunción hep derdi bize: "Dua ederken dikkatli olun, Tanrı size istediğinizi verebilir."

* * *

Mate'yle Minerva'nın gözaltına alınmasının üzerinden bir aya yakın bir süre geçmişti ki, bir ziyaretçi daha geldi eve. Dedé'yle Mamá yine bir başkent turuna çıkmıştı, her hafta ya Jaimito'yla ya da başka bir tutuklunun ailesiyle gidiyorlardı oraya. Beni götürmüyorlardı. Gözden kaçtığımı tahmin ediyorlardı, kızlarla beraber beni de almamış olmalarını buna bağlıyorlardı. Dolayısıyla onlarla SIM karakoluna gitmem tehlikeliydi. Birilerinin beni fark edip yakalayacağından emindiler.

Dönüşte illa ki La Victoria'ya da uğruyorlardı. Çaresizliktendi herhalde, belki kızları görürler diye. Ziyarete gidemiyorlardı tabii ama pencerelerin demirlerinde kurusun diye çarşaflar, havlular asılı oluyormuş; onlara "ev hali" gibi gelen bu küçük ayrıntılar da umut veriyordu.

* Utanmazlar! (ç.n.)

Salonda Noris'e isminin baş harflerini aplikeyle işlemeyi öğretiyordum. Mate'ye de ben öğretmiştim bir zamanlar. Çocuklar yerde oyuncak bloklarından saraylar yapıyorlardı. Tono içeri geldi, misafirimiz olduğunu söyledi. Peña sandım, birden canım sıkıldı. Yok ama, Margarita diye biriydi gelen, soyadını söylememişti. Evin *doña*sını görmek istiyordu fakat neden istediğini de söylememişti.

Sundurmada oturmuş, beni bekliyordu. Genç bir kadındı, yüzü bir yerlerden tanıdık geliyordu sanki. Sade bir güzelliği vardı; koyu renk, gür saçlarını yüzüne gelmesin diye firketelerle tutturmuştu. Gözleri, kaşları... Mirabal olduğu her halinden belliydi. *Ay, no*, dedim kendi kendime, *hiç halim yok*. Beni görür görmez yerinden kalktı, mahcup bir tavırla başını öne eğdi. "Özel konuşabilir miyiz sizinle?"

Ne çıkacağını bilemiyordum. Minerva yıllardır onlarla görüşüyordu, bağını koparmamıştı ama ben hep uzak dururdum. Ne kutsal evlilik bağına ne de leke sürülmemiş Mirabal ismine saygısı olan *campesina*nın tekiyle benim işim olmazdı.

Başımla bahçeyi işaret ettim. Orada bizi kimse duymazdı.

Yürürken cebinden katlı bir kâğıt çıkarıp bana uzattı.

Ellerim titremeye başlamıştı. "Şükürler olsun" deyip ona döndüm. "Nereden buldun bunu?"

"Annemin kuzeni La Victoria'da çalışıyor. Adının gizli kalmasını istedi."

Kâğıt sandığım bir salça konservesinin etiketiydi, arkasına bir not karalanmıştı:

La Victoria'da, Bina A'da, 61 numaralı hücredeyiz. Dulce, Miriam, Violeta, Asela, Delia, Sina, Minerva ve ben varız. Onların ailelerine de haber verin lütfen. Biz iyiyiz ama evi ve çocukları merak ediyoruz. Trinalin yollayın lütfen, hepimiz grip olduk, bir de Lomotil. Onun sebebi malum. Tok tutacak bir şeyler. Hepinizi çok öpüyorum, özellikle de küçük sevgilimi.

Altına da sanki o güzel el yazısını tanımamam mümkünmüş gibi adını yazmış: *Mate*.

Yapmamız gerekenleri düşünmeye koyuldum hemen, başım dönmeye başlamıştı. O gece Mamá ve Dedé'yle beraber bir cevap yazıp bir de göndereceklerimizi ayarlayacaktık. "Akrabanızla içeriye bir şeyler yollayabilir miyiz?"

Başını salladı, duraksadı; sanki bir şeyler daha söyleyecekti. Böyle şeylerin karşılığında insanlara ödeme yapmak gerektiği aklıma geldi. "Burada bekle lütfen" deyip çantamı almak için içeriye koştum.

Birkaç banknot çıkarıp uzattığımda yüzü değişti, canını yakmışım gibi baktı bana. "Yok, hayır, sizden bir şey istemiyoruz." Bana Salcedo'da her zaman gittiğim eczanenin kartını verdi, arkasında kendi adı yazıyordu. "Margarita Mirabal, hizmetinizdeyim."

O *Mirabal*'i duyunca irkildim biraz. "Teşekkür ederim, Margarita" deyip ona elimi uzattım. Gurur dolu kalbimden zar zor o kelimeleri sökebildim: "Patria Mercedes, hizmetinizdeyim."

Kız gittikten sonra Mate'nin notunu sanki her okuduğumda yeni bir şey öğrenecekmişim gibi, defalarca okudum.

Ardından gittim, banka, cennetkuşu çiçeğinin yanına oturdum. Gülmeye başladım. Bizi kurtuluşumuza Papá'nın ikinci ailesi götürecekti demek! O'nun maharetini, büyüklüğünü gördüm o an. Aynı anda birden fazla devrim olacaktı, anlamıştım. İçlerinden birinin hedefinde benim gururum vardı.

* * *

O gece geç saatlere kadar Dedé ve Mamá'yla çanta hazırladık. Besleyici olur diye melaslı tatlı patatesli çörek yaptık, bir poşete de bozulmayacak bir şeyler doldurduk. Hepsine birer tane yedek iç çamaşırı ve çorap koyduk, ben çorapların içine bir tarak, bir de fırça sıkıştırdım. Mate o upuzun saçlarıyla nasıl baş ediyordu orada kim bilir.

Üç beş şey çoğaldı, çoğaldı ve biz neyin gerekli olmayabileceğini tartışmaya başladık. Mamá, Mate'ye güzel siyah havlusunu göndermenin bir hata olacağını düşünüyordu. Evde kaldığı bir hafta boyunca sinirleri gevşesin diye o havluya isminin baş harflerini işlemişti; altın rengi satenden *M*'nin aplike-

sini bitirmişti ama *G* kalmıştı. "Ne kadar çok şey gönderirsek çantanın çalınma ihtimali o kadar artıyor."

"*Ay*, Mamá, inancın olsun biraz."

Bana döndü, ellerini beline koyup başını iki yana salladı. "Patria Mercedes, sen benden daha iyi biliyorsun ki..." Evin içinde hükümeti eleştirecek olduğumuzda cümlelerimiz böyle yarım kalıyordu hep. Her yerde kulak vardı, belki görmüyorduk ama bize öyle geliyordu. "O havlu cezaevine uygun değil" diye bitirdi lafını Mamá, sanki en başından beri anlatmaya çalıştığı buymuş gibi.

Onu Dedé ikna etti. Böyle küçük lüksler kızların moralleri-ni biraz yükseltirdi belki. Manikür seti, ruj, pudra ve küçük bir şişe Matadorun Sefası'nı çantaya sıkıştırırken de aynı şeyi söyledi. Mamá da karşı çıkamadı tabii.

Mate'nin dua kitabının arasına biraz para, bir de notumuzu koydum:

Sevgili Minerva, sevgili Mate, sürekli merkeze dilekçe veriyoruz, Rab izin verirse yakınlarda bir yerlerden bir kapı açılacak. Çocuklar iyi ama sizi çok özlediler. Sağlığınız nasıl, başka bir şeye ihtiyacınız var mı, ne olur yazın. Erkeklerden, Nelson'ımızdan haber var mı, biliyor musunuz? Hep yazın bize. Patria, Dedé ve anneciğinizin aklında, dualarında olduğunuzu unutmayın sakın.

Mamá altına adını kendi yazmak istedi. Önce kalemi tutarken zorlandı, yazdıktan sonra da gözyaşı damladı kâğıda, imzası mahvoldu. Onu izlerken tutamadım kendimi, ağladım.

Dedé'ye notu kimin getirdiğini Mamá yattıktan sonra söyledim; o sorduğunda eski yaraları deşmiş olmayayım diye geçiştirmiştim. "Mate'ye benziyor" dedim. "Güzel bir kız."

"Gördüm" diye cevap verdi Dedé. Meğer o benim bildiğimden çok daha fazlasını biliyormuş.

"Papá'nın ölümünden sonra Minerva mirasın ona düşen kısmından birazını istemişti o kızların eğitimi için." O günleri düşünüyordu. Başını salladı. "Ben de düşündüm taşındım, yarısını kendi payımdan düşmeye karar verdim." Yüzümü

görünce "O kadar yüksek bir meblağ değildi" diye ekledi. İşin aslı, böyle hayırlı bir işe beni dahil etmedikleri için alınmıştım biraz. "En büyükleri eczacılık okudu, şimdi kardeşlerine o bakıyor."

Başımla onayladım. "Aklı başında bir kıza benziyor."

"Mirabal kızlarının başka türlüsü olmaz ki zaten" dedi Dedé gülümseyerek. Papá eskiden öyle derdi *kızları* için. O zamanlar kastettiği yalnız biz sanırdık.

Bir sessizlik oldu; geçmişe, ailemize olan özlemimiz depreşmişti sanki. Belki de o yüzden sorayım dedim. "Peki sen, Dedé? Sen nasılsın?"

Neyi sorduğumu anlamıştı. Kardeşlerimin yüreğindekileri usta bir gülümsemenin arkasına saklansalar da bulurdum ben. Ayrıca Padre de Jesús, Dedé'nin onun konutuna bulunduğu yarım kalmış bir ziyaretten bahsetmişti. Ama işte, kızlar gözaltına alındığından beri başka dert hissedemez, konuşamaz olmuştuk.

"Jaimito şu sıralar uslu duruyor, ondan yana şikâyetim yok." *Uslu duruyor* mu? Ne acayip laf. Bir kadın kocasından böyle bahseder mi? Bir de çoğunlukla ortanca ve küçük oğluyla Mamá'da kalıyordu artık. Bize göz kulak olmak içindi, öyle diyordu.

"Her şey yolunda o zaman?"

Soruma aldırmayıp devam etti: "Hatta Jaimito epey iyi. Çünkü biliyorum, bu kargaşaya bulaşmak istemiyordu hiç. Ona minnettarım."

"Hiçbirimiz böyle bir kargaşaya bulaşmak istemezdik." Kabuğuna çekilir gibi oldu, ona Jaimito'yu eleştirdiğimi düşündürecek bir şey söylememek için sustum.

Minerva'nın aksine ben, hep durduk yere esip gürleyen kuzenimizi severdim aslında. O cakasının altında yumuşacık bir kalp vardı.

Elini tuttum. "Şu olaylar sona erdiğinde ne olur git, Padre de Jesús'la konuş. İnanç evliliği güçlendirir. Ben beraber mutlu olmanızı istiyorum."

Birden gözlerinden yaşlar boşandı. Ne zaman böyle konuşsam ağlardı zaten. Yüzünü okşadım, "dışarıya çıkalım" anla-

mında bir işaret yaptım. Ay ışığının aydınlattığı sokağa yürürken "Nedir canını sıkan?" diye sordum. "Bana söyleyebilirsin."

Gökyüzüne bakıyordu. Birkaç gün önceki dolunaydan bir parça kesilmişti şimdi. "Kim ne derse desin, Jaimito iyi yürekli bir adam. Ama benimle değil de bir başkasıyla evlenseydi şimdi daha mutlu olurdu." Duraladı.

"Sen peki?" diye yokladım.

"Olurdum herhalde" diye itiraf etti ama kalbinde bir hayalet vardıysa da bana söylemedi. Ay sanki boş avuçlarına düşecekmiş gibi havaya kaldırdı ellerini. "Geç oldu" dedi. "Yatalım haydi."

Eve yürürken bir öksürük duydum.

"Misafirlerimiz var yine" diye fısıldadım.

"Evet, duydum" dedi. "Her yer hayalet dolu."

* * *

Sabahları Jaimito'nun pikabıyla kiliseye gitmek için yola çıktığımızda arkadan bir Volkswagen'in oyuncak araba motoru gibi bir ses çıkardığını duyardık. Geceleri bahçeden sigara kokuları gelirdi; elleriyle bastırmaya çalıştıkları öksürükler, hapşırıklar duyardık. Bazen "Çok yaşa!" diye bağırıyorduk. Günler geçtikçe onlardan küçük küçük intikamlar almaya başladık.

Evin iki tarafının birleştiği yerde bir girinti vardı, geceleri en çok orada saklanırlardı. Mamá oraya bir iki bambu sandalye atmış, bir de bahçesini kirletmesinler diye bir kasanın üstüne kül tabağı koymuştu. Bir gece de sanki Üç Müneccim Kral geliyormuş gibi bir termos soğuk su ve atıştırmalık bir şeyler bırakmıştı oraya. O termosu, bardakları ve kül tablasını çaldılar. Üstüne bir de Mamá'nın onlar için yaptığı patikayı kullanmak yerine çiçeklerini ezip geçmişlerdi. Mamá da ertesi gün dikenli çalılarını o tarafa taşıdı, gece seslerini duyduğunda da banyo camını açıp Jacqueline'in kirli banyo suyunu aşağıya döküverdi.

Bağırtılarını duyduk ama gelip bize hesap sormaya cüret edemezlerdi. Sonuçta çok iyi gizli ajanlardı bunlar, bizim varlıklarından haberdar olmamamız gerekiyordu.

İçeride Dedé'yle ben kendimizi zor tutuyorduk. Minou'yla Jacqueline çocukların yetişkinlerin neye güldüğünü anlamadıklarında attıkları o zorlama kahkahalarla bizi taklit ediyordu. Sonraki gün dikenli çalılarda iplik parçaları ve hatta bir de mendil bulduk. O günden sonra bizi uzaktan, saygılı saygılı gözetlediler.

* * *

Çantayı Margarita'ya nasıl götüreceğiz diye epey düşündük.

Onun ziyaretinden sonraki sabah duadan dönerken eczaneye uğradık. Ben inip eczaneye girdim, diğerleri pikapta bekledi. Raulito kucağımdaydı, çantayı battaniyesiyle gizlemiştim. Çocuk ilk defa bu kadar sakindi, uslu durması gerektiğini fark etmişti herhalde.

Kızın orada çalıştığını artık biliyordum ya, eczane bir tuhaf gelmişti. Kim bilir kaç defa aspirin almaya, bebek maması almaya buraya gelmiştim önceden. Reçetemi kaç defa o beyaz önlüklü, utangaç kıza uzatmıştım. Kim olduğumu biliyor muydu acaba o zamanlar?

"Sorun olacaksa..." diye konuşmaya başladım çantayı uzatırken. Hızlıca alıp bankonun alt tarafına koydu. İmalı imalı baktı bana: Açık yerde anlatmayayım.

Eline büyük bir banknot sıkıştırdım, kaşlarını çattı. Çantaya Lomotil, Trinalin ve vitamin koymasını istediğimi, paranın onun için olduğunu açıkladım fısıldayarak. Başıyla onayladı. Eczanenin sahibi bize doğru geliyordu.

Margarita alışverişimizi saklamak için bana bir şişe aspirin uzattı. "Yararı olur umarım." Şişeye baktım, her zaman aldığım markanınkiydi.

* * *

O hafta Mamá'yla Dedé haftalık başkent ziyaretlerinden çok mutlu döndüler. La Victoria'nın penceresinde siyah bir havlu görmüşler! Dedé emin değildi ama önünde bir zikzak görmüştü o da, muhtemelen baş harfi. Hem hapishanede başka kimde siyah havlu olabilirdi ki?

"Biliyorum, biliyorum" dedi Mamá. "Dönüş yolunda kaç kez duydum." Dedé'yi taklit etti: "*Bak Mamá, iyi ki göndermişiz o havluyu.*"

"İşin gerçeği" diye devam etti sonra, bu aralar pek seviyordu öyle demeyi, "Ona ulaşacağını düşünmedim. Kimseye tam olarak güvenemiyorum artık."

"Gelin, şuna bir bakın!" Jaimito bizi masaya çağırdı, başkentten aldığı gazetelerden birinde gördüğü bir fotoğrafı gösterdi. Hayalet gibi duran genç tutuklular boyunlarını eğmiş, karşılarında El Jefe onlara parmak sallıyor. "Sekiz tutuklu dün Saray'da affedildi." İsimleri okudu. Aralarında Mate'nin yazdığı nota göre Minerva ve onunla aynı hücrede olan Dulce Tejeda'yla Miriam Morales de vardı.

Yüreğim ferahladı biraz, sırtımdaki külfet hafifledi. Affedilen tutuklular ya kadın ya *çocuktu*! Nelson'ım birkaç hafta önce, hapiste girmişti on sekizine. O da çocuk sayılırdı, değil mi?

"Tanrı'm, burada bir şey daha yazıyor" dedi Jaimito. Emlak alım satımı listesinde *Capitán** Victor Alicinio Peña'nın adı vardı; González çiftliğini devletten yok pahasına almıştı. "Ne demek almış, basbayağı çaldı işte" çıkıverdi ağzımdan.

Dedé patavatsızlığımı örtmek için "Evet, oğlan mangoları çalmış" dedi yüksek bir sesle. Geçen hafta Tono, Mamá'nın düğün fotoğrafının arkasında antene benzeyen küçük bir şey bulmuştu, bir yerin dinlendiği öyle anlaşılırmış. Sadece bahçede ve arabada rahat konuşabiliyorduk.

"İşin gerçeği..." diye başladı Mamá ama sustu hemen. Değerli gerçeği ne diye gizli mikrofonlara sunsun?

* * *

* Yüzbaşı. (ç.n.)

Peña'nın bana borcu vardı artık, yani ben öyle görüyordum durumu. Ertesi gün dikişini yeni bitirdiğim sarı elbisemle Dedé'nin bana verdiği eski siyah topukluları giydim, mis gibi pudrama bulandım ve aradaki çiti geçip Don Bernardo'nun evine gittim.

Noris arkamdan "Nereye gidiyorsun, Mamá?" diye seslendi. Çocukları ona bırakmıştım. "Dışarıya" dedim omzumun üzerinden elimi sallayarak. Mamá ya da Dedé nereye gittiğimi bilsin istemedim.

Don Bernardo hasta karısına bakan yaşlı bir İspanyol suretindeki komşu meleğimizdi gerçekten de.

Adaya Trujillo'nun kırklı yıllarda "ırkımızın rengini açmak" amacıyla başlattığı bir mülteci programıyla gelmişti. Diktatöre o konuda pek yardımı dokunduğu söylenemezdi gerçi, Doña Belén'le hiç çocukları olmamıştı. Şimdilerde de günlerinin çoğunu verandada eski günleri yâd ederek ve tekerlekli sandalyeye mahkûm kalmış bir gaiplikle ilgilenerek geçiriyordu. Bir sebepten, belki öylesine inanmaya ihtiyacı var diye Don Bernardo karısının bunadığını değil sağlığının hafif bozuk olduğunu söylerdi herkese. Bize hep Doña Belén'den hayalî selamlar, özürler getirirdi. Haftada bir kere o yaşlı başlı adam zar zor eski Plymouth'ının direksiyonuna geçer, Doña Belén'i Salcedo'ya kontrole götürürdü.

Adam hakikaten bir melekti. Çoğu insanın biz Miraballerden uzak durduğu zamanlarda küçüklere; Raulito'ya, Minou'ya ve Manolito'ya vaftiz babalık etmişti.

Kızlar gittikten sonra bir gün Jacqueline'in vaftiz olmadığı aklıma gelmişti. Benim çocuklarımın hepsi köyde âdet olduğu gibi, ilk aylarında vaftiz edilmişti ama María Teresa işte, şatafat sever, merasim sever... Erteleyip durmuştu töreni. San Francisco'da katedralde "layıkıyla" yapılsın istiyordu; vaftizi piskopos gerçekleştirsin, Inmaculada'nın kızlar korosu ayin sırasında "*Regina Coeli*"yi söylesin istiyordu. Ailedeki tek gururlu ben değildim belki de.

Kederden kaçırdığım aklımın parçalarını henüz toplayamadığım bir akşamüstü kollarımda Jacqueline'le yalınayak koşarak çıkmıştım Mamá'nın evinden. Don Bernardo'yu kapısının

önünde bulmuştum; şapkası kafasında, anahtarları elindeydi. "Kurtuluş sularında yüzmeye hazırsın demek, ha benim küçük mercan balığım?" Jacqueline'in küçük çenesini bir okşadığında, kızın gözyaşları Monte Cristi'de temmuz sıcağında kalmış gibi kuruyuvermişti.

Şimdi yine Don Bernardo'nun kapısındaydım ama bu sefer kucağımda bebek yoktu. Ha çıplak ayak çalmışım kapısını ha giyinip süslenip aslında, ha geceleyin gelmişim ha gündüz. Gelgelelim adam sanki benim bir şeyler rica etmek için ona uğramam dünyanın en olağan şeyiymiş gibi "Seni görmek ne büyük zevk, Patria Mercedes" diye karşılamıştı beni o gün.

"Don Bernardo, yine size zahmet vereceğim ama" dedim, "Santiago'ya, Yüzbaşı Peña'nın makamına gitmem lazım."

"Aslanı ininde ziyaret edeceksin demek."

Gür, beyaz bıyığının altından bir gülümseme yakalar gibi oldum.

Çabucak Doña Belén'in yatağına bağlı olarak ikinci çocukluğunu yaşadığı yatak odasına girip çıktı, bana kolunu uzattı. "Doña Belén'in çok selamı var."

* * *

Yüzbaşı Victor Alicinio Peña beni hiç bekletmedi. Belki sinirlerim gergin olduğu için bana öyle geldi, bilemiyorum, fakat hücre gibi odası beni fena daraltmıştı. Pencerelerde aluminyum jaluziler vardı, ışık da floresandı. Klima az sonra patlayacakmış gibi şiddetli, mekanik bir ses çıkarıyordu. Keşke dışarıda, meydandaki badem ağaçlarının altında Don Bernardo'yla beraber bekliyor olsaydım diye geçirdim içimden.

"Sizi görmek büyük zevk, Doña Patria." Yüzbaşı Peña kullandığı fiile sadık kalmak, her yerimi *görmek* istiyordu galiba, gözleri üzerimde dolanıyordu. "Nasıl yardımcı olabilirim?" diye sordu, sonra da oturmamı işaret etti.

Çok ateşli bir konuşma yapmayı planlamıştım esasen ama ağzımdan tek kelime çıkaramadım. Şeytanın inine girince Patria Mercedes'in dili tutulmuş deseniz yeriydi.

"Yalan olmasın, buraya beni görmeye geldiğinizi öğrendiğimde biraz şaşırdım" diye devam etti Peña. Sessizliğimden sıkılmaya başladığını görebiliyordum. "Meşgul bir adamım ben. Sizin için yapabileceğim bir şey var mı?"

Birdenbire hepsi birden gözyaşlarıyla beraber dökülüverdi: Gazetede El Jefe'nin çocukları bağışladığını okumuştum, benim oğlum da on sekizine yeni, hapishanede girmişti, Peña çocuğumun da affedilmesini sağlayacak bir şeyler yapabilir miydi?

"Bu konu benim görev alanımın dışında" diye kıvırdı.

O anda fark ettim. Bu şeytan güçlü görünüyordu belki ama bendeki güç onunkinden kuvvetliydi. Kullandım ben de. Yüreğimi dualarımla doldurup karşımdaki günahkâra çevirdim.

"Emir yukarıdan geldi sonuçta" diye ekledi. Fakat gerilme sırası şimdi ondaydı. Dalgın dalgın anahtarının halkasına takılı hologramlı bir kartla oynamaya başlamıştı. Kartın üzerinde dolgunundan bir esmer güzeli vardı, kartı belli bir tarafa eğdiğinde kadının üzerindeki kıyafetler yok oluyordu. Dikkatimi duama vermeye çalıştım.

Ah Rab, şu şeytanın kalbini yumuşat. Sonra düşünmesi en zor gelen şeyi ekledim: *O da senin bir çocuğun.*

Peña rezil anahtarlığını bırakıp telefonunun ahizesini kaldırdı, başkentteki merkezin numarasını çevirdi. Her zamanki havlaması yumuşadı, uysal bir tınıya büründü.

"Tabii, tabii General, kesinlikle." Laf benim dilekçeme gelecek mi diye düşünmeye başlamıştım ki neredeyse yanımdan kayıp geçti; öyle yağlanmıştı. "Şu anda odamda ufak bir mesele oturuyor da." Diğer uçtaki her ne dediyse artık, kahkahasıyla odayı inletti. "Yok, *o* ufak şey değil tam olarak."

Sonra da isteğimi anlattı.

Ellerim kucağımda oturuyordum. Dua mı ediyordum yoksa sadece pürdikkat konuşmayı mı dinliyordum bilmiyorum. Peña'nın duraksamalarından, sesinin yükselip alçalmasından kestirmeye çalışıyordum dilekçenin ne kadar başarılı olduğunu. Onu o kadar dikkatli izlediğim için belki, tuhaf bir şeyler olmaya başladı. Görmeye alıştığım şeytan tıpkı hologramlı anahtarlığındaki kadının kıyafetleri gibi kayboldu, yerine kedi

tekmelediği, kelebeklerin kanatlarını kopardığı için kendinden utanan genç irisi bir oğlan geldi.

Şaşkınlığımı bakışlarıma da yansıtmışım herhalde, Peña telefonu kapatır kapatmaz bana doğru uzanıp "Bir şey mi oldu?" diye sordu.

"Yok, hayır" dedim hemen. Başımı önüme eğdim. Israrımla bıktırmamak için ne öğrendiğini doğrudan sormak istemiyordum. "Yüzbaşı" dedim yakarır gibi. "Hiç umut var mı?"

"Bakacaklar." Ayağa kalktı, beni geçirmeye hazırlanıyordu artık. "Bana bir haber gelirse size bildiririm."

"*¡Gracias, ay, muchas gracias!*"* deyip durdum ama tek şükrettiğim Peña değildi elbet.

Yüzbaşı elimi sıkarken yine epey oyalandı. Bu sefer elimi çekmedim. Artık onun kurbanı değildim, anlamıştım. Her şeyimi kaybetmiştim belki ama ruhum ışıl ışıl yanıyordu. Bu zavallı kör pervane benim ışığımı görmüştü bir kere, karşı koyamayacaktı.

Karşılık olarak benim ne yapacağımı söylemenin vakti gelmişti. "Sizin için dua edeceğim, Yüzbaşı."

Tedirgin tedirgin güldü. "O neden?"

Gözlerimi gözlerinden ayırmadan "Size olan borcumu ödeyecek başka bir şey kalmadı elimde çünkü" dedim. Toprağımızı bizden aldığını bildiğimi bilsin, bize ne yaptığını anlasın istedim.

* * *

Haftalar geçti, bekledik. İkinci, üçüncü kez mektuplar okundu kilise kürsülerinden. Rejim de kiliseye topyekûn savaş açarak karşılık verdi. Gazetelerde Vatikan'la olan anlaşmanın bozulmasını talep eden bir kampanya başlatılmıştı.

Katolik kilisesi artık ülkemizde özel bir konuma sahip olmasın diyorlardı. Rahiplerin başımıza bela açmaktan başka bir işe yaradığı yoktu. Hükümet karşıtı iddialar iftiradan ibaretti. Bizim diktatörümüz özgür bir ülke yönetiyordu ne de olsa. Afları artırmaya, hapiste kalanları da ziyaret için daha çok izin

* Teşekkürler, çok teşekkürler! (ç.n.)

kâğıdı çıkarttırmaya başlamıştı Trujillo. Kim bilir, belki kendini haklı göstermeye çalışıyordu.

İki üç günde bir gidip portesinin altında duran çiçekleri tazeliyor, birkaç da laf ediyordum. Onu da çocuğum görüyordum, o da benim dertli, yolunu kaybetmiş bir oğlumdu. Ben ona kılavuzluk edebilirdim. "Kiliseyi başından savmanın sana hiçbir yararı olmayacağını sen de benim kadar iyi biliyorsun" diyordum ona. "Ayrıca geleceğini düşün biraz. Altmış dokuz yaşına geldin artık, yaşını başını aldın. Çok yakında kuralları başkasının koyduğu bir yere gideceksin."

Ardından daha özel konulara geçiyor, ona şu geçende rica ettiğim affı hatırlatıyordum.

Ama oradan da hiçbir şey çıkmıyordu. Ya Peña unuttu diyordum ya da, Tanrı esirgesin, Nelson'a çok kötü bir şeyler oldu. Yine günlerim berbat geçiyordu, geceleri uyuyamıyordum. Patria Mercedes'i bir yaklaşan Paskalya ayakta tutuyordu. Ateş ağaçlarının çiçekleri açtı açacaktı.

Ve O, üçüncü gün ölümden dirildi...

Kızlar sürekli not gönderiyorlardı. Mate'nin serpiştirdiği ipuçlarından hapiste neler yaşadıklarını çıkarmaya çalışıyordum.

Tok tutacak bir şeyler istemişlerdi, demek ki karınlarını doyuramıyorlardı. Tablet bulyon, tuz; yedikleri yemeklerin tadı tuzu yoktu. Aspirin; ateşleri çıkıyordu. Efedrin; Mate'nin astımı azıyordu. Ceregen;* zayıf düşmüşlerdi. Sabun; yıkanabiliyorlardı. Bir düzine küçük haç? Onu çözememiştim. Bir, iki tamam da, on iki tane birden?! Kitap istediklerinde kendilerini biraz daha iyi hissetmeye başladıklarını anlamıştım. Minerva için bir José Martí kitabı (şiir kitabı ama, denemeleri olmayacak), Mate'ye de boş bir defterle bir tükenmezkalem. İkisi için de dikiş malzemeleri, bir de çocukların ölçüleri. *Ay, pobrecitas*, özlüyorlardı bebeklerini.

Arada Don Bernardo'yla Doña Belén'e gidip saatlerce oturuyordum. Keşke, diyordum, benim de aklım onunki gibi geçmişe uçsa gitse. Elimde olsa ta en başına, şeyin başladığı zamana kadar giderdim... Neyin başladığı zamana? Bilmiyordum ki.

---

* Bir vitamin markası. (ç.n.)

* * *

Artık neredeyse ümidimi kaybettiğim bir gün Peña evin önüne sükseli beyaz Mercedes'iyle yanaştı. Üzerinde üniforması değil, nakışlı guayaberası vardı. Of, sivil bir ziyaret.

"Capitán Peña" diye karşıladım onu. "İçeriye geçin, içerisi serin." Portrenin altındaki taze çiçekleri görsün diye girişte bir durdum. "Size bir rom kola yapayım mı?" Utanmadan adamı bir güzel yağlayıp ballıyordum.

"Zahmet etme Doña Patria, hiç zahmet etme." Verandadaki sandalyeleri işaret etti. "İyi burası, serin." Evin önünden geçen bir araba Mirabal ailesine kimin uğradığını görmek için yavaşladığında dönüp yola baktı.

O anda bu ziyaretin benim için olduğu kadar onun için de olduğunu fark ettim. Bizim çiftlikte başına bir sürü iş açılmıştı. Bizim çiftlik diyorum, oraya başka bir şey diyemem çünkü. Bütün *campesino*lar kaçmıştı, yardım eli uzatacak bir komşu da yoktu ortalıkta. (Ya ne olacaktı? O taraf tamamen González dolu!) Fakat Doña Patria'yla oturup sohbet ettiği görülünce benim onu sorumlu tutmadığım anlamı çıkacaktı. Sonuçta adamın tek yaptığı devletten ucuz bir tarla almaktı.

Mamá onu sorumlu tutuyordu ama. O gelince torunlarını da alıp kendisini yatak odasına kapattı, çıkmadı. Kızlarını ondan koparıp alan adamın yanında oturmazdı o. Artık bize yardım ediyor olması umurunda değildi. İşin gerçeği, şeytan başında halesiyle yine de şeytandı. Fakat ben işlerin o kadar basit olmadığını biliyordum. Hepimiz gibi o adam da biraz melek, biraz şeytandı.

"Size iyi haberler getirdim" diye söze başladı Peña. Ellerini kucağında kavuşturup onu biraz daha yağlamamı beklemeye koyuldu.

"Nedir, Yüzbaşı?" diye sordum öne eğilerek. Ben de kendi rolümü oynuyordum, yalvaracaktım azıcık.

"Ziyaret kâğıdı getirdim" dedi. Hayal kırıklığına uğramıştım, ne de olsa ben af bekliyordum. Yine de o kâğıtları sayarken içtenlikle teşekkür ettim. "Üç tane izin" dedi bitirdiğinde.

Üç mü? "Ama bizim altı tutuklumuz var, Yüzbaşı?" dedim, sesimi kontrol etmekte zorlanıyordum. "Altı kâğıt olması gerekmiyor mu?"

"Altı olması *gerekir*, değil mi?" Başını sallayarak bana hak verdi.

"Ama Manolo tecritte, Leandro da El Jefe'nin ona sunduğu bir iş için karar aşamasında. Eh! İkisi de, nasıl desek, uygun değil."

El Jefe'nin sunduğu bir iş mi? "Peki Nelson'ım?" dedim hiç duraksamadan.

"Merkezle görüştüm" diye cevapladı Peña. Mahsustan yavaş konuşuyor, haberi vermeyi geciktirerek merakımı arttırmaya çalışıyordu. Ama ben istifimi bozmadan içimden arka arkaya *Baba'ya Oğul'a* okumaya devam ettim. "Sizin oğlunuz genç olduğu, El Jefe de son zamanlarda reşit olmayan çoğu suçluyu affettiği için..." Bardağındaki içeceği şöyle bir döndürdü, buzlar cama çarpıp çıngırdadı. "Bir sonraki turda o da serbest bırakılır diye düşünüyoruz."

Oğlum, küçük oğlağım! Gözyaşlarım sicim gibi akmaya başladı.

"Aa, Doña Patria, yapmayın ama böyle." Sesinin tonundan kadınları ağlarken görmenin hoşuna gittiği çok net anlaşılıyordu halbuki.

Nihayet kendime hâkim olmayı başarabildiğimde "Ya kızlar, Yüzbaşı?" diye sordum.

"Kadınlara da af teklif edildi."

Sandalyemin ucuna kadar gelmiştim. "Kızlar da eve dönüyor yani?"

"Yok, yok, yok" diye cevapladı sorumu, parmağını sallayarak. "Onlar hapishaneyi *beğenmişler* herhalde. Teklifi reddettiler." Onlar saçmalıyorsa *ben* ne yapayım, der gibi kaşlarını kaldırdı. Sonra kendi küçük darbesine döndü, minnettarlığımı daha da göstereyim istiyordu anlaşılan. "Ee, oğlanın eve gelişini nasıl kutlayacağız?"

O terbiyesizce bir şey söyleyemeden atıldım: "Bize *sancocho* yemeye bekleriz."

* * *

O gider gitmez Mamá'nın odasına koştum, iyi haberleri verdim.

Mamá dizlerinin üzerine çöktü, ellerini havaya kaldırdı. "İşin gerçeği, Rab bizi *unutmamış*!"

Noris yerinden sıçradı. "Nelson eve mi dönüyor?" Ağabeyi gitti gideli üzüntüden kırılıyordu; sanki Nelson çocukluğu boyunca ona işkence etmiş o "canavar" değil de uzak düştüğü sevgilisiydi.

Küçükler hep bir ağızdan tezahürat etmeye başladılar: "Nelson dönüyor! Nelson dönüyor!"

Mamá şamataya aldırmadan bana baktı. "Ya kızlar?"

"Onları da ziyaret etmek için izin kâğıtlarımız var" dedim sesimi alçaltarak.

Ayağa kalktı, yaygara kesildi. "Karşılığında ne istiyor o şeytan?"

"Nelson gelince *sancocho* yemeye çağıracağız."

"Gelsin önce benim cesedimi çiğnesin, sonra yer *sancocho*sunu bu evde."

Mamá'ya sözlerini dikkatli seçmesini hatırlatmak için elimi dudaklarıma götürdüm.

"Cesetimi çiğnesin diyorum!" dedi dişlerinin arasından. "İşin gerçeği bu!"

Üçüncü kez söylediğinde önünde sonunda Yehuda'yı masasına oturtacağını o da ben de kabullenmiştik. Ama *campesino*ların dediği gibi, o *sancocho*da bir telden fazla saç çıkacaktı illa ki. Fela kesin özel tozlarından katardı yemeğe, Tono da tencerenin üzerine *Göklerdeki Babamız*'ı tersten okurdu. Hatta ben bile Jacqueline'in, annesine veririm diye ayırdığım kutsal vaftiz suyundan damlatacaktım.

* * *

O gece Mamá'yla bahçede yürürken dayanamadım, bir anlık bir çaresizlikle bir söz verdiğimden bahsettim ona. Bana

döndü, afallamıştı. "O yüzden mi birkaç hafta önce öyle gizli gizli evden çıktın?"

"Hayır, hayır. Öyle bir şey değil. Tanrı'dan Nelson'ın yerine beni almasını istedim."

Mamá iç çekti. "*Ay, m'ija*, deme öyle. Yeterince acı var sırtımda." Sonra o da itiraf etti. "Ben hepinizin yerine beni alsın diye dua ettim. Anne benim, önce beni dinlemesi gerekir."

Güldük. "İşin gerçeği" diye devam etti. "Benim O'na borcum epey kabarık. Herkes eve döndükten sonra bütün *promesa*larımı yerine getirebilmem için bana bir hayat daha gerekecek.

"Peña *promesa*sına gelince" diye ekledi, "O konuda da bir planım var." Sesinde bir kurnazlık vardı. "Bütün komşuları çağıracağız."

Artık akrabalarımızın arasında yaşamadığımızı hatırlatmama gerek bile yoktu. Buradaki komşuların çoğu mimlenmiş Miraballerle görülmekten çekinir, gelmezdi zaten. Ama bu da Mamá'nın planının bir parçasıydı aslında. "Peña *sancocho*nun sadece onun için yapıldığını düşünüyor olacak."

O daha bitirmeden gülmeye başladım, nereye varmaya çalıştığını anlamıştım.

"Komşular pencerelerinden bir bakacaklar, bizim masada Peña oturuyor. SIM'in kuzey biriminin başını adam yerine koymamış gibi göründüklerini sanıp kafalarını taşlara vuracaklar!"

"*Ay*, Mamá" dedim gülerek. "Sen de intikamın *la jefası** oldun!"

"Tanrı affetsin" dedi tatlı tatlı gülümseyerek. Ama sesi hiç de pişman çıkmıyordu.

Koluna girdim. "Beni de affetsin."

Karanlıkta ateşböcekleri gibi parıldayan sigara ateşlerine seslendim: "İyi geceler."

* * *

Pazartesi günü Peña telefon etti. El Jefe'yle görüşme ertesi gün Saray'da olacaktı. Yanımızda bir de genç suçluya iş imkânı

* Usta, şef. (ç.n.)

sunacak, ondan sorumlu olacak bir kefil getirmemiz gerekiyordu. Bu kefil, daha önce hükümetle başı derde girmemiş biri olacaktı.

"Teşekkürler, teşekkür ederim" deyip duruyordum telefonda.

Peña konuşmasını bitirdi. "Eh, *sancocho*mu ne zaman yapıyorsunuz?"

"Haydi be Mamá" dedim telefonu kapatıp güzel haberleri verdikten sonra. "Bu adam mı kötü şimdi?"

Mamá burun kıvırdı. "Peh! O adamın kafası çalışıyor sadece. Nelson'un serbest bırakılmasını sağlayarak yirmi *sancocho*yla yaptıramayacağı şeyi yapacak. Yakında o Gonzálezler buna bebeklerini vaftiz ettirir!"

Haklıydı tabii ama keşke öyle demeseydi diye geçirdim içimden yine de. Ne bileyim, ben Dominikli kardeşlerime güvenmek istiyordum hâlâ. Keçiyi kötü bir anı olarak geçmişte bıraktıktan sonra başlayacak asıl devrim de bu olacaktı zaten: Yaptıklarımız için birbirimizi affetmeye çalışacaktık.

* * *

Başkente iki arabayla gittik. Jaimito'yla ben pikaptaydık. Yeğenine kefil olmayı kabul etmişti Jaimito, işlesin diye arazisinden bir parça da vermişti ona. Hep söylemişimdir, bizim kuzenimizin kalbi aslında yumuşacık.

Mamá, Tío Chiche ve Tío'nun oğlu Blanco arkamızdan Don Bernardo'nun arabasıyla geliyordu. Blanco orduda genç bir albaydı. Güç gösterisi yapıyorduk bir nevi, yanımızda en saygın akrabalarımızı götürüyorduk. Dedé çocuklara bakmak için evde kalmıştı. Üç aydır ilk kez Salcedo sınırlarından dışarıya çıkıyordum. Üzerimde neredeyse bir bayram neşesi vardı!

Noris son anda fark ettirmeden pikaba binivermiş, ben de geleceğim diye tutturmuştu. "Kardeşimi almaya gideceğim" derken sesinin nasıl çatladığını duyunca onu aşağıya indirmeye vicdanım el vermemişti.

Bir ara, heyecanımızdan herhalde, yolda iki araba birbirimizi kaybettik.

Sonradan öğrendik, Constanza sapağının yakınlarında Don Bernardo'nun eski Plymouth'ının tekerleği patlamış; Blanco inip tekerleği değiştirmek için bagajı açtığında da krikoyla stepne yerine bir kitaplık dolusu kitapla karşılaşmış. Mamá anlattı. Doña Belén, hastalığından dolayı yaşadığı öfke patlamaları sırasında sayfalarının arasında aşk mektupları olduğu gerekçesiyle kocasının kitaplarını paramparça etmeyi alışkanlık haline getirdiği için Don Bernardo bütün kitaplarını arabasına saklıyormuş.

Onları aramak için geri dönüp vakit kaybettik, Saray'a vardığımızda görüşmeye birkaç dakika kalmıştı. Kapının önündeki merdiveni koşa koşa çıktık, yüz basamak vardı herhalde o da. Dedé'nin ayağımı sıkan topukluları içinde tırmandım Golgota'ma, çilemi Nelson'ımın özgürlüğüne feda ettim. Tam girişte bir kontrol noktası vardı, sonra ileride iki kere daha üstümüzü aradılar. Zavallı Noris'imin Golgota'sı da onlar oldu. O yaştaki genç kızların vücutlarına gösterilen en ufak ilgiyi nasıl karşıladıkları malum, üstüne bunların yaptığı en hafif tabiriyle kızın orasını burasını ellemekten ibaretti. En sonunda bir görevli ikide bir saatine bakıp eliyle acele etmemizi işaret ede ede bizi koridordan geçirdi.

O âna kadar telaştan düşünmeye fırsat bulamamıştım ama şimdi aklıma kötü kötü şeyler geliyordu. Ya ödülümüz son anda elimizden alınırsa, diye düşünüyordum. El Jefe, biz Miraballeri cezalandıracaktı elbet. Minerva diplomasını alırken yaptığını yine yapacak; ben Nelson'ıma sarılana kadar bekleyip sonra "Eh, sizin aile af kabul etmiyor nasılsa, biz oğlanı da burada tutalım. Kusura bakmazsınız artık" diyecek diye ödüm kopuyordu.

Korkularıma teslim olamazdım. Dikkatimi yanımda yeni topuklu ayakkabılarıyla tık tık tık yürüyen kızıma çevirdim. Ah benim gonca gülüm, gözümün nuru, güzelim benim. Bir an kalbim duracak gibi oldu. *¡Ay, Dios mío!* Ne diye getirdim ben bu kızı buraya! Teke kendisi yaşlandıkça beğendiği kızların yaşı düşüyordu, herkes biliyordu bunu. Ben kurbanlık kuzu niyetine *kendimi* getirmiştim buraya, biriciğimi değil.

Noris'in elini sıkıca tuttum. "Yanımdan ayrılmayacaksın, duyuyor musun beni?! Bir şey ikram ederlerse içme, bir yere davet ederlerse hayır de."

"Ne diyorsun Mamá?" Altdudağı titriyordu.

"Hiç, bir tanem. Yok bir şey. Uzaklaşma yanımdan sadece."

İnciye istiridyenin içinde kalmasını söylemek gibi bir şeydi benim yaptığım. Yürü yürü bitmeyen o uzun koridor boyunca Noris elimi sımsıkı tuttu, bırakmadı.

Benim onun varlığını hissetmeye ihtiyacım vardı, onun da benim. Geçmişim o koridorun ucundan bana doğru koşuyordu sanki; bir yığın anı, ben yanımızdaki kısa boylu görevliye ayak uydurmaya çalışırken üzerime çullanıp beni yavaşlatıyordu. İşte o uğursuz Keşif Günü dansına gidiyorduk hep beraber, Minerva, Dedé, Pedrito, Papá, Jaimito, ben. Başımıza hiçbir kötülük gelmemişti daha. İşte Virgencita'nın sesini ilk kez duyduğum Higüey'deki mabedine tırmanıyordum. İşte gelin olmuştum, yirmi yıl önce San Juan Evangelista'nın mihrabında beni bekleyen, güzel çocuklarımın babası olacak adamın yanına yürüyordum salına salına. Canımdan çok sevdiğim güzel çocuklarımın babasına.

* * *

Görüşmenin yapılacağı oda, oturmamız söylense çekinip ayakta duracağımız kadife koltuklarla döşeli bir salondu; kimse oturmamızı söylememişti zaten. Bulunduğumuz yere açılan üç kapı vardı, her kapıya da El Jefe'nin elit beyaz birliklerinden birer alımlı koruma dikilmişti. Küme küme birkaç aile daha vardı salonda, kadınlar siyahlar içindeydi, erkekler ya takım elbise ya da resmi *guayabera* giymişti. Üzüntüleri yüzlerinden okunuyordu. Sarı elbisem bu solgun kalabalığın içinde avazı çıktığı kadar bağırıyordu sanki. *Mantilla*mla omuzlarımı örterek onu susturmaya çalıştım. Yine de elbiseyi giydiğime pişman değildim, oğlumu bir aydır görmediği gün ışığı gibi karşılayacaktım.

Kapıların birinden bir grup gazeteci aldılar içeriye. Uzun boylu bir Amerikalı etrafında kameralarla bize yaklaşıp aksan-

lı İspanyolcasıyla duygularımızı paylaşmamızı istedi. Kısa adama döndük, başıyla onay verdi. Görüşme bizim için olduğu kadar basın içindi de. Bu bir gösteriydi, biz de gösterinin parçalarıydık.

El Jefe bir flaş yağmuruyla girdi içeriye. Ne görmeyi bekliyordum, bilmiyorum. Üç aydır kısa kısa sohbetler ediyorduk ya, o süslü püslü kıyafetler içindeki bodur adamı görünce bir yakınlık hissederim sanmıştım. Tam tersi oldu ama. Ben iyi yönüne odaklanmaya çalıştıkça onun o kibirli, açgözlü, günahkâr tarafı gözüme batıyordu. Belki kötü olan da İsa gibi insan olmuştu! Öyle düşününce çıplak kollarım ürperdi, tüylerim diken diken oldu.

Yüksek bir platformun üzerine konulmuş gösterişli bir koltuğa oturdu, doğrudan affedilecek suçluların aileleriyle konuşmaya başladı. Gençlerimizi daha iyi kontrol etmemiz gerekiyordu.

Bir dahaki sefere böyle merhamet beklemeyecekmişiz. Koro halinde teşekkür ettik. Ardından teker teker gidip ona kendimizi tanıtacak, birer teşekkür daha edecektik. Bu kez kendimizden bir şeyler de katmamız istenmişti, bir iki cümle söyleyecektik. Benim aklıma hiçbir şey gelmiyordu ama Jaimito belki bir şeyler uydurur diye umuyordum.

Sıra bize geldiğinde El Jefe başıyla ilk bana işaret verdi. Bir anlığına "Acaba adımın tamamını söylemesem mi" diye alçakça bir düşünce geçti aklımdan.

"Patria Mercedes Mirabal de González, hizmetinizdeyim."

Yarı kapalı, bezgin gözleri bir nebze canlandı. "Aa, siz de Mirabal kardeşlerden birisiniz demek, ha?"

"Evet, Jefe. Ben en büyükleriyim." Sonra neden burada olduğumu vurgulamak için "Ve Nelson González'in annesiyim" diye ekledim. "Size minnettarız."

Noris'e dönüp gülümsedi. "Yanınızdaki bu küçük çiçek kim peki?"

Gazeteciler bize özel bir ilgi gösterildiğini fark edip kameralarıyla ön taraflara geldiler.

Herkes teşekkürünü ettikten sonra El Jefe arkasına dönüp yaverlerinden birine bir şeyler söyledi. Sessizlik salona porselen

bir fincan çatlağı gibi yayıldı, sonra konuşma devam etti. El Jefe neli dondurma sevdiğini sormak için Noris'e yaklaştı. Kızımın eli elimde, bir o kapıya bir öbürüne bakıyordum. Bu iş Nelson'a özgürlüğünü kazandırmak için çıkacağı kapıyı doğru tahmin etmem gereken bir rulet oyununa dönebilirdi her an. Amerikalı gazeteci El Jefe'ye siyasi suçlulara karşı uyguladığı politikayla ve OAS'ın insan hakları ihlali suçlamalarıyla ilgili sorular sordu ama El Jefe bir el hareketiyle onu savuşturdu. Noris'in çok çilekli olmaması şartıyla çikolatalı ve çilekli dondurma sevdiğini öğrenebilmişti nihayet.

Bir kapı açıldı. Beyaz üniformalı askerlerden oluşan bir kortej girdi içeriye, arkasından da kazınmış başlarından kafatasları belli olan, korku dolu gözleri fal taşları gibi açılmış, yüzleri mor içinde bir grup oğlan. Perişan haldeydiler. Nelson'ımı görünce bir feryat koparıp dizlerimin üzerine çöktüm.

Hatırlıyorum, *Rab'bim sana şükürler olsun*, demiştim, *oğlumu bana geri verdin.*

Karşılığında benim vereceğimi O'na hatırlatmama gerek yoktu. Yine de beni o kadar çabuk çağırmasını beklemiyordum.

Sonradan Jaimito, Trujillo'nun tutuklumu teslim almam için adımı okuduğunu, o sesin onun sesi olduğunu söylemişti ama ben ilahi bir ses duydum mu anlarım. O'nu duydum ben, O, beni çağırdı.

Ertesi gün ünlü olmuştuk. El Caribe'nin ilk sayfasında iki fotoğraf yan yanaydı: Ağzı kulaklarında Jefe'ye elini uzatan Noris (*Genç Suçlu El Jefe'nin Kalbini Yumuşattı*); ve elleri yukarda kavuşmuş, dizlerinin üzerinde ben (*Minnettar Madre* Hayırseverine Şükretti*).

* Anne. (ç.n.)

On Birinci Bölüm

María Teresa

Mart 1960 – Ağustos 1960 arası

16 Mart Çarşamba (55 gün)

Defter elime yeni geçti. Santicló* bu sefer epey dikkatli davrandı, öyle gerekmiş, birkaç günde bir, bir iki şey sokabildi içeriye sadece.

Kilisede okunan ikinci mektuptan sonra güvenlik önlemleri arttırılmış. Burada daha güvendesiniz, diyor bize. Bombalar falan patlıyormuş dışarıda.

O da bize yardımı dokunacak bir şeyler söylemeye çalışıyor.

Ama burada güvende olduğumuza cidden inanıyor mu acaba? Kendi güvende olabilir tabii, sonuçta o burada gardiyan. Biz siyasiyiz, bizim işimizi ânında bitirirler. Bir La 40** ziyaretine bakar. Bak Florentino'ya, bak Papilín'e... Neyse, düşünmeyeyim bunu. Kötü oluyorum sonra.

---

* Noel Baba. (ç.n.)

** La Cuarenta, mahkûmların her türlü işkenceye maruz bırakıldığı bir hapishane. (ç.n.)

17 Mart Perşembe (56 gün)

En fenası da şu korku. Koridorda ayak seslerinin patırtısını ya da kilidin içinde dönen anahtarın şıngırtısını her duyduğumda yaralı bir hayvan gibi bir köşeye sinesim geliyor; inildeye inildeye kurtarılmayı bekleyen bir hayvan gibi. Ama biliyorum, öyle yaparsam zayıf tarafıma boyun eğmiş olacağım. Kendimi daha az insan gibi hissedeceğim. Yapmaya çalıştıkları da o zaten, evet, yapmaya çalıştıkları o.

18 Mart Cuma (57 gün)

Olanları yazmak iyi geliyor. Yani, her şeyi kayıt altına almış olacağım.

Bundan önce gardiyanlardan sakladığımız çivimizle duvara kazıyordum. Her gün için bir çentik, hafta bitince altı çentiğin üzerinden bir çizgi. O zamanlar bir tek öyle kayıt tutabiliyordum. Hafızam hariç tabii, yoksa her şey kafamdaydı, orada tutuyordum onları.

Buraya getirildiğimiz gün mesela.

Erkeklerin hücrelerinin olduğu koridorlardan birinden geçirmişlerdi bizi o gün. Rezil bir haldeydik; pistik, saçlarımız karışmıştı, yerde yattığımız için oramız buramız morarmıştı. Erkekler aralarından hangilerinin hâlâ hayatta olduğunu bilelim diye kod adlarını yüksek sesle söylemişlerdi (Hepsi çıplaktı, o yüzden onlara bakmamaya çalışmıştık). O gün kulaklarımı dört açtım ama "*¡Palomino vive!*"* dendiğini duyamadım. Çok kafama takmamaya çalışıyorum yine de, çünkü yanımızdaki gardiyanlar coplarını parmaklıklara sürterek yürüyorlardı; epey ismi kaçırmıştık o gürültüden. Ardından Minerva millî marşı söylemeye başladı, kadın erkek herkes de ona katıldı. Minerva bir haftalığına tecrite alınmıştı o zaman.

"Kadın siyasiler" yani biz, taş çatlasa Mamá'nın salonuyla yemek odasının toplamı kadar edecek bir hücreye kapatıldık. Fakat hücre boş değildi, on altı kadın daha vardı içeride. "Siyasi olmayan" suçlulardan hani. Asıl şok da o oldu. Hayat kadın-

* Palomino yaşıyor! (ç.n.)

ları, hırsızlar, katiller... Üstelik bunlar bize güvenip suçlarını söyleyenler. Bir de söylemeyenler var.

19 Mart Cumartesi (58 gün)

Üç çelik duvar, çelik parmaklıklardan dördüncü bir duvar, çelik tavan, beton zemin. Karşılıklı duvarlarda on ikişer, toplamda yirmi dört metal raf ("ranzalar"), bir kova; küçük, yüksek bir camın altına kondurulmuş minicik bir lavabo. Evimize hoş geldik.

Uzun bir koridorun ucunda, (muhtemelen) üçüncü kattayız. 61 numaralı hücremiz güneye, yola bakıyor. El Rayo'yla* erkeklerden birkaçı 60 numaralı hücredeler, diğer tarafımızdaki 62 numarada siyasi olmayan suçlular var. *Bayılıyorlar* duvarın öbür tarafından açık saçık konuşmaya. Diğer kızlar çok rahatsız olmuyorlarmış, öyle diyorlar, o yüzden çoğu o taraftaki ranzalara geçti.

Yirmi dördümüzün yemek yediği, uyuduğu, yazdığı, okuduğu, kovayı kullandığı, her şeyi yaptığı bu oda benim 36 numara ayaklarımla 25'e 20 ediyor. İnanın, çok yürüdüm. Ortada bir perde çubuğu var; eşyalarımızı, kuru havlularımızı oraya asıyoruz. Odayı ikiye bölüyor sayılır. Yine de bu korkunç yerde utanma falan kalmıyor.

Biz siyasilerin ranzaları doğu yönünde, biz de güneydoğu köşesinin "bizim" yerimiz olmasını rica ettik.

Minerva isteyenlerin gizli toplantılarımız dışındaki derslerimize, tartışmalarımıza katılabileceğini söyledi. Epey gelen oldu. Magdalena, Kiki, América ve Milady hep geliyor. Dinorah da uğruyor bazen ama çoğunlukla söylenenleri eleştirmek için.

Aa, unutacaktım bak. Bir de dört ayaklı Miguelito'muz var. Kırıntı bulabileceği her etkinliğe katılıyor o da.

---

* Yıldırım. (ç.n.)

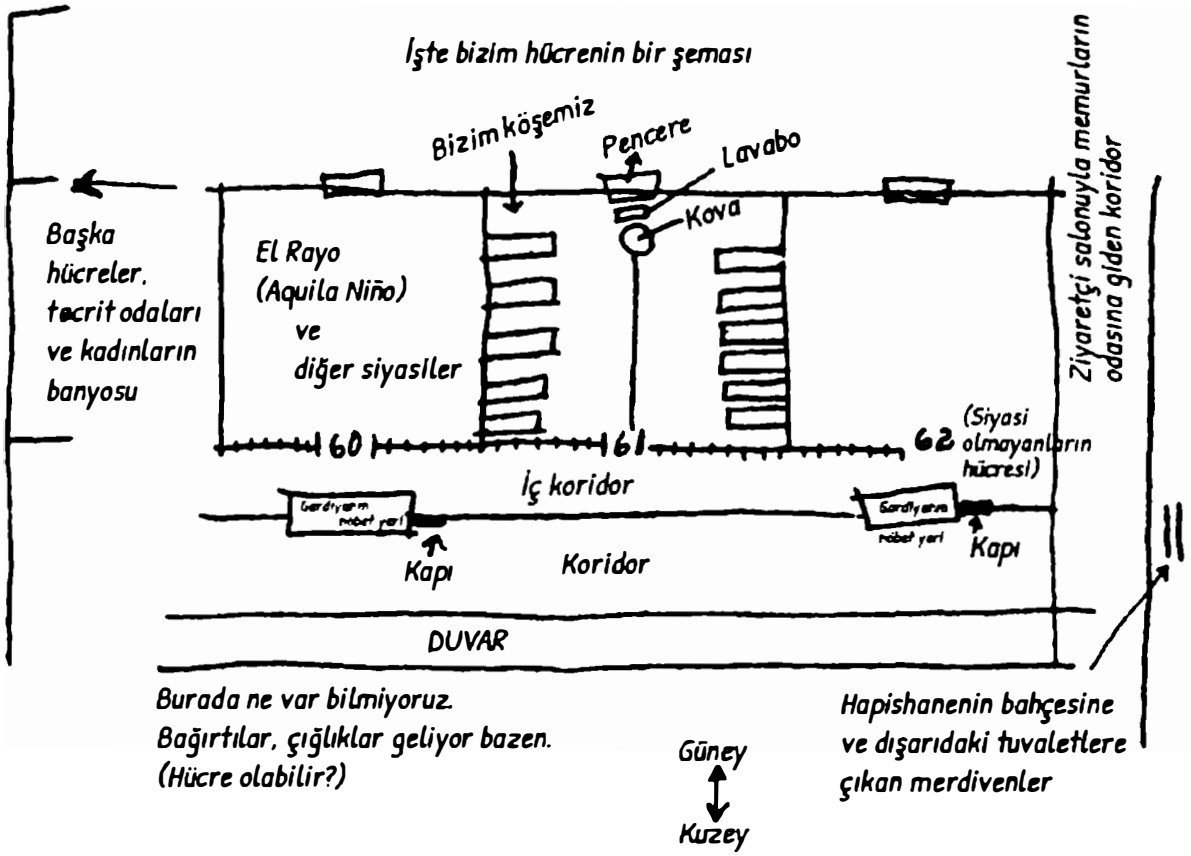

20 Mart Pazar (59 gün)

Bugün küçük penceremizden dışarıyı izleme sırası bana geldiğinde gözyaşlarımdan bulanık gördüm her yeri. Nasıl dışarıda olasım vardı, anlatamam.

Doğuya, başkente; kuzeye, evimize doğru hızla giden arabalar gördüm. Bir eşek vardı, sırtına içi muz dolu heybeler yüklemişler; arkasından da elinde ince bir değnekle bir oğlan gidiyor hayvan ilerlesin diye. Bir sürü, bir sürü polis arabası vardı sonra. Gözlerim bir iştahla alabildiği kadar şeyi almaya çalışıyordu, zamanın nasıl geçtiğini anlamamışım. Aniden biri hapishane kıyafetimi çekiştirdi. Dinorah tabii. Sözde biz "zengin kadınlar" kendimizi bu ayaktakımından daha üstün görüyormuşuz, öyle söylenip duruyor hep.

"Yetti haydi" diye çıkıştı bana. "Hepimize sıra gelsin."

Sonra kızlar öyle bir şey yaptılar, öyle yüreğime dokundular ki... Magdalena benim ağladığımı görmüş herhalde, çünkü Dinorah'nın lafının üzerine "Tamam, ben sıramı ona veriyorum" dedi.

Milady de atıldı: "Benim sıram da onun olsun."

Kiki de kendi on dakikasını verdi, yani istesem yarım saat daha durabilecektim o kovanın üzerinde.

Elbette hemen indim aşağıya, kimsenin dünyasıyla geçireceği on dakikasını elinden almak istemedim. Ama çok mutlu oldum, moralim düzeldi. Bir zamanlar kendimden küçük gördüğüm şu kızların cömertliği çok etkiledi beni.

21 Mart Pazartesi (60 gün)

Kızları anlatıp duruyorum ben de.

İtiraf edeyim, beraber zaman geçirdikçe yaptıklarını da, nereden geldiklerini de unutuyorum. Önemli olan insanın niteliği. Özünde nasıl biri olduğu.

En çok Magdalena'yı seviyorum. Ballı krakerimiz diyorum ona. Herkes geliyor, pıt-pıt-pıt neye ihtiyacı varsa gagalıyor, o da seve seve veriyor. Kendi payına düşen şeker, lavabo sırası, firketeleri... Ne olursa.

Neden girmiş içeriye bilmiyorum, burada da yazılı olmayan bir kural var; kimse kimseye suçunu soramıyor nezaketten. Gerçi kızların çoğu rahat rahat hikâyelerini anlatıyor. Magdalena kendinden pek bahsetmiyor ama bir kızı var, biliyorum. Hep kızlarımızı anlatıyoruz birbirimize. İkimizin de elinde resim olmamasına rağmen küçük sevgililerimizin neye benzediğini tüm detaylarıyla biliyoruz artık. Amantina oyuncak bebek gibi bir çocuk galiba. Yedi yaşındaymış, gözleri elaymış (Jacqui'iminkiler gibi), kıvır kıvır saçları da küçükken sarıymış ama şimdi biraz koyulaşmış. Ne tuhaf... Magdalena epey esmer bir kız çünkü, saçları da çok gür ve kabarık. Oradan bir hikâye çıkacak, belli, ama pat diye babasının kim olduğunu soracak halim yoktu.

22 Mart Salı (61 gün)

Dün gece çok kötü oldum. Öyle utanıyorum ki.

Işıklar kapanmadan hemen önce oldu. Ranzamdaydım, her akşamki gibi *¡Viva Trujillo!* diye bağırmaya başlamışlardı. Ya

ondan oldu ya da olanların ağırlığını hissettim bir anda, bilmiyorum, duvarlar üzerime gelmeye başladı.

Paniğe kapıldım, buradan *hiç* çıkamayacakmışım gibi geldi. Titremeye, inlemeye başladım, gelsin beni alıp eve götürsün diye Mamá'yı sayıklıyordum.

Tanrı'ya şükür Minerva tam zamanında gördü beni. Yanıma sokuldu, bana sarılıp usul usul kavuşmak için hayata tutunmam, sabretmem gereken şeyleri hatırlattı. Sakinleştim sonra, Tanrı'ya şükür.

Hep oluyor burada. Her gün, her gece kendini kaybedip çığlıklar atmaya başlayan, hıçkırıklara boğulan, inildeyen birileri çıkıyor. Minerva böylesi daha iyi diyor, *onun* bir kere bile koyverdiğini görmedim gerçi. Diğer ihtimal kendini sıkıp hissettiklerini, düşündüklerini saklamak demek. (Aynı Dinorah gibi. Buradaki kızlar ona Mahkeme Duvarı diyor.) O zaman ne olacak? Sonunda buradan kurtulduğunda içerideyken kendini kilitlediğin odanın anahtarını kalbinin içinde bul bulabilirsen.

23 Mart Çarşamba (62 gün)

Burada tıpkı hareketteki gibi yeni bir dil öğreniyorum. Bütün gardiyanlar için kod ad uydurduk. Genelde yapılarıyla ya da kişilikleriyle ilgili isimler seçiyoruz ki neye benzedikleri anlaşılsın: Kanlı Juan, Küçük Jilet, Güzel Saçlı... Ufaklık'ı hiç çözememiştim ama. Kapı gibi adam, kaldırsan kalkmaz. Nesi ufak bunun? Magdalena'ya sordum. Onun dediğine göre Ufaklık, eli ayağı durmayanlardanmış. Ama bilenler biliyormuş, övünecek öyle çok *büyük* bir şeyi yokmuş aslında...

Her gün duvarı tıklatıp bir "alışveriş listesi" veriyorlardı bize. Bugün muzlar (ufacık, kahverengi olanlardan) 5 sent; bir parça buz 15 sent; bir sigara 3 sent; yarısı su bir şişe süt 15 sent. Özgürlük dışında her şey satılıyor burada.

Bu "ayrıcalık"lara kurbağa diyorlar. Ayrıcalık satın almak istediğinde o sıra nöbette olan *guardia*yı çağırıp kurbağanın üzerine su atmak istediğini söylüyorsun.

Bugün ben hayvanın üzerine bir kova boşalttım; hücremizdeki herkese Santicló'nun Mamá'dan getirdiği parayla birkaç manyok kökü aldım.

Yirmi dört bayat manyok on sent tuttu, üstüne ben kendi payımı midemde tutamadım.

24 Mart Perşembe (63 gün)

Düzenli aralıklarla aşağı kattaki memurların odasına götürülüp sorguya çekiliyoruz. Beni sadece iki kez götürdüler. İkisinde de yürüyemeyecek kadar korkmuştum, kollarımdan taşımışlardı gardiyanlar. Sonra da tabii astım krizim tutmuştu, nefesim konuşmaya zar zor yetmişti.

İki seferde de hareketle ilgili sert sert sorular sorup bağlantılarımı, elimizdeki silah ve mühimmatı nereden temin ettiğimizi öğrenmek istemişlerdi. Hep aynı şeyi söylüyordum, *Size bildiğim her şeyi anlattım zaten*, onlar da beni, bana, Leandro'ya, aileme zarar vermekle tehdit ediyorlardı. İkinci seferde pek tehdit de etmediler aslında, sadece güzel bir hanımın hapishanede yaşlanacak olmasının büyük talihsizlik olduğunu söylediler. Kaçıracağım bir sürü... (Devamı buraya yazmaya bile zahmet etmeyeceğim bir sürü edepsiz laf işte.)

Hınçlarını Sina'yla Minerva'dan alıyorlar. Sebebi de belli, o ikisi bu adamlara hep kafa tutuyor. Bir keresinde Minerva sorgudan kahkahalar ata ata geldi. Meğer Trujillo, Minerva'nın hareketin beyni olduğunu düşünüyor diye onu sorguya bizzat oğlu Ramfis'i göndermiş.

İltifat ediyorsunuz, demiş Minerva da. Benim beynim böyle büyük bir operasyonu yönetecek kadar büyük değil.

Bunu duyunca epey canları sıkılmış.

Dün de Sina'nın başına çok kötü yerlere varabilecek bir şey gelmiş. Çıplak erkek mahkûmlarla dolu bir odaya sokmuşlar onu. Önlerinde soymuşlar. Sonra da Manolo'yu bir kovanın tepesine çıkarıp Haydi, demişler, lider, konuş bakalım. O meşhur devrim nutuklarından birini at.

O ne yaptı? Minerva merak etmişti. Sesi hem gurur hem öfke doluydu.

Durabildiği kadar dik durmuş ve *Yoldaşlar*, demiş, *belki ufak bir başarısızlık yaşadık ama yenilmedik biz.*

Ya özgürlük, ya ölüm!

Bir o zaman ağlarken gördüm Minerva'yı hapiste. Sina o hikâyeyi anlattığında.

25 Mart Cuma (64 gün)

Saat beşte Kanlı Juan copuyla parmaklıkları dövüyor: *¡Viva Trujillo!* Her sabah böyle bet bir sesle uyanıyoruz. Bir anlığına bile nerede olduğumuzu unutmak yok. Yüzümü ellerimle saklayıp ağlıyorum. Her gün böyle başlıyor.

Aman Minerva beni böyle görmesin, hemen morallerimizi yüksek tutmamızın önemini anlatmaya başlıyor.

Kovayı boşaltma sırası bende aslında ama Magdalena "Ben yaparım" diyor. Midem kötü diye herkes bana yardımcı olmaya çalışıyor bu aralar.

Sabah *chao*dan* önce Minerva millî marşı söylemeye başlıyor, biz de ona katılıyoruz. "Serenat"larımızın komşu hücremize moral olduğunu aramızdaki duvardan gelen tıkırtılardan anlıyoruz. Gardiyanlar artık bizi susturmaya çalışmıyor. Ne zararımız var ki, diyor Minerva hep. Vatanımızı sevdiğimizi gösteriyoruz hatta, günaydın diyoruz ona her sabah!

Bugün Miriam'la Dulce'nin son günü olduğu için *Adiós con el corazón*'u** söylüyoruz. Çoğumuz ağlıyor.

Kahvaltıda yediğim *chao*yu da sonradan çıkarıyorum. Bugünlerde midem kalkmaya hazır. Hoş, o sulu pelteye bahane de lazım değil ama. (Bazen dişime gelen o jelatin parçalar ne acaba?)

26 Mart Cumartesi (65 gün)

"Küçük okul"umuz az önce bitti. Minerva'nın ısrarıyla pazar hariç her gün böyle bir şey yapıyoruz. Isla de Pinos'ta hapisteyken Fidel de yapıyormuş herhalde, o yüzden bizim de yapmamız

* Pelte, lapa. (ç.n.)

** Yürekten Elveda. (ç.n.)

lazım. İlk önce Minerva bir Martí şiiri okudu, sonra da hepimiz sırayla şiirdeki kelimelerin bizim için ne anlama geldiği hakkında konuşmaya başladık. Bense dalmış, Jacqui'mi düşünüyordum. Yürümeye başlamış mıydı acaba? Küçük par-maklarının arası yine kızarıyor muydu? Tam aklımdan bunlar geçerken Minerva benim düşüncelerimi sordu. Benden önce konuşanlara katıldığımı söyledim. Cevap vermedi, başını iki yana sallamakla yetindi.

Sonra siyasiler olarak köşemizde toplanıp üç ana kuralımızı tekrarladık:

Asla onlara inanma.
Asla onlardan korkma.
Asla onlara bir şey sorma.

Santicló'ya bile mi, diye sordum. Bana çok iyi davranıyor o, hepimize çok iyi davranıyor hatta.

Özellikle Santicló'ya, dedi Sina. Bazen o mu daha sert Minerva mı, karar veremiyorum.

Ama ikisi de beni düşmana çok ısınmamam konusunda uyardı.

27 Mart Pazar (66 gün)

Dün gece Santicló, Mamá'nın bizim için gönderdiklerinin son partisini getirdi. Bu sefer biraz Vigorex de var, midem artık sakinleşir belki. Amonyum karbonat da göndermişler, onun da yararı olur. Mamá'la Patria bu sefer kendilerini aşmışlar. İhtiyacımız olan her şey var elimizde şimdi, üstüne birkaç da lüks. Minerva bize bırakırsa tabii.

Hücremizde olanla olmayanı ayırmayalım, sınıf sistemi oluşturmayalım diyor. (Öyle mi? Ufaklık, Dinorah'ya onun için yaptıklarına karşılık olarak *dulce leche* verdiğinde o kadın Miguelito'ya bile bir kırıntı vermemişti ama?)

Minerva bana Dinorah'nın bu kokuşmuş sistemin bir kurbanı olduğunu anlatıyor uzun uzun, biz ona sütlü şekerlemelerimizden vererek bu sistemin yıkılmasına yardımcı olacakmışız.

Yani Devrimin hatırına herkes Bengay sürünüp birer parça sütlü şeker yedi. En azından defterim bana kalıyor.

Ya da ben öyle sanıyorum. Minerva yanıma gelip América'nın yarınki duruşması için ifadesini yazması gerektiğini söylüyor. Ona birkaç sayfa versem olur muymuş?

Sonra ekliyor: Kalemini de alabilir miyiz biraz?

Benim *hiç* hakkım yok mu? Ama hakkımı savunmak yerine ağlamaya başlıyorum hemen.

[sayfalar yırtılmış]

28 Mart Pazartesi (67 gün)

Bugün *chaoma* dokunmadım. Dumanı tüten peltenin kokusu burnuma ulaşır ulaşmaz şansımı denemeye bile değmeyeceğini anladım. Şimdi ranzama uzandım, Küçük Okul'dakilerin devrimci bir kadının bir yoldaşından duyduğu hakarete nasıl tepki vermesi gerektiğine dair tartışmalarını dinliyorum.

Minerva bana izin verdi. Sanki içim dışıma çıkacak, öyle kötüyüm.

Çok zayıfladım, külotlarımın lastiklerini daraltmam gerekti. Sutyenimi mendillerle dolduruyorum artık. Geçen gün hangimizinkiler daha büyük diye dalga geçiyorduk. Kiki muhtemelen erkeklerin de şeylerini aynı böyle karşılaştırdıklarını söylemişti o gün. Buradaki ilk ayımda öyle ayıp muhabbetler beni çok rahatsız ediyordu. Şimdi herkesle beraber ben de gülüyorum.

29 Mart Salı (68 gün)

Uyuyamıyorum bu gece. Violeta'nın tespih duamızın sonunda söyledikleri bir türlü aklımdan çıkmıyor: *Tanrı'm, zamanla alışılacak şeyler yaşatma bana.*

Duyunca ne ürperdim.

30 Mart Çarşamba (69 gün)

Burada bazen yenik düştüğüm paniği yenebilmek için kendime bir program çıkardım. Küçük Okul sırasında Sina söyledi, müebbet hapis yatan Rus bir siyasi suçlunun kitabında okumuş. Adam içeride aklını kaçırmamak için kendine bir zihinsel egzersiz programı uydurmuş. Aklını, ruhunu eğitmen lazımmış. Sanki bir bebeğin beslenme saatlerini düzenler gibi.

İyi bir fikir bence. İşte bu da benim programım:

– Pazarları hariç her sabah Küçük Okul var.

– Gardiyanlar nöbet değiştirirken defterime yazıyorum. O arada kesintisiz yirmi dakikam oluyor. Ayrıca ışıklar kapandıktan sonra da içeriye yeterli ay ışığı giriyor.

– Kafamın içinde "sinemaya" gidiyorum, tam o sırada evde ne olduğunu hayal etmeye çalışıyorum.

– El işi yapıyorum. Gardiyanlar tamir edilmesi, dikilmesi gereken bir şey olduğunda bize getiriyorlar.

– Hücrenin temizliğine yardımcı oluyorum, Sina bir çizelge çıkardı, hepimiz ona uyuyoruz.

– Her gün bir hücre arkadaşıma bir iyilik yapmaya çalışıyorum. Örneğin Delia'nın sırtı kötü, hep ağrıyor, onun sırtını ovuyorum. Balbina'nın kulakları duymuyor, ona ve birkaç kıza daha isimlerini yazmayı öğretiyorum.

– Bir de her gün yarım saat "yürüyorum". Bununla çok dalga geçiyorlar. Önden arkaya yirmi beş, karşıdan karşıya yirmi ayak.

América dün nereye gittiğimi sordu.

Tempomu bozmadan cevap verdim: Eve.

31 Mart Perşembe (70 gün)

Günler geçtikçe cesaretimi kaybediyorum, kasvetli düşünceler içinde yuvarlanıp duruyorum. Bırakıyorum kendimi. Bugün saçlarımı örmekle bile uğraşamadım, kafamın tepesinde dolayıp etrafına bir çorap bağladım. Moralim çok düşük.

Ziyaret iznimizi kaldırdılar. Açıklama yapmadılar. Sebebini Santicló bile bilmiyor. Bizi aldılar, koridorun sonuna kadar götürüp geri getirdiler. Adiliğe bak.

Leandro'nun burada bizimle olmadığından da eminim artık. Ah Tanrı'm, nerede acaba?

1 Nisan Cuma (71 gün)

Minerva'yla moral hakında konuştuk az önce. Son zamanlarda üzgün olduğumu fark etmiş, öyle dedi.

Üzgün olmam mı? Ta bir hafta önce Miriam ve Dulce'yle beraber biz de çıkacaktık isteseydik. Ama yo, olur mu? Biz Miraballerin iyi örnek olması lazım. Affı kabul etmek af dilemeyi gerektirecek bir şey yaptığımızı kabul ettiğimiz anlamına gelirmiş. Ayrıca sadece bizim özgür kalmamız uygun olmazmış, herkese aynı olanak sağlanmalıymış.

Ne dediysem olmadı. Minerva'nın açlık grevi başlatmak istediği zaman da aynı şey olmuştu. Minerva, demiştim ona, zaten açız, daha ne istiyorsun?

Ellerimi tutup O zaman *sen* doğru bildiğini yap Mate, diye cevap vermişti.

Sonra greve ben de katılmıştım tabii. (Tanrı'ya şükür Santicló bana gizli gizli biraz çikolata ve manyok kökü getirmişti, yoksa *gerçekten* açlıktan ölürdüm.)

Bu sefer de bana kalsa affı kabul ederdim. Ama ne yapsaydım yani? Kendim gidip burada Minerva'yı fedai olarak tek başına mı bıraksaydım?

Ağlamaya başladım. Dayanamıyorum, dedim Minerva'ya. Küçük kızım bensiz büyüyor.

Minerva öyle düşünmememi söyledi, sonra da bana şu umudumu her kaybedecek gibi olduğumda yapmamı öğütlediği küçük egzersizi hatırlattı; iyi şeyler düşünerek...

Burada kesip defteri saklamam lazım hemen. Buraya geliyorlar, bir kontrol falan olacak herhalde.

2 Nisan Cumartesi (72 gün)

Dün burada olay çıktı, o yüzden bugün hücremizin önündeki koridorda normalden fazla gardiyan nöbet tutuyordu. Ben de yazmak için geceyi bekledim.

Minerva'yı yine tecrite aldılar. Bu sefer üç haftalığına.

Son zamanlarda olanları da hesaba katınca, haç kolyelerimizi almaya geldiklerinde tahmin ettik sayılır aslında.

Memurlar adına Haçlı Kumpas dediler. Minerva'yla El Rayo çıkarmıştı bu fikri. Hepimiz, eksiksiz hepimiz dayanışmamızın sembolü olarak haç kolyeler takacaktık. Patria, Tío Pepe'ye on iki tane küçük ahşap haç yaptırıp bize yolladı, olmayanlar onlardan taktı. En azılı hayat kadınlarının bile memelerinin üzerinde haçlar sallanıyordu artık. Çıplak erkeklerde de vardı.

Ne zaman birilerini La 40 "ziyaretine" gönderseler, ne zaman birileri dayanamayıp bağırmaya, ağlamaya başlasa hep bir ağızdan "Ey Rab, Benim Fırtınalar Estiğinde Dimdik Duran Palmiyem"i söylemeye başlıyorduk.

Bir hafta böyle devam ettik. Sonra bir gün başgardiyan Küçük Jilet hücreleri gezip yeni yönetmeliğe göre artık ilahi söylemenin ve haç takmanın yasak olduğunu duyurdu. Özellikle Santicló'nun anlattığı o ikinci mektup olayından sonra Trujillo rahiplerin peşine düştüğünden emin olmuştu. Bizim haçlarımız, dualarımız da ona kurulan bu kumpasın bir parçasıydı şüphesiz.

Santicló utana sıkıla, Ufaklık ve Kanlı Juan hiç utanma sıkılma olmadan geldi, haçlarımıza el koydu. Yanlarında dört gardiyan daha vardı. Santicló, İlk Komünyon'umdan beri taktığım altın kolyemi ona uzattığımda bana göz kırpıp kolyeyi cebine attı. Saklayacaktı benim için. Altın bir haç kolye Küçük Jilet'e emanet edilirse "kaybolurdu" kesin.

Minerva ve Sina dışında herkes kolyelerini kendi rızasıyla verdi. Sina'nınkini çıkarmaları zor olmadı, çünkü kız sadece başını kaldırıp dimdik durdu, karşı koymadı.

Ama Minerva, gardiyanlar onu kollarından yakalar yakalamaz tekmeler atmaya, kollarını savurmaya başladı. Santicló'nun şapkası hücrenin bir ucuna uçtu, Ufaklık da suratına bir tokat yedi. Kanlı Juan araya girmeye çalıştı, burnu kan revan içinde kaldı.

Nereden buluyor benim kardeşim bu deli cesaretini?

Onu götürürlerken koridordaki hücrelerden birinden bir ses yükseldi: *Mariposa sadece kendine ait değildir. Mariposa,*

*Kiskeya'nındır!** Sonra herkes parmaklıklara vurup *¡Viva la Mariposa!*** diye bağırmaya başladı. Gözlerim doldu. Büyük, güçlü bir şey kanatlarını açtı içimde.

Biraz cesaret, dedim kendime. Ve bu sefer cesareti hissettim.

[sayfalar yırtılmış]

7 Nisan Perşembe (77 gün)

Nihayet bugün uzaktan da olsa Mamá'yla Patria'yı ve Pedrito'yu görebildim. Jaimito'yla Dedé yukarıya gelmedi, tek ziyaretçi hakkımız var. Ama Santicló, 49 numaralı tutuklu hücresine döndükten sonra Patria'nın masama geçmesine izin verdi. 49, Pedrito. Ben de 307'ymişim, bugün öğrendim.

Minerva'nın tecritte olmasına Mamá'nın canı çok sıkıldı, ben de onu iyiden iyiye üzmeyeyim diye kendi halimden bahsetmedim. Hem bir tanemin yaptıklarını dinlemek varken neden vaktimizi harcayayım? İki diş çıkarmış kızım; bir de *Mamá'yı bırak, Papá'yı bırak* demeyi öğrenmiş, girişteki Trujillo resminin önünden her geçtiğinde öyle diyormuş.

Ardından Patria en güzel haberi verdi: Nelson serbest bırakılmış! Onlara da af çıkmış, o kabul etmiş. *Ay*, keşke, dedim yine içimden, keşke biz de kabul etseydik.

Leandro'ya gelince... Onu La 40'ya almışlar. Hayatta olduğunu bilmek yetti bana. Leandro'ya Trujillo'nun bir işini yaptırmaya çalışıyorlarmış, Patria Peña'dan öyle duymuş. Yanlış adamı seçmişler ama. Benim uysal, asil Palomino'mda katır inadı vardır.

Mamá önümüzdeki hafta Jacqueline'i getirecek. İçeriye sokamaz tabii, yasak, ama dedi ki, Jaimito yola park ederse, ben de penceremden bakarsam belki...

Sen penceremizin yola baktığını nereden biliyorsun ki, diye sordum Mamá'ya.

Güldü. Camların birinden siyah bir bayrak dalgalanıyormuş.

Ne iyi düşünmüş Mamá! Ben de bana neden güzel havlumu gönderdi acaba diye merak ediyordum.

---

* Taíno dilinde "Yurtların Anası"; Dominik Cumhuriyeti ve Haiti'nin üzerinde bulunduğu adaya verilmiş isim. (ç.n.)

** Kelebek çok yaşa! (ç.n.)

8 Nisan Cuma (78 gün)

Magdalena'yla oturup insanları birbirine bağlayan şeyin ne olduğu üzerine uzun bir sohbet ettik. Dinimiz mi? Tenimizin rengi mi? Cebimizdeki para mı?

Biz konuşurken kızlar teker teker başımıza toplanmaya başladı. Miriam'la Dulce'nin yerine gelen yeniler de geldi, herkes fikirlerini paylaşıyordu. Bu sefer konuşanlar her zamanki gibi sadece Sina, Asela, Violeta ve Delia, yani okumuş olanlar değildi hem. Balbina bile bir şeyler döndüğünü fark edip ağzımı okuyabilmek için geldi, tam önüme oturdu. Anlayabilmesi için çok yavaş konuştum: Sevgi hakkında konuşuyorduk, biz kadınların arasındaki sevgi hakkında.

Daha derine inen bir şeyler var. Bazı zamanlar, özellikle gecenin geç saatlerinde hissediyorum bunu, bir akım geçiyor sanki her birimizin içinden. Gözle görünmez bir iğne bizi birbirimize dikiyor; bizi şanlı, özgür bir millete dönüştürüyor.

9 Nisan Cumartesi (79 gün)

Çok keyifsizim. Bir de yağmur yağıp duruyor zaten. Günler bitmiyor.

Bugün uyandığımda aklımda Jacqui'nin ayakkabıları vardı. Yeni almak lazım ona! Bütün gün durup durup bunu düşündüm. Eski ayakkabıları muhtemelen parmaklarını sıkmaya başlamıştır şimdi onun, başladıysa da kızım çarpık yürümeyi huy edinir, sonra düzelsin diye atel almamız gerekir...

Bu tımarhanede insanın aklına bir şey düşmeyegörsün, büyüdükçe büyüyor. Ama kafamın bir köşesinde bekleyen o diğer şeyi düşüneceğime Jacqui'nin ayakkabılarıyla uğraşayım, daha iyi.

10 Nisan Pazar (80 gün)

Büyük bir dert var içimde, Minerva da yok ki anlatayım.

Geri sarıyorum, hesaplıyorum: Aralık ve ocakta deli gibi uğraşıyorduk Leandro'yla. Jacqui'mle ilgilenmek öyle hoşuma gitmişti ki hemen bir tane daha yapalım istiyordum.

Bir de, ne yalan söyleyeyim, evde kalmama bahane çıkmış olur diye düşünmüştüm. Tıpkı Dedé gibi cesaretsizdim ama ben kocamı gerekçe gösteremiyordum. Leandro da benim yalnızca onun karısı ve küçük kızımızın annesi olmamı istemiyor değildi gerçi. Daha önce birkaç kez ailemize bir devrimcinin yeteceğini söylemişti.

Ocak'ta olmadım, şubatta da olmadım, eh, mart da geçti. Burada neredeyse kimse âdet görmüyor, biliyorum. Delia stresten de kesiliyor olabileceğini söyledi, çalışırken öyle vakalarla karşılaşmış. Yine de bu mide bulantıları bana çok tanıdık geliyor.

Hakikaten öyleysem ve SIM bunu fark ederse beni doğurturlar, sonra da Magdalena'nın anlattığı hikâyedeki gibi çocuğu olmayan bir generalin karısına verirler onu. *O zaman* ölürüm işte.

Yani yakın zamanda buradan çıkma ihtimalim yoksa zavallıcığı öyle bir hayattan kurtarmak isterim.

Kızların hepsi türlü türlü kocakarı ilaçları biliyorlar, meslekleri gereği bazı istenmeyen yan etkilerle uğraşmışlar geçmişte. Delia da kadın doktoru, o da yardım edebilir.

Minerva gelene kadar kesin karar vermeyeceğim.

Hangi gün bilmiyorum

Gücümü hâlâ toparlayabilmiş değilim ama kanama durdu.

Ne olduğunu anlatmaya henüz mecalim yok.

Ama ya bebek düşürdüm ya da sonunda âdet gördüm. SIM'in yaptıklarından sonra kızlara gerek kalmadı.

Başka bir gün

Bana Magdalena bakıyor; içine Santicló'nun getirdiği tuzlu krakerlerden kırılmış et sularıyla besliyor beni. Dediğine göre Santicló her gün içeriye küçük hediyeler sokmuş benim için. Bugün mavi bir kurdele getirmiş mesela, Magdalena saçımı onunla ördü, bir de küçük bir paket ballı lokma.

Balbina da çok tatlı davranıyor. Ayaklarımı bir ovuşu var, tabanlarıma bastırırken, topuklarımı ovalarken sanki benimle konuşuyor: *İyi ol, iyi ol, iyi ol...*

Ben de parmaklarımı oynatarak, ölgün halimle gülümseyebildiğim kadar gülümseyerek cevap veriyorum ona: *İyi olacağım, iyi olacağım, umarım iyi olacağım...*

Cuma (galiba)

Aklını kaybetmen an meselesi gibi geliyor burada, yine de nasıl oluyorsa günlerin üstesinden geliyorsun; kendin de şaşırıyosun ama beceriyorsun bir şekilde. Bir anda bir kuvvet geliyor, evet, diyorsun, bu cehennemden çıkacağım, hem de gururumla, cesaretimle ve en önemlisi de, Mate, bunu hiç unutma, en önemlisi de kalbimde bana bütün bunları yapan adamlara birazcık sevgiyle.

16 Nisan Cumartesi

Mamá'ya bir not göndermeliyim. Perşembe günü beni göremeyince epey meraklanmıştır. Kızımı da göremedim, tüh!

Ama olan biteni düşününce o kayıp hafif geliyor.

[sayfalar yırtılmış]

Paskalya Pazarı

Minerva bu akşamüstü geldi. Paskalya sebebiyle cezasını beş gün kısaltmışlar. Ah, çok dini bütün insanlardır onlar.

Santicló'nun bana getirdiği tuzlu krakerler ve Delia'nın kaplumbağanın üstüne bolca su atarak aldığı iri bir dilim beyaz peynirle onun için bir hoş geldin partisi ayarladık. Miguelito da kırıntılara talip olarak bize katıldı tabii.

Yüreğimi ferah tutmaya çalışıyorum ama öyle zor ki. Sanki içimin derinliklerinde bir yerlerdeyim de yüzeye, insanların yanına çıkamıyorum gibi. En rahatı Magdalena'yla olmak. Başımı kucağına koyuyorum, o da alnımı okşuyor. Mamá da öyle yapardı.

Olanları bir tek ona anlattım.

20 Nisan Çarşamba (90 gün)

Minerva sorup duruyor. Şu an anlatamam, diyorum. Magdalena'ya anlattım, evet, ama Minerva'nın öğrenmesi onunla aynı şey değil. Oradan bir protesto çıkarır o. Ben de herkesin duymasını istemiyorum.

Minerva, yaz, diyor. Yaz Mate, yazarsan için rahatlar.

Denerim, diyorum ben de. Bana birkaç gün ver sadece.

26 Nisan Salı (96 gün)

Minerva bunu yazabilmem için bugünlüğüne Küçük Okul'a katılmamama izin verdi.

11 Nisan Pazartesi günü La 40'da işte şunlar oldu:

[sayfalar yırtılmış]

30 Nisan Cumartesi (100 gün)

Korkuyu atlattıktan sonra burada baş etmesi en zor şey etrafta hiç güzellik olmaması. Dinleyecek müzik yok, mis kokular hiç yok, bakacak hoş bir şey yok. Kiki'ninki gibi, normalde olsa sevimli görünecek ya da Minerva'nınki gibi güzel suratlar bile ışıklarını kaybettiler. İnsanın aynaya bakası gelmiyor; karşına çıkabileceklerden korkuyorsun çünkü. Dedé'nin yolladığı küçük cep aynasını eşyalarımızı sakladığımız yerde tutuyoruz, isteyenler gidip bakıyor. Birkaç kez ben de gidip çıkardım aynayı. Kendimi izlemeye meraklı olduğumdan değil ama; burada olduğumdan, kaybolmadığımdan emin olmak istemiştim sadece.

25 Mayıs Çarşamba (125 gün, kaldı 1826. Ah Tanrı'm!)

Uzun zamandır yazamadım. Hiç içimden gelmedi.

Pazartesi günü Minerva'yla mahkemeye götürüldük. Nisan ayından beri ilk dışarı çıkışımdı, nisandakini de hatırlamak istemiyorum zaten. Minerva'ysa buraya geldiğimiz şubat ayından beri hiç çıkmamıştı. Gardiyanlar gündelik kıyafetlerimizi giymemizi isteyince istikametin La 40 olmadığını anlamıştık.

Saçlarımı gülsuyuyla tarayıp Santicló'nun getirdiği kurdeleyle ördüm. Bir yandan Jacqui'nin küçük ellerini çırpa çırpa dinlemeye bayıldığı o kayıklı şarkıyı söylüyordum; serbest bırakılacaktık, emindim ben. Minerva bana üç ana kuralına eklediği dördüncü kuralını hatırlattı: Umudunu kaybetme ama bir şey de bekleme.

Haklı da çıktı. Şaka gibi duruşmamızın görülmesi için adalet sarayına götürüldük. Bizi temsil edecek kimse yoktu, üstelik konuşmamıza, kendimizi savunmamıza da izin vermediler. Hâkim, Minerva'nın bir kez daha konuşmaya çalışması halinde yaptığının mahkemeye saygısızlık kapsamında değerlendirileceğini, dolayısıyla cezamızın uzatılacağını ve para cezamızın arttırılacağını söyledi.

Beşer yıl ve beşer bin peso. Minerva başını geriye atıp bir kahkaha patlattı, bense başımı eğip ağladım.

[sayfalar yırtılmış]

15 Haziran Çarşamba
(Saymayacağım artık, moralim çok bozuluyor!)

Günlüğüm eşyalarımızı sakladığımız yerde duruyordu, kızlar kâğıt gerektiğinde gelip koparmışlar. Kızmadım. Uzun süredir pek bir şey takmıyorum kafama.

Minerva üzülmeye hakkım olduğunu söylüyor. Başıma gelenlerin üzerine bir de bu ceza. Yazdıklarımı okumuş, OAS geldiğinde (gelirse tabii) heyete La 40'da olanları anlatmamı istiyor. Ama ben pek emin değilim.

Utanacak bir şey yok ortada, diyor Minerva ateşli ateşli. Büstümü yapmaya uğraşıyor bir yandan, o yüzden kıpırdayamıyorum.

Evet, yetkili merciler bizleri hobi edinmeye teşvik ediyor. Yine enselerinde OAS var, belli. Minerva nereden aklına geldiyse hapishanede heykele başladı. Mamá'ya alçı ve araç gereç getirtti. Aslında Santicló'nun her seanstan sonra malzemeleri toplaması lazım ama bize göz yumuyor.

Şimdi gizli yerimizdeki kaçak bıçağımız, terzi makasımız, cep aynamız, dört çivimiz, törpümüz ve tabii bu *diario*muza* bir de birkaç küçük bisturi eklendi.

Ne için bu cephane, diye soruyorum Minerva'ya. Ne yapacağız bunlarla?

Devrimin Minerva için bir alışkanlığa dönüştüğünü düşünüyorum bazen.

24 Haziran Cuma, cehennem sıcağı var burada

Artık iki kadın gardiyanımız var. Minerva amacın OAS'a hapishane sisteminin kadın mahkûmlara karşı hassas davrandığını göstermek olduğunu söylüyor.

Hassas ha! Bu kadınlar en az erkek meslektaşları kadar sert, özellikle o şişman olan, Valentina. Biz siyasilere olabildiğince iyi davranıyor ama diğerlerine gösterilen muameleyi OAS incelemeyecek ya, onlara karşı tam bir cadı.

Siyasi olmayan kızların da ağzı öyle güzel bozuk ki! Valentina uzakta olduğunda başlıyorlar söylemeye:

Valentina, *la guardona***
Nursuz geri zekâlı
Süt emecek diye
Girmiş altına boğanın

OAS'ın geleceği söylentisi gardiyanlara dert oldu bugünlerde. Duyduğumuza göre siyasilerden biri şikâyet ederse o hücreden sorumlu gardiyanlar hapı yutacakmış; vurulabilirlermiş bile! El Jefe'nin bir uluslararası sorunu daha kaldıracak hali yokmuş.

Minerva Küçük Okul sırasında bu dedikoduların, sözde iyi muamelenin aklımızı çelmesine izin vermememiz gerektiği konusunda uyardı bizi. Komiteye olanları tüm gerçekliğiyle anlatmazsak bu cehennemde yaşamaya devam edermişiz. Bunları söylerken gözü üzerimdeydi.

* Günlük. (ç.n.)

** Koca karı, koca gardiyan. (ç.n.)

27 Haziran Pazartesi, akşamüstü

Mate, umursama, dedim kendi kendime. Ama aklımı dağıtacak pek bir şey de yok ki, durup durup düşünüyorum işte.

Gizliden gizliye epey dedikodu dönüyor burada. Genelde duvar tıklatma sistemimizle iletişim kuruyoruz ama arada notlar gönderiliyor, perşembe günleri de ziyaret salonunda kısa konuşmalar geçiyor bazen. Haberler dolanıyor. Fakat o çirkin söylentiyi duyduğumda canım çok yandı. Valera'yı, Fafa'yı, Faxas'ı, Manzano'yu, Macarrulla'yı ve Leandro'mu hainlikle suçluyorlar.

Mate, dinleme şunları, diyor Minerva ama bazen duvardan duydukları onu da çok sinirlendiriyor. Bana olanları, Leandro'yu ikna etmek için bana neler yaptıklarını bütün dünyaya anlatacağını söylüyor.

Aman, Minerva, diye yalvarıyorum ona. Ne olur yapma.

Güvensizlik ve dedikodular hareketimizdekileri birbirine düşürüyor. Manolo çok endişeli, duvardan bir bildiri yayınladı. Yoldaşlar o kitabı onun izniyle yazmışlar. Ayrıca içinde SIM'in aylarca süren işkenceleriyle elde ettiği bilgilerin dışında bir şey yokmuş.

Manolo kendisinin de konuştuğunu, sorduklarında zaten yakalanmış veya yurtdışına kaçmayı başarmış kişilerin isimlerini verdiğini itiraf etti.

Compañeros y compañeras. Önemsiz uyuşmazlıkların bizi ayırmasına izin vermemeli, bir sonraki hedefimize, OAS üyelerinin ziyaretine odaklanmalıyız. Yaptırımlar uygulanırsa keçi düşer.*

Ufak bir başarısızlık yaşıyoruz ama yenilmedik.

Ya özgürlük, ya ölüm!

Ama o korkunç söylentiler kesilmiyor bir türlü.

28 Haziran Salı sabahı (gece kötü geçti)

Zaten söylentilere sinirimden gözüme uyku girmiyordu, bir de hücredeki kokuyla tam oldu. Hiçbirimiz uyuyamadık. Dinorah kovayı kullanmış. O kadar konuşmuştuk hem geceleri

* Yoldaşlar. (ç.n.)

dışarıdaki tuvaleti kullanalım, yoksa bütün gece koku uyutmaz diye. Üstelik Kanlı Juan dışındaki gardiyanlar dışarıya çıkarıyor bizi. (Hatta Ufaklık'ın hoşuna bile gidiyor, karanlıkta güzel bir "üst araması" yapabiliyor zira.) Tepemiz attı anlayacağın.

İnsanlarla bu kadar iç içe olunca kimin sadece kendini düşündüğü, kimin etrafındakilere de önem verdiği ortaya çıkıyor gerçekten. Dinorah öyle bencil olanların mükemmel bir örneği. Gizli gizli yemek "dolabımızdan" bir şeyler aşırıyor, kimsenin ona bakmadığı bir an yakalayıp ortadaki perde çubuğuna asılı iç çamaşırlarımızdan yürütüyor, ayrıca önceden 60 numaralı hücreyle duvar tıklatmalarımızı ihbar etmişliği de var. İlk başlarda Minerva, Dinorah'nın bu kötü huyları kokuşmuş sistemden öğrendiğini savunuyordu. Ama Dinorah, Minerva'nın Manolo'dan gelen, gözü gibi sakındığı notlarını gidip gardiyanlara teslim edince benim açıkgörüşlü ablam da bu sözde kurbanın yanında daha temkinli davranmaya başladı.

Önceleri ben de bana ait olan şeyleri paylaşmak konusunda gönülsüzdüm, biliyorum, ama ben genelde üzerinde biraz düşündükten sonra her şeyimi veriyorum. Lambayı almadan önce herkese ihtiyaçları olup olmadığını tek tek soruyorum; nefes almak için, kıyafet kurutmak için pencerenin önüne geçme sırası bana geldiğinde de açgözlülük etmiyorum.

Minerva'nın tasarladığı o mükemmel ülkeyi kurarsak bence ben çok iyi uyum sağlarım. Kendi çıkarlarını her şeyin önüne koyan insanların da o ülkede bulunmasına izin verilirse sorun ederim sadece.

O zaman muhtemelen ben de gardımı alırım.

30 Haziran Perşembe, sıcak dayanılacak gibi değil, Santicló bize kâğıt yelpazeler getirdi

Yeni bir gizli yer bulduk: Saçım!

Nasıl oldu anlatayım. Bugün Patria elime bir gazete kupürü sıkıştırdı. Ben de biliyorum üstümüzün aranacağını, ziyaret salonu giriş ve çıkışlarında hep aranıyor çünkü. Kaçak bir şeyle yakalanınca da cezası büyük oluyor. Ziyaret hakkını bir aylığına kaybedebiliyorsun örneğin, hatta tecrite bile alabiliyorlar.

Geri vermeyi düşündüm ama Kanlı Juan'ın nöbetindeydik, onun o şahin gözleri ikinci bir alışverişi kaçırmazdı.

Zaman dolmaya yaklaştıkça iyice telaşlandım. Kupür kucağımda alev alev yanıyordu sanki. Minerva, Balbina'dan öğrendiğimiz, *bana ver*, anlamına gelen bir hareket yaptı. Ama onun yakalanıp suçu üstlenmesine göz yummayacaktım elbette. O anda örgümün sırtımdaki ağırlığının farkına vardım, birden aklıma geldi. Gergin olduğumda sürekli saçımla oynarım ben, örerim, açarım; alışkanlık gibi bir şey, burada da iyice arttı. Kupürü ufacık kalana kadar katladım, sonra da örgümü düzeltecekmişim gibi saçımı açtım. Örerken kâğıdı saçımın içine sakladım.

O suikast girişimini bütün hapishane böyle öğrendi.

BETANCOURT SUÇLAMALARI ASILSIZ ÇIKTI

*Ciudad Trujillo, R.D.** Hükümet sözcüsü Manuel de Moya, Venezuela Başkanı Rómulo Betancourt'un ahlaksız ve asılsız suçlamalarından dolayı büyük üzüntü ve öfke duyduğunu belirtti. Betancourt, 24 Haziran günü başkent Caracas'ta kendisine yönelik gerçekleştirilen suikast teşebbüsünden Dominik Cumhuriyeti hükümetini sorumlu tutuyor. Başkan, içinde bulunduğu limuzinin geçişi sırasında park halindeki bir aracın patlaması üzerine yaralanmıştı. Hasta yatağından konuşan Betancourt, Amerikan Devletleri Örgütü'ne bir kez daha şikâyette bulunduğunu ifade etti. Küçük, barışsever bir adanın ona zarar vermek için ne gibi bir gerekçesi olabileceği kendisine sorulduğunda ise Başkan Betancourt, Dominik Cumhuriyeti hükümetinin bir süredir hayatına kastetmek niyetinde olduğunu iddia etti ve ekledi: "İnsan hakları ihlallerini OAS'a bildirdiğimden beri Trujillo benim peşimde." De Moya, Hayırsever'imizin tertemiz itibarına yönelik bu hakaretleri esefle kınadı ve hükümetimizin kapısının bu haince suçlamaların yanlış olduğunu meydana çıkarmak isteyen üye ülkelerden gelecek soruşturmalara kesinlikle açık olduğunu ifade etti. OAS bu daveti kabul etti. Beş üye ülkenin delegelerinden oluşan komite, temmuz ayı sonunda ülkemizde olacak.

* "Trujillo Şehri", Dominik Cumhuriyeti. (ç.n.)
Ciudad Trujillo, Santa Domingo şehrinin 1936 ile 1961 yılları arasındaki, bizzat Trujillo'nun koyduğu ismidir. (ç.n.)

1 Temmuz Cuma, gece.
Kimse uyuyamıyor ama bu kez sadece sıcaktan değil!

Buradaki hava tamamen değişti. Bölünmeye başlayan hareketimiz tekrar birbirine bağlanıyor; dedikodular, tutulan kinler bir kenara bırakıldı. Duvarların tıkırtısı kesilmedi bugün. İçeriye gizli gizli soktuğum yeni haber dolanıyordu!

Trujillo'nun suyu adamakıllı ısındı artık, kendisi de farkında. OAS'a iyi bir gösteri sunması lazım. *Hepimizi birden* bırakacakları söylentileri yayılıyor. Herkes çok umutlu! *Guardia*lar hariç tabii.

Bu akşam Santicló bize *gringo*lar geldiğinde beni şikâyet etmezsiniz, değil mi, diye sordu.

Edeceğiz tabii, diye takıldı ona Delia. Bazılarımıza daha bir düşkün olduğunu söyleyeceğiz. Hepimize eşit davranmadın. Bana ne naneli şeker ne de kurdele geldi.

Santicló biraz korkmuş gibi göründü, o yüzden ben de, kandırıyor seni Santicló deyip içini rahatlatmaya çalıştım. Gerçek bir dostsun sen. O an kibarlık olsun diye söylemiştim ama doğru aslında.

Ona o İsa'ya, Üç Müneccim Kral'a inanmayanlara bile hediyeler getiren kocaman, neşeli Amerikalı "aziz"in adını boşuna vermedik ya?

10 Temmuz Pazar, gece
(Mamá bize bir el feneri göndermiş)

Henüz ortada OAS yok ama söylentiler arttıkça arttı. Geçen haftanın başlarında herkes hafta sonuna kadar gelirler diye düşünüyordu. Ama şimdi Betancourt'un akıbetini bekliyorlardır deniyor. Ayrıca soruşturmalarını nasıl yürüteceklerine karar verme aşamasındalar.

Onları da buraya kapatsınlar, diyor Sina. Biz onlara güzelce anlatırız.

Dinorah da onu destekliyor. Siz güzelce anlatırsınız, biz de güzelce başka bir şey yaparız.

Bütün hücre kahkahaya boğuluyor. Açık açık konuştuk, ben çok aramıyorum ama kızlardan bazıları erkeksizlikten çığlığı

basacak dereceye gelmiş durumdalar. Bir tek sağlam ayakkabı olmayan "hanımlar" da değil hem. En büyük sürpriz Minerva oldu.

Bu kızlar bazen *çok* edepsizleşiyorlar. Tanrı'm, şu son altı ayda kulaklarım yirmi dört yılda öğrenmediğim lafları duydu. Özene bezene bir şey uydurmuşlar, vücut bölümlerinden nasıl bir adama uyacağını çıkarıyorlarmış. Diyelim başparmağın kalın ve birazcık kısa, o zaman benzer şekilde bir uzvu olan erkeklerden hoşlanırmışsın. Benim parmağım kısa ama ince, yani bu da benim kısa boylu, zayıfça ve "ortalama" boyutlarda bir uzvu olan bir adama uyduğumu gösteriyor. Peh!

Kızların bazıları birbirleriyle yatıyor, biliyorum. Santicló bir ona izin vermiyor. Doğru olmadığını söylüyor. Bir kadın bir kadınla olunca bozulurmuş, erkeğe yaramazmış.

Ben bile öyle bir yakın teması tattım, ama sorun çıkmadı. Geçen gün Magdalena'yla konuştuktan sonra oldu.

Valentina yine sinsi sinsi dolanıyor.

Şimdilik defteri kaldırsam iyi olacak. Şeytanı ikinci kez sınamanın âlemi yok. Sonra devam ederim.

11 Temmuz Pazartesi, akşamüstü, dinlenme saati

Magdalena'yla aramızda geçen olaydan bahsetmiştim. Şöyle oldu:

Bir gece bana ziyarete gelmişti. Hayatlarımızdan konuşuyorduk, sonra nihayet bana hikâyesinin tamamını anlattı. Şu kadarını söyleyeyim: Benim yüreğim acıdı. Aylardır burada kimsenin benim çektiğim acıyı çekmediğini sanıyordum. Yanılıyormuşum. Magdalena'nın anlattıkları, sahip olduğum ayrıcalıkları bana Minerva'nın toplumsal sınıf nutuklarının tümünden daha iyi gösterdi.

Magdalena'nın annesi, o daha on üç yaşındayken ölmüş. Kız da gidecek bir yeri olmadığı için zengin, nüfuzlu bir ailein evinde hizmetçi olarak çalışmaya başlamış. (de la Torres ailesi, tam züppedir onlar.) Evin genç oğlu her gece onu "kullanıyormuş" ama hiç gidip hanımına şikâyet etmemiş. Onu da işinin bir parçası sanıyormuş. En sonunda hamile kaldığında *doña*sına

gitmiş gitmesine fakat kadın ona inanmamış, nankör bir orospu olduğunu söyleyip sokağa atmış onu.

Magdalena, Amantina adını verdiği bir kız bebek doğurmuş, yıllarca kıt kanaat geçinmişler. Eski havaalanının oradaki çöp yığını *bodega*ları* olmuş, pistin yakınlarındaki terk edilmiş bir kulübeyi evleri bellemişler.

Pobrecitas, deyip durdum.

Gel zaman git zaman de la Torresler bu sarı saçlı, ela gözlü kız çocuğunun oğullarına ne kadar benzediğini görmüş olacaklar, eski hizmetçilerinin doğruyu söylediğini anlamışlar. Magdalena'nın çalıştığı eve gidip zavallı çocuğu feryat figan almışlar annesinden.

Gözlerime yaşlar doldu. Ayrı düşen anne-kız hikâyeleri bana çok dokunuyor bugünlerde.

Sonra Magdalena'nın bakışları ciddileşti, gözleri sanki onu anladığım için teşekkür ediyorlardı bana. Ama o minnet başka bir şeye dönüştü. Bana bir sır verecekmiş gibi yaklaştı, ardından dudaklarının benimkilere dokunduğunu hissettim. Şaşırmıştım, hemen geri çekildim.

Ay, Magdalena, dedim. *Öyle* değilim ben, biliyorsun.

Güldü. Öyle ne demek kızım? Yanlış bir yola sapmışım gibi sanki. Yüreğimin sevdiği insanları vücudum da seviyor sadece.

Öyle deyince mantıklı geldi.

Yine de daracık ranzamda rahat duramadım. Dizinin dizime dokunmasının farklı bir anlamı olmasın istedim ama vardı işte. Gitsin istedim ama duygularını incitmekten çekiniyordum. Tanrı'ya şükür sıkıntımı sezdi de hikâyesine devam etti...

Dinlenme saati bitti. Minerva çağırdı, egzersiz yapacağız.

Gece bitiririm.

daha sonra

Hikâyenin devamında Magdalena, Amantina'yı almak için bir gece de la Torre konutuna gizli gizli giriyor. Eskiden evin oğlunun kullandığı merdivenden üst kattaki hole ulaşıyor ama tam o sırada üzerinde geceliğiyle odasından çıkan *doña*ya ya-

* Bakkal. (ç.n.)

kalanıyor. Magdalena ona çocuğunu istediğini söylüyor ve şakasının olmadığı anlaşılsın diye bıçağını çıkarıyor.

Şaşıracağım yere keyiflendim. Ee, becerdin mi peki?

Burada ne arıyorum sanıyorsun, dedi. Adam öldürmeye teşebbüsten yirmi yıl aldım.

Ben çıktığımda küçük kızım buraya girdiğim yaşta olacak. Sonra da ağlamaya başladı Magdalena, gözyaşları sanki kırık kalbinden dökülüyordu.

Beni öpmeye çalışması aklımdan çıktı gitti. Uzanıp Mamá'nın bana yaptığı gibi kollarıma aldım onu hemen.

23 Temmuz Cumartesi, akşamüstü

Nihayet Leandro da burada bizimle! El Rayo onun Manolo, Pedrito ve merkez komitenin geri kalanıyla beraber Bina B'de olduğunu söyledi.

O saçma sapan kitap da çıkmış. *¡Complot Develado!* Burada henüz gören yok ama denilene göre içinde sadece fotoğraflarımız ve hareketin başlangıcıyla ilgili yazılar varmış. Aylardır gazetelerde çıkandan farklı bir şey değil yani.

Umarım dil uzatanlar kendilerinden utanıyorlardır şimdi.

3 Ağustos Çarşamba, akşam.
Bu gece tavuk ve pilav vardı!

Büyük haberi sabah duyduğumuzdan beri Minerva'yla Sina bana strateji anlatıyor. Bir haber burada ne kadar kesin olabilirse o kadar kesin: OAS Barış Komitesi bu cuma geliyor. Her binadan tek bir mahkûmla görüşeceklermiş, görüşülecek mahkûmu da başgardiyan seçecekmiş. Bizim binadan beni seçmişler.

Minerva, şikâyet etmeyeceğimi düşündükleri için beni seçtiklerini söyledi. Ama sen edeceksin, diye ekledi sonra. Etmen lazım, Mate.

Ama bir şey yapmadılar ki, diye itiraz ettim. Onlar da kurban, öyle diyorsun sen.

Ama kurbanlar da etraflarına çok zarar verebilirler. Hem bu kişisel bir şey değil, Mate, dedi. İlkesel bir durum bu.

Kardeşim için çok önemli olan o ayrımı ben hiçbir zaman anlayamadım zaten. Sanırım benim için kişisel olan her konu ona göre ilkesel.

Görüşmelerde denetçi bulunmayacak diye duyduk ama bunun burada pek bir anlamı yok. Salonun her yerine böcek yerleştirirler kesin. Açık açık konuşmak intihar olur. Bu yüzden Minerva'yla Sina, Haziranın On Dördü Hareketi imzalı bir bildiri yazdılar, ben de onu bir şekilde komiteye vereceğim.

Bir şey daha var, dedi Minerva kucağında kavuşturduğu ellerine bakarak. Birinin de kişisel bir bildiri yazması gerek.

Sina'nın başına gelenler olmaz mı, diye sordum. Sina'ya bir şeyler yazdır.

Aynı şey değil Mate, rica ediyorum. Yazman bile gerekmiyor hatta. Günlüğündeki sayfaları koparıp bizim bildiriye ekleyebiliriz.

Göz önünde bulundurmamız gereken başka şeyler de var, dedim ona. Santicló'ya ne olacak? Eğer bildirileri benim ulaştırdığım anlaşılırsa onu vururlar.

Minerva beni kollarımdan kavradı. Devrimin yüzü her zaman hoş olmayabiliyor, Mate. Bak Leandro'ya, Manolo'ya neler yaptılar. Florentino'ya, Papilín'e, sana yahu, Tanrı aşkına, sana yaptıklarını bilmiyor musun? Biz dur demezsek bunların duracağı yok. Ayrıca *guardia*ların vurulduğu söylentiden ibaret.

Bakarım, dedim en sonunda. Bakarım.

Ay, Mate, söz ver. Gözlerime baktı. Ne olur söz ver bana.

Ben de söyleyebileceğim şeyi söyledim: Peki, söz veriyorum doğru olduğunu düşündüğüm şeye sadık kalacağım.

Minerva'yla daha önce hiç öyle konuşmamıştım. Dediğin gibi olsun, dedi bana, dediğin gibi olsun.

6 Ağustos Cumartesi

Minerva neler olduğunu belki on kez sordu. Ben de hem ona hem de diğerlerine on kez anlattım. Daha doğrusu hepsinin sorularına yetişmeye çalıştım.

Komitede kaç kişi varmış (Toplamda yedi ama iki tanesi sadece çevirmenlik yapmak için gelmiş gibi duruyordu). Görüşme nerede olmuş? (Ziyaret salonunda. Perşembe günü o yüzden ziyaret saatini iptal etmişler. Başka bir odaya daha böcek yerleştirme zahmetine girmek istememişler herhalde.) Görüşmem ne kadar sürmüş? (On dakika ama kapının önünde yanımda epey gergin bir Santicló'yla iki saat bekledim.) Ve en önemlisi. Kâğıtları komite üyelerinden birine verebilmiş miyim?

Evet, verdim. Ben çıkmaya hazırlanırken genç, ciddi görünümlü bir adam teşekkür etmek ve beni geçirmek için yanıma geldi. Çok kibar, hoş bir aksanı vardı. Muhtemelen Venezuelalıydı ya da belki Paraguaylı. Beni süzüşünden anladım, yakından bir bakmak istemişti. Bir yara, bir solgunluk, bir şeyler arıyordu.

La Victoria'ya yaptığım değerlendirme olumluydu, adil muamele gördüğümü söylemiştim. Diğer hücrelerden de aynı şeyi duymuşlardı muhtemelen.

Tam adam dönecekken saç örgümü hafifçe gevşetip ilk kâğıdı yere düşürdüm. Görünce şaşırdı, eğilip alacaktı ilkin. Ama sonradan anlamış olacak, vazgeçip ayağıyla masanın altına iteledi. Bana imalı imalı baktı, ben de başımla hafifçe selam verdim.

Santicló beni kapıda karşıladı. Yusyuvarlak, her zaman neşeli olan yüzü korku doluydu. Koridorda yürürken nasıl geçtiğini sordu.

Endişelenme, dedim gülümseyerek. O iki kâğıdı örgüme onun verdiği mavi kurdeleyi kullanarak saklamıştım. Minerva'yla Sina'nın hazırladığı bildiri olduğunu bildiğim ilk kâğıdın düşmesine yetecek kadar gevşetmiştim kurdelemi. Onun da altında *Haziranın On Dördü Hareketi* yazıyor, hangi hücreden çıktığı anlaşılmaz. Ne yapacaklar, bütün gardiyanları mı vuracaklar?

Benim başıma gelenlerin yazılı olduğu kâğıt daha dipte saklıydı. Belki Santicló'nun kendimi o kadar kötü hissettiğim bir zamanda benim için getirdiği o kurdeleyi görünce etkilendim, bilemiyorum. Artık ne olduysa o an oracıkta ikinci notu dü-

şürmemeye karar verdim. Arkadaşımı tehlikeye atmak istemedim.

Minerva'ya verdiğim sözü de tuttum ayrıca. Doğru olduğunu düşündüğüm şeyi yaptım. Ama o şeyin tam olarak *ne* olduğunu ona hemen söylemeyeceğim sanırım.

7 Ağustos Pazar, akşamüstü. Birazdan parti var

Yarın tahliye edilecekmişiz, hazırlanmamızı söylediler!

Erkeklerin hiçbiri serbest bırakılmayacak ama, sadece kadınlar. OAS'ı etkilemek için yiğitlik gösterisi yapıyorlar herhalde, diyor Minerva.

Yine o asil ruhunu gösterecek diye çok korktum ama af değil tahliye olduğu için bu sefer kabul etti.

Minerva da kendi kırılma noktasına yaklaşıyor galiba. Son zamanlarda tuhaf davranıyor. Bazen durup dururken bana dönüp sanki ona bir şey sormuşum gibi "Ne var?" diyor. Bazen nabız var mı diye kontrol ediyormuş gibi eli göğsüne gidiyor.

Neyse ki çıkıyoruz buradan.

Ama geride bırakacaklarımızı düşününce canım yanıyor.

Magdalena'ya bakamıyorum, hemen başımı çeviriyorum her seferinde.

Senden çok şey öğrendim, diyorum ona. Bu, hayatımın en anlamlı deneyimiydi, diyorum.

Daha parti başlamadan ben ağlamaya başlayacağım.

gece

Ay ışığı küçük penceremizden içeriye süzülüyor. Uyuyamıyorum. Ranzamda doğruldum, kalan ufacık alana son yazımı sığdırmaya çalışıyorum. Bir yandan da ağlıyorum; kimse duymasın, kimsenin kederine keder eklenmesin diye sessiz sessiz. Hapiste öğrendim.

Hüzünlüyüm. Evet, kulağa çok acayip geliyor ama burası da benim evim oldu, bu kızlar kardeşlerim oldu. Onlarsız yaşamanın yalnız mahremiyetini hayal bile edemiyorum.

Aramızdaki bağ kopmayacak, diyorum kendi kendime. Sırf

çıktık diye bitecek değil ya her şey? Devrimi artık farklı bir gözle görüyorum.

Dinorah'nın beni ihbar etme riskini göze aldım, "veda partisi"nde bütün kızlara günlüğüme imza attırdım. Bazılarına isimlerini yazmayı ben öğretmiştim, dolayısıyla burada geçirdiğim zamanın yadigârı olacak bu.

Deftere gelince... Onu Santicló benim için gizlice çıkaracak. Biliyorum çünkü, çıkışımızdan önce teferruatlı bir kontrolden geçirirler bizi.

Sonra da küp şeker, kraker ve yerfıstığı zulamızı elden ele gezdirdik. Bende birkaç tablet çikolata kalmıştı; onları ince ince kestim, dağıttım. Dinorah bile sakladığı guava ezmesinden koydu ortaya. Ardından birbirimize baktık. Hepimizin üzerine bir mahzunluk çökmüştü. Minerva bir şey söyleyecek gibi oldu ama kelimeler çıkmadı ağzından. Teker teker birbirimize sarılıp iyi dileklerimizi ilettik, veda ettik.

İnsan Hakları İhlalleri teftişi için gelen OAS Komitesine.

Ben siyasi suçlardan hapse girmiş bir kadın mahkûmum. Aşağıda okuyacaklarınız, 11 Nisan 1960 günü La 40'da başıma gelenlerin günlük kaydıdır. İsmimi belirtmek istemiyorum. Ayrıca masum insanların başını derde sokmak istemediğimden bazı isimleri karaladım.

Lütfen bu olayı gazetelere vermeyin, özel hayatımın zedelenmesinden endişe duyuyorum.

* * *

O sabah geldiklerinde beni memurların odasına sorguya götürecekler sandım.

Ama Kanlı Juan beni merdivenlerden indirip dışarıya çıkardı. Bir araba bekliyordu. Nereye gittiğimizi anlamam belki bir dakikamı aldı.

Bir tanıdık görürüm, aileme benim bir polis arabası içinde La 40'ya götürüldüğümü haber verirler umuduyla yol boyunca dışarıya baktım. Güneş nasıl masum parlıyordu, tuhaf. İnsanlar

rahat rahat dolaşıyordu. Sanki benim gibi, benim halimde zavallılar yoktu dünyada onlar için.

Beni neden götürdüklerini öğrenmeye çalıştım ama Kanlı Juan açıklama yapmayı seven bir adam değil maalesef.

La 40'ya vardığımızda tir tir titriyordum; arabadan kendim inemedim. Beni bir çuval fasulye gibi yüklenip içeri taşıdılar. Çok utandım.

Ben girdiğimde sorgu odasında bekliyorlardı. Hitler bıyıklı uzun, şişman Johnny. Cándido dedikleri o kıvırcık saçlı olan. Bir de ha bire parmaklarını kütleterek kemiklerini kırıyormuş gibi sesler çıkaran pörtlek gözlü bir tanesi.

Soydular beni, külodum ve sutyenimle kaldım. Uzun, metal bir masa vardı, oraya yatırdılar ama kenarlarından sarkan kayışları bağlamadılar. Ömrümde öyle korktuğumu hatırlamıyorum. Göğsüm daralmıştı, zor nefes alıyordum.

Hişt, güzel bayan, heyecanlanmayın, dedi Johnny.

Sana zarar vermeyeceğiz, dedi Cándido dedikleri.

Onlar öyle deyince hepten titremeye başladım.

Kapıyı açıp [redacted] içeri getirdiklerinde ilkin onu tanıyamadım.

İskelet gibiydi. Üstü çıplaktı, sırtı bozuk para büyüklüğünde su toplamış yaralarla kaplıydı.

Yerimden fırladım ama Kanlı Juan beni tekrar masaya itti. Yatakta onu bekliyormuşsun gibi yat bakalım, dedi Pörtlek Göz. Sonra işkencenin gerekli organa yapabilecekleriyle alakalı iğrenç bir şey söyledi. Johnny onu "Kes" diye tersledi.

Ne istiyorsunuz ondan, diye bağırdı [redacted]. Korktuğu anlaşılıyordu.

Johnny, bu uğursuz yer için fazla sakin ve makul bir sesle, Seni ikna etmemize yardımcı olmasını istiyoruz, dedi.

Onun bu durumla hiçbir ilgisi yok, diye bağırdı [redacted].

Fikrini değiştirmeye mi karar verdin yani, diye sordu Johnny.

Ama [redacted] geri adım atmadı. Onu bırakmadığınız sürece sizinle bu konuda konuşmayacağım.

Pörtlek Göz yumruğu o an indirdi. [redacted] yere düştü. İtteki cesarete bak, yüzbaşına şart koşuyor! Hepsi birden o yerde acıdan kıvranmaya başlayana kadar tekmelediler.

Çığlık çığlığaydım, durun, diyordum, durun! Sanki benim karnımı yumrukluyorlardı, doğum sancısı gibi acı da tam o an başladı zaten.

Sonra Johnny benden [redacted] ikna etmemi istedi. Sonuçta [redacted], [redacted], [redacted], [redacted] ve [redacted] kararlarını değiştirmişti.

Dilimin ucuna kadar geldi, *Ay*, [redacted], diyecektim, kurtar kendini, bizi kurtar. Ama diyemedim. Asıl dersem ölecektik sanki.

Ben de o canavarlara asla [redacted] vicdanına ters düşecek bir şey yapmasını istemeyeceğimi söyledim.

Tencere-kapak, dedi adı Cándido olan. Daha sert ikna yöntemleri kullanacağız.

Öyle olacak herhalde, dedi Johnny. Kadını bağlayın.

Pörtlek Göz önüme geçti, elinde üstünde ufak bir düğme olan bir çubuk vardı. Onu tenime değdirince bütün vücudum tarif edilmez bir acıyla yerinden sıçradı. Ruhum bedenimden kurtulmuş, olanları yukarıdan izliyor gibiydi.

Puslu bir aydınlığa doğru süzülecektim ki [redacted] haykırdı: Yapacağım, tamam, yapacağım!

Ve gidere akan su gibi aşağıya, bedenime çekildim.

Kendime geldiğimde [redacted] bana sesleniyordu. Yapmak zorundaydım, söyle onlara, diye bağırdı dışarıya sürüklenirken.

Bütün bu keşmekeş Johnny'nin canını sıkmış gibiydi. Çıkarın şu adamı şuradan, dedi. Sonra da Kanlı Juan'a döndü: Sen de bunu giydir, geri götür.

Beni orada bir avuç gardiyanla bıraktılar. Kendilerinden utanıyorlardı, hallerinden anlamıştım. Gözlerini kaçırıyor, Johnny hâlâ oradaymış gibi seslerini çıkarmıyorlardı. Kanlı Juan kıyafetlerimi toparladı ama bana yardım etmesine izin vermedim. Kendim giyindim, ayağa kalkıp o arabaya kendim yürüdüm.

On İkinci Bölüm

Minerva

Ağustos 1960 – 25 Kasım 1960 arası

Ev Hapsi
Ağustos ve Eylül

Ömrüm evden çıkmaya çalışmakla geçti. Papá benim erkek doğmamış olmama hayıflanırdı, dört kız içinde en başına buyruk olan bendim. Önce yatılı okula gitmek istemiştim, sonra da üniversiteye. Manolo'yla beraber örgütü kurduğumuzda Monte Cristi'den Salcedo'ya ben gidip geliyordum; hücreler arasındaki haberleşmeyi ben sağlıyordum. Yaşadığım hayat nasıl olursa olsun, bir yere kapalı kalmak benim dayanabileceğim bir şey değildi.

Şimdi o ağustos ayında ev hapsine çıkarılmanız sana en okkalı ceza olmuştur diyeceksiniz. Ama ne yalan söyleyeyim, o mahkûmiyet bana altın tepside sunulmuş gibi gelmişti. Kardeşlerimle beraber Mamá'nın evinde çocuklarımızı büyütmekten çok istediğim bir şey yoktu o sıra.

* * *

Alışana kadar, ilk birkaç hafta zorlandım.

Çoğunluğu tecritte geçen yedi aydan sonra evdeki her şey aşırı geldi bana. Çalan telefonlar; misafirler (Peña'nın izniyle geliyorlardı tabii); misafir kimdir, nedir diye kontrole gelen Peña; ağacından topladığı guavalardan getiren Don Bernardo; girip çıkılacak bir dolu oda; birilerinin ayakkabı bağcıklarını bağlamasını isteyen çocuklar; yine çalan telefonlar; kesik sütü ne yapacağız derdi.

Günün ortasında, dışarı çıkıp hasta ciğerlerime temiz köy havası dolduracağım saatlerde sessiz odama gider, elbisemi çıkarıp yatağıma girer, azıcık aralanmış jaluzilerin arasından yaprakları alacalayan güneşi izlerdim.

Ama o aşırı yüklenme bu sefer beynimin içinde başlardı. Geçmişin parçaları çorba olmuş düşüncelerimin yüzeyine çıkıverirdi: Lío'nun voleybol topunun eğimli gitmesi için nasıl vurmam gerektiğini anlatışı; Papá'nın cenazesine giderken yağan yağmur; elimin Trujillo'nun suratına inişi; doktorun fiskesiyle kızımın ilk nefesi.

Şaşkınlıkla doğruluyordum yatakta, bana ne oluyordu? Ne yapıyordum ben? Hapiste çok daha güçlü, çok daha cesurdum. Şimdiyse evde bin parçaya bölünmüştüm.

Sonra tekrar yatıyordum. Belki de yeni bir hayata hazırdım artık, öyle diyordum kendime; bu da o hayatın başlangıcıydı.

* * *

Zaman geçtikte gücümü geri kazandım, ev hayatına dahil olmaya başladım.

Hiçbirimizde para yoktu, çiftlikten gelen beş kuruşu da beş aileye yettirmeye çalışıyorduk. Durum öyle olunca kendimize bir iş kurduk. Çocuklara vaftiz elbiseleri dikiyorduk. Bana basit dikişleri ve kenar kıvırmaları yaptırıyorlardı.

Ciğerlerimdeki iltihap geçti. İştahım yerine geldi, hapiste verdiğim kiloları geri almaya başladım. Doña Fefita'nın Monte Cristi'den getirdiği eski kıyafetlerimi giyebiliyordum artık.

Çocuklarım da bir harikaydı elbette. Durup durup onları yakalıyor, öpücüklere boğuyordum. "Mami!" diye bağırıyorlardı. Ah, yeniden anne diye çağırılmak; minik kollarını boynumda hissetmek; tatlı nefeslerini yüzümde duymak ne güzeldi.

Bir de bu barbunyalar; hep bu kadar renkli miydi bunlar? Fela'nın bir tencere dolusunu suya dökmeye hazırlandığını gördüğümde "Bekle, bekle, bekle" diye seslenirdim ona. Elimi daldırır, avuç avuç barbunya alır sonra geri dökerdim sırf pıtır pıtır seslerini duyayım diye. Her şeye dokunasım, her şeyi tadasım vardı. Mahrum kaldığım her şeyi tekrar hayatıma sokmak istiyordum.

Bazen de güneş ışığının açısı bile beni geri götürmeye yetiyordu. Günün bu saatinde güneş aynı böyle düşerdi hücremizin zeminine mesela; üstten, ranzamdan görürdüm.

Bir gün de Minou nereden bulduysa bir boru parçasını almış, *galería*nın demirlerine sürtüyordu. Onun tıngırtısı birden gardiyanların coplarını sürüye sürüye yürürken çıkardıkları sesi hatırlattı, ayağa fırladım, elinden boruyu çekip aldım. "Hayır!" diye bağırdım. Sesimdeki korku küçük kızımın ödünü kopardı, çocuk ağlamaya başladı.

Ama o anılar da yavaş yavaş soluyorlar; hikâye oluyorlar. Herkesin duymak istediği hikâyeler. Evdekiler oturup Mate'yle beni saatlerce dinliyorlardı, bir daha, bir daha anlatıyorduk o korkunç günleri. Tatlarının acılığını alıyorduk.

* * *

Haftada iki kez dışarı çıkmamıza izin vardı: Perşembeleri La Victoria'ya erkekleri ziyarete, pazarları kiliseye. Ama işte, gezmeme, dolaşmama engel olmamasına rağmen ben evden çıkmaya çekiniyordum. Sokağımızdan yola çıktığımız an kalbim küt küt atmaya, nefesim daralmaya başlıyordu.

Açık alanlarda bunalıyordum; kalabalığın içinde kalmak, insanların sağdan soldan yaklaşması, bana dokunmak, bana selam vermek, iyi dileklerini sunmak istemeleri eziyet geliyor-

du. Kilisede bile bu böyleydi, Kutsal Komünyon sırasında Peder Gabriel eğilip "*¡Viva la Mariposa!*" diye fısıldıyordu.

Hapishanede geçirdiğim aylarla gözlerinde insanüstü bir mertebeye yükselmiştim. Diktatörümüze kafa tutmuş birinin komünyon sırasında birdenbire bir sinir krizine yenik düşmesi hiç yakışık almazdı.

Endişelerimi, korkularımı saklayıp en neşeli gülümsememi takındım ben de. İradesi demirden kahramanlarının aslında ne kadar kırılgan, ne çelimsiz olduğunu ah bir bilselerdi. Bir bilselerdi oyunların en büyüğünü sahnelemeye çalışmanın, eskisi gibiymişim gibi yapmanın bana nasıl zor geldiğini.

* * *

En iyi performanslarımı Peña'nın ziyaretlerine saklıyordum. Sık sık geliyordu teftişe. Onun o kurbağa suratına, kıpırdak ellerine artık çocuklar da alışmıştı. Tío Capitánlarının silahını bir kerecik tutmak, dizinde dıgıdık yapmak istiyorlardı.

Bense pek alışamamıştım. Koca, beyaz Mercedes evimizin dar sokağına girdiğinde odama koşar, maskemi kuşanmak için biraz beklerdim.

Çok geçmeden biri gelip beni çağırırdı zaten. "Peña geldi, görünmen lazım!" Bir zamanlar Peña'yı evine sokmak istemeyen Mamá bile şimdi güzelce yağlıyordu onu her geldiğinde. Ne de olsa onu yavrularına o kavuşturmuştu.

Bir akşamüstü ön bahçedeki defne çalılarını buduyordum, Manolito da bana "yardım ediyordu". Neredeyse bitiyordu, ufak bir yer kalmıştı sadece; kestiğim dalları alsın diye Manolito'yu kucaklayıp omuzlarıma oturttum. Oradan sokakta gördüklerini sayarken birden "Tío'nun arabası!" diye bağırdı. Çalıların arasındaki bir boşluktan beyaz bir şeyin geçtiğini gördüm, oydu hakikaten. Role girecek vaktim yoktu bu sefer, onu karşılamak için doğrudan üstü kapalı park yerimize gittim.

"Bu ne sürpriz, Doña Minerva. Son birkaç ziyaretimde hep biraz rahatsızdınız." Tercümesi: Kabalığınızı fark ettim. Bunların hepsi bir kenara yazılıyor. "Daha iyicesiniz herhalde." Soru işareti yok. Sadece bir gözlem.

"Arabanı gördüm, arabanı gördüm" diye bir şarkı uydurdu Manolito.

"Manolito, senin de gözünden hiçbir şey kaçmıyor be oğlum! Senin gibi adamlar lazım SIM'e."

Aman Tanrı'm, diye iç geçirdim.

* * *

"Hanımlar, hepinizi bir arada görmek ne güzel" dedi Peña. Mate'yle Patria da bahçeye çıkmıştı. Dedé az evvel bahçe makasını alıp çalıyı düzeltmeye, bir de "işleri" kontrole gelmişti zaten. Ne zaman ben Peña'yla konuşacak olsam yakınımızda biter, üslubum hoşuna gitmediğinde dikenler tacının bir dalını sertçe kesip kırmızı yapraklarını havaya saçardı.

Peña, bilmem kaçıncı kez beş yıllık cezamız ev hapsine çevrildiği için ne kadar şanslı olduğumuzu hatırlattı bize. Hapishanedeki kısıtlamalara karşılık burada sadece uymamız gereken birkaç kural vardı (Peña'nın emirleri diyorduk onlara). Eve her geldiğinde tekrarlıyordu: Gezmek yok, misafir yok, siyasilerle iletişime geçmek yok. İstisnai durumlar olabilir fakat ancak o izin verirse. "Anlaşıldı mı?"

Başlarımızı salladık. Buralarda köylüler misafirlerine gitme vaktinin geldiğini kapının kenarına süpürgelerini koyarak belli ederler, benim de kalkıp süpürgeyi almama ramak kalmıştı.

Peña, bardağında bir batıp bir çıkan buzları tombul parmağıyla dibe itti. Bugün sadece kurallarını ezberden okumaya gelmemişti anlaşılan. "El Jefe epeydir ilimize uğramıyor" diye lafa girdi.

Uğramaz tabii, dedim içimden. Salcedo'daki ailelerin çoğunun hapiste en az bir tane oğlu ya da kızı vardı.

"Getirmeye çalışıyoruz. Ona bağlı vatandaşlar mektuplar yazıyor."

Şık-şık! Dedé'nin makası aklımdan geçenlerin sesini bastırmaya çalıştı sanki.

"El Jefe sizlere çok cömert davrandı. Hoşgörüsüne karşılık bir teşekkür mektubu yazsanız güzel olur."

Gözleri önce Minerva'yla bana bir uğradı, sonra Patria'ya vardı. Renk vermedik. Bize hafif hafif yaklaşıp suladığı çiçekleri tekrar sulamaya başlayan zavallı, gergin Dedé evet, dedi, evet çok mantıklı olur. "Aman, tatlı olur" diye kendini düzeltti hemen. Patria, Mate ve ben gülümsediğimiz anlaşılmasın diye başlarımızı eğdik.

* * *

Peña gittikten sonra kavga çıktı. Benim dışımda herkes o kahrolasıca mektubu yazma yanlısıydı. Oldu, Trujillo'ya bizi cezalandırdığı için teşekkür edelim!

"Ama ufacık bir mektuptan ne zarar gelecek?" diye bana karşı geldi Mate. Artık onu eskisi kadar kolay ikna edemiyordum.

"İnsanlar bizi örnek alıyor, bizim bir sorumluluğumuz var!" Öyle ateşli konuşuyordum ki kızlar karşımda süklüm püklüm kalmışlardı. Eski Minerva iyice coşmuştu.

"Minerva, bak" dedi Patria, "o saçma sapan şeyi olur da yayımlarlarsa neden yazdığımızı herkes anlayacak zaten, sen de biliyorsun."

Mate, "Haydi bu seferlik bizi dinle, ne olur" diye yakardı.

Aklıma yıllar önce Inmaculada'dayken arkadaşlarımla yazdığımız oyunu Trujillo'nun önünde oynamak istemeyişim geldi. O zaman onlar beni razı etmişti, Sinita'nın oku ve yayıyla kalkıştığı suikast girişimi yüzünden de neredeyse ölecektik.

En sonunda beni ikna eden, Patria'nın mektup yazmamızın erkeklerin de serbest kalmasına yarayabileceğini söylemesi oldu. Mirabal kardeşlerden gelecek birkaç minnet dolu satır El Jefe'nin kalbini kocalarımıza karşı biraz yumuşatırdı belki.

Yüzümü ekşitttim. "Kalp?" Yine de görevimizi yerine getirmek için mektubun başına oturdum ama altını çizmeyi ihmal etmedim: "Bu benim yüksek ilkelerime tamamen aykırı."

Dedé "Birileri ilkelerini bırakıp aklını başına toplasa iyi olacak" diye homurdandı ama sesi pek de kavga aranıyormuş gibi değildi. Eski Minerva'nın kıvılcımlarını görmek içini rahatlatmıştı sanırım.

Bitirdikten sonra ufalmış gibi hissettim kendimi. "Bir şeyler yapmamız lazım" diye söylenip duruyordum.

"Sakin ol Minerva. Dur bak" Dedé kalkıp raftan bir Gandhi kitabı aldı. Onu da hapisten çıktığım ilk zamanlarda Elsa getirmişti benim için. Bana pasif ve uysal olarak da devrim yapılabileceğini gösterecekmiş. Elbette Dedé bu fikri gönülden destekliyordu.

Bugün Gandhi yetmezdi ama. Bana Fidel'in hararetli konuşmasından gerekti, o bana hak verirdi. Bir şey yapmamız lazımdı, hem de hemen!

"Sırtımıza yüklenen bu külfeti kabul edeceğiz, yapmamız gereken sadece bu" dedi Patria.

"Çok beklerler!" dedim. Sinirden kuduruyordum.

* * *

Ama o da geceye kadar sürdü.

Verandadan konuşma sesleri gelmeye başladığında biz çoktan yatmıştık. Koyu camlı gözlükleri, ütü izli pantolonları, briyantinli saçlarıyla her yerdeydiler. Gece olana kadar sokakta bekliyorlardı ama karanlık çöktüğünde ışığa üşüşen pervaneler gibi yanaşıyorlardı eve.

Normalde kulaklarımı yastığımla kapatır, bir süre sonra uykuya dalardım. Ama bu gece batmışlardı işte. Kalktım, odamdan çıktım. Geceliğimin üzerine bir şal bile almadım.

Kapıdan çıkacakken Dedé yakaladı. Tutmaya çalıştı ama çelimsizliğime rağmen onu kolayca itiverdim. Dedé yine her zamanki Dedé'ydi işte, ilk hamleyi yapar ama sonra hemen pusar.

İki SIM ajanı sallanan sandalyelerimize güzelce yayılmıştı, rahatları yerinde gibi görünüyordu. "*Compañeros*" dedim, sandalyeler birden durdu. Devrimci selamım onları ürkütmüştü. "Sesinizi alçaltmanızı rica edeceğim. Burası tam bizim yatak odalarının altında kalıyor. Burada misafir değil bekçisiniz, unutmayın."

Çıt çıkarmadılar.

"Bir şey demeyecekseniz ben gidiyorum. İyi geceler, *compañeros.*"

Kapıya dönmüştüm ki biri "*¡Viva Trujillo!*" diye bağırdı. "Vatansever"lerin meşhur güne başlama ve günü bitirme şekli. Ben o şeytanın adını kendi bahçemde ağzıma almayacaktım ama.

Kısa bir sessizlik oldu, muhtemelen Dedé cevap verecek miyim diye bekledi, vermeyince de kendi atıldı evin içinden: "*¡Viva Trujillo!*"

"*¡Viva Trujillo!*" Mate de katılmıştı.

Onların ardından diktatörümüze iyi dileklerini iletmek isteyen birkaç ses daha yükseldi, ilk başta ürkek bir itaatin göstergesi olan cümle tekrarlana tekrarlana komikleşti, şakaya döndü. Ama verandadakiler aynı bağlılığı benden de bekliyordu, hissedebiliyordum.

"*¡Viva...*" diye başladım, bir anlığına duraksayıp derin bir nefes aldım. Sonra da, mecbur, o yere batasıca adı söyledim.

* * *

Olur da yine deliririm diye Mamá "Bir şey duyacağımız varsa duyarız zaten!" deyip eski radyoya el koydu. Haklı çıktı ama. Haberler bir şekilde, hatta bazen en tahmin etmediğim yerlerden bize ulaşıyordu.

Eski arkadaşım Elsa, Saray'da görevlendirilmiş bir gazeteci olan Roberto Suárez'le evlenmişti. Kocası rejimi eleştirirdi aslında ama işi gereği en süslü baş makaleleri o yazıyordu. Uzun süre önce bir araya geldiğimizde maceralarıyla Manolo, Elsa ve beni kırıp geçirmişti. Bir keresinde sırf bastığı bir fotoğrafta Trujillo'nun pantolonunun paçasıyla çorabının bitimi arasından bacağı görünüyor diye üç gün hapis yatmış mesela. Başka bir sefer de makalesindeki bir baskı hatası gözünden kaçmış, gazete Senatör Smathers'a Amerika Birleşik Devletleri Kongresi üyelerinin önünde Trujillo'nun methiyesi yerine mersiyesini okutmuş. O zaman bir ay kalmış hapiste.

Ben Suárezlerin hareketimize katılacağına kesin gözüyle bakıyordum. Hatta Leandro başkentteki hücreleri koordine

etmek için oraya gittiğinde Suárezlerden ona bahsetmiştim. Elsa ve Roberto'yla iletişime geçilmişti de, fakat onlar hareketin "dostu" olduklarını ancak katılmak istemediklerini söylemişlerdi.

Şimdi bu zor zamanımda eski dostum yine yanıma koşmuştu. Ağustostaki tahliyemizden beri Elsa her hafta arabasıyla La Vega'daki ihtiyar dedesini ziyarete geliyor, sonra bir de Santiago'da Peña'ya uğrayıp beni görmek için ondan izin koparıyordu (bu konuda o da pek başarılıydı). Maddi olarak sıkıntıda olduğumuzu bildiği için her geldiğinde bana çantalar dolusu, ne hikmetse epey yeni görünen "eski" kıyafet getiriyordu. Dediğine göre bebekleri doğduktan sonra inek gibi şiştiği için artık hiçbir şeyine sığamıyormuş.

Elsa işte... İşi gücü abartı. Bana göre vücudu her zamanki gibi güzeldi. Ama ben öyle dediğimde karşılığı hazırdı: "Ya şu basenler, şu bacaklar!"

"Formunu nasıl koruyorsun?" diye sormuştu bir sefer. Bir yandan gözleri merakla üzerimde dolanıp bir değer biçmeye çalışıyordu.

Dümdüz bir sesle cevap vermiştim: "Hapis yatmanın katkısı oluyor." O günden sonra bir daha kilomun konusunu açmadı.

Elsa'yla Roberto'nun bir teknesi vardı, her hafta sonu açılırlardı. "Balık avlamaya" derdi Elsa muzip muzip. Denizde radyoları Küba'nın güneyinde küçük bir adadan yapılan Swan yayınlarını ve Küba'daki Radio Rebelde'yle Venezuela'daki Radio Rumbos'un frekanslarını alıyormuş. "Orası resmen bir basın odası" diyordu bana. Son haberleri ondan duyuyordum.

Bir gün Elsa geldiğinde yüzü heyecandan al aldı. En sevdiği *pastelito*lardan yemek için bile bekleyemedi; hemen bahçede bir yürüyüşe çıkmamız gerekiyordu, bana söylemesi gereken bir şeyler vardı. Flamingo çiçeği sırasının ortasında koluna yapıştım: "Ne oldu?"

"OAS yaptırımlara başlamış! Kolombiya, Peru, Ekvador, Bolivya, Venezuela" parmaklarıyla sayıyordu, "*gringo*lar bile ilişkilerini kesmişler!" Geçen pazar Roberto'yla açıldıklarında ufukta ABD'ye ait bir savaş gemisi görmüşlerdi.

"Başkent *böyle* olmuş!" Parmaklarını birbirine sürttü. "Roberto diyor ki, önümüzdeki sene..."

"Önümüzdeki sene!" Birden paniklemiştim. "O zamana kadar kim bilir neler olur?"

Bir süre hiç konuşmadan yürüdük. İleriden çocukların bağırtıları geliyordu. Tía Elsalarının onlara getirdiği büyük, parlak renkli plaj topuyla oynuyorlardı. "Dedé bunları sana anlatmamamı söylüyor. Ama ben diyorum ki, Dedé, bu Minerva'nın kanında var. Ona o şeyi anlattım, hatırlıyor musun hani, sen neredeyse Trujillo'yu oyuncak okunla vuracaktın da, ben araya girip yaptığının oyunumuzun bir parçası olduğunu söylemiştim?"

Bir an durdum, hangimiz geçmişi şimdiki hayatına uydurmaya çalışıyordu acaba? "*Ay,* Elsa, o olay öyle olmamıştı yalnız."

"Neyse ne canım işte, ben onu anlatınca Dedé de bana bir keresinde kafeste kalmaları onlara haksızlık oluyor diye babanın tavşanlarını saldığını söyledi."

O hikâye benim hatırladığım gibiydi ama bu sefer de kendimi küçük hissettim. "Bir de şimdi bak bana."

"Ne varmış halinde? Biraz kilo almışsın. Harika görünüyorsun!" Beni bir süzdü, memnun memnun başını salladı. "Minerva, Minerva, seninle gurur duyuyorum!"

O anda eski dostuma nasıl içimi dökesim geldi; hapse girmeden önceki gibi hissetmediğimi itiraf etmek istedim ona. Eski hayatımı geri istediğimi itiraf etmek istedim.

Ama ben daha ağzımı açamadan ellerimi tuttu. Yürekten, fısır fısır bir "*¡Viva la Mariposa!*" da ondan geldi.

Gülümsedim, Elsa da gülümsemem gerekenlerdendi.

* * *

İyi haberleri duyunca keyfimiz yerine geldi, bir an önce perşembe gelse de erkeklere de söylesek diye yerimizde duramıyorduk. Çarşamba gecesi ertesi gün kocalarımıza güzel görünmek için yatak odasında saçlarımızı sararken biri bizi görse bayram var sanırdı. İşin aslı canımız ne kadar sıkkın olursa olsun yapardık bunu, onlar da fark ederdi. Kocalarımız hapis-

te kaldıkça romantikleşmeye başlamıştı. Konuşmuştuk bu konuda, üçü de aynıydı. Hatta Patria, Pedrito'nun ona aşk şiirleri yazmaya başlayıp bir de o şiirleri ziyaretlerimizde ona okuduğundan bahsetmişti, ki Pedrito öyle çok konuşkan bir adam değildir. Bir de, bunu utanarak söyledi, onu dinlerken içi bir *tuhaf* oluyormuş, hem de salonun orta yerinde, etrafta gardiyanlar varken!

Dedé bir köşede oturmuş, yüzünde bir memnuniyetsizlikle hazırlıklarımızı izliyordu. Ziyaret gününden önceki geceler bizde kalmayı âdet edinmişti. Mamá çocukları tek başına zapt edemiyor diye yardıma geliyordu zaten; erken geleceğine geceden kalıyordu. Bahanesi oydu yani, yoksa biz sırf belki bizi gitmemeye ikna edebilir diye düşündüğü için olduğunu biliyorduk.

"Hep beraber giderek kazaya davetiye çıkarıyorsunuz" diye başladı yine. "Başka bir şey değil."

Kastettiği kazanın ne olduğunu biliyorduk. Daha bir ay önce Marrero'nun arabası bir uçurumda bulunmuştu. Güya aracın kontrolünü kaybetmiş.

Patria, Dedé'nin içini rahatlatmak için "Bournigal'deki şoförler gayet güvenilir" dedi.

"Düşünün arkanızda kaç tane öksüz, kaç dul adam bırakacaksınız; annemin *luto*su ömrünce bitmeyecek." İş trajedi yazmaya gelince de Dedé'den iyisi yoktur.

Sinirden mi, neden oldu bilmiyorum ama üçümüz birden kahkahalarla gülmeye başladık.

Dedé ayağa kalkıp evine gideceğini söyledi. "Aman Dedé" diye seslendim o kapıdan çıkarken. "Bu saatten sonra sokağa çıkmak yasak. Biraz makul ol."

"Makul ha?" Öfkeden fokur fokurdu, sesinden anlaşılıyordu. "Burada kurulup sizin intiharınıza seyirci kalacağımı sanıyorsanız yanılıyorsunuz."

Ön kapıdan çıkamadı ama. SIM geri gönderdi. Gece kanepede yattı, kahvaltıda da hiçbirimizin yüzüne bakmadı. Veda etmek için onu öpmeye yeltendiğimizde geri çekilince kendi korkularını ona karşı kullanmaya karar verdim. "Haydi ama Dedé. Hakikaten başımıza bir şey gelirse veda edemeden gittik

diye çok üzülürsün sonra." Öyle deyince iyice inada bindirdi, öpmedi bizi. Sonra şoför motoru çalıştırır çalıştırmaz dayanamadı arabaya koştu, hıçkıra hıçkıra ağlıyordu. Önceki gece geride bırakacaklarımızı sayarken sakladığı baklayı çıkardı ağzından: "Sizsiz yaşamak zorunda kalmak istemiyorum."

* * *

Hapishanedeki hava umut doluydu. Ziyaret salonunda sesler daha bir canlı çıkıyordu, ara sıra kahkahalar bile duyduk. Haberler orada da yayılmıştı: Yaptırımlar uygulanıyordu, *gringo*lar büyükelçiliklerini kapatacaktı.

Bir tek Manolo, Dedé gibi, pek ikna olmamıştı. Suratı asıktı.

Gardiyanın yanımızdan geçmediği bir aralık yakalayıp "Ne oldu?" diye sordum. "İyi değil mi bu?"

Omuz silkti. Meraklandığımı görünce gülümsedi ama sırf içimi rahatlatmak içindi o gülümseme, anlaşılıyordu. İlk kez o zaman ön dişlerinden birkaçının kırık olduğunu fark ettim.

"Yakında evimizde olacağız!" Onu hep Monte Cristi'deki küçük yuvamızın varlığıyla avutmaya çalışıyordum. Evin sahipleri Manolo'nun ailesinin çok eski dostlarıydı, yeni kiracı bulana kadar eşyalarımızı orada tutmamıza izin vermişlerdi. Tuhaf belki ama, küçük evimizin, Manolo'yla paylaştığımız tek evin orada, bıraktığımız haliyle duruyor olması bana ümit veriyordu.

Manolo bana doğru eğildi, dudakları yanaklarımdaydı. Söyleyeceğini bir öpücükle gizleyecekti. "Hücrelerimiz hazır mı?"

Canı ona sıkkındı yani. Devrimin kontrolünün artık bizim elimizde olmadığını bilmiyordu. Başkaları başa geçmişti artık.

"Kimler?" diye diretti.

Ona bilmediğimi, Mamá'nın evinde her şeyden koptuğumuzu söylemenin düşüncesi beni kahretti. O sırada gardiyan geçiyordu, ben de lafı değiştirip evvelki akşam yediğimiz muzlu hamuru anlatmaya başladım. Gardiyan sıranın sonuna gidince sesimi çıkarmadan, sadece dudaklarımı kıpırdatarak verdim cevabımı: "Kim olduklarını kimse bilmiyor."

Manolo'nun gözleri, rengi solmuş yüzünde büyüdükçe büyüdü. "Tuzak olabilir. Bizden kimlerin kaldığını araştır." Sımsıkı tuttuğu ellerim uyuşuyordu ama ölsem bırakmazdım onu.

* * *

Gece gündüz izleniyorduk. Gelen misafirler kontrol ediliyordu, satıcıların içi yiyecek dolu sepetleri kapıda aranıyordu. Kiminle, hangi ara ve nasıl bağlantı kuracaktım? Ayrıca öyle bir şeyi denemeye kalkmam daha fazla insanın ölümüne sebep olmam demekti.

Sadece o da değildi. Manolo'ya çok iyi rol yapmıştım, onun benim yaşadığım ikili hayattan haberi yoktu. Görüntüde hâlâ onun sakin, cesur *compañera*sıydım. Ama içimde kazanan taraf kadın ruhumdu.

Ben de onunla savaşmaya başladım bunun üzerine. Eski Minerva'yı ondan geri alma savaşını veriyordum. Geceleyin, geç saatlerde yatağımda yatarken, Kopmuş ipleri toparlayıp tekrar birbirine bağlayacaksın, derdim kendime.

Gizliden gizliye bu son gelişmelerin benim sorunumu çözeceğini umuyordum, bir de doğruyu söylemek gerekirse ben de tıpkı diğerleri gibi rejimin son demlerini yaşadığımıza gerçekten inanmıştım. Fire üzerine fire veriliyordu, Trujillo kapana kısılmış bir hayvanın yapacağı her türlü deliliği yapıyordu. Bir gün iyice kendinden geçip kilisede kadehi almış, korku içindeki insanlara komünyonu o dağıtmıştı. Papa aforozdan söz etmeye başlamıştı.

Fakat herkesi karşısına aldığı için etkileyecek kimsesi kalmayan Trujillo artık kendini dizginleme gereğini de duymuyordu. Yaptırımların uygulanmaya başlanmasından çok kısa süre sonra bir sabah yoldan gelen sirenlerle uyandık. Gümbür gümbür sesler duyduk, baktığımızda içleri asker dolu bir sürü kamyonun geçtiğini gördük. Saat gibi tıkır tıkır işlemeyi huy edinmiş Dedé o sabah gelmediğinde ortada ters giden bir şeyin olduğunu anlamıştık zaten.

Ertesi gün Elsa gelip bize beklediğimiz haberi verdi, ama sonucun tam da korktuğumuz gibi olduğunu öğrendik. İki gece

önce, karanlık çöktüğünde bir grup genç adam Santiago sokaklarında koşa koşa kapı altlarından isyan çağrısı yapan bildiriler dağıtmıştı. Her biri tek tek yakalanmıştı.

Elsa, Trujillo'nun genç isyancıların yakalanması üzerine söylediklerini iletti: "Karışmış saça tarak sokmak neymiş görecekler."

Akşamüstü geç bir saatte Peña gelip La Victoria'ya ziyaretlerin iptal olduğunu bildirdi.

"Ama neden?" deyiverdim, sonra da ters ters ekledim: "Mektubu da yazmıştık halbuki!"

Peña gözlerini kıstı. İşlerin onun kontrolünde olmadığını ima eden sorular duymak hoşuna gitmiyordu. "O zaman sana hesap vermesi için El Jefe'ye bir mektup daha yaz bakalım!"

Patria araya girip "Sinirleri bozuldu onun, hepimizin sinirleri bozuldu" diye açıklama yaptı. Yalvarıyormuş gibi baktı bana: *Biraz nazik ol.* "Sinirlerin bozuk, ondan oluyor, değil mi Minerva?"

Kollarımı bağladım. "Sinirlerim fena bozuk."

* * *

La Victoria'ya ziyaret günleri ancak eylülün sonunda geri getirildi, erkekleri o zaman görebildik. Peña, sabah ondan izin kâğıtlarımızı alırken "ayağınızı denk alın" der gibi baktı ama içimiz öyle ferahlamıştı ki ona gülücüklerle ve haddinden fazla teşekkürle karşılık verdik. Yine şoförlü bir araba kiralamıştık, kocalarımızı görmenin verdiği heyecanla bütün yol sersem gibiydik. Mate en sevdiği bilmecelerden sordu sürekli, biz de o cevaplarını kendi söyleyip eğlensin diye bilmiyormuş numarası yaptık. Âdemin önünde, Havva'nın arkasında olan şey A harfiydi. Sert girip yumuşak çıkan şey de kaynamış suya atılan fasulyelerdi. Bu da hapiste böyle muzır şakalara sardı.

Sonunda o loş, tanıdık salona götürüldüğümüzde ruh halimiz tamamen değişti. Erkekler daha bir zayıf duruyorlardı, yüzleri soluktu, gözlerinden çaresizlik okunuyordu. Devriye gezen *guardia* sayısı arttırılmıştı, bir ara yakalayıp Manolo'ya neler olduğunu sordum.

Manolo ellerimi kavradı. "Bizden umudu kesin."

"Öyle düşünme. Yıl bitmeden küçük evimize döneceğiz bak, görürsün."

Ama o ısrarla vedalaşmak istedi. Bana olan aşkının çok derin olduğunu bilmeliydim. Çocuklara şunları söyleyecektim. Cenazesini bana teslim ederlerse şu şekilde defnedilmek istiyordu, eğer etmezlerse de şöyle bir anma töreni.

"Kes şunu!" dedim kızgın bir sesle. Yüreğim ağzımdaydı.

Dönüş yolunda hepimiz ağlıyorduk, hiçbirimizde birbirimizi avutacak hal yoktu. Kardeşlerim de Pedrito ve Leandro'dan aynı şeyleri duymuştu. Erkekleri geceleri küçük gruplar halinde hücrelerinden çıkarıp öldürüyorlardı.

Daha önce iki kez bizi götürüp getirmiş, bizim yaşlarımızda bir adam olan şoförümüz dikiz aynasından bize baktı. "Kelebekler bugün üzgün."

Onu duyunca oturduğum yerde dikelip gözyaşlarımı sildim. Kelebekler şimdi pes edecek değildi ya! Bir başarısızlık yaşamıştık ama yenilmemiştik biz.

O günden sonra günler geçmek bilmedi. Her sabah Peña'nın kötü haberle gelmesini bekliyorduk. Gelirse yolunu keserim diye *galería*da oturuyordum hep. İlk darbeyi benden başkasının göğüslemek zorunda kalmasını istemiyordum.

İşler tersine dönmüştü. İsyan girişiminin başarısız olması bütün ulusun yeniden umutsuzluğa sürüklenmesine sebep olmuştu. Cenaze evi gibiydik, herkesin suratı beş karıştı. "Pes edemeyiz" deyip duruyordum.

Herkes irademe hayran oluyordu; ben de hayrandım işin aslı. Öte yandan tahmin etmem gerekirdi, benim kilidimin anahtarı zor zamanlardı. Kocalarımızı hapisten çıkarmak için ne yapabileceğimizi düşünmeye başladığım an eski Minerva'yı kafesinden çıkarmıştım.

Erkekleri Kurtarış
Ekim

Yine küçük Volkswagenleriyle peşimizden tıngır mıngır geliyorlardı. Peña'ya bir siyasiyi daha ziyaret ettiğimizi anlatır-

ken zevkten dört köşe olacaklardı kuşkusuz. "Rufino" dedim, "çabuk Pasteur'e sap."

Rufino en sevdiğimiz şoför olmuştu artık. Ne zaman Bournigal'den araba kiralayacak olsak özellikle onu istiyorduk. Son hapishane ziyaretimizden beri aramızda gizliden gizliye bir sadakat bağı vardı sanki, öyle hissediyorduk. Daha bu sabah, Dedé evden çıkacağız diye dertlenirken Rufino dayanamayıp "*A Dio*',* Doña Dedé, ben kelebeklerin başına bir şey gelmesine izin verir miyim hiç? Önce beni öldürmeleri gerekir" demişti.

"Öldürürler zaten" diye söylenmişti Dedé de.

Şimdi dikiz aynasından arka tarafı izliyordu. "Atlattık."

Arkaya dönüp ben de bir baktım, sonra da kardeşlerime döndüm. *Bakın, inanmamıştınız bana.*

"Onlara gereken bahaneyi veriyoruzdur belki." Mate'nin gözleri dolu doluydu. Erkeklerden yeni gelmiştik. Leandro'yla Manolo'ya ufak bir gezintiye çıkacakları söylenmişti; öldürmeye götürmeden önce mahkûmlara öyle diyorlarmış. Çaresiz haldeydiler, suratları asıktı, onlar için içeriye gizli gizli soktuğumuz Miltown'dan içiyorlardı ama yine de uyuyamıyorlardı.

"Tanrı'nın ellerindeler." Patria haç çıkardı.

"Bana bakın. Mazeretimiz yerinde. Delia kadın doktoru, bizim de ona görünmek için epey sebebimiz var." Mate de ben de aylardır âdet görmüyorduk.

Biz küçük ofisine girerken Delia gerildi, kaş göz yaptı. Ben daha bir şey diyemeden elini ağzına götürdü, sonra da diplomalarının asılı olduğu duvarı işaret etti: Burada konuşamayız.

"Âdet döngülerimizle ilgili bir şeyler danışmak için geldik" diye lafa girdim. Bir yandan gözlerimle duvarda küçük bir anten parçası arıyordum. Artık her neredeyse, SIM ilk anda sadece kadınsal sorunlarımızı dinlemiş oldu. Delia hakikaten o yüzden burada olduğumuzu sanmış olacak, yüzü rahatladı. Tam o sırada ben son sözü söyledim: "Yani eski hücrelerimizde hiç hareketlilik yok mu diyorsun?" Biraz fazla gerçek anlam kullanmıştım galiba.

Delia bana sert bir bakış attı. "Sistemlerinizdeki hücreler atrofiye uğramış ve ölmüş."

* Tanrı aşkına. (ç.n.)

Birden çok sarsılmış gibi görünmüşüm herhalde, çünkü Delia'nın tavrı yumuşadı: "Halen aktif olanlar var elbette. Ama daha da önemlisi, sürekli yeni hücreler oluşuyor. Vücutlarınıza biraz zaman tanıyın. Önümüzdeki yılın başlarında tekrar menstrüal hareketlilik görmeye başlarsınız."

Önümüzdeki yıl! Masasındaki reçete defterine uzanıp Sina'nın ismini yazdım, bir de büyük soru işareti koydum.

"Gitti. İltica" yazdı.

Sina mücadelemizi yüzüstü bırakmıştı demek. Gerçi sanki ben bırakmamıştım, iki aydır ev hapsindeydim.

Tahliye olduğunu bildiğim altı üyenin ismini daha yazdım, ardından Delia'nın hepsinin üzerine teker teker çizik atışını izledim.

En sonunda "Bizim bölgede kim kaldı?" yazdım.

Delia dudağını ısırdı. Geldiğimizden beri çok dikkatli davranıyordu; sanki sadece dinlenmiyor, izleniyorduk da. Bir isim karaladı, okuyalım diye kâğıdı bize çevirdi, sonra da kullandığımız bütün sayfaları paramparça etti. Ayağa fırladı, bizi bir an önce yolculamak istiyordu.

* * *

Delia'nın yazdığı ismi tanımıyorduk, Dr. Pedro Viñas diye bir adamdı. Eve vardığımızda Mamá'ya sorduk, o da bütün Viñas soyağacını saydı ama bu Viñas'ı çıkaramadı. Şüphelenmeye başlamıştık. Bu kadar yakınımızdaki birini tanımıyor olmamız adamın büyük ihtimalle sahte isimli bir SIM olduğu anlamına geliyordu. Ama Don Bernardo kuşkularımızı dağıttı: Dr. Pedro Viñas, Santiago'da çok iyi bir ürologtu, birkaç kez Doña Belén'e bakmıştı. Hemen arayıp sonraki hafta başına bir randevu ayarladım. Hattın diğer ucundaki kadın benimle çocukmuşum gibi konuştu. "Ne gibi bir sorunumuz var bakalım?"

Ürologların ne yaptığını hatırlayamadım bir an. Şimdiye kadar üç doktor tanımıştım: Delia, Dr. Lavandier ve bebeklerimi doğurtan Monte Cristi'deki doktor. Vakit kazanmak için "Sadece küçük bir problem" dedim.

"Anladım" dedi, sonra da bana bir randevu saati verdi.

Sırada Peña'dan izin almak vardı, o kısımsa pek kolay olmayacaktı. İzinsiz çıktığımız yolculuğumuzun ertesi günü eve geldi. Arabasının kapısını çarpmasından başımızın belada olduğunu anlamıştık.

Tam bir dakika boyunca bize ağzına geleni söyledi; tehditler savurdu, küfürler etti. Sanki ağzım ellerime bağlıymış gibi avuçlarımın üzerine oturdum. Onu ve onun o pis ağzını evimizden kovmamak için kendimi zor tutuyordum.

Peña en sonunda ne yaptığımızı soracak kadar sakinleşebildi. Bana bakıyordu, genelde ben konuşurdum.

Ama bu sefer anlaşmıştık. Ben çenemi tutacaktım, açıklamayı Peña'nın gözdesi olan Patria yapacaktı. "Özel bir konuyla ilgili olarak doktora görünmemiz gerekti" dedi.

"*¿Qué mierda privado?*"* Peña'nın yüzü az sonra patlayacakmış gibi kıpkırmızıydı.

Küfürü duyunca Patria da kızardı. "Bazı kadınsal sorunlarımız vardı, onları danıştık."

"Neden benden izin istemediniz?" Peña yumuşamaya başlıyordu. Patria onu bir sallanan sandalyeye oturtup eline de bir tarçın elması suyu tutuşturmayı başarabilmişti en azından. Tarçın elması suyu sinirlere iyi gelirdi hem, Mamá hep derdi. "Tedavi görmenizi engelleyecek değildim ya" diye devam etti. "Ama siz de çok iyi biliyorsunuz" gözü benim üzerimdeydi, "Delia Santos'un adı siyasi suçlular listesinde. Kurallar gayet açık, siyasilerle iletişim içinde olamazsınız."

"Siyasi sıfatıyla görüşmedik biz onunla" diye karşı çıktım. Patria bana anlaşmamızı hatırlatmak amacıyla bir öksürdü. Ama ben bir başlayınca çenemi kapatmak o kadar kolay olmuyor işte. "Hatta, Yüzbaşı, iyi ki dediniz tedavinizin önüne geçmem diye, zira..."

"Evet" diye hemen araya girdi Patria. "Bize hep çok iyi davrandınız." Sert bakışlarını üzerimde hissedebiliyordum, neredeyse tenimi yakıyordu.

"Santiago'daki Dr. Viñas'a sevk edildim..."

---

* Neymiş lan o sıçtığımın özeli?

Patria ricamı azarının içine sıkıştırdı: "Ve yüzbaşı hoşgörü gösterip gitmene izin verirse minnettar kalırsın."

* * *

Patria'yla Mate, El Gallo'ya gideceklerdi, geçerken beni küçük evin önüne bıraktılar. Siyah bir Volkwagen çoktan sokağın karşısında konuşlanmıştı. Buranın bir muayenehane olduğuna inanmak çok güçtü ama penceredeki tabela ısrar ediyordu. Bahçedeki çimler uzun uzundu, yine de ev bakımsız ya da pejmürde görünmüyordu; hoş bir boşvermişlikti bu. "Bu evde her şeye bir yer bulunur, fazladan ota bile" der gibiydi.

Patria şu işi nasıl beceriyordu bilmiyorum. Mamá hep Patria'nın tatlı diliyle dağları devirebildiğini söylerdi. Canavarları da devirebiliyor belli ki. Peña'yı benim muayenem için ikna etmekle kalmamış, bir de kendisiyle Mate'ye malzeme alışverişi için izin koparmıştı. Bizim elbise işi iyi gidiyordu. Daha ekimin ortasında olmamıza rağmen kasım siparişlerini hazırlamaya başlamıştık. Geceleri dikiş dikiyorduk, uyuyamıyorduk nasılsa. Bazen Patria bir tespih duası tutturuyordu, arkasından biz de ona katılıyorduk. Boş durup kafamızda kurmayalım diye dikiş dikip dua ediyorduk.

Kapıda beni karşılayan güler yüzlü adam bir uzmandan çok ya da Tanrı biliyor ya, bir devrimciden çok bir amca gibi görünüyordu. "Küçük bir problemimiz var" diye kıkırdadı. Muayenehanesine yan komşunun tavukları girmişti, hizmetçi elinde süpürgeyle onları kovalamaya çalışıyordu. Dr. Viñas da eğlenceye katıldı, onun olduğunu düşündüğüm birkaç çocuğu güldürmek için hizmetçiye takılmaya başladı. Bir yerlerden bir iki yumurta geçirmişti eline, olmayacak yerlerden çıkarıyormuş gibi yapıyordu: koltukaltından, çocukların kulaklarından, şıringalarını sterilize ettiği kazandan.

Her seferinde "Bakın tavuklar bana ne bıraktı" diyordu, çocuklar da ona sevinç çığlıklarıyla karşılık veriyordu.

Nihayet tavuklar gözden kayboldu, çocuklar da Mamitalarına señoritaya bir *cafecito* getirmesini söylemeleri tembihlenerek hizmetçiyle beraber yollandı. Bir küçültme eki daha

duysam orta yerimden çatlayacaktım. Tanrı'm, diye iç geçirdim, böylelerine kaldık demek. Fakat Dr. Viñas odasının kapısını kapattığı anda bambaşka bir adama dönüştü; ciddileşti, konuya girmeye hazırdı. Buraya geliş sebebimin ne olduğunu çok iyi biliyordu sanki.

Oturmamı işaret etti. "Bu benim için bir onur." Gürültülü klimasını açtı. Muayenehanede böcek olmadığından bayağı emindi aslında ama, yine de işte, her ihtimale karşı. Fısıldayarak konuşuyorduk.

"Bizim çocuklar" diye başladım, "öldürülecekler galiba, öyle düşünüyoruz." Bir anda adamları çaresiz çocuklara indirgemiştim. Bir küçültme daha, bu sefer benden hem.

Dr. Viñas iç çekti. "Elimizden geleni yaptık. Piknik için gerekli malzemeleri alacakken sorun çıktı..." Anlıyor muyum diye yüzüme bir baktı. "Eksiğimiz yoktu, hazırdık. Bütün grup toplanmıştık. Ama gringolar ananas sözlerinden caydılar. Çocukların bir kısmı yine de gitmek istedi." El ilanı dağıtıyormuş gibi bir hareket yaptı.

"*Gringo*lar neden vazgeçmiş?" Öğrenmek istiyordum.

"Gözleri yemedi. Hepimiz komünistiz diye korktular. Bir Fidel daha istemiyorlarmış, on Trujillo'yu yeğlerlermiş."

Ciğerlerim korkuyla dolmaya başlamıştı. Kurtulamayacaktı erkekler. Hapisteki öksürüğüm geri geldi. Dr. Viñas termosuna uzanıp üzerinde ölçeği olan cam bir kupaya benim için soğuk su doldurdu. Öksürüğüm yatıştığında devam etti, "*Gringo*lar şimdi başka bir grupla yakınlaşıyorlar."

İyi haber olabilirdi bu. "MPD* mi?"

Dr. Viñas güldü; bir anlığına karşımdaki katı devrimcinin içindeki aile doktorunu gördüm. "Yok, onlar da idealist. Bizim gibi idealistlere de pis komünist diyorlar. Bunlar *gringo*lara biraz daha güven veren adamlar, Trujillo'nun artık ondan bıkan eski yardakçıları. Eh, onların da tek ideolojisi..." Ceplerini gösterdi.

---

* Movimiento Popular Dominicano (Dominik Halkı Hareketi), 1956 yılının ilk aylarında Havana'da Pablo Antonio Martínez, Andrés Ramos Paguero, Máximo López Molina ve Julio César Martínez gibi isimler tarafından örgütlenmiş hareket. (ç.n.)

"Neden umut var dediniz öyleyse?"

"Bırakalım ihtiyarı onlar devirsin, sonra biz başa geçeriz." Dr. Viñas sırıttı, toparlak yanakları gözlüklerini yukarı kaldırdı.

"Planımız bu değildi" diye hatırlattım.

"İnsanın bir de sol eli olması lazım" dedi bana sol elini göstererek.

Benim ellerimse tedirgin tedirgin birbirlerini ovuşturuyorlardı. Boğazım karıncalanıyordu, tekrar bir öksürük krizine girmemek için yutkunup duruyordum. "Yapabileceğimiz hiçbir şey yok mu?"

Başının tek ve ağır bir hareketiyle onayladı. "Bize umudumuzu kaybettirmeyeceksiniz, yapabileceğiniz bu. Herkes sizi örnek alıyor, biliyorsunuz. Bütün ülkenin gözü sizde."

Yüzümü ekşitecek gibi oldum, kaşlarını çattı. "Ben çok ciddiyim" dedi.

Kapı tıklatıldı. İkimiz de sıçradık.

Tatlı bir ses "*Amorcito*" diye seslendi öte taraftan. "*Cafecito*cuğunu getirdim."

Küçültmeler diyarı yeniden etrafımızı sarmıştı.

* * *

Haberleri Manolo'ya balık ayıklar gibi verdim. Kılçığı kaldırdım, umut vaat eden haberi bıraktım: *Gringo*lar piknik için keçiyi kesecek bir grupla anlaşmışlar.

Manolo bunu ilk kez duyuyordu. Gerginleşti. "Hoşuma gitmedi bu. *Gringo*lar devrimi ele geçirecekler."

Ülkeyi ele geçirecekler, dedim içimden ama ona söylemedim, zaten yeterince keyifsizdi. Ayrıca şu aşamada o kadar da umurumda değildi. Trujillo'dan kurtulmayı ölesiye istiyordum. Viñas'ın dediği gibi, geleceği daha sonra düzeltebilirdik.

"Viñas'a de ki..." diye başladı Manolo.

Gardiyanın bize doğru geldiğini anlasın diye gözlerimi devirdim. "Çocuklar seni çok özlüyorlar" dedim yüksek sesle. "Geçen gün Hayırsever Günü'nde ne hediye istediklerini sordum, 'Papi'yi getir!' dediler. Manolo?" Beni dinlemiyordu,

farkındaydım. Gözlerindeki dalgın bakışı bu korkunç yerde geçirdiğim günlerden hatırlıyordum.

Onu geri getirmek için yüzüne dokundum. "*Mi amor*, unutma, yakında, çok yakında... Monte Cristi." Şarkıyı mırıldandım.

Gardiyan yanımızda durdu. "Şarkı söylemek yok."

"Özür dilerim, asker." Şapkasının siperinin altından Güzel Saçlı'yı tanıdım.

Başımla selam verdim ama onun bakışları soğuk ve hissizdi. Kim olduğumu bilmiyordu sanki. "Veda ediyorduk sadece."

Bugün görüşmemiz normalden kısa sürmüştü, yirmi dakikamı Manolo'nun annesiyle paylaşacaktım. Monte Cristi'den gelmişti. Ben yukarı çıkmadan müdürün odasında kısaca görüşmüştük. Bana bir sürprizi vardı, çıkınca söyleyecekti.

Arabada tek başıma oturuyordum. Radyonun sesi kısıktı (Müzik yasak). Hapishanenin bahçesinde bulunmak bile o eski paniği hissetmeme yetiyordu. Zihnimi dağıtmak için radyonun düğmeleriyle oynamaya başladım, bir yandan da Rufino bir an önce gelse de konuşacak biri olsa diye düşünüyordum. Bizimkilere iyi davranmaları için her geldiğimizde gardiyanlara sigara ve biraz peso getiriyorduk, onları dağıtmaya gitmişti.

Ziyaretçiler büyük çıkış kapısının oradaki kontrol noktasının önünde birikmeye başlamıştı. Birden Doña Fefita'yı gördüm, ağlıyordu. Mate'yle Patria kollarına girmişti. Manolo'nun bugün ne kadar keyifsiz göründüğü aklıma gelince yüreğim sıkıştı.

Yanlarına koştum. "Ne oldu?"

Mate'yle Patria omuz silkti, bilmiyorlardı. Doña Fefita da tam ağzını açacakken arkadan gardiyanlar ilerlememizi söyledi.

Bahçede "toplanmamız" yasaktı, biz de yola çıktığımızda arabaları durdurduk. Doña Fefita olanları anlatırken tekrar ağlamaya başladı. Manolo'yla yaşadığımız küçük evi satın almak istiyordu, her şeyi ayarlamıştı. İçeride bundan bahsetmişti ama Manolo sevineceğine kızmıştı. Eve bir tek bir kutunun içinde gelebilecekti işte, annesi bunu bilmiyor muydu?

Dizlerimin bağı çözülecek gibi oldu, ama üzüntümü ona gösteremezdim. "Doña Fefita, o da yıldı artık. Orası..." Arkasındaki binaya bir bakış attım.

Kardeşlerim de bana katılıp kadının içini rahatlatmaya çalıştı. "Bizim onlar için moralimizi yüksek tutmamız gerekiyor." Birbirimize baktık, hiçbirimiz dediğimizi yapıyor gibi durmuyorduk. Gözlerimizde o iyimserlikten eser yoktu.

Doña Fefita nihayet biraz sakinleşmişti. "O zaman ne diyorsun Minerva? Alayım mı?"

Manolo'nun isteklerine uymamak pek huyum değildi, biz her şeye beraber karar verirdik. "Belki... beklesen daha iyi olacak."

Sesimdeki tereddütü duydu, bu sefer daha kararlı bir şekilde devam etti. "Kendi üzerime alırım. Bütün bunlar bittiğinde gidecek bir yeriniz olsun istiyorum."

Hislerime tercüman olmuştu: Bütün bunlar bittiğinde gidecek bir yer.

Gelgelelim onun bonkörlüğüne de izin vermediler. Çok kısa bir süre sonra bana bir tebligat geldi. Gidip eşyalarımızı almam gerekiyordu. SIM, Monte Cristi'de yeni bir büro açacaktı.

* * *

Yapacak bir şey yoktu, pazartesi sabahı Dedé ve ben pikapla yola çıktık. Jaimito tarlasında yeterince adam olmadığı ve kakao hasatı zamanında olduğumuz gerekçesiyle bizi götüremeyeceğini söylemişti, şoförümüz Rufino'ydu. O aslında Dedé'nin de benimle gelmesini istemiyordu ama Dedé "Kardeşimi evini boşaltmaya tek başına göndermem" dedi. Ertesi gün Mate ve Patria'yla La Victoria'ya gidebileceğim şekilde, çarşamba akşamüstü dönmeyi planlıyorduk. Ah işte, ev hapsi! İnsanın başını kaşıyacak vakti olmuyor! Peña, Monte Cristi yolculuğu iznimi hiç bekletmeden verdi. SIM'in kuzey biriminin başı oydu ne de olsa; evin neden boşaltılması gerektiğini çok iyi biliyordu. Hatta muhtemelen onun başının altından çıkmıştır.

Karanlık günlerde bile ara sıra güneş parlar ya, işte bu araba yolculuğu da bizim için öyle bir şey oldu. Can sıkıntım uçup gitmişti. Sanki tatildeydik. Dedé'yle en son ikimiz de Ojo de Agua'da, evde kapalıyken yalnız zaman geçirmiştik sanırım. O zamanlar hayatın bize getireceklerini bekleyen iki genç kızdık.

Benimle beraber gelebilmek için bütün cesaretini toplamıştı, biliyordum. Otoyolun o tenha yerine geldiğimizde sürekli arka tarafı kontrol etti. Bir süre sonra sakinleşti, canlandı, hatta biraz da çenesi düştü. Yapacağımız işin hüznünü unutturmaya çalışıyor gibi bir hali vardı.

"Rufino" dedim, "Dedé'den çok iyi bir *gavillera* olmaz mıydı?" Kim daha iyi ıslık çalacak diye yarışıyorduk, Dedé biraz önce kulak zarlarımızı delerek kazanmıştı.

"*Gavillera?* Ben?! Delirdin herhalde" deyip güldü. "Ben o dağlarda bir gün bile dayanamazdım, hemen gider yakışıklı *gringo*lara teslim olurdum."

"*Gringo*lar mı yakışıklı? *¡Mujer!*" Yüzümü buruşturdum. Viñas'la adamlarını ortada bırakmaları aklımdan çıkmıyordu. "Çamaşır suyuna yatırılmış da orada unutulmuş gibi duruyorlar. Aynı şey ihtirasları için de geçerli."

"İhtiraslı olup olmadıklarını sen nereden bileceksin?" diye bir yokladı. "Sen hiç *gringo* tanımadın ki. Yoksa benden sakladığın bir şeyler mi var cicim?" İşveli işveli omuzlarını çalkaladı, Rufino gözlerini yola çevirdi.

"Rufino karar versin o zaman" dedim. "Sen ne diyorsun Rufino? *Gringo*lar yakışıklı mı sence?"

Rufino gülümsedi. Ağzının iki yanındaki çizgiler derinleşti. En sonunda "Erkekler başka erkeklerin yakışıklı olup olmadığını anlamaz" dedi.

Konuya karısını dahil ederek o kuralı alt etmeye çalıştım: "Delisa *gringo*ları yakışıklı buluyor mudur mesela?"

Çenesini sıktı. "Onun gözleri öyle dışarıda olmasın!"

Dedé'yle birbirimize bakıp gülümsedik.

Mutluydum; iyi ki Dedé'yi çağırmışım, diye geçirdim içimden. Şimdi bütün korkularının yersiz olduğunu görecekti işte. Yollar katil dolu falan değildi. Biz bu kadar derdin içinde inanmakta güçlük çeksek de, hayat o muhteşem olağanlığıyla akmaya devam ediyordu. Bir *campesino*, eşeğinin sırtına kömür yüklemiş, işine gidiyordu. Bir kamyonun yanından geçtik, kasasındaki kızlar kıkır kıkır gülüp bize el salladılar. Mavi göğün altında turkuaz deniz, bize tatil sözü verir gibi parıl parıldı.

Kuş gibi hafiftik; o yüzden birden ne olduğunu anlayamadık. Bir kavis vardı, döner dönmez yolun ortasında bir arabanın durduğunu gördük. Rufino sertçe frene basmak zorunda kaldı. Dedé'yle birbirimize savrulduk. Kara gözlüklü beş *calíe** pikabın etrafına üşüşüp dışarı çıkmamızı emretti.

Dedé'nin yüzünde gördüğüm o dehşeti asla unutmayacağım. Nasıl elime yapışmıştı. Nasıl da, hah, isimlerimizi sordular, isimlerimizi sorduklarında söylediğini, işte asıl onu hiç unutmayacağım: "Adım Minerva Mirabal."

* * *

Monte Cristi'de askerî tesisin arka tarafında kalan bir karakola götürüldük. İçerisi loştu, neden yeni bir yere ihtiyaç duydukları da hemen anlaşılıyordu. Endişesi gözlerinden okunan görevli adam gergin gergin özür diledi. Arabayı önlem olarak yollamışlardı. İnsanlar Minerva Mirabal'ın bugün şehre geleceğini duymuşlardı, olay çıkabileceği söylentileri dolanıyordu ortada.

"Minerva Mirabal hanginiz?" diye sordu sigara dumanının arkasından bizi izleyerek. Sol elinin serçeparmağının tırnağı pençe gibi upuzundu. Ne yapıyor acaba onunla, diye düşündüm bir an.

Dedé'ye emin gözlerle bakıp "Minerva benim" dedim. Aklıma yıllar önce annemle Kayıp Şahıslar Bürosu'nda karşılaştığımız yaşlı adam geldi. O on beş oğluna da aynı ismi vermişti; Mirabal ailesinde de iki Minerva oluversin, çok mu?

Adam kuşkuyla bir ona bir bana baktı, sonra Dedé'ye döndü: "Neden adamlarıma adınızın Minerva olduğunu söylediniz?"

Dedé güç bela konuşabildi: "Ben... Şey... Ben onun ablasıyım..."

Tabii ya, abla! Kişiliklerimiz açısından bakıldığında Dedé hiç de abla değildi aslında. Bu konu hep aramızda sorun olurdu.

Adam bize bakıyordu. Cevap bekliyordu.

Dedé en sonunda kabul etti. "Minerva o."

---

* Direniş hareketinin üyelerini ifşa eden devlet ajanlarına verilen alçaltıcı isim; muhbir, casus. (ç.n.)

Adam "Son karar bu mu?" diye sordu. Sesinde şakanın emaresi yoktu. Tekrar oturmuştu şimdi, sinirle bir türlü yanmak bilmeyen çakmağının kapağını kapatıp açıyordu. Bir ölçüp biçtim, hapisteki sorgularımdan insan analiz etmeyi öğrenmiştim. Ben bu ürkek adamı sindirirdim. Olmadığı biri gibi davranmaya çalıştığı çok barizdi.

Altında Peña'nın imzası olan izin kâğıdımızı çıkardım. Kuzey birimin başındaki adam muhakkak bunun üstüydü. "Bize bu yolculuğun iznini Yüzbaşı Peña verdi. Ona bildirmemiz gereken bir sorun çıkmaz herhalde?"

Krize girmiş gibi gözlerini kırpıştırmaya başladı, zavallıya acıdım. Onun o an duyduğu dehşet, Trujillo sisteminin kalbindeki çürüğe açılan bir pencereydi. "Sorun yok, sorun yok. Önlem bunlar sadece."

Kapının önünde Rufino'nun pikabı getirmesini beklerken ofisinin kapısından onu tekrar gördüm. Telefon açmıştı bile, muhtemelen vardığımızı Peña'ya bildiriyordu. Konuşurken bir yandan serçeparmağıyla kulağının pisliğini çıkarıyordu. Niyeyse tırnağın ne için olduğunu öğrenmek içimi rahatlatmıştı.

* * *

Küçük eve vardığımızda Dedé bütün planı yaptı: Şu kutulara Doña Fefita'nın evinde bekleyecekleri koyacağız; şuradakileri eve götüreceğiz; şunlar ihtiyacı olanlara verilecek. Tutamadım kendimi, gülümsedim. Yine aynı Dedé'ydi işte, dükkânda da malları raflara böyle derli toplu dizerdi de bozulacak diye hiçbir şey satasım gelmezdi.

Şimdi de yarı mutfak olan salonumuza geçmiş, tencere-tavayla tangır tungur bir şeyler yapıyordu. Arada bir elinde bir eşyayla yanıma geliyordu. Mamá yeni eve taşındığında bana eski evden birkaç parça şey vermişti.

"Bu sende miymiş?" Uçuk pembe şişesinin ağzı çiçek gibi açılan kibar gaz lambamızı gösteriyordu. "Eskiden odamızdaydı bu, hatırlıyor musun?" Mate'den önce Dedé'yle aynı odada kaldığımı bile unutmuştum.

Dedé'yle geçmişi yâd etmek, gidip odadaki hatıralarla yüzleşmekten iyiydi. Hukuk kitapları bir köşede. Porselen eşeğimiz, çerçevelenmiş hukuk diplomalarımız, Manolo'yla beraber Morro Plajı'nda bulduğumuz deniz kabukları... Her şey yere fırlatılmış. Bunun bu kadar zor olmasını beklemiyordum. Keşke Patria'nınkine yaptıkları gibi bizim evin de altını üstüne getirselerdi, kalanı da götürselerdi, diye düşünüp durdum. Böylesi çok daha acımasızcaydı, hayatımın artıklarıyla yüzleşmek zorunda bırakılmıştım.

İşte, Lío'nun bana verdiği Martí şiirleri kitabı. ("Duyduğum derin sevginin anısına...") Mate için çaldığım küçük gemi. (Bunun benim eşyalarımın arasında ne işi var acaba?) Şuradaki sararmaya başlamış gazete parçası da Lina Lovatón'un resmi, altında Trujillo'nun şiiri var. Şu dua kartını da Higüey'e hacca gittiğimizde almıştım. Patria sesler duyduğunu söylemişti o zaman. Bir de içi kül dolu bir Nivea tenekesi. Pis kokuyor, Mamá'nın beni kiliseye sürüklediği bir Kül Çarşambası'ndan kalmadır muhtemelen. Temiz hava almak için kapıya çıktım.

Saat akşama geliyordu, günün serin zamanları. Küçük meydan, üzeri karga dolu bir ağaca benzemişti. Belki yüzden fazla insan vardı; yürüyenler, banklarda oturanlar... Bazıları da mitinglerin yapıldığı, bayramlarda yarışmaların düzenlendiği balkonun önünde birikmişti. Hayırsever Günü olsa yeriydi aslında ama herkes siyah giymişti.

Ben gördüklerime anlam veremeyerek kapıda beklerken bir sürü kamyon gelmeye başladı. *Guardia*lar indi. Dışarıda onlar sıraya geçerken botlarının çıkardığı ses haricinde çıt yoktu. Meydanı çevrelediler.

Kaldırıma çıktım. Ne yapacaktım bilmiyorum. Yürüyenler durdu. Birden herkes bana döndü, bir süre hiç ses çıkmadı.

Sonra işaret almış gibi dağılmaya başladılar. Küçük küçük gruplar ara sokaklara yürüdü. Meydan dakikalar içinde bomboş kaldı.

Tek bir silah ateşlenmemişti, tek söz edilmemişti. *Guardia*lar biraz daha boşu boşuna beklediler, en sonunda onlar da kamyonlara binip gitti.

İçeri gireyim diye arkaya döndüğümde Dedé'yi elinde bir tavayla kapıda buldum. İçin için güldüm. Bir katliam çıkacak olsa ablam fırlayıp tavasını birkaçının kafasına indirecekti demek.

Karanlıkta zar zor görebiliyorduk odaları. Evin içinde kutulara çarpa çarpa dolandık, belki biraz daha eşya toplarız umuduyla düğmeleri denedik. Ama elektriği kesmişlerdi, bir zamanlar yataklarımızın arasındaki karanlığı aydınlatan gaz lambasını da çoktan kutulamıştık.

* * *

Çarşamba akşamı döndüğümüzde Mate çok kötüydü. Papá'nın ölümüyle ilgili o kâbusu görmüştü yine. Ama bu sefer kapağı açtığında içeride Leandro, Manolo ve Pedrito'yu bulmuş. Her anlattığında hıçkıra hıçkıra ağlamaya başlıyordu.

Belki görünüşünü hatırlatırsam sakinleşir umuduyla "Yarın çok çirkin olacaksın bak" dedim.

Ama Mate'nin umurunda değildi. Ağladı durdu, en sonunda bizim de kafamıza taktı.

Yetmezmiş gibi yemekten hemen sonra Tío Pepe geldi. Pikabı kâğıt bayraklarla ve üzerinde SALCEDO İLİMİZE HOŞ GELDİN, JEFE yazan bir pankartla bezeliydi. SIM derhal içeri aldı.

"Epey donanmışsın" dedim.

Tío Pepe başıyla onayladı, bir şey demedi. Yeğenleri pikaptaki bayraklar için yaygara koparınca onlara patladı. Çocukların ağzı açık kaldı, neşeli amcalarını hiç böyle kızgın görmemişlerdi.

"Haydi bakalım yatağa" dedi Mamá, sonra da civcivlerini toparlayıp yatak odalarına götürdü.

Tío Pepe hava almak istedi; Patria, Mate ve ben de şallarımızı alıp onun arkasından dışarıya çıktık.

Bahçenin en ucuna yürüdük, konuşmak için hep oraya giderdik. Bize az önce bir toplantıdan geldiğini söyledi. Belediye başkanının evinde El Jefe'nin de bulunduğu bir resepsiyon düzenlenmiş. Trujillo'nun orada görmek istediği kişilerin isimleri yerel gazetede çıkmış. Tío Pepe'nin de adı varmış.

"*¡Epa, tío!*" dedim. "Büyük adamlarla takılıyorsun, ha?"

"Beni orada istedi çünkü sizinle akraba olduğumuzu biliyor." Tío Pepe'nin fısıltıları cırcır böceklerinin ıslıklarından zar zor duyuluyordu.

Evden Mamá'nın sesi geliyordu: "Hemen giy o pijama altını!" Benim haytayı azarlıyordu kesin. Ortada baba olmayınca bu çocuğa kimse laf geçiremiyordu.

"Büyük bir kokteyl kâsesi vardı, geçti onun yanında duruyor, yanında da sinekleri. Sinekler boka üşüşür tabii. Kusuruma bakmayın kızlar, ağzımı bozuyorum, ama bu insan suretinde şeytana da başka ne denir? Neyse, etrafında işte o adamlar var, biliyorsunuz onları, Maldonado, Figueroa, Lomares, bir de o Peña denen herif. Hepsi tabii '*Ay*, Jefe, ilimize çok katkın oldu', '*Ay*, Jefe, yaptırımlardan sonra moralleri yükselttin', '*Ay*, Jefe'" Tío Pepe, yardakçıları taklit etmek için mıy mıy bir şeyler daha dedi. "Dönüp dolaşıp aynı bokları söylüyorlar, El Jefe de kafa sallayıp duruyor bunlara, sonra başını kaldırdı birden, bana baktı; ben de yerimde, Salcedo çiftçilerinin yanında duruyorum, Florín'in yaptığı o güzel *pastelito*lardan buldum, tıkınıyorum. Döndü dedi ki, 'Eh, çocuklar, geriye sadece iki tane derdim kaldı. Onları çözecek adam bulsam tamam.'"

"Sonra sustu, ben anladım tabii, herkes anladı; sorununun ne olduğu soralım, çözmek için yalvaralım falan istiyor. Hakikaten de öyle oldu, boka en bayılan Peña başladı 'Jefe, emrinizdeyim. Dertlerinizi bana söyleyin, gerekirse canımı veririm, vıdı vıdı vıdı'. El Jefe de dedi ki, sıkı durun. Dosdoğru bana baktı. 'Son iki derdim o kahrolasıca kilise ve Mirabal kardeşler.'"

Tüylerim diken diken oldu. Mate ağlamaya başladı.

"Ama üzmeyin canınızı, panik yapacak bir durum yok." Tío Pepe eski neşeli haline bürünmeye çalışıyordu. "Cidden bir şey yapacak olsa duyurmazdı. Amacı bu zaten, gelip sizi uyarmam için öyle dedi."

"İyi de biz bir şey yapmıyoruz ki" dedi Mate bezgin bir sesle. "Evden çıkamıyoruz, bir tek erkekleri ziyarete gidebiliyoruz. Onun için de Peña'dan izin alıyoruz."

"Belki bir süre hiç dışarı çıkmasanız daha iyi olacak, şimdilik en azından."

Trujillo artık sadece Minerva Mirabal'ın değil bütün Mirabal kardeşlerin başına bela olduğunu söylüyordu demek. Dedé'yi benimle beraber Monte Cristi'ye sürükleyerek onu da bulaştırmış olmuş muydum acaba?

Patria konuşmaya başladığımızdan beri ilk kez ağzını açtı: "Erkekleri öylece ortada bırakamayız, Tío."

O sırada çocukların yatak odasının penceresinden bahçeye gelen ışık söndü. Sakinleşmek için karanlıkta biraz daha dururken içime tekinsiz bir his doğdu: Şimdiden ölmüştük sanki. Ölüydük ve içinde çocuklarımızın bizsiz büyüdüğü eve özlemle bakıyorduk.

* * *

Ertesi sabah, La Victoria yoluna her çıktığımızda yaptığımız gibi SIM karakolunun önünde durduk. Rufino döndüğünde elinde izin kâğıtlarımız yoktu. "Sizi görmek istiyor."

İçeride Peña, ağının ortasına kurulmuş besili bir örümcek gibi bizi bekliyordu.

Gösterdiği yere oturur oturmaz sordum: "Ne oldu?" Çenemi kapatıp sözü Patria'ya bırakmam gerekirdi aslında.

"Boşu boşuna gidip gelmek istemezsiniz herhalde, değil mi?" Dediğinden çıkarılabilecek bütün kötü ihtimalleri düşünebilelim diye uzunca bir süre bekledi.

Zaten gece kötü geçmişti, sinirlerim çok yıpranmıştı. Ayağa sıçradım, bereket arada masası vardı, yoksa o şişman, ukala suratına tokadı indirecektim. "Ne yaptınız kocalarımıza?"

Kapı açıldı, bir koruma içeriye kafasını uzattı. Tanıdım çocuğu, köyün tamircisinin en küçük oğlu Albertico'ydu. Peña'ya değil bize bir şey oldu diye endişelenmiş gibi görünüyordu. "Bağırtılar duydum da" diye açıklama yaptı.

Peña onun o dediğine çok dellendi. "Ne sandın, *pendejo*?* Bir avuç kadınla baş edemeyeceğimi mi düşündün?" Korkusundan ağzını açamayan çocuğa küfürler yağdırdı, sonra da kapıyı kapatıp işine bakmasını emretti. Yoksa eline hiç bakmak istemeyeceği işler verirmiş.

---

* Budala, andaval. (ç.n.)

Kapı özürler dilenerek telaşla kapatıldı.

"Oturun, oturun." Peña, iki kardeşimin ellerini dua eder gibi kavuşturmuş, hareket etmeden oturduğu sırayı işaret etti. Tahammülü kalmamıştı.

"Bizi de anlayın" dedi Patria yatıştırıcı bir sesle. "Kocalarımızı merak ediyoruz. Neredeler, Yüzbaşı?"

Peña onu işaret etti. "Sizinki La Victoria'da. İzin kâğıdı bende."

Patria, uzattığı kâğıdı titreyen eliyle aldı. "Manolo'yla Leandro?"

"Onlar başka bir yere gönderildi."

"Nereye?" Mate'nin güzel yüzü saçma sapan bir umutla canlandı.

"Puerto Plata'ya..."

Kendimi tutamadım. "Ne demeye?" Patria, üslubuna dikkat et, der gibi elimi sıktı.

"Aa, ben mutlu olursunuz sanmıştım. *Kelebeklerin* yolu kısaldı." Üzerine basa basa, alay ederek söylemişti bunu. Kod adımızı bilmesine pek şaşırmamıştım, herkesin dilindeydi ne de olsa. Yine de onun söyleyiş şeklinde beni rahatsız eden bir şeyler vardı. "Puerto Plata'nın ziyaret günü cuma." Kızlara dönmüştü. "Kocalarınızı daha sık görmek isterseniz ek olarak başka günler de ayarlayabiliriz."

Bize bütün bu ayrıcalıkları tanımalarının altında bir bityeniği vardı elbet. Ama o havasız odada otururken üzerime bir uyuşukluk çöktü; teslim olmuştum. Erkekleri kurtarmak şöyle dursun, kendimizi kurtarmak için bile yapabileceğimiz hiçbir şey yoktu.

Yukarıdan Gelecek Olanı İnsanlardan Duyarsın
25 Kasım 1960

Asker başparmağını kaldırmış, yolun kenarında bekliyordu. Üzerinde bir kamuflaj üniforması, ayaklarında da siyah postallar vardı. Bu ıssız dağ yolunda bir başınaydı, haline acıdım.

"Ne diyorsunuz?" diye sordum diğerlerine.

Kararsız kalmıştık. Ben evet diyordum, Mate hayır diyordu, Patria da keyfiniz bilir demişti.

"Sen karar ver" dedik Rufino'ya. Artık bizim hem koruyucumuz hem rehberimiz olmuştu iyice. Bournigal'in başka hiçbir şoförü bizi geçitten ileriye götürmeyi kabul etmiyordu.

Mate, Tío José'nin ziyaretinden beri herkesten şüphelenir olmuştu. "Adam asker" dedi. Ben de hemen bunu kendi tarafıma uydurdum: "Ee, tamam işte. Daha güvende oluruz."

Çocuğun durduğu dağ sırtına yaklaşırken Patria "Çok küçük yahu" demiş bulundu. Gördüğünü söylemişti sadece, bir amacı yoktu, ama dengeyi bozmuştu bir şekilde. Rufino arabayı genç askerin önünde durdurdu.

Öne, Rufino'nun yanına geçmişti. Elindeki şapkasını büküp duruyordu. Üzerindeki üniforma çok büyüktü; kolalandığı için omuz kısımları dimdik, bir acayip duruyordu. İlkin rahatsızlığı beni şüphelendirdi, bir haltlar mı karıştıracak acaba diye düşündüm. Ama arkasından üç numaraya vurulmuş kafasını, oğlan çocuğu gibi incecik boynunu inceledikçe kadınlarla gezmeye alışkın değil herhalde, diye geçiştirdim. Muhabbet etmeye çalıştım onunla; ondan bundan bahsettim, fikrini sordum.

* * *

Yeni doğan oğlunu görmeye üç geceliğine Tamboril'e gitmişti, şimdi oradan Puerto Plata'ya dönüyordu. Tebriklerimizi ilettik ama bana baba olmak için biraz fazla genç gibi gelmişti işin aslı. Gerçi asker olmak için de epey genç duruyordu. Birileri o üniformayı daraltsa iyi olacaktı. Belki biz yeni dükkânımızda yapabilirdik onun tadilatını.

Aklıma geçen kasım kendime diktiğim kamuflajlar geldi. Sanki asırlar geçmişti üzerinden. Devrim için forma gireceğim diye ne egzersizler yapmıştım! O zamanlar yıl bitmeden dağlarda gerilla olacağımızı tahmin ediyorduk.

Bir yıl geçmişti işte, kasımın sonuna gelmiştik. Neredeydik peki? Dağ geçidinde. Kiralık bir Jeep'e doluşmuş, hapisteki kocalarımızı ziyarete gidiyorduk. Üç kelebek; ikisi kaygan yolun hemen kenarındaki dik yokuşa bakınca içi bir fena olduğu için o tarafta oturmak istemedi. Üçüncüsü de onlar kadar korkuyor aslında ama eski alışkanlık işte, korkudan başka korkacak bir

şey yoktur diyen *el señor* Roosevelt'e uyuyor. Kardeşlerine öyle gösteriyor ya da.

Kendimi zorladım; aşağıya, dağın bitiminde parıldayan taşlara baktım. Kötü ihtimaller, doğru dürüst çalışmayan egzoz susturucusunun çıkardığı koku, yolun engebesi derken midem bulanmaya başladı. "Ver haydi bana da bir Chiclet"* dedim Mate'ye. O, bu kavisli yoldan tepeye çıkmaya başladığımızdan beri çakkıdı çakkıdı çiğniyordu.

* * *

Bu, Puerto Plata'ya nakledilmelerinden sonraki dördüncü ziyaretimizdi. Bu sefer çocukları evde bırakmıştık. Bir önceki cuma günü bizimle gelip babalarını görmüşlerdi zaten, bir de hem gidiş hem dönüş yolunda araba tutmuştu hepsini. Dağ yolu herkesin midesini kötü yapıyordu.

"Ne soracağım" dedim öndeki genç askere. "Puerto Plata'da çalışmak nasıl bir şey?" Oradaki tesis ülkedeki en büyük ve stratejik önemi en fazla olan üstü. Gri, uğursuz surları kilometreler boyu uzayıp gidiyordu, ışıkları Atlantik'ten bile görünürdü. O kıyılar çok işgal gördüğü için de epey sıkı korunurdu. "Hiç hareketlilik gördünüz mü?"

Genç asker hafifçe geriye döndü, bir kadının böyle şeylerle ilgilenmesi ona tuhaf gelmişti herhalde. "Ben geçen şubat çağrı yapıldığında katıldım. Henüz sadece hapishanede görev yaptım."

Kardeşlerime bir bakıp tekrar ona döndüm. "Ara sıra önemli suçlular da geliyordur oraya, ha?"

Patria dirseğiyla kaburgalarımı deşti, bir yandan gülmemek için dudağını ısırıyordu.

Büyük bir ciddiyetle başını salladı, onların gardiyanı olarak kendisinin de önemli biri olduğunu göstermek ister gibiydi. "Daha geçen ay iki siyasi getirdiler."

"Suçları neymiş?" diye sordu Mate ilgiyle.

Çocuk duraksadı. "Tam bilmiyorum."

---

* Bir çiklet markası. (ç.n.)

Patria, Mate'yle benim ellerimizi tuttu. "İdam edilirler mi sizce?"

"Sanmıyorum. Birkaç hafta içinde başkente geri götürülecekler diye duydum."

Ne acayip, diye geçirdim içimden. Madem geri göndereceklerdi, niye nakil için o kadar zahmete girmişlerdi o zaman? Biz de Puerto Plata'ya taşınıp orada bir dükkân açarız diye düşünmüştük ama haber doğruysa o planımız mahvolacaktı. Aman, üniforması üzerine büyük gelen bir oğlan çocuğu işte. O ne bilsin?

* * *

Fırtına da o sıra başladı. Rufino brandaları indirdi, sonra askere onun tarafındakini nasıl yapacağını anlattı. Biz de arka taraftakileri çıtçıtladık. Jeep'in içi kararda, havasızlaştı.

Biraz sonra sağanak başladı. Yağmur taneleri üstümüzdeki brandaya tokat gibi iniyordu. Patria'yla Mate'yi zor duyuyordum, Rufino ve genç askerin dedikleri ise neredeyse hiç anlaşılmıyordu.

"Belki de bir daha düşünmeliyiz" diyordu Patria.

Bugünkü ziyaretten önce Manolo'nun arkadaşı Rudy ve onun karısı Pilar'ın bizim için bulduğu kiralık evlere bakacaktık. Karar verilmişti. Aralığın birinde çocukları da alıp Puerto Plata'ya taşınacak, evin ön tarafını da dükkân yapacaktık. İnsanların yolculuklarımıza verdikleri tepkiler artık bizi ürkütmeye başlamıştı. Ne zaman yola çıkacak olsak kapıya gelip bizim için dua ediyorlardı. Geri döndüğümüzde "Sağ salim geldik!" der gibi korna çalmak zorunda hissediyorduk.

Her seferinde Dedé'yle Mamá ağlayacak gibi oluyordu.

"Dedikodu onlar sadece" deyip içlerini rahatlatmaya çalışıyordum hep.

Mamá o eski deyişle karşılık veriyordu: "Yukarıdan gelecek olanı insanlardan duyarsın."

* * *

"Rufino, çok kötüyse, duralım diyorsan..." Patria koltuğun ucuna oturuyordu. Ön camdan hiçbir şey seçilemiyordu, akan suları görüyorduk bir tek. "Fırtına geçene kadar bekleyebiliriz."

"Yok, yok, endişelenmeyin siz." Rufino, sesini duyabilelim diye neredeyse bağırmıştı. Teskin feryat figan olunca, sakinleşmek pek kolay olmuyor; niyeyse artık. "Öğlene Puerto Plata'da oluruz."

"*Si Dios quiere*"* diye hatırlattı Patria.

Rufino ona katıldı. "*Si Dios quiere.*"

Genç askerin başıyla onayladığını gördüğümde rahat bir nefes aldım. Ama sonra devam etti: "Tanrı'nın ve Trujillo'nun izniyle."

* * *

Patria, Manolo ve Leandro'yu nakillerinden sonra ilk kez görecekti. Normalde perşembeleri Pedrito'yu görmeye La Victoria'ya gidiyordu. Arabası cuma öğle saatinde döndüğü için de o geldiğinde biz çoktan Mate'yle yanımıza birimizin kayınvalidesini de alıp Puerto Plata yoluna çıkmış oluyorduk. Dedikodular çok fenaydı artık, kadıncağızlar çareyi bizde kalmakta bulmuştu. Onlar da bizimle yaşıyor gibiydiler. Oğullarına söz vermişlerdi, bizi gözlerinin önünden ayırmıyorlardı. Zavallıcıklar.

Önceki gece Mate'yle ben bir yandan bugünkü yolculuğumuz için hazırlanırken bir yandan çene çalıyorduk. Patria hâlâ başkentteydi, Dedé de en küçük oğlu hastalandığı için evindeydi, ona bakıyordu. Mate bana oje sürerken sokağa bir arabanın girdiğini duyduk. Mate irkildi, eli kaydı. Bir baktım başparmağım eklemine kadar kıpkırmızı boyanmış.

Koridordan salona parmak ucumuzda geçtik, Mamá'yı pencerede bulduk. Jaluziyi çok hafifçe aralamış, dışarıyı izliyordu. Patria'nın onu getiren kişiye teşekkür ettiğini duyunca rahatladık.

Zavallı Patria daha kapıdan giremeden Mamá'nın azarı geldi: "Gecenin bu saatinde yolda mıydın sen?"

* Tanrı'nın izniyle. (ç.n.)

"Elsalarla beraber geldim" diye açıkladı Patria. "Arabada beş kişi daha vardı zaten ama kibarlık etti, beni de sıkıştırdı. Bizim çocukları görmek istiyordum ne zamandır."

Mamá, izin vermediğini şimdiden bildiren bir ses tonuyla "Onu sabah konuşuruz" dedi, sonra da ışığı kapatarak bizi odadan kışkışladı.

Yatak odamıza geçtiğimizde Patria, Pedrito'yu anlatıp durdu. "*Ay, Díos mío*, benim adam çok romantikti bugün." Kollarını kaldırıp kedi gibi gerindi.

Mate anlatsın diye dürtükledi. "*¡Epa!*"

Keyifli, hülyalı bir gülümseme yayıldı yüzüne. "Yarın çocukları görmek istediğimi söyledim, o da izin verdi."

"Patria Mercedes!" Gülmeye başladım. "İzin mi istedin? Adam ta hapisten sana nasıl engel olsun?"

Patria sanki cevap çok barizmiş gibi garip garip baktı bana. "Hayır, gidemezsin, deseydi gitmezdim."

* * *

Ertesi sabah tam Mamá'yı üçümüzün kendi başımıza yola çıkmasında bir şey olmadığına ikna etmiştik ki Dedé koşup geldi. Nefes nefeseydi. Sağa sola baktı; gidiyorduk, kaçarı yoktu. Gözü eşarbını takmaya uğraşan Patria'ya takıldı. "Sen ne arıyorsun burada?" diye sordu. Patria ağzını açamadan Rufino kapıda belirdi. "Hazır olduğunuzda gidebiliriz hanımlar." Mamá ve Dedé'ye başıyla selam verdi: "İyi günler." Mamá, Rufino'ya iyi günler diledi, Dedé'yse hizmetçisine laf geçiremeyen büyük hanım bakışı atmakla yetindi.

"Üçünüz birden mi gidiyorsunuz?" Dedé başını sallıyordu, hoşuna gitmemişti bu. "Doña Fefita gelmiyor mu? Ya Doña Nena?"

"Dinlensin kadınlar" dedim. Bugün ev bakacağımızı söylemedim tabii, planlarımızdan henüz kayınvalidelerimize, Mamá'ya ya da, Tanrı korusun, Dedé'ye bahsetmemiştik.

"Mamá, kusura bakma ama, sen de deli misin bunları yalnız başlarına yolluyorsun?"

Mamá "Ben ne yapayım" der gibi ellerini havaya kaldırdı. "Bilmiyorsun sanki kardeşlerini."

"Ne güzel iş yahu" dedi Dedé alayla. Odanın içinde oradan oraya yürüyordu. "Kuzeyden fırtına geliyor, bu üç kardeş o hurda Jeep'in arka koltuğuna cici cici dizilsinler. Çok güzel iş. SIM'in arayıp da bulamadığı şey! Olmadı bir de ben arayıp haber edeyim. Edeyim değil mi, ne olacak sanki?"

Rufino tekrar kapıya geldi.

Bir daha söyletmemek için ben kalktım. "Gitmemiz lazım artık."

"*La bendición*" dedi Patria, Mamá'ya.

"*La bendición, mis hijas.*" Mamá yüzündeki endişeyi saklamak ister gibi aniden arkasını döndü. Yatak odalarına doğru gitti. Dışarı çıkarken sesini duydum, bizimle beraber gelemedikleri için mızmızlanan çocukları azarlıyordu.

Dedé Jeep'in yanında durmuş, içine girmemizi engellemeye çalışıyordu. "Endişeden delireceğim artık. Beni kapatacaklar asıl, göreceksiniz. Ölene kadar tımarhanede kalacağım!" Sesi hiç şaka yapıyormuş gibi değildi.

"Biz de gelir seni ziyaret ederiz" dedim gülerek. Ama gözlerinin dolu dolu olduğunu görünce içime oturdu, mutsuz yüzünü ellerimin arasına aldım. "Yazık Dedé'ye yahu." Yanaklarından öpüp veda ettim, sonra da Jeep'e bindim.

* * *

Kasadaydık, çantaların ödemesini yapıyorduk. Müdürü gelip uyarmış olmasına rağmen bu pek detaycı genç tezgâhtarın acele etmeye hiç mi hiç niyeti yoktu. Bitmek bilmez bir sabırla çantaların saplarını düzgünce katladı, her bir çantayı itinayla kopardığı kahverengi kraft kâğıdının tam ortasına yerleştirdi, nihayet katlama aşamasına geldi. Büyülenmiş gibi izliyordum ellerini. Tanrı da işlerini böyle yapıyordur herhalde, diye geçiriyordum aklımdan; O'nun zamanı sonsuz ne de olsa.

Gidiş yolumuzda El Gallo'ya uğramak için izin almıştık. Dikiş malzemelerimiz yine azalmıştı, bizim de kasım siparişle-

rini tamamlayabilmemiz için birkaç farklı renkte ipe, kenar süslerine ve kurdelelere ihtiyacımız vardı.

Dağ yolu uzun sürüyordu, sinirlerimiz izin verirse belki bugün elde dikileceklerin birazını halledebilirdik.

Ödeme yapmaya gittiğimizde tezgâhtar bize İtalya'dan yeni gelen çantaları göstermişti. Çıtçıt kısmı kalp şeklinde olan kırmızı rugan bir çanta vardı, Mate'nin ona aklı gitti. Öyle bir savurganlık yapmazdı tabii şimdi. "Ama siz..." Bize döndü. Patria'yla benim gözüm de raflardaydı. Tam Patria'lık, bir sürü fermuarlı cebi, bölmesi olan siyah, kullanışlı bir çanta vardı. Derken benim de genç bir avukatın taşıyacağı türden, deri, çok zarif bir portföy gözüme çarptı. Umuda yatırım, diye düşündüm.

"Alsak mı?" Yaramaz birer okul çocuğuymuşuz gibi baktık birbirimize. Hapisten çıktığımızdan beri kendimize tek bir şey almamıştık. Mate karar verdi: Alalım. Bir müsrif o olmasın istiyordu. Ben hemen ikna oldum zaten, sadece Patria son anda fikir değiştirdi. "Yok, almayacağım. İhtiyacım yok." İçten içe sinirlendim; şu an onun erdemliliğine uyasım yoktu hiç.

Mate'ninkini sararken kafasını kaldırmamıştı. Ama bir ara, belli belirsiz bir bakışını yakaladım. Baktı ve tanıdı sanki. Sokakta, kilisede, kaldırımlarda ya da bunun gibi mağazalarda bizim kim olduğumuzu bilen kaç kişi çıkıyordu acaba?

"Yeni çanta alıyorsunuz demek. Şans getirir!" Geleceği bekleyen biri daha, diye düşündüm. Utandım sonra. Devrim planları yapacağıma gelmiş burada alışveriş yapıyordum.

Rufino içeri girdi. "Yola çıksak iyi olacak. Sağanak gelecek gibi duruyor, başlamadan geçidin kötü kısmını aşalım istiyorum."

Genç adam kafasını kaldırdı. "Bugün geçidi kullanmayacaksınız herhalde, değil mi?"

Midem kasılır gibi oldu. Ama sonra ne kadar çok insan bilirse o kadar iyi, diye geçirdim içimden. "Cumaları Puerto Plata'ya, erkekleri görmeye gidiyoruz" dedim.

Müdür tekrar geldi, bize sahte sahte gülümsedikten sonra çalışanına imalı bakışlar attı. "Elini çabuk tut haydi, hanımlar işlerine geç kalacak."

Genç alelacele bir yere gidip paramızın üstüyle geri geldi. Benim çantamı da sardı.

Uzatırken bana manidar bir bakış attı. "Jorge Almonte" gibi bir şey dedi, tam hatırlamıyorum. "Lazım olursa diye çantanıza kartımı koydum."

* * *

Tam La Cumbre'ye geldiğimizde yağmur dindi. Trujillo'nun seyrek olarak kullandığı malikânelerinden birinin çevresine kurulmuş ıssız bir dağ köyüydü burası. Bazılarına göre fazla ıssızdı hatta. El Jefe'nin dağın tepesindeki iki katlı beton evi, sırtlarda düştü düşecek gibi duran saz çatılı kulübelerle çevriliydi. Her yanından geçtiğimizde başımızı uzatır bakardık. Ne göreceğiz sanırdık acaba? Zoraki bir randevu için getirilmiş genç bir kız mı? Yoksa ihtiyarın kendisini mi? Bahçesinde gezinip elinde kırbacıyla parlak çizmelerinin kenarını mı dövüyor olacaktı?

Demir bahçe kapısındaki heybetli T harfinin üzerinde beş yıldız parıldıyordu. Önünden geçerken genç askerimiz bir selam verdi. Ortada koruma falan da yoktu halbuki.

Sefil haldeki saz kulübelerin yanından geçtik. Bir keresinde bacaklarımız açılsın diye burada mola vermiştik, bütün köy başımıza toplanıp bir şeyler satmaya çalışmıştı. "Durumlar kötü" diye şikâyet etmişti köylüler. Gözleri tepedeki evin üzerindeydi.

Rufino kenara çekip yanlardaki brandaları toparladı. Üzerine ıslak yeşillik kokusu yapışmış hoş bir serinlik doldu içeriye. "Hanımlar" dedi Rufino, binmeden. "Mola vermek isterseniz?"

Yok, durmak istemiyordu Patria, emindi. İlk kez geliyordu ya, alışkın olmadığı için ürkmüştü biraz.

Tam o dönüşü yaparken, ev yoldan en rahat oradan görünüyor, yukarı baktım. "Bakın kimler gelmiş!" dedim kapının önündeki koca beyaz Mercedes'i işaret ederek.

* * *

Bunun ne anlama geldiğini üçümüz aynı anda anladık. İleride bir pusu vardı! Peña başka neden La Cumbre'de olsun? Daha bu sabah Santiago'daydı, izin kâğıtlarımızı almıştık ondan. Patria'nın geveze arkadaşı bizim gideceğimiz tarafa gideceğinden hiç bahsetmemişti.

Bu saatten sonra geri de dönemezdik. Peşimizde birileri var mıydı? Önümüzü görüyorduk, arkamızı da görelim diye camlardan eğilip baktık.

Patria "San Marco de León, kendimi sana veriyorum" diye başladı çaresiz durumlar için olan duasına. Bir baktım ben de dudaklarımı kıpırdatıyorum, saçma kelimeleri ben de tekrarlıyorum.

Panik ayak parmaklarımdan yükselip böğrümden geçti, boğazıma yerleşti. Göğsümde bir gök gürültüsü koptu. Mate zaten çantasında ilacını arıyordu, hırıltılı nefes almaya başlamıştı yine. Gezici sanatoryum gibiydik.

Rufino yavaşladı. "Üç haçlarda duralım mı?" Biraz ileride dağ sırtına geçenlerde olan bir kazada ölenler anısına üç beyaz haç çizilmişti. Birdenbire orası bana tam pusuluk bir yer gibi geldi. Mola verilecek en son yer.

"Devam et, Rufino" dedim. Ciğerlerimi yüzümüze yüzümüze çarpan serin havayla doldurdum.

* * *

Mate'yle ben meşgale olsun diye eski çantalarımızdaki eşyalarımızı yeni çantalarımıza geçirmeye başladık. Kart geldi elime: Jorge Almonte, Satış Elemanı, EL GALLO. Altın horoz logosu sağ üst köşeden ötüyordu. Arkasını çevirdim. Büyük, kaba harflerle çabucak karalanmıştı: "Geçitten gitmeyin." Elim titredi. Diğerlerine söyleyemezdim. İşleri daha da kötüleştirmekten başka bir şeye yaramayacaktı, hem Mate'nin astımı yeni yatışmaya başlamıştı.

Ama kafamda bütün taşlar yerine oturmuştu: Korkunç bir film sahnesi birdenbire gerçeğe dönüşüyordu sanki. Bu asker de tuzaktı. Issız köy yolunda durup almıştık adamı, ah, ne büyük salaklık!

Bir yalanını yakalarım umuduyla tekrar onunla muhabbete başladım. Kaçta üste olması gerekiyordu? Ordu arabası bekleyeceğine neden otostop çekmişti? En sonunda dayanamadı, oturduğu yerde arkasına döndü. Bir şey demeye çekindiğini anlamıştım.

Ben lafı ağzından alırım, diye düşündüm. "Ne oldu? Bana söyleyebilirsin."

"Eve gittiğimde *mi mujer** senin kadar soru sormuyor bana" deyiverdi. Yüzü kıpkırmızı oldu; beni karısıyla kıyaslamak, karısı olabileceğimi ima etmek bile onu utandırmaya yetmişti.

Patria gülüp eldivenli eliyle kafama bir fiske vurdu. "Kafana *coco*** düştü." Çocuğa o da güvenmeye başlamıştı.

* * *

Güneş bulutlardan kurtulmuştu; ışık hüzmeleri uzaktaki vadiyi kutsuyordu. Antlaşma sandığını gösteriyor bize, dedim kendime. İnsanlarımı yok etmeyeceğim. O deli saçması dedikodulara inanarak ahmaklık etmiştik.

Mate bizi eğlendirmek için daha önce duymadığımızdan emin olduğu bilmecelerini sormaya başladı. Gönlü olsun diye güldük. Rufino, Mate'nin böyle bilmeceleri çok sevdiğini bildiği için oradan buradan yenilerini buluyordu ona. Yine onun daha önce duymadığı bir tane sordu. Kıyı tarafına doğru inmeye başlamıştık; buralarda daha fazla insan yaşıyordu, havada deniz kokusu vardı. Issız küçük kulübeler yerlerini panjurları yeni boyanmış, çinko çatılarının üzerinde bir tarafında Ron Bermúdez,*** diğer tarafında *Dios y Trujillo***** yazan panolar olan ahşap evlere bırakmıştı.

Askerimiz bütün bilmeceleri yanlış biliyor, üzerine de kahkahayı patlatıyordu. Onun da bildiği bir tane vardı, o da onu sordu. Onunki Mate'ninkilerden çok daha pis çıktı ama!

---

* Karım. (ç.n.)

** Hindistancevizi. (ç.n.)

*** Bir rom markası. (ç.n.)

**** Tanrı ve Trujillo. (ç.n.)

Rufino biraz kızdı. "*A Dio*', arabada kadın olduğunu unuttun sen galiba."

Patria öne eğilip beylerin omuzlarına dokundu. "Aa, Rufino, yumurta karabibersiz yenir mi hiç?" Gerginliğin dağılması hepimizi rahatlatmıştı, güldük.

Mate ayak ayak üstüne atmış, bacaklarını sallıyordu. "Beni güldürmeye devam ederseniz mola vermemiz gerekecek." Mesanesi ufacıktı onun, herkes bilirdi. Hapishanedeyken gecenin bir saati tuhaf tuhaf gardiyanlarla dışarıdaki tuvalete gitmek istemediği için tutmasını öğrenmişti biraz.

"Tamam gülmüyoruz, herkes ciddi olsun" dedim hemen. "Çünkü burada durmamız mümkün değil." Şehrin eteklerindeydik şimdi. Bakımlı araziler üzerinde rengârenk evler sıra sıra dizilmişti. Yağmur yeşillikleri yıkamıştı; çimenler, çalılar zümrüt yeşiliydi. Her şey taptazeydi, insanın içi neşe doluyordu. Sokaklarda çocuklar su birikintilerinde oynuyor, Jeep gelince üzerlerine su sıçramasın diye kaçışıyorlardı. Birden estiler bana. Başımı uzatıp çocuklara seslendim: "Sağ salim geldik işte!"

Oyunlarını kesip bana baktılar. Küçük, şaşkın suratları nasıl tepki vereceğini kestiremedi. Ama onlar da bana el sallamaya başlayana kadar el salladım onlara.

Sersem gibiydim, en büyük korkularıma erteleme kararı çıkmıştı sanki. Mate sakızını çıkarmak için kâğıt aranıyordu. Jorge'nin kartını uzattım.

* * *

Manolo bizi tek başımıza yolladığı için annesine kızgındı. "Sizi gözünün önünden ayırmayacağına dair söz vermişti bana."

"Ama aşkım" dedim ellerimi ellerinin üzerine kapayıp. "Bir düşün. Başımıza gerçekten bir şey gelecek olsa bile Doña Fefita bizi nasıl korusun?" Bir anlığına o yaşlı başlı, şişmanca kadının her zaman yanında bulunan siyah çantasını bir SIM *calí*nin başına geçirdiğini hayal ettim.

Manolo kulağını çekip duruyordu. Hapiste başladığı bir tik. Aylardır çektiği ıstırabın onda bıraktığı izleri böyle açıkça görmek bana çok dokundu. "Söz, sözdür" diye karşılık verdi, gü-

cenmişti bir kere. Ah Tanrı'm, bir dahaki sefere Doña Fefita geldiğinde yine kızacaktı ona kesin, kadıncağız yine eve varana kadar ağlayacaktı.

Manolo'nun yüzünün rengi yerine gelmeye başlamıştı. Burası kesinlikle La Victoria'dan daha iyi, daha aydınlık, daha temiz bir yerdi. Arkadaşlarımız Rudy ve Pilar erkeklere her gün sıcak yemek gönderiyordu; yedikten sonra da bahçede yarım saat yürümeye izinleri vardı. Mühendis olan Leandro, öküz gibi makineye bağlanmış olsak şimdiye en az bir ton şekerkamışı ezmiş olurduk, diye şaka yaptı.

Hava güzel olduğunda getirildiğimiz küçük bahçede oturuyorduk. Nasıl olduysa o büyük fırtınanın ardından akşamüstü hava açmıştı. Kamuflaj desenli kışla binalarının hâkîye çalan yeşil renginin neredeyse neşeli bir hali vardı; güneşin ışığı onlara, bayraklarıyla masal kitaplarından fırlamış gibi duran kulelere, sanki birileri uğraşıp da parlatmış gibi ışıl ışıl parlayan parmaklıklara vuruyordu. Bir anlığına buranın ne olduğunu düşünmeseniz bir umut ışığı görebilirdiniz belki.

Patria çekine çekine konuyu açtı. "Geri götürülmekle ilgili bir şey söylendi mi size?"

Leandro'yla Manolo birbirine baktı. Endişelenmişlerdi. "Pedrito bir şey mi duymuş?"

"Yok, yok, öyle bir şey değil" diye onları sakinleştirmeye çalıştı Patria.

Sonra da arabada askerin verdiği haberi söyleyelim mi dercesine bana baktı. Çocuk açıkça belirtmişti: iki "siyasi" birkaç hafta içinde La Victoria'ya geri dönecekti.

Bense onları endişelendirmek istemedim, onun yerine oraya gitmeden önce baktığımız küçük, müthiş evden bahsetmeye başladım. Patria'yla Mate de bana katıldı. Ama erkeklere orayı tutmadığımızı söylemedik tabii. La Victoria'ya geri götürüleceklerse neye yarardı ki? La Cumbre'deki koca beyaz Mercedes gözümün önüne geldi. Aklımın arkasında bir yerlerde kalsın diye öne doğru eğildim.

Uzağımızda kalan kapı bir gürültüyle açıldı. Adımlar bize yaklaşmaya başladı. Önce selam verildiğini, sonra da tüfeğin yere vurulup omuza alınma sesini duyduk. Nöbet değişimi.

Patria çantasından eşarbını çıkardı. "Hanımlar, gecenin gölgeleri düşer, yolcu evine döner..."

"Güzel şiirmiş" deyip güldüm. O zor ânın kasvetini dağıtmak istiyordum; veda etmeyi hiç beceremiyordum.

"Bu gece dönmeyeceksiniz herhalde?" Manolo'nun benzi attı. "Çok geç oldu, bu saatte yola çıkılmaz. Rudy'yle Pilar'da kalın, yarın gidersiniz."

Elimin tersiyle sakalından pütür pütür olmuş yanağını okşadım. Gözlerini kapadı, bana teslim oldu. "Endişelenme. Bak, hava apaçık. Yarın bir fırtına daha gelir muhtemelen, bu akşam dönsek daha iyi."

Hepimiz başlarımızı kaldırıp batan günün altın rengine baktık. Aşağılara yakın birkaç bulut hızlıca geçip gidiyordu; onlar da hava kararmadan eve yetişmeye çalışıyorlardı sanki.

Arkadaşlarında kalmak istememin asıl sebebini gizledim ondan. Ev bakarken Pilar, Rudy'nin iflasa yakın olduğundan bahsetmişti. Başka bir şey demedi ama ben tahmin ettim. Onların iyiliği için aramıza biraz mesafe koymamız gerekiyordu.

Manolo yüzümü ellerinin arasına aldı. Üzgün, kara gözlerinde kaybolabilseydim keşke. "Lütfen, *mi amor*. Çok dedikodu dönüyor."

Onu ikna etmeye çalıştım. "Duyduğumuz her kehanet, her rüya, her öğüt için bana bir peso vermiş olsaydın, kendimize..."

"Birer çanta daha alırdık." Mate çantasını kaldırdı, ben de benimkini göstereyim diye başıyla işaret etti.

Sonra da çağrıyı duyduk: "Vakit doldu!" Gardiyanlar etrafımızı sardı; hissiz, ifadesiz suratlarında bizi hoş görecek hal yoktu. "Vakit doldu!"

Ayağa kalktık, aceleyle vedalaştık. Birbirimize dualar, sevgi sözleri fısıldadık. Hatırla... Unutma... *Dios te bendiga, mi amor*. Gitmeden bir kere daha sarıldık. Günün ışığı hızla azalıyordu. Son bir kez bakayım diye arkamı döndüm ama çoktan bahçenin sonundaki binaya girmişlerdi.

* * *

Dönüşte restoran kısmı da olan küçük bir benzinlikte durduk. Geceye hazırlandıkları için şemsiyeleri kapatmışlardı, küçük masalar vardı sadece. Mate'yle Patria susamıştı, içecek bir şeyler almak istiyorlardı. O yüzden aramayı ben yaptım. Meşgul çaldı.

İşini gören insana sırada başkalarının da olduğunu hatırlatmak için volta atar ya insan, ben de telefonun önünde bir oraya bir buraya yürümeye başladım. Ama Mamá ya da Dedé telefonu kapatmalarını beklediğimi bilemezdi elbette.

Kızların yanına gidip "Hâlâ meşgul" dedim.

Mate fazlalık sandalyeye koyduğu çantalarımızı aldı. "Haydi, otur bizimle." Nasıl oturacaktım acaba? Herkesin kaygılarını ben dinlemiştim, aklıma takılmıştı işte sonunda.

"Bir beş dakika daha bekle" dedi Patria. O mantıklı geldi. Telefonda konuşan her kimse, beş dakikaya işini bitirmiş olurdu herhalde. Yine meşgulse çocuklardan biri ahizeyi yerine tam oturtamadı demekti, öyleyse de kim bilir Tono veya Fela ne zaman fark ederdi?

Rufino, Jeep'in arkasına dayanmış, kollarını kavuşturmuş bekliyordu. Arada gökyüzüne bakıyordu; saatin kaç olduğunu anlamak için muhtemelen.

"Bir bira içeceğim galiba ben" dedim en sonunda.

"*¡Epa!*" dedi Mate. Limonatasını bitmesin diye pipetle, yavaş yavaş, kibar kibar içiyordu. En az bir mola daha bizi bekliyordu. Görebiliyordum.

"Rufino, sana da bir tane alabilir miyim?" Gözünü kaçırdı: evet, soğuk bir bira ister tabii ama söylemeye çekiniyor. İki Presidente* almak için bar tarafına gittim. Mekânın yardımsever sahibi dolabın derinlerinden en soğuk iki birasını çıkarmaya uğraşırken numarayı bir daha çevirdim.

Küçük masamıza döndüm. "Hâlâ meşgul."

"Minerva!" Patria başını iki yana salladı. "Beş dakika olmamıştı daha."

Akşamüstü yerini iyiden iyiye akşama bırakıyordu. Dağlardan gecenin esintisi gelmeye başlamıştı. Şallarımızı getirmemiştik. Mamá'nın tam da şu anda sandalyelerin arkasına

* Bir bira markası. (ç.n.)

alelade asılmış şalları gördüğünü, sonra da araba gelecek mi diye tekrar pencerenin önüne gittiğini hayal ettim.

O sıra telefonun önünden de geçecekti şüphesiz. Ahizenin yerinde olmadığını fark edecek, iç çekip düzeltecekti. Gittim, bir daha denedim.

"Benden pes" dedim geri geldiğimde. "Gidelim bence."

Patria dağa baktı. Bu dağın arkasında bir tane daha vardı, sonra bir tane daha vardı ama ondan sonra evde olacaktık. "Ben biraz tedirgin oldum. Yani... O yol çok ıssız yahu."

"O yol hep öyle" diye karşılık verdim. Dağ geçidinin müdavimiydim ne de olsa.

Mate son yudumunu da içip dibe çöken şekeri pipetle höpürdete höpürdete çekti. "Jacqui'ye gece onu yatırmaya yetişirim diye söz vermiştim" diye mızmızlandı. Hapisten çıktığımızdan beri bebeğinden ayrı tek gece geçirmemişti.

"Sen ne diyorsun, Rufino?" diye sordum.

"Hava kararmadan La Cumbre'ye kesin varırız. Oradan sonra yokuş aşağı zaten." Yine de kendi tercihini belli etmek istemedi: "Siz bilirsiniz." O da Rudy ve Pilar'ın bahçesinin arka tarafındaki ufacık müştemilatta rahatsız bir yatakta yatacağına evinde Delisa'nın yanında uyumayı isterdi elbet. Onun da bir bebeği vardı. Çocuğun kaç yaşında olduğunu, kız mı erkek mi olduğunu hiç sormadığımı fark ettim birdenbire.

"Ben gidelim diyorum" dedim ama Patria'nın tereddütü yüzünden okunuyordu.

Tam o sırada benzinliğe bir belediye kamyonu yanaştı. Üç adam çıktı içinden, biri binanın arkasındaki, bizim daha önce bir kez kullanmak zorunda kaldığımız ve bir daha da adımımızı atmadığımız pis kokulu tuvalete seğirtti. Diğer ikisi, erkeklerin arabalardan çıkarken yaptığı o bacakları sallaya sallaya pantolon ağı düzeltme hareketini yaparak kasaya doğru geldi. Mekân sahibiyle samimiydiler. Kasanın üzerinden birer yarım yamalak *abrazo*dan sonra biraz muhabbet ettiler. "Ne haber *compadre*? Yok, kalamayız. Oradan on iki domuz kızartması versene. Hatta elimize de ver iki tane, şimdi yiyelim."

Adam siparişi hazırlamaya başladı. "Bu saatte nereye gidiyorsunuz çocuklar?"

Arabayı kullanan, elindeki parçanın derisinden büyük bir ısırık aldı. "Karanlık çökmeden kamyonu Tamboril'e götürmemiz lazım." Konuşurken ağzı doluydu, bitirdiğinde yağlı parmaklarını yalayıp sonra iki parmağıyla arka cebinden mendilini çıkarmaya uğraştı. "Tito! Nerede be o Tito?" Arkasını dönüp masalara baktı, gözü bize takıldı. Gülümsedik, o da şapkasını çıkarıp kalbinin üzerine tuttu. Çapkın. Rufino işkillenip korumacı bir tavırla arabanın yanında dikeldi.

Tito benzin pompalarının arkasından koşa koşa geldiğinde arkadaşları çoktan arabaya doluşmuş, motoru gazlıyordu. "Adamı rahat sıçtırmadınız!" diye bağırdı ama kamyon yavaştan hareket etmeye başlamıştı bile, kendini basamağa atabilmek için cambazlık yapmak zorunda kaldı. Aynı hareketi önceden birkaç hanım için daha yapmışlardır kesin, diye düşündüm. Yola çıkarken klakson çaldılar.

Birbirimize baktık. Onların gamsızlığı bize de güven vermişti bir şekilde. Dağları geçene kadar arkalarından gidecektik. Birden yol o kadar da ıssız gelmemeye başlamıştı.

Ayağa kalktım. "Ne diyorsunuz? Bir daha deneyeyim mi?" Telefona baktım.

Patria, çantasını kesin bir tavırla çıtçıtladı. "Gidelim haydi."

Şimdi Jeep'e koşa koşa gidiyorduk, sanki öndeki kamyona yetişmemiz gerekiyormuş gibi acele ediyorduk. Gençliğimize dönmüş gibiydik, nasıl anlatsam bilemiyorum, sanki evimizin bahçesinin o karanlık tarafına yürüyorduk; içimizde biraz korku, biraz da korkunun verdiği bir heyecanla, hemen köşeyi dönünce ışıl ışıl evimizi yerinde bulmayı bekleyerek...

İlk dağa tırmanmaya başladığımızda aklımdan bunlar geçiyordu.

Son Söz

Dedé
1994

Sonraları hep Ojo de Agua'daki eski eve gelip beni görmek istediler. Arada kafamı dinleyeyim diye Conuco'ya, Mamá'nın yanına gidiyordum. Anıtın inşası sırasında çıkan gürültüden, tozdan ve hareketlilikten rahatsız olduğumu söylüyordum soranlara. Doğru değildi tabii. Gidiyordum, çünkü gelenleri ne kabul edebiliyor ne de geri çevirebiliyordum.

O akşamüstüne dair hikâyeleri vardı hepsinin: Dağ yolunda onlara eşlik etmiş, ha bire parmaklarını kütleten yamuk dişli küçük asker; onlara çanta satmış ve gitmemeleri için uyarmaya çalışmış, önümde eğilip duran El Gallo tezgâhtarı; yoldaki pusuya tanık olmuş geniş omuzlu, kısık sesli kamyon şoförü. Gelen her ziyaretçi kalbimi yeniden paramparça ediyordu ama yine de bu sandalyede oturup ne anlatırlarsa dinliyordum.

Hayatta kalan kardeş olarak bunu onlara borçluydum.

Onlar anlatırken ben de o akşamüstünü kafamda canlandırmaya çalışıyordum.

* * *

Önlerindeki kamyon belediye binasından dördü otuz beş geçe çıktığına göre şehirden dört buçuktan sonra çıkmış olmaları lazım. Yolun kenarındaki bir tesiste durmuşlar. Oranın sahibinin dediğine göre tedirgin davranıyorlarmış, ama neden bilmiyor.

Uzun olan ha bire telefona gidip gelmiş, sürekli bir şeyler anlatıyormuş.

Oranın sahibi bana bunu anlattığında çok içkiliydi. Şu sandalyede oturuyordu. Yanında karısı vardı, o da kocasının her dediğinden sonra gözlerini siliyordu. Kızların ne sipariş ettiğini tek tek söyledi. Bilmek istiyor olabileceğimi düşünmüş. Sevimli olan, saçı örgülü olan son dakikada on sentlik Chiclet almak istemiş. Bir tarçınlı, bir sarı, bir yeşil. Adam kavanozun içinde aramış aramış tarçınlısından bulamamış. Tarçınlısından bulamadığı için kendini asla affetmeyecekmiş. Karısı da kızların son anlarının daha mutlu geçmesine vesile olamadıkları için kendini helak etti. Duygusallıkları aşırıydı ama dinledim, geldikleri için de teşekkür ettim.

* * *

Anladığım kadarıyla Jeep ilk başta kamyonun arkasındaymış. Kamyon eğim yüzünden yavaşlamak zorunda kalınca Jeep öne geçmiş, dönemeçlerden kaybolup gitmiş. Sonra da kamyon pusuya denk gelmiş herhalde. Yolun yarısı kapalıymış; mavi-beyaz bir Austin, Jeep'in önünde duruyormuş. Kadınlar da sakince, kamyon şoförü öyle dedi, *sakince* arabaya götürülüyorlarmış. Onlara çarpmamak için aniden fren yapmak zorunda kalmış, o sırada da kadınlardan biri, Patria herhalde, "kısa, etine dolgun olan" adamlardan kurtulup kamyona koşmuş. Kapıya yapışmış, "Salcedo'daki Mirabal ailesine haber verin, *calíe*ler bizi öldürecek!" diye bağırmış. Sonra da adamlardan biri onu çekip almış, arabaya sürüklemiş.

Anladığım kadarıyla, kamyon şoförü *calíe* lafını duyar duymaz araladığı kapısını kapatmış. Adamlardan birinin "devam

et" hareketine uyup yavaş yavaş geçmiş, gitmiş. "Niye durup yardım etmedin onlara?" diye sorasım geldi. Sormadım tabii, ama o gözlerimdeki merakı görmüş olacak, başını öne eğdi.

* * *

Trujillo gittikten bir yıl sonra katillerin davasında her şey ortaya çıktı. Gerçi o zaman bile birden fazla versiyon dolanıyordu. Beş katilden beşi de kendisi dışındaki dördünün kızları daha çok öldürdüğünü iddia ediyordu. Bir tanesi çıkıp "Biz öldürmedik" demişti hatta. Sadece kızları alıp La Cumbre'ye, El Jefe'ye götürmüşler güya. İşlerini o bitirmiş.

Davayı neredeyse bir ay boyunca bütün gün televizyondan verdiler.

En sonunda katillerden üçü, üç Mirabal kardeşi öldürdüklerini itiraf etti. Her birine bir kardeş. Bir dördüncü şoförleri Rufino'yu öldürmüş. Beşinci yolun kenarında erkete durmuş. İlk başta hepsi o beşinci olmak istemişti. Eline en az kan bulaşan oydu.

Nasıl yaptıklarını duymak istemiyordum. Minerva'nın boğazındaki izleri görmüştüm; Mate'nin akça boynundaki parmakları da. Kafalarına vurmuşlardı bir de, Mate'nin saçını keserken fark etmiştim. Canlarını çıkarmışlar. Ama kardeşlerimi iğfal ettiklerine inanmıyorum, hayır. Kendimce kontrol etmeye çalıştım. En azından o açıdan namuslu katiller olduklarını söyleyebiliriz sanırım.

İşleri bittikten sonra kızların ölülerini Jeep'in arka koltuğuna dizmişler, Rufino'yu da ön koltuğa oturtmuşlar. Arabayı üç haçın olduğu yerdeki keskin virajdan aşağıya itmişler. Saat yedi buçukmuş. Ziyaretçilerimden Mateo Nuñez söyledi; küçük radyosunda Kutsal Tespih Duası'nı yeni dinlemeye başlamışken o korkunç gürültüyü duymuş.

Katillerin davasını da aynı radyodan dinlemiş. Bir elinde eskimesin diye kâğıt bir poşete koyduğu ayakkabıları, ta dağdaki barakasından buraya yürümüş. Günler sürmüştür herhalde. Orada burada birkaç arabaya binmiş, bazen ters yöne gitmiş. Evinden pek çıkmıyormuş, bilememiş. Pencereden gördüm

onu; durmuş, karşıma düzgün çıkmak için poşetinden çıkardığı ayakkabılarını ayağına geçiriyordu. Tam saati söyledi, devrilen Jeep'in gümbürtüsünü taklit ederek eliyle havada bir kavis çizdi. Sonra da arkasını dönüp dağına yürümeye başladı.

O kadar yolu bana sadece bunu söylemek için gelmişti.

* * *

Adamlar kâğıt üzerinde otuzar, yirmişer yıl aldılar. Bazı katillerin cezasının neden daha kısa olduğunu anlayamadım. Yolda bekleyen yirmi yıl almıştı muhakkak. Belki beriki duruşmada pişman olduğunu söylemiştir. Bilmiyorum. Ama aldıkları cezalardan da bir şey çıkmadı zaten. Devrim dönemimizde hepsi serbest kaldı.

O ara ha bire devrim oluyordu; başımızda öyle emreden bir diktatör olmadan da birbirimizi öldürebileceğimizi ispatlamaya çalışıyorduk sanki.

Ceza aldıktan sonra bir sürü röportaj verdiler, hepsi de haberlere çıktı. Mirabal kardeşlerin katilleri şu konuda ne düşünüyordu acaba? Ben öyle duyuyordum yani. Bizim evde televizyon yoktu, Mamá'nın evindeki de sadece çocuklar çizgi film izlemek istediğinde açılıyordu. Nefretle büyümelerini istemedim, gözleri geçmişte olanlara takılsın istemedim. Katillerin adlarını bir kere bile ağzıma almadım. Çocuklar mutlu olabilsin istedim. Anneleri de öyle isterdi.

Ara sıra Jaimito ülkedeki güzel gelişmeleri göreyim diye gazete getirirdi bana. Alır sımsıkı dürer, sinek avlardım. Bazı büyük olayları öyle kaçırdım. Trujillo'nun bir kısmı eski arkadaşlarından oluşan yedi kişilik bir grup tarafından öldürüldüğü günü mesela. Sonra Manolo'yla Leandro'nun tahliye edildiği günü; Pedrito çok önceden salıverilmişti. Trujillo'nun ailesinin ülkeden kaçtığı günü. Otuz bir yıl sonra ilk kez özgürce oy kullanacağımız seçimlerin ilan edildiği günü.

"Neler olduğunu okumak istemiyor musun?" diye sorardı Jaimito sırıtarak. Beni heyecanlandırmaya çalışırdı. Ya da umutlandırmaya, o daha yakın bir ihtimal. İlgisi hoşuma giderdi,

gülümserdim. "Neden isteyeyim canım? Senden dinlemek varken?"

O, gazetede okuduklarını tüm ayrıntılarıyla bana aktarırken dinlediğim pek söylenemezdi gerçi. Dinliyormuş gibi yapar, oturduğum yerde yüzümde bir gülümsemeyle kafa sallardım. Kırılmasını istemezdim. Başkalarını hep dinliyordum sonuçta.

Ama işin gerçeği, bir hikâye daha kaldıracak halim yoktu.

* * *

Minou eskiden annesinin olan odada, birazdan yatacak. Açık camdan bıcır bıcır konuşmasını dinliyorum. Son görüşmemizden beri olanları anlatıyor. Başkentteki dükkânı için tasarladığı yeni kostüm koleksiyonu; üniversitede verdiği şiir ve siyaset dersi; Jacqueline'in minik, güzel bebeği ve çatı katının tadilatı; Manolito'nun tarım projeleri... Hepsi akıllı adamlar, kadınlar oldu. Paralarını kazanıyorlar. Bizim gibi değiller. Onlar dünyaya meydan okumalarını gerektiğini neredeyse başından beri biliyorlardı.

"Seni sıkıyor muyum, Mamá Dedé?"

"Hiç de bile!" diye karşılık verdim, sallanan sandalyemi sesinin güzel ritmine uydurarak.

Ufak tefek haberleri seviyorum ben, diyorum onlara hep. Ufak tefek haberleri getirin bana.

* * *

Arada sadece nasıl delirdiğimi hatırlatmaya gelenler oluyor. "*Ay,* Dedé, o gün kendini bir görseydin!" demeye.

Evvelki gece uyumamıştım. Jaime David hastaydı, ateşi vardı; uyanıp uyanıp su istiyordu. Ama bütün gece ayakta olmamın sebebi o değildi. Her bağırdığında ben zaten uyanık oluyordum. En sonunda buraya geldim, sallanan sandalyeme geçip günün ağarmasını bekledim. Sallana sallana güneşi ben doğuracaktım sanki. Oğluma üzülüyordum ya da oğluma üzülmeme yoruyordum.

Sonra yumuşak bir ışık yayıldı göğe. Sandalyemin bahçenin taşında çıkardığı çıtırtıları, uzaklarda yalnız bir horozun ötüşünü dinlerken daha da uzaklardan toynak sesleri gelmeye başladı. Yaklaştılar, yaklaştılar. Mamá'nın bahçıvanıydı gelen, buraya dörtnala getirdiği katırın tepesinde ayakları neredeyse yere değiyordu. Komik, ona şaşırmıştım. Sabahın o tekinsiz saatinde, otların üzerindeki çiy hâlâ tazeyken kapımda bir ulağın bitmesine değil. Yok. Birinin o gâvur inatlı katırı dörtnala koşturmayı becermiş olmasına.

Çocuk inmedi bile. "Doña Dedé" diye seslendi. "Anneniz hemen gelmenizi istedi."

Neden diye sormadım. Tahmin etmiş miydim acaba? Koşa koşa eve girdim, yatak odamıza çıktım, bir hışım dolabı açtım, siyah elbisemi çekip askısından çıkarmaya çalışırken sağ kolunu yırttım, hıçkırıklarımla Jaimito'yu uyandırdım.

* * *

Jaimito'yla sokağa girdiğimizde hem Mamá hem çocuklar dışarıya koşuyordu. Hemen *kızlar*, diye düşünmedim. Ev yanıyor sandım, herkes dışarıya çıktı mı diye saymaya başladım.

Bebeklerin hepsi sanki aşı olmuşlar gibi ağlıyordu. Minou diğerlerinden sıyrılıp arabaya doğru koşmaya başlayınca Jaimito keskin bir frenle durdu.

"Tanrı korusun, ne oluyor?" Kollarımı açıp onlara koştum. Ama onlar geri durdu, buz kesilmişlerdi; muhtemelen yüzümdeki dehşetti sebebi. Çünkü tuhaf bir şey fark etmiştim.

"Neredeler?!" diye bağırdım.

Sonra Mamá döndü bana, "*Ay*, Dedé" dedi, "doğru değil de, *ay*, doğru değil de."

Daha bahsettiği şeyin ne olduğunu düşünemeden cevap verdim: "Değil, Mamá, doğru değil."

* * *

O sabah Mamá'ya bir telgraf gelmişti. Biri ona okumuştu, sonra da bir daha bulunamamıştı. Ama ne yazdığını hatırlıyordu.

Bir araba kazası olmuş.

Lütfen Santiago'daki José Cabral Hastanesine gelin.

Kalbim göğüs kafesimde birden şakımaya başlamış bir kuş olmuştu. Umut! Havaya dikilmiş kırık bacaklar, alçılı kollar, bir sürü bandaj hayal ettim. Evi düzenledim, her birine iyileşirken yatabileceği bir yer ayarladım. Salondaki fazlalığı çıkarır, kızlara yemeklerini orada yediririz diye düşünüyordum.

Jaimito, Tono'nun ona yaptığı kahveyi içerken (evde o yarım akıllı Tinita'nın ateş yakmasını bekleyemeyecektim) Mamá ve ben hastaneye götürülecek çantayı hazırlamak için koşuşturuyorduk. Gecelik, diş macunu, havlu gerekirdi ama ben panikten saçma sapan şeyler sıkıştırıyordum araya: Mate'nin en sevdiği küpeleri, Vicks kavanozu, hepsine birer sutyen...

O an sokağa bir arabanın girdiğini duyduk. Dikiz jaluzimizden bakarken, ön taraftaki penceremize öyle bir isim takmıştık, geleni tanıdım: Telgraflarımızı getiren adamdı. Mamá, dedim, sen burada bekle, ben gideyim ne istiyormuş öğreneyim. Adam eve daha fazla yaklaşamasın diye hemen sokağa fırladım. Çocukları yeni sakinleştirebilmiştik.

"Aradık, ulaşamadık. Telefon açık kalmış herhalde." Diyeceğini geciktirmeye çalışıyordu, anlamıştım. Pencereli küçük zarfı elime tutuşturdu en sonunda, sonra da sırtını döndü; erkekler ağladığını göstermez çünkü.

Yırtıp açtım. Sarı kâğıdı çıkardım. Her kelimesini okudum.

Eve nasıl vardım bilmiyorum, öyle yavaş yürüdüm.

Mamá kapıya çıktı, ona baktım. Mamá, dedim, çantaya gerek kalmadı.

* * *

Morgun önündeki polisler içeri girmemi engellemeye çalıştı önce. Yaşayan en yakın akraba ben değilmişim, öyle diyorlardı. Ben de dedim ki, "En son ölen akrabaları olmam gerekse de gireceğim. Öldürün beni de, umurumda değil."

Geri çekildiler. "*Ay*, Dedé" der hep arkadaşlarım, "o gün kendini bir görseydin."

Onları gördüğümde kendimi kaybetmişim, çığlık çığlığaydım. O an söylediklerimin yarısını hatırlamıyorum. Rufino'yla Minerva'yı sedyelere yatırmışlardı, Patria'yla Mate yerde birer örtünün üzerindeydi. Hepsini sedyeye koymamışlar diye çok sinirlendim, sanki onlar için fark edecekti de. Jaimito'nun beni susturmaya çalıştığını, bir doktorun elinde sakinleştirici ve bir bardak suyla içeri girdiğini hatırlıyorum. Kızlarımı yıkayıp giydirmeden önce erkeklerin çıkmasını istediğimi hatırlıyorum. Bir hemşire yardım etmişti, o da ağlıyordu. Mate'nin örgüsünü kesebileyim diye bana küçük bir makas getirdi. Kemikleri, kalın kalın dokuları rahatlıkla kesen o kadar aletin olduğu yerde o kadın bana neden ufacık tırnak makası getirdi, bilmiyorum. Belki daha keskin bir şeyle yapabileceklerimden korkmuştur.

Ardından haberleri duyan birkaç arkadaş dört tabutla çıkageldi. Dört tane dümdüz, çam ağacından kutu. Menteşeleri bile yoktu, kapaklarını çivilediler. Sonradan cenaze levazımatçısında Don Gustavo değiştirmemizi, daha süslü bir şeyler seçmemizi istedi. Kızlarınkileri en azından. Çam şoför için uygundu.

Papá'nın kehaneti aklıma geldi: *Dedé hepimizi ipekler, inciler içinde gömecek.*

Olmaz dedim. Hepsi aynı şekilde öldü, aynı şekilde gömülsünler.

Dört kutuyu pikabın arkasına yükledik.

* * *

Şehirlerden yavaş yavaş geçerek eve götürdük onları. Jaimito'yla beraber öne binmek istemedim. Arkada kardeşlerimle Rufino'nun yanında, başım dik durdum; tümseklerde tabutları tuttum.

İnsanlar evlerinden çıktı. İnanıyormuş gibi yapmamız gereken hikâyeyi duymuşlardı. Jeep kötü bir virajda uçurumdan aşağıya yuvarlanmıştı. Yüzleri gerçeği biliyordu ama. Çoğu erkek şapkalarını eline aldı, kadınlar haç çıkardı. Yolun dibin-

de bekleyip kamyonet yaklaşınca kasaya çiçekler attılar. Conuco'ya vardığımızda kutular üzerlerindeki solgun çiçeklerden görünmüyordu.

SIM'in ilk şehirdeki nöbet yerinden geçerken avazım çıkana kadar bağırdım: "Katiller! Katiller!"

Jaimito sesimi bastırmak için gaza yüklendi. İkinci şehirde de aynı şeyi yapınca kenara çekip pikabın arkasına geldi. Kutulardan birinin üzerine oturttu beni. "Dedé, *mujer*, nedir istediğin? Seni de mi öldürsünler?"

Kafa salladım. "Onların yanına gideyim."

O da dedi ki, çok net hatırlıyorum, bana dedi ki, "Senin fedailiğin de bu olacak, Dedé. Onlarsız yaşamak."

* * *

"Ne düşünüyorsun, Mamá Dedé?" Minou camda. Kollarını kavuşturup pervaza dayanmış, tablo gibi duruyor.

Gülümseyip "Aya bak" diyorum. Çok bir özelliği yok aslında; dolunay değil, yarım ay bile değil. Bulutlu gecenin pusunun içinde alelade bir ay. Ama bana göre ay aydır, her şekli özeldir. Bebek gibidir; pek güzel olmayanı bile Tanrı'nın bir lütfudur. Mamá'nın eskiden dediği gibi, hepsi kolunun altında ekmeğiyle doğar.

"Camila'yı anlatsana haydi" diyorum ona. "O yeni dişini çıkardı mı sonunda?"

Minou da ilk kez anne olmuş kadın detaycılığıyla bana her şeyi anlatmaya başlıyor, küçük kızının yemeğine, uykusuna, oyununa, kakasına kadar.

* * *

Daha sonra kocaları da bana o son akşamüstünü anlattı. Kızları gitmemeye ikna etmek için nasıl uğraştıklarını. Minerva'nın arkadaşlarının evine kalıp ertesi sabah yola çıkmak istemeyişini. "O tartışmayı kazanmayacaktı" demişti Manolo. Gözünde o günden sonra hiç çıkarmadığı kara gözlükleriyle

şuradaki korkuluğun yanında dikilirdi. Ben de yasına karışmazdım.

Çıktıktan sonra olmuştu bu. Ünlendikten sonra, bir hayranının hediye ettiği Thunderbird'üyle korumalarıyla beraber gezdiği zamanlarda. O hayran da muhtemelen kadının biridir. Bizim Fidel'imiz, diyordu herkes, Bizim Fidel'imiz. İlk seçimlerde aday olmadı. Siyasetçi olmadığını söylemişti. Ama gittiği her yerde insanlar peşindeydi.

Leandro ve o, cinayetten sonraki pazartesi günü başkente, La Victoria'ya nakledilmiş. Hiçbir açıklama yapılmamış. La Victoria'da Pedrito'yla yeniden buluşmuşlar, orada sadece üçünü bir hücreye kapatmışlar. Neler olduğunu öğrenebilmek için perşembe günü ziyaret saatine kadar beklemeleri gerekmiş. Meraktan ölmüşler. "Hiç aklınıza gelmemiş miydi?" diye sordum bir keresinde Manolo'ya. Şurada duruyordu, arkasını döndü. O zambak tam arkasında kalıyordu. Minerva o ağaççığı gidip hayatını dolu dolu yaşamak istediği ama buraya kısılıp kaldığı zamanlarda ekmişti. Manolo gözlüklerini çıkardı, kederinin ne kadar derin olduğunu ilk kez o an görmüştüm sanki.

"Gelmiştir muhakkak ama hapisteyken insan bildiğini kendine söyleyemiyor." Oradaki korkuluğa tutundu sıkıca. Eskiden Minerva'nın parmağında olan mezuniyet yüzüğünü takıyordu.

Perşembe günü gelip üçünü hücrelerinden çıkarmışlar. Bir anlığına belki kızlara bir şey olmamıştır diye umutlanmışlar ama istikamet ziyaret salonu değilmiş. Aşağıya, memurların odasına götürülmüşler. Johnny Abbes, Cándido Torres ve SIM'in tepe isimlerinden başka birkaç yardakçı içeride onları bekliyormuş, hepsi sarhoşmuş. Davetiyelisinden, özel bir etkinlikmiş bu seferki. Alışılagelmemiş türden bir işkence seansı: Haberi erkeklere vermek.

Daha fazla dinlemek istememiştim ama kendimi dinlemeye zorladım. Manolo'nun anlatması, benim de duymam gerekiyordu sanki; sanki acımızı insanlaştırmanın, unutmaya başlamamızın yolu buydu.

* * *

O sıralar çekilen fotoğrafların bazılarında ben bile kendimi tanıyamıyorum. Serçeparmağım kadar kalmışım. Sıska Noris'imin ikizi gibiyim. Saçlarım Minerva'nın o son seneki halindeki gibi kısacık, firketelerle tutturmuşum. Kucağımda hep bir bebek var, biri de eteğimden çekiştiriyor. Bir de hiç kameraya bakmıyorum. Hep başka tarafta gözüm.

Ama yavaş yavaş, nasıl oluyorsa, canlanıyorum.

Yeni başkanımız anıtı ziyaret etmeye geldiği gün çekilmiş bir fotoğrafta evin önünde ayaktayım; süslenmişim, saçlarım krepeli. Dört yaşında, koca kız olmuş Jacqueline kucağımda. İkimiz küçük bayraklar sallıyoruz.

Sonraları başkan ziyarete gelmişti bir kere. Şuraya, Papá'nın sallanan sandalyesine oturmuştu. Buzlu *limonada* ikram etmiştik, bana hikâyesini anlatmıştı. Bir dolu şey yapacaktı, öyle demişti. Ellerine Mirabal kanı bulaşan generalleri sepetleyecekti. Onların çaldığı bütün malı mülkü yoksullara dağıtacaktı. Bizi başı dik bir ulus haline getirecekti, ülkeyi *Yanqui* emperyalistlere bırakmayacaktı.

Her sözünden sonra başını kaldırıp onay bekler gibi bana bakmıştı. Benden değil de kızların arkamdaki duvarda asılı duran resimlerinden bekliyordu belki. İkon olmuş, posterleri süsleyen resimler. Şimdiden koleksiyon parçaları. *Kelebekleri geri getirin!*

Gitmeye hazırlanırken bana bir şiir okudu; başkentten buraya gelirken yazmış. Vatan sevgisiyle ilgili bir şeydi, ülkesi için ölenlerin ölümü boşa gitmez diyordu. Şairdi başkanımız. Zaman zaman Manolo, "*Ay,* Minerva yaşasaydı da görseydi bu günleri" derdi. Belki de kızların ölümü gerçekten bir şeye yaramıştır diye düşünmeye başlamıştım.

Öyle düşünmek acımı idare edebilmemi sağladı. Dayanıyordum, çünkü anlıyordum. Doktor bir göğsümü alırlarsa vücudumun geri kalanının daha dayanıklı olacağını söylediğinde de öyle olmuştu. Daha göğsüm gitmeden onsuz yaşamaya başlamıştım.

Kederimi bir kenara bıraktım; umut etmeye, planlar yapmaya başladım.

* * *

Her şey bir daha yıkıldığında kapımı kapattım. Ziyaretçi istemedim. Anlatacağınız hikâye mi var, gidin *Vanidades*'e satın, gidin *Félix Şov*'a çıkın. Darbe, başkanın sene dolmadan düşürülmesi, dağa çıkan asiler, iç savaş ve Amerika askerlerinin topraklarımıza girmesi hakkında hissettiklerinizi ona anlatın.

Tinita'nın dışarıdaki mutfakta sürekli açık tuttuğu radyoda o şovlardan birine denk geldim. Biri durum analizi yapıyordu. İlgimi çeken bir şey dedi, durup dinledim.

"Diktatörlükler" diyordu, "panteistiktir. Diktatör her birimizin içine küçük bir parçasını bırakmayı başarır."

Kalbimi tuttum; elimin altında hücrelerimin deli gibi çoğaldığını bilmiyordum henüz. Ah, dedim, bize de olan bu o zaman.

* * *

Radyo istasyonunun bana gönderdiği, üzerinde "*Ülkeniz için ölürseniz ölümünüz boşa gitmez*" yazan anı kasetinde Manolo'nun sesi boğuk.

Dağda gizlendiği yerden yaptığı son yayın bu. Cızırtılı bir sesle başlıyor nutuğuna: "Dominikli kardeşlerim! Bizi yeniden bir diktatörün yönetmesine izin veremeyiz!" Parazitten anlaşılmayan bir şey daha söylüyor. "Ayaklanın, sokağa çıkın!" diyor en sonunda. "Ben ve yoldaşlarıma katılın! Ülkeniz için ölürseniz ölümünüz boşa gitmez!"

Ama kimse onlara katılmadı. Kırk gün bombalamadan sonra genel affı kabul ettiler. Dağdan elleri havada indiler, generaller de hepsini teker teker vurdu.

Manolo'nun son gününde Minou'ya gönderdiği deniz kabuğu benim elime geçti. İçine çakıyla "*Küçük Minou'ma, muhteşem bir maceranın sonu*" yazmıştı, altında da öldürüldüğü tarih vardı: 21 Aralık 1963. Çok kızdım. Kızına son sözü bu mu olacaktı yani? *Muhteşem macera* neydi ayrıca? *Rezillik* deseydi ya şuna.

Kabuğu Minou'ya vermedim. Hatta uzun süre ölümünü de ondan sakladım. Sorduğunda "*Sí, sí*, Papi daha iyi bir dünya

için dağlarda savaşıyor" diyordum. Sonradan onu "Papi; Mami, Tía Patria ve Tía Mate'yle gökyüzünde, daha iyi bir dünyada yaşıyor"a çevirmek kolay oldu.

İlk duyduğunda bana dönüp bir bakmıştı, o zaman ya sekiz ya dokuz yaşındaydı, ufacık suratı birden ciddileşmişti. "Mamá Dedé" demişti, "Papi öldü mü?"

Vedasını kendi okusun diye deniz kabuğunu o zaman vermiştim.

* * *

"Kadın çok komikti" diyor Minou. "İlk önce arkadaşın falan sandım. Nereden buldun onu Mamá Dedé?"

"Ben? Ben bulacağım! Unuttun herhalde *mi amor*, müze beş dakika ileride. Oraya giden herkes de hikâyeyi ilk elden duymak istiyor."

Daha hızlı sallanmaya başlıyorum. Sinirlendim. Herkes kendinde hak buluyor. Bana kızların fotoğrafıyla poz verdiren Belçikalı sinemacı; kadınlar ve siyaset ile ilgili bir kitap yazan Şilili kadın; Mate'nin örgüsünü tutturup neden almak istediğimi soran okul çocukları.

"Ama Mamá Dedé" diyor Minou, şimdi pervaza oturmuş, aydınlık odasından benim sivrisinek gelmesin diye ışıklarını kapattığım *galería*ya bakıyor. "Reddetsene o zaman. Bütün hikâyeyi bir kasete kaydeder, içine bir de bedava imzalı fotoğraf sıkıştırıp yüz elli pesoya satarız."

"Aa, Minou, fikre bak!" Yaşadığımız faciayı (bu *bizim* faciamız çünkü, bütün ülkenin hatta) paraya çevirmek ha? Fakat bakıyorum gülüyor, öyle bir saygısızlığın o kadar cazip olması onu eğlendirmiş olacak. Ben de gülmeye başlıyorum. "Sıkıldığımda bırakırım herhalde."

Sandalyem yavaşlıyor, sakinleştim. Tabii, diyorum kendime, ne zaman istersem bırakabilirim.

"Peki sence ne zaman kendinden yeterince vermiş olacaksın, Mamá Dedé?"

* * *

Merak ediyorum, acaba eskiden hep insanların getirdiği hikâyeleri dinleyen ben, ne zaman başka insanların Mirabal kardeşlerin hikâyesini duymak için çaldığı kapı oldum?

Başka bir deyişle, peygamber ne zaman ben oldum?

Bazen arkadaşım Olga'yla buluşup akşam yemeğine gidiyoruz. Ne var bunda yahu, diyoruz birbirimize ama dediğimize kendimiz de pek inanmıyoruz. İki dul *mujerona*,* çocuklarımızın *modern zamanlar* dediği şeye ayak uydurmaya çalışıyoruz. Onunla böyle şeyleri konuşabiliyorum. Ona da ne bu konuda ne düşündüğünü sordum.

"Ne düşündüğümü söyleyeyim sana" diyor Olga. El Almirante'deyiz. Karar verdik, buradaki garsonlar kesin Trujillo döneminde memurluk yapmış adamlar. Merasimlerinden, cakalarından geçilmiyor. Ama iki kadına rahat rahat yemek yediriyorlar neyse ki.

"Bence sen artık yaşamayı hak ediyorsun" diyor, sonra da benim itirazımı eliyle savuşturuyor. "Dur bitireyim. Hâlâ geçmişte yaşıyorsun Dedé. Ev aynı, etrafındaki eşyalar aynı, yaşadığın köy aynı. Şu kadarcık halini bilen insanlarla dolu küçücük bir yerdesin."

Devam edip benim hayatımı yaşamamın önüne geçtiğini düşündüğü şeyleri bir bir sayıyor. Onu dinlerken, dünyaları verseler bırakmam ki ben bunları, diye geçiriyorum içimden. Öleyim daha iyi.

"Sana yıl hâlâ 1960" diye bitiriyor konuşmasını. "Ama 1994 yılındayız Dedé, 1994!"

"Yanılıyorsun" diyorum ona. "Ben geçmişe takılıp kalmış değilim, sadece geçmişi de benimle beraber geleceğe taşıdım. Sorun da o ya, yeterince insan bunu yapmıyor. Nasıl diyordu *gringo*lar, tarihi araştırmazsan tekrar edersin miydi?"

Olga teorimi de eliyle savuşturuyor. "*Gringo*lar bir sürü şey söylüyor."

"Söylediklerinin çoğu da doğru ama" diye karşılık veriyorum. Minou beni *Yanqui* yanlısı olmakla suçluyor. Ben de ona "Kim doğruyu söylerse ben onun yanında olurum" diyorum.

Olga iç çekiyor. Biliyorum, siyaset hiç ilgisini çekmez.

---

* Koca kadın. (ç.n.)

Asıl konuya geri dönüyorum. "Ayrıca ben sana onu sormadım zaten. Ne zaman dinleyen taraf değil de peygamber olduğumu konuşuyorduk."

"Hıı" diyor. "Düşünüyorum, düşünüyorum."

Ben de ona benim düşündüklerimi anlatmaya başlıyorum.

"Kavga bittiğinde, insanlarımızın gücü tükendiğinde" Olga üzgünce başını sallıyor, "İşte o zaman ben kapılarımı açtım ve dinlemek yerine konuşmaya başladım. Umudumuzu kaybetmiştik, bize olanları anlamamız için de bir hikâye duymaya ihtiyacımız vardı."

Olga arkasına yaslanıyor, inandığı bir şeyi savunan birini dinliyormuş gibi dikkatle izliyor beni. "Çok güzel dedin, Dedé" diyor cümlem bitince. "Kasımda yapman gereken konuşmaya bunu da ekle bence."

* * *

Minou'nun bir numara çevirdiğini duyuyorum. Doroteo'yu arıyordur, her gece yatmadan önce birbirlerini arayıp ayrı kaldıkları saatlerde neler olduğunu anlatıyorlar. Şimdi içeri girersem görüşmeyi kısa kesip Mamá Dedé'siyle konuşması gerekiyormuş gibi hissedecek.

Ben de kalkıp verandanın korkuluğunun yanına geçiyorum, tabii geçer geçmez de aklıma ilk Manolo, sonra da ondan önce burada dikilmeyi pek seven Minerva geliyor. Çocukken Karanlık Geçit diye bir oyunumuz vardı. Geceleyin bahçeye çıkıp kim en uzağa yürüyebilecek diye birbirimizle yarışırdık. Ben bu korkuluğu ya bir ya iki kez geçmişimdir. Ama Minerva alır başını giderdi; arkasından seslenir, geri dönsün diye yalvarırdık. Yine de hatırlıyorum, o da bir anlığına tam burada durur, omuzlarını dikleştirir, kendini hazırlardı. Onun için de o *kadar* kolay olmadığını bilirdim.

Büyüdüğünde de her canı sıkıldığında korkuluğa gelir, bahçeyi izlerdi. Yeni hayatı, sorunları bu karman çorman bitkilerdi sanki.

Farkında olmadan elim süngerden göğsüme gidiyor, orada bir eksiklik arıyor.

Minou'nun içeriden "*Mi amor*" dediğini duyuyorum, tüylerim diken diken oluyor. Sesi aynı annesininki gibi. "Nasıl küçük sevgilimiz? Helados Bon'a* gittiniz mi beraber?"

Verandadan bahçeye iniyorum. Konuşmasını duymayayım, diyorum kendime. Bir an kaybolmak istiyorum. Bacaklarım karanlıkta göremediğim çalılara sürtüyor, havaya güzel kokular yayılıyor. Evin aydınlığından uzaklaştıkça bahçe daha bir kararıyor.

* * *

Kayıplar. Hepsini tek tek sayarım. Adli tabip, içinde ölenlerin üzerinden çıkarılmış ya da kaza yerinden toplanmış eşyaların olduğu kutuyu vermişti bize; üstüne listesi yapıştırılmıştı. Hepsini ezberledim. En alakasız şeyler, ama beni avutuyorlardı işte. Kızların ev hapsinin kurallarına şaka olsun diye "emirler" demeleri gibi, ben de bu listeye kateşizm muamelesi yapıyordum.

Bir pembe pudra ponponu.

Kırmızı bir çift topuklu ayakkabı.

Krem rengi bir ayakkabının beş santim topuğu.

Jaimito bir süreliğine New York'a gitti. Hasat yine kötü olmuştu ve bir an önce bir yerlerden para kazanamazsak tarlalarımızı kaybedecektik. O da bir *factoría*da** işe girdi, eve her ay biraz para gönderdi. O kadar şeyden sonra söylemeye utanıyorum ama, çiftliğimizi *gringo* dolarları kurtardı.

Geri geldiğinde de bambaşka bir insan olmuştu. Daha doğrusu özüne dönmüştü. Ben de özüme dönmüştüm; kendimi eve kapatmıştım, dediğim gibi, çevremde sadece Mamá ve çocuklar vardı.

Böylece ikimiz sırf Mamá bir üzüntü daha yaşamasın diye o ölene kadar aynı çatı altında yaşamaya devam ettik, ama ayrı hayatlar yaşıyorduk.

Bir tornavida.

Bir kahverengi deri çanta.

---

* Bir dondurma dükkânı. (ç.n.)

** Fabrika. (ç.n.)

Bir kırmızı rugan çanta, askıları yok.

Bir sarı naylon iç çamaşırı.

Bir cep aynası.

Dört piyango bileti.

Ailemiz dağıldı; önce erkekler, sonra çocuklar kendi yollarını çizdiler.

Önce Manolo. Minerva'dan üç yıl sonra o da gitti.

Sonra Pedrito. Arazisini geri verdiler ama hapis ve kaybettikleri onu değiştirmişti. Rahat duramıyordu, eski hayatına dönmek istemiyordu. Genç bir kızla evlendi. Mamá'nın dediğine göre yeni karısı onu değiştirmişti. Daha az gelmeye başladı bize, sonra da ayda yılda bir gördük onu. Ah, Patria'cığım onun böyle gencecik biriyle yeni bir hayata başladığını görse ne üzülürdü.

Sonra da Leandro. Manolo hayattayken Leandro gece gündüz onunlaydı. Ama Manolo dağa çıktığında Leandro evde kalmayı seçti. Belki tuzak kurulacağını sezdi, belki Manolo ona fazla radikal gelmeye başladı, bilemiyorum. Manolo öldükten sonra Leandro siyasetten çekildi. Başkentte büyük bir müteahhit oldu. Bazen başkentte arabayla gezerken Jacqueline heybetli bir binayı gösterip "Bak" diyor, "Bunu Papá yaptı." Babasının ikinci karısından, yeni, geniş ailesinden ya da kendi çocuğunun yaşındaki üvey kardeşlerinden pek bahsedesi olmuyor genelde.

Bir El Gallo fişi.

Paket lastiğiyle tutturulmuş bir dua kitabı.

Bir erkek cüzdanı, bozuk para cebinde 56 *centavo*.

Yedi yüzük: Üçü altın alyans; biri altın, üzerinde küçük bir pırlantası var; üzerinde opal ve dört inci olan bir altın daha; lal taşlı ve kartal işlemeli bir erkek yüzüğü; biri de gümüş, harf işlemeli.

Bir siyah kutsal Meryem Ana muskası.

Bir Aziz Christopher madalyonu.

Mamá yirmi yıl daha yaşadı. Onda kalmadığım günler erkenden kalkıp kızlar için bahçemden kopardığım bir orkideyle yanına gidiyordum.

Çocukları beraber büyüttük. Minou, Manolito ve Raulito ondaydı. Ben Jacqueline, Nelson ve Noris'i almıştım. Niye öyle

ayırdık sormayın, ayırmamıştık aslında. Bir o evde bir bu evdeydiler, kafalarına neresi eserse. En çok kaldıkları evleri söyledim ben.

Ah Mamá ne çekti o genç kızlarından. Hepsini rahibe gibi eve kapatmak istiyordu, başlarına bir şey gelecek diye çok korkuyordu. Özellikle Minou'nun yüzünden hem o hem ben diken üzerindeydik. Daha on altı yaşındayken çıkıp bir başına Kanada'ya okumaya gitmişti o kız. Sonra birkaç sene Küba. *¡Ay, Dios!* Genç güzellerin peşinde olan adamlar ondan uzak dursun diye ne Virgencitalar, ne *azabache*ler* iğneledik üzerine; boynuna ne muskalar astık.

Minou bana Doroteo'yla ilk kez "birlikte oldukları" günü anlatmıştı bir sefer. Öyle diyordu ona, "birlikte olmak." O örtmecenin arkasındaki yatak sahnesini gördüm tabii. Ellerini koltukaltına gizleyip sanki Minou'nun onu baştan çıkarmasına izin vermek istemiyormuş gibi öylece durmuş çocuk. En sonunda "Doroteo, neyin var?" diye sormuş Minou. O da "Bayrağa saygısızlık olacakmış gibi hissediyorum" demiş.

Orada hakkı var elbette. Hayal edin, iki ulusal kahramanın kızı. "O genci sevdim" dedim Minou'ya sadece.

Mamá başka düşünüyordu ama. "Annen gibi ol" diyordu ona hep. "Oku, yaşın biraz ilerleyince evlenirsin." Minerva öyle yaparken üstüne az gitmemişti halbuki!

Zavallı Mamá, kendi fikirleri dahil bir dolu şeyin sonunu gördü. Dediğim gibi, yirmi yıl daha yaşadı. Küçük kızlarının tehlikeli gençlik yıllarının geçmesini beklemiş demek, gitmeden önce onların kendi başlarının çaresine bakabildiğini görmek istemiş.

Sonra işte, geçtiğimiz ocakta on dört yıl oldu, bir sabah odasına girdiğimde onu elinde tespihiyle yatağında sessizce yatar buldum. Dua ediyordu sanki. Gittiğinden emin olmak için nabzını kontrol etmem gerekti. Tuhaf; diğerleri gibi öfke ve şiddet dolu bir ölüm değildi ya, gerçekten öldüğüne inanamamıştım.

* Latin kültürüne özgü, nazardan koruduğuna inanılan ve çoğunlukla kırmızı taşlarla ve altınla süslenerek kullanılan siyah taş; oltutaşı. (ç.n.)

Kızlara getirdiğim orkideyi ellerinin arasına koydum. Biliyordum ki, eğer kaderim hepten lanetli değilse çocuklarım benden uzun yaşayacaktı.

Bu, acısını çekeceğim son büyük kayıptı. Karanlık geçitle aramda kimse kalmamıştı, sırada ben vardım.

Kayıpların tam listesi. Buyrun işte.

Ama rahatlıyorum hepsini teker teker saydığımda. Sayarken düşünüyorum, belki bunlar aslında kayıp değildir. Belki yanlış düşünüyorumdur. Erkekler, çocuklar, ben. Hepimiz kendi yolumuza gittik, kendimizi bulduk. Olan sadece buydu. Özgür insanlar olmak bu anlama geliyordu belki, o zaman şükretmem gerekir, değil mi?

* * *

Kısa süre önce, kızların anısına verilen bir resepsiyonda Lío'yla karşılaştım. Minou ne düşünürse düşünsün, ben böyle şeylere gitmeyi sevmiyorum. Ama yine de kendimi zorlayıp gidiyorum.

Bir tek onun orada olacağını bilirsem gitmem. Kızların öldürüldüğü gün kukla başkan olan şimdiki başkanımızı diyorum. "*Ay,* Dedé" diyor eş dost. "Unut artık onu. Şimdi kör, ihtiyar adamın teki."

"Gözleri görürken de kördü o" diye parlıyorum. O benekli eli sıkmanın düşüncesi bile kanıma dokunuyor.

Ama çoğu şeye gidiyorum. "Kızlar için" diyorum kendime hep.

Bazen arabaya binmeden küçük bir bardak rom yutuyorum. En ufak bir skandala dahi mahal vermeyecek kadar, maksat kalbim biraz gürlesin. İnsanlar sorular soracaklar; niyetleri kötü olmayacak elbette ama parmaklarını hâlâ acıyan yerlere sokacaklar. Herkesten bir çıt çıksa dünyanın duymazdan gelemeyeceği bir koro olacakken ağızlarını açmamış insanlar. Şeytanla arkadaşlık yapmış insanlar. Bir başkasını ispiyonlayana af çıktı; sonunda kocaman, kokuşmuş bir ödlekler ailesine döndük.

O yüzden ben o romu yutuyorum.

Böyle şeylerde hep kapıya yakın oturuyorum ki erken gidebileyim. O gün de tam kaçıyordum, yaşlıca bir adam yanıma geldi. Samimi, sıcakkanlı görünen güzel bir kadın vardı kolunda. Yaşlı bunak henüz bunamamış, diye geçirdim içimden. Ona bakacak genç bir kadın bulmuş.

Elimi uzatıyorum, resepsiyonlardan alışkanlık herhalde. Adamsa uzanıp elimi ellerinin arasına alıyor. "Dedé, *caramba*,* tanımadın mı beni?"

Elimi sıkı sıkı tutuyor, yanındaki kadının gözlerinin içi gülüyor. Bir daha bakıyorum.

"*¡Dios santo*,** Lío!" İşte şimdi oturmam gerekiyor.

Karısı içecek bir şeyler getirip bizi baş başa bırakıyor. Arayı kapatmaya çalışıyoruz, benim çocuklarım, onun çocukları; benim sigorta işi, onun başkentteki hastaları; benim hâlâ yaşadığım eski ev, onun eski başkanlık sarayının yakınındaki yeni evi. Yavaş yavaş geçmişin tehlikeli sularına yaklaştığımızı hissediyorum. O korkunç cinayet, yitip giden genç hayatlar... Yaranın taze, daha yürek gibi atan yeri orası.

"*Ay,* Lío" diyorum o kısma gelince.

O da, canım, ellerimi tutup "Kâbus bitti Dedé" diyor. "Baksana kızlar neler yaptı." Eliyle bütün salonu gösteriyor.

Özgür seçimleri kastediyor; artık kötü başkanları kendimiz iktidara getiriyoruz, tanklarla gelmiyorlar. Ülkemizin zenginleşmeye başlamasından bahsediyor, bir dolu Serbest Bölge kuruldu, sahil şeridi kulüp ve tatil köyü kaynıyor. Eskiden Karayipler'in mezbahasıydık, şimdi oyun parkıyız. Mezarlık çiçek açıyor.

"*Ay,* Lío" diyorum bir daha.

Salonda dolanan gözlerini takip ediyorum. Buradaki konukların çoğu genç insanlar. Kollarında bilgisayar gibi saatler, karılarının çantalarında istedikleri zaman şoförü çağırabilecekleri telsizler olan işadamları; oğlanları mı demeli yoksa? Kadınlar göz kamaştırıcı, aslında ihtiyaçları olmayan diplomaları var

---

* Yok artık. (ç.n.)

** Tanrım. (ç.n.)

hepsinin. Havada parfüm kokusu, sahip oldukları şeylerin anahtarlarının şıngırtısı.

"Ah evet" diyor kadınlardan biri, "bir devrim parası harcadık orada."

Arada bize bakıyorlar. Bidó'nun tablosunun altında iki ihtiyar, ne tatlı. Onlara göre biz, geçmişe dair ve artık bitmiş hüzünlü bir hikâyenin karakterleriyiz.

Eve dönüş yolunda titriyorum, neden bilmiyorum. Karanlık köy yolunda giderken yavaş yavaş anlamaya başlıyorum. Burada tek ışık zengin gençlerin dağlarda inşa ettikleri tatil evlerinden geliyor. Bir de gökyüzü var tabii, yıldızlar gösterişlerini burada yapıyor. Lío haklı. Kâbus bitti, en sonunda özgürüz. Ama söylemeyi pek de istemediğim bir şey ürpertiyor beni. Bir kere söyleyeceğim, tek bir kere.

Kelebekler kendilerini bunun için mi feda etti?

* * *

"Mamá Dedé! Neredesin?" Minou telefonu kapattı herhalde. Sesi, biz çocuklarımızın hayatlarından uzaklaşmaya cüret ettiğimizde kazandığı o bezgin tonda yine. *Niye seni bıraktığım yerde durmuyorsun?* "Mamá Dedé!"

Bahçenin siyah derinliklerinde sanki yanlış bir şey yaparken yakalanmışım gibi donakalıyorum. Arkamı dönüyorum. Evin küçükken bir, bilemedin iki kez gördüğüm hali karşımda: çatının masallardan çıkma şekli, üç tarafa dolanan veranda, aydınlık pencereler. Ev yaşanmışlıkla ışıldıyor; burası bir bolluk yuvası, anıların ve arzuların yaşadığı sihirli bir yer. Bir pervane gibi o muhteşem ışığa kapılıp hemen geriye dönüyorum.

* * *

Minou'yu yatağa yatırıp ışığını kapatıyorum. Karanlıkta biraz konuşuyoruz.

Bugün Camila'nın yaptığı her şeyi anlatıyor. Doroteo'nun işinden; ikisinin kuzeyde, güzel dağlarda bir ev inşa etme hayallerinden bahsediyor.

İyi ki karanlık da öyle dediğinde yüzümü göremiyor. *Hem annenin hem babanın öldürüldüğü güzel dağlar hani!*

Ama aslında bu benim başarımı gösterir, değil mi? Geçmiş onu rahatsız etmiyor, nefret dolu değil. Bu güzel ülkeyi güzel dağları ve müthiş sahilleriyle kendinin kabul ediyor. Tıpkı tanıtım broşürlerinde yazdığı gibi.

Yarına plan yapıyoruz. Santiago'ya gezmeye gideceğiz, El Gallo'da kumaş seçmesine yardımcı olacağım. Eski kapılarını kapatıp yeni bir yönetimle yeniden açılacaklarmış, büyük indirim var. İbik kırmızısı üniformalarla, ne kadar para harcadığını söyleyen yazarkasalarla adanın tamamına açılıyormuş El Gallo, zincir olacakmış. Sonra müzeye geçeceğiz, Minou apartmanındaki atriyum için Tono'dan çelik alacak. Belki Jaime David gelip bizimle öğle yemeği yer. Salcedo'nun büyük senatörünün ona ayıracak vakti olsa iyi olurmuş, öyle diyor Minou.

Fela'nın adı geçiyor. "Mamá Dedé, kızların nihayet huzura ermesi ne anlama geliyor sence?"

Bence bu uyumadan hemen önce sorulacak bir soru değil.

Bir boşanma haberini ya da çok özel bir sorunu bir kartpostalın arkasına karalamak gibi bir şey bu. O yüzden ona kısa, kolay cevabı veriyorum. "Onları özgür bırakabileceğimiz anlamına geliyordur herhalde."

Tanrı'ya şükür çok yorgun, üstelemiyor.

* * *

Uyuyamadığım zamanlarda Minerva'nın bana öğrettiği o oyunu oynuyorum yatağımda. Hafızamı kurcalayıp mutlu olduğumuz bir ânı bulmaya çalışıyorum. Ama bütün akşamüstü öyle geçti zaten, bu gece önümde neler olduğunu düşüneceğim.

Kesin bu sene de kazanacağım seyahati mesela.

Patron bir şeyler çıtlatıyor sürekli, "Var ya Dedé, o tanıtım broşürleri haklı aslında. Cennette yaşıyoruz. Eğlenmek için hiç uzağa gitmeye gerek yok."

Bu sene ucuza kapatacak aklı sıra!

Ama gerçekten kazanırsam kendi istediğimi kabul ettirmeye çalışacağım. "Yaprakları görmeye Kanada'ya gitmek istiyorum" diyeceğim.

"Yaprakları mı?" Patronun o profesyonel, yumuşatılmış şok ifadesi şimdiden gözümün önünde. Ucuz poliçelerden isteyen *tutumpote*lere* de hep bu suratı yapıyor. *Hayatınızın ederi bu kadar az değildir herhalde, Don Fulano.*

"Evet" diyeceğim ben de, "yaprakları. Yaprakları görmek istiyorum." Ama sebebini söylemeyeceğim. Geçen yıl kazandığımda Barselona'ya gitmiştim, orada tanıştığım Kanadalı bir adam bana yaprakların kırmızıya, altın rengine döndüklerini anlatmıştı. Elimi eline alıp parmaklarımı yaprak gibi açmış, avucumdaki çizgileri göstermişti birer birer. "Şeker damarlarda birikiyor." Ondan uzak durma konusundaki kararlılığımın da o yapraklardaki şeker gibi erimeye başladığını hissetmiştim o an. Yüzüm alev alevdi.

"Tatlı olmaları onları yakan" demişti gözlerime bakıp. Gülümsemişti sonra. İspanyolcası yeterliydi, anlatmak istediklerini anlatabiliyordu en azından. Ama ben o gözü pek adımı atamayacaktım daha, korkuyordum. Söyleyeceği bitince elimi geri çektim.

Fakat hayalimde her şey yaşanmış. O cayır cayır ağaçların altında duruyorum; gerçi benim aklımda çiçek açmış ateş ağaçları onlar, anlattığı tatlı akçaağaçlar nasıl olur bilmiyorum çünkü. Çocuklara gerçekten olduğunu ispatlayayım diye fotoğrafımı çekiyor, oluyor işte, yaşlı Mamá Dedé'lerine bile oluyor.

Tatlı olmaları onları yakan.

* * *

Çoğu gece tam uykuya dalacakken duyuyorum onları.

Bilincimin boşluğuna düştü düşecek halde yatıyorum. Uyumak için onların geldiklerini duymayı bekliyorum sanki.

Tahta döşeme yerine oturuyor, rüzgâr yaseminleri uyandırıyor. Bir toprak kokusu, gözüne uyku girmemiş bir horozun ötüşü.

---

* Kodaman. (ç.n.)

Yumuşacık, belli belirsiz ayak sesleri. Dikkat etmesem, nefesim sanırım.

Ritimleri farklı, ruhları benliklerini yitirmemiş. Patria'nın adımları sağlam, ölçülü; Minerva yine ele avuca sığmıyor, Mate tatlı tatlı sekiyor. Oyalanıyor, dolanıyorlar. Bu gece Minerva kesin Minou'sunun yanına oturur, nefesinin müziğini uzun uzun dinler.

Bazı geceler bir şeyleri kafama taktığım oluyor, ziyaret saatlerinde ayakta oluyorum. Farklı sesler duyuyorum o zaman. Ürkünç, tüylerimi diken diken eden bir çizme gıcırtısı, deriye vurulan bir kırbaç, dediğim dedik adımlar... Zorla uyandırıyorum kendimi, evdeki bütün ışıkları yakıyorum. Musibeti ancak öyle kovabiliyorum.

Ama bu gece, daha önce hiç olmadığı kadar sakin.

Odaklan, Dedé, diyorum kendime. Elim sol yanımdaki boşluğa gidiyor, alışkanlık oldu artık. Bütün yitip gidenlere bağlılık yeminim. Parmaklarımın hemen altında kalbim, lambanın içinde deliye dönmüş bir pervane gibi kanat çırpıyor. Dedé, odaklan!

Ama yok; bir kendi nefeslerimi, bir de *anacahuita* ağacının altındaki o serin, bulutsuz gecelerin kutlu sessizliğini duyabiliyorum. Kimse geleceğin tek sözünü etmemiş daha. Aklımda hepsini görebiliyorum, heykel gibi duruyorlar orada: Mamá, Papá, Minerva, Mate ve Patria. Duruyorum, bir şey eksik. Hepsini iki kez saydıktan sonra fark ediyorum: Benim eksik olan, ben, Dedé. Hikâyelerini anlatmak için yaşayan kardeş.

Bir Not

Ailem 6 Ağustos 1960'ta Trujillo'nun zorba yönetiminden kaçıp New York'a geldi. Babam, Trujillo'nun meşhur gizli polis teşkilatı SIM'in çökerttiği bir yeraltı örgütteydi. Yakalanıp La Cueranta'nın (La 40) işkence odalarına götürülenlerin diğer üyelerin isimlerini vermesi an meselesiydi.

Biz kaçtıktan yaklaşık dört ay sonra aynı örgüte mensup üç kız kardeş ıssız bir dağ yolundan evlerine dönerken öldürüldüler. Hapisteki kocalarını ziyaretten geliyorlardı. Kardeşlere o riskli yolu kullandırmak için erkekler kasıtlı olarak uzak bir hapishaneye nakledilmişti. O gün onlarla gitmeyen dördüncü kardeş kurtulmuştu.

Küçük bir kızken bu "kazayı" duyduğumda, Mirabal kardeşler bir süre aklımdan çıkmamıştı. Sık sık Dominik Cumhuriyeti'ne gidiyordum, her gittiğimde de çok az erkeğin ve çok daha az kadının yapmaya cesaret edebileceği bir şeyi yapmış olan bu cesur ve güzel kardeşler hakkında olabildiğin-

ce bilgi edinmeye çalışıyordum. Otuz bir yıl süren o korkunç rejimde en ufak bir karşıtlık belirtisi bile muhalif kişinin ve çoğunlukla o kişinin aile bireylerinin ölümüne sebep oluyordu. Yine de Miraballer hayatlarını tehlikeye atmıştı. Hep kendime soruyordum: Onları özel kılan bu cesaret nereden geliyordu?

Sorumun cevabını bulabilmek için yazdım bu hikâyeyi. Ama elbette her hikâyede olduğu gibi bunda da karakterler tartışmaların ve gerçeklerin önüne geçti. Hayalimde vücut buldular. Onları kendime göre yaratmaya başladım.

Dolayısıyla bu sayfalarda bulacaklarınız gerçek Mirabal kardeşler değiller; efsanevi Mirabal kardeşler bile değiller hatta. Gerçek hallerini hiç tanımadım, ayrıca hayat hikâyelerini layıkıyla yazabilecek kadar bilgiye de erişemedim. Bunun için gerekli olan ve ancak bir biyografta olacak yetenek ve yatkınlığa sahip değilim. Efsanevi kardeşlere gelecek olursak, onlar "en"lere sarılmış, mit mertebesine yükseltilmişti; ulaşamadım. Öylesi bir yüceltmenin tehlikeli olduğunu, tiranımızı da aynı Tanrılaştırma hevesinin yarattığını gördüm. Gariptir, Miraballeri efsaneleştirerek ve cesaretlerinin biz sıradan insanlar için imkânsız olduğunu kabul ederek onları bir kere daha kaybetmiştik.

Bu yüzden burada benim yarattığım Mirabal kardeşleri bulacaksınız. Evet, onlar benim hayal gücümün ürünleri ama bu şekilde gerçek Miraballerin ruhuna sadık kalmış olduğumu umuyorum. Ayrıca rejimi ve Trujillo'nun otuz bir yıllık despotizmine ilişkin olayları araştırmış olmama rağmen bazı yerlerde değişiklikler yapma cüretinde bulundum; örneğin bazı tarihlerle oynadım, bazı olayları tekrar kurguladım, yaşananların bazılarını ve bazı karakterleri birleştirdim. Çünkü okurlarımın Dominik Cumhuriyeti'nde geçen bir döneme kendilerini kaptırabilmesini istedim. Ben bunu anlatabilmenin tek yolunun kurmaca olduğuna ve anlamanın yolunun da hayal gücünü kullanmaktan geçtiğine inanıyorum. Romanlar tarihi belgeler değildir ne de olsa; onlar sadece insan kalbine nasıl gidileceğini bilirler.

Hikâyemle o meşhur kardeşleri okurlarıma tanıtabilmeyi amaçlıyorum. Öldürüldükleri 25 Kasım günü, çoğu Latin Ame-

rika ülkesinde Uluslararası Kadına Yönelik Şiddete Karşı Mücadele Günü olarak benimsenir. Bir tiranla savaşan bu kardeşler, her türlü haksızlığa karşı savaşan kadınlara örnek teşkil etmiştir.

Yarattığım bu dünyayla dil itibarıyla ayrı düşen Dominikliler, umarım bu kitap Kuzey Amerikalıların sizin katlanmak zorunda kaldığınız kâbusu ve bu hikâyenin yalnızca küçük bir kısmını aktarabildiği ağır kayıpları daha iyi anlamasını sağlar.

¡Vivan las Mariposas!

Bu kitabı yazmamda bana yardımcı olan

Bernardo Vega'ya
Minou'ya
Dedé'ye
Papi'ye

Fleur Laslocky'ye
Judy Yarnall'a

Shannon Ravenel'e
Susan Bergholz'a

Bill'e

La Virgencita de Altagracia'ya

mil gracias

William Galvan'ın *Minerva Mirabal*'inin, Ramon Alberto Ferrera'nın *Las Mirabal*'inin ve Pedro Mir'in "*Amén de Mariposas*" isimli şiirinin, bana ihtiyacım olan bilgiler ve ilham konusunda özellikle yardımı olmuştur.

Kelebekler Zamanı
Kelebeklerin Peşinde: Yazardan Bir Not
Okuma ve Tartışma Kılavuzu

Kelebeklerin Peşinde

Yazardan Bir Not

Mirabal kardeşlerin adını ilk duyduğumda Amerika Birleşik Devletleri'ne geleli dört ay olmuştu. Babam New York'taki diğer sürgünlerden *Time* dergisinde korkunç bir haberin çıktığını duymuş, o sayıyı eve getirmişti. Annemle babamın o makalede yazanları bana ve kız kardeşlerime söylemediğine eminim, çünkü hâlâ Trujillo'nun o çok korkulan gizli polis örgütü SIM her an kapımıza gelip bizi götürebilirmiş gibi yaşıyorlardı.

Ama yıllar sonra, yazdığım roman için araştırma yaparken o *Time* makalesini bulup çıkardım. Siyah beyaz fotoğrafın verdiği kasvetle bana bakan güzel, gözleri hüzünlü kadına bakakaldım. O yüzü daha önce gördüğümden emindim. Makaleyi okurken de New York'taki o apartman dairesinin karanlık salonunda oturup okumamın yasak olduğu o dergiyi karıştırdığım an aklıma geldi bir anda.

Aralık ayının ortalarıydı, 1960 yılıydı. İlk kışımı görecektim. Gökyüzü griydi; derim kuruyup çatlamış, külrengine dönmeye başlamıştı. Ağaçlara yapraklarını döktüren o hastalık her neydiyse bana da bulaşmış gibi hissediyordum. Her gece kız kardeşlerim ve ben annemle babama mızmızlanıp dururduk. Eve gitmek istiyorduk. Dırdırımıza tam olarak çözemediğimiz imalı bakışlarla karşılık verirlerdi. Annem "Buraya gelebildiğimiz için şanslıyız" derdi hep. "Neden?" diye sorup dururduk ama nedenini hiç söylemezdi.

New York'a 6 Ağustos'ta gelmiştik. CIA babamın Amerika Birleşik Devletleri'nden bir iş teklifi almasına aracı olmuştu. Aslında böyle bir teklif yoktu; bu, babamı Dominik Cumhuriyeti'nden sağ salim çıkarabilmek için uydurulmuş bir senaryoydu. SIM, onu diktatörümüzü öldürmeyi amaçlayan bir kumpas hazırlığına dahil olduğu gerekçesiyle arıyordu.

İlk aşamada kumpasçıları cesaretlendiren CIA, son dakikada silah desteği sözünden caymıştı. Dışişleri Bakanlığı'nın politikası her zamankinden farklı değildi: *O.Ç. olabilir ama bizim O.Ç.* Suikast planında rol alan adamların çoğu yüzüstü bırakıldıkları için kolayca tespit edildi, yakalandı, işkence gördü ve sonunda öldürüldü. Babamın yoldaşları her an "El Jefe" ve SIM'inin büyük bir zevkle icat ettiği korkunç işkencelere daha fazla dayanamayıp ismini verebilirlerdi.

Çoğu adam, tabii öncesinde La Victoria'da veya La Cuarenta'nın işkence odalarında ölmediyse, baskının altında ezilip kendini kaybediyordu. O şanssızlardan biri Miguel Angel Báez Díaz'dı. Orduda görevli olan Báez, rejimin gittikçe sertleşen zulmünden tiksinip kumpasçılara katılmıştı. Sonradan bu durum ortaya çıktı ve hapse atıldı.

> Hapsin ilk günlerinde akli dengesini yitiren Báez, kısa zaman içinde sanki hâlâ Hayırsever'in tam desteğini gören önemli bir resmî görevliymiş gibi etrafındaki mahkûmlara kendisine yemek, sigara ve kahve getirmelerini emretmeye başlamıştı.
> Báez de diğerleri gibi çıplaktı. Vücudu maruz kaldığı dayakların sebep olduğu izlerle kaplıydı. Yakmalardan deneysel pentotal kullanımlarına varan işkencelere göğüs germişti.

Báez artık kafasını toparlamaya başladığı bir gün kendisine doyurucu bir yemek verildiğini görür, gardiyanlara bu iyilikleri için teşekkür eder. Aldığı cevap ise "Oğlunun etini yiyorsun" olur.
Báez donakalır, bir köşeye siner. Gardiyanlar önce "İnanmıyor musun?" diye üstüne gidip sonra hücreye bir tepside oğlunun kafasını getirirler. Trujillo'nun vefalı, sağlam bürokratı buz kesilir; oracıkta, o iğrenç hücrede kalp krizi geçirip ölür.

– Bernard Diederich, *Trujillo, The Death of the Goat*
(Trujillo, Keçinin Ölümü)

Babam zar zor kaçabilmiş. Yıllar sonra müttefiklerinden birinin sahiden de adını verdiğini öğrendi. Ama Alvarez çok yaygın bir isim, Eduardo da aynı şekilde; dolayısıyla örgütte kısa süre önce Venezuela'ya kaçmayı başarmış bir Dr. Eduardo Alvarez daha çıkmış. Babamın arkadaşı, kastettiğinin Venezuela'ya kaçan Dr. Alvarez olduğunu söyleyip babama zaman kazandırmış.

SIM diğer Dr. Alvarez'in peşine düştüğünde ise biz çoktan New York'a yerleşmiştik ve olabildiğince güvendeydik. Gelgelelim Trujillo'nun kolu uzundu. Mafyası SIM, okyanusları aşmaya tereddüt etmezdi.

Hal böyleyken babam Mirabal kardeşlerin öldürüldüğünü duyduğunda aynı sondan kıl payı kurtulmuş olmanın verdiği şokla sarsılmış olsa gerek. Sonuç olarak o kardeşler, canını kurtarmak için geride bıraktığı örgüte üyeydi. İşte biz kaçalı daha dört ay olmuşken onlar ıssız bir dağ yolunda öldürülmüştü. Kadınlar o tehlikeli yolu kullanmak zorunda kalsınlar diye hapisteki kocaları daha uzaktaki bir hapishaneye nakledilmişti.

Trujillo da 30 Mayıs 1961'de öldürüldü. Dominikliler onun ölümü için suikast kelimesini değil, "adaletin yerini bulması" anlamına gelen *ajusticiamiento* kelimesini kullanıyorlar. Trujillo'nun oğlu intikam peşine düşüp geri gelmeden önceki ara dönemde hapishanelerin kapıları açılmış ve hayattta kalan son birkaç mağdur da böylece gün ışığına kavuşmuştu. Annemin erkek kardeşi kurtulan o şanslılardan biriymiş. La Victoria'da dokuz ay geçirmiş, sürekli açlıkla mücadele etmiş. Teyzem gizli gizli içeriye yemek, ilaç ve kıyafet sokacak bir gardiyan bulmuş ama dayım Manuel Tavares, teyzemin kısa ve sıkı gö-

zetim altında gerçekleşen ziyaretleri sırasında, gönderdiği paketlerin çoğunun ona ulaşmadığından şikâyet ediyormuş. Teyzemin bağlantı içinde olduğu kişiyse paketleri teslim ettiği konusunda ısrarcıymış. Mahkûmlar serbest kaldığında pantolonu kısa, gömlek kolları dar gelen uzun boylu, bir deri bir kemik bir adam teyzemin kapısını çalmış. Kendisini Minerva Mirabal'ın kocası Manolo Tavárez olarak tanıtmış ve mahcup bir tavırla "Bunca ay beni giydirip beslediğiniz için teşekkür ederim" demiş.

Annem ve babam ülkedeki ilk seçimi gururla ve yakında, hem de çok yakında evimize döneceğimizden emin olarak takip etmişti. Ama hiç dönmedik. Özgür bir seçimle iktidara gelen ilk başkanımız Bosch, görev yeminini ettikten dokuz ay sonra Trujillo'nun eski asker yardakçılarının başında olduğu bir darbe ile koltuğundan edilmiş. Amerika Birleşik Devletleri'nden gelen bir baskıyla ordu bir sonraki seçime kadar ülkeyi bir üçlü yönetimin idare etmesini kabul etmiş. Baştaki o üç adamdan biri benim dayım Manuel Tavares'miş.

Adaşı Manolo Tavárez farklı bir yol seçmiş, Fidel'in Küba'da yaptığı gibi bir grup adamla dağlara çıkmış.

Yerinden edilmiş Bosch'un ülkeye gelmesine izin verilene kadar savaşmakta kararlılarmış. Ordu peşlerine düşmüş; dağları bombalamışlar, sivilleri ve gerillaları öldürmüşler. Dayım bu anlamsız katliama bir son vermek için orduya bir anlaşma önermiş: Savaşçılar dağlardan inip silahlı mücadeleyi sona erdirirlerse affedileceklermiş. Ordu kabul etmiş, dayım af sözünü radyo yayınlarıyla duyurmuş. İçinde Manolo Tavárez'in de olduğu küçük bir grup ellerinde dallardan ve mendillerinden yapılmış bayraklarla inmişler. Hepsi vurulmuş. Teyzemin dediğine göre dayım hayatı boyunca o adamların yasını tutmuş, generallerin af sözlerini tutacaklarına inandığı güne lanet etmiş. Manolo Tavárez'e hapishanede paketleriyle hayatta kaldığı Manuel Tavares'in, bilmeden de olsa, tuzak kurmuş olması hem biraz trajik, hem ironiktir.

O zamanlar benim ailemin hikâyesi Mirabal ailesininkiyle işte bu şekilde kesişmiş. Bir yanda üç kahraman kardeşin ve onların cesur kocalarının başlarından geçenler, diğer yanda

benim ailemin ve diğer Dominikli sürgünlerin kendilerini kurtarma çabaları. Mirabal kardeşlerin aklımdan çıkmaması bu yüzdendi. Ülkenin aklından çıkmıyorlardı zaten. Ulusal kahramanlarımız olmuşlardı, öldürüldükleri 25 Kasım günü Kadına Yönelik Şiddete Karşı Mücadele Günü ilan edilmişti.

Ama ben 1986 yılında Dominik Cumhuriyeti'ne yaptığım bir ziyarete kadar hikâyelerine bizzat dahil olmamıştım. Kadın odaklı bir yayın, *Latina* kadınlarla ilgili bir dizi kartpostal ve kitapçık hazırlıyordu, benden de kendi seçeceğim Dominikli bir kahraman üzerine bir paragraf rica ettiler. İlk aklıma gelen Mirabal kardeşler oldu. Onlarla ilgili daha fazla bilgi edinmek için Dominik Cumhuriyeti'ndeki kitapçılara, kütüphanelere gittim ama bulabildiğim tek kaynak tarihsel bir "çizgi roman" oldu. Kahramanlarımızın baloncuklarla konuşturulduğunu görmek benim için büyük bir hayal kırıklığıydı. Öte yandan sokaklardaki ayakkabı boyacıları, bambu sandalyelerini palmiye ağaçlarına dayayıp oturmuş *campesino*lar Miraballerin hikâyelerini biliyordu. "Las muchachas" diyordu herkes onlara. Kızlar.

Bir kuzenim, ona kızlarla ilgili yeterince resmî bilgi bulamamaktan yakınırken istersem beni Mirabal "çocuklarından" birini tanıyan biriyle tanıştırabileceğini söyledi. Kızlar öldürüldüklerinde geriye şimdi kocaman adamlar ve kadınlar olmuş altı öksüz bırakmışlardı.

En büyük kardeş Patria'nın zayıf, siyah saçlı kızı Noris'le bu şekilde tanıştım. Kırklı yaşlarının başındaydı, şimdiden annesinden altı yıl uzun yaşamıştı.

Tatlı Noris kuzeye, kızların büyüdüğü bereketli vadiye yapacağım yolculukta bana eşlik etmeyi teklif etti. Bana kızların son birkaç aylarını geçirdikleri, artık bir "müze"ye dönüştürülmüş evi gösterecekti.

O yolculuk benim hayalimde geçmişi o güne getirmişti. Mirabal konutuna girerken, SIM'in geceleri kızları dinlediği dışarıdaki o küçük girintiyi bana gösterdiklerinde, Minerva'nın çok değerli kitaplarını (Plutarch, Gandhi, Rousseau) elime aldığımda saç diplerim karıncalandı. Sanki kızlar da oradaydı, beni izliyorlardı. Noris ve hem müze bekçisi hem ailenin emek-

tar uşağı olan Tono anı üzerine anı anlattıkça çok özel bir hikâyenin kalbini görmeme izin verilmiş gibi hissettim. İşte o ziyaret sırasında tuttuğum günlükten bir sayfa:

> Evin içinde: Kızların hapisteyken çocukları için diktiği kıyafetler yataklarının üzerine serilmiş. Takıları (bilezikler; kostüm tarzı, pek kaliteli görünmeyen küpeler) şifoniyerin üzerinde, peynir fanusuna benzeyen çan şeklinde bir cam kapağın altında duruyor. Dolaplarda elbiseleri asılı. "Bu Mami'nindi" diyor Noris, elinde keten, büyük siyah düğmeli, muhafazakâr ve düz bir elbise var. Çıkardığı ikinci elbiseyi gösterirken sessizleşiyor. Daha şık bir elbise bu. Çizgili; geniş, beyaz yakaları var. Plili eteğine baktığımda kucak tarafında bir kan lekesi görüyorum. Bu, Patria'nın erkeklerin karşısına çıkmadan önce giymek için yanında taşıdığı "temiz" elbisesiymiş.
> María Teresa'nın uzun saç örgüsü, tuvalet masasında bir cam korumanın altında duruyor. İçinde hâlâ o kiralık Jeep'teki son anlarından yadigâr dal parçaları, toprak ve cam kırıkları var. Noris ve Reina sonraki odaya geçmek için dışarı çıktıklarında koruyucu camı kaldırıp örgüye dokunuyorum. Bildiğimiz saç.
> Bahçede yürüyüp "kızların eskiden oturduğu" defne ağacının altında oturuyoruz.
> Noris, Dedé'yle görüşemeyeceğim diye tühleniyor.
> Yaşayan dördüncü bir kız kardeş olduğunu ilk kez o zaman duyuyorum.

Dedé İspanya'daydı, ben Birleşik Devletler'e döndükten sonra geri gelecekti. "Bir dahaki sefere" dedi Noris. "Ama *şimdi* tanışabileceğiniz birçok insan var."

"Kartpostala yazılacak bir paragraflık bir şey sadece" diye hatırlattım ona. Kadının bu kadar vaktini çaldığım için biraz mahcup olmuştum.

Nezaketimi salladığı eliyle bir kenara itti. "İlham verir size." Hem de ne ilham.

Böylece Minerva Mirabal'in hareketli, güzel kızı Minou'yla tanıştım. Annesi öldüğünde dört yaşındaymış. *Şu sandalyede oturduğunu hatırlıyorum. Gülerek eğilip beni öptüğünü hatırlıyorum.* Sonradan Minou bana annesiyle babasının birbirlerinden ayrı düştükleri zamanlarda yazdıkları mektuplarla dolu bir dosya gösterecekti. İçinde hapisteyken gizli gizli gönderdikleri de vardı:

Hayatım, bana yazabilmen için sana bu kurşunkalemi gönderiyorum. Her şeyi anlat. Benden tek bir kederini saklama.

Ve cevabı:

Aşkım, son gecemiz aklımdan çıkmıyor. Nasıl da içimize doğmuştu. Kendime belki bin kez sordum kaçmamız için bir şey yapmalı mıydım diye. Ama çoktan yakalanmış olan yoldaşlarımızın cesaretlerine, vicdanlarının temizliğine güvendim. Öleceklerini bilseler konuşmayacaklarına dair verdikleri sözü tutarlar sandım. Ne acı bir tecrübe oldu bu. *¡Dios mío!* Ve sonra, senin ve *compañera*larının yakalandığını öğrendiğimde ölmek istedim. Tanrı'ya canımı alsın, ızdırabımı bitirsin diye tüm kalbimle yalvardım. Senin de benim çektiğim acıları çektiğini bilmenin büyük, zalim yükünü; o manevi işkenceyi kaldıramayacaktım. Ah o uzun günler, o bitmek bilmez günler. Hayallerle doldurdum kendimi: Kollarında uyuyorum.
Başım latif göğsünde, teninin ferah kokusu ciğerlerimde; kollarımız, bacaklarımız şefkatle birbirine dolanmış. *¡Vida mía!** Manolo'n.

Manolo'nun onunla beraber işkence hapishanesinde kalmış yoldaşlarından biri Marcelo Bermúdez'le de tanıştım. Yine günlüğümden bir kısım:

Marcelo kızların hapse girdiği günü anlatıyor. Erkekler o sıra zaten içerideymiş; kalın taş duvarların arkasında çıplak bir halde, sessizce ve korkuyla bekliyorlarmış. Birden kızların seslerini duymuşlar. Şifreli konuşuyorlarmış: "Biz kelebekleriz!" (*Las Mariposas*, kod adları.) "Burada sizinleyiz. Aranızda kim olduğunu söylemek isteyenler varsa şimdi söylesinler." Onlardan güç almışlar, sırayla sesler yükselmeye başlamış. "Dağların Yerlisi'yim", "Kuzey Kıyısı'nın Avcısı'yım." Öyle gitmiş. Grup çoktan öldüğü düşünülen insanların aslında hayatta olduğunu bu şekilde öğrenmiş.
Marcelo bir de Manolo'nun, onun ve birkaç erkeğin daha davalarının görülmesi için adalet sarayına götürüldükleri günü anlatıyor. Kızların tahliyesinden sonra olmuş bu, o yüzden onlar da bir grup destekçiyle beraber oradalarmış. Erkekler polis arabasından inerken kızlar millî marşı söylemeye başlamış, kalabalık da onlara katılmış. *Quisqueyanos valientes, alcemos...* ** Trujillo'nun bir icraatı da böyle

* Ömrüm! (ç.n.)
** Kiskeya'nın yiğitleri, haydi... (ç.n.)

ikonlar (bayrak, marş, kendisi) yaratmakmış, kanuna göre de millî marşı duyduğun an olduğun yerde durman, şapkanı çıkarman ve elini kalbinin üzerine koyup bitene kadar beklemen gerekirmiş. Askerler deli gibi gerilmişler. Bir an önce adamlarla beraber adalet sarayına girip ortalıkta dolanan bu kalabalıktan kurtulmak isterlerken marş başlamış sonuçta. Kafaları karışmış, ne yapacaklarını bilememişler. Durup saygılarını mı göstersinler? Mahkûmları sağ salim içeriye sokmak için acele mi etsinler? Kalabalık devam etmiş: *¡Salve! el pueblo que intrépido y fuerte...* *

Başkente döndüğümde hikâyeyi teyzemle kuzenime anlattım. "Ne yapmış askerler?" diye sordu teyzem.

Kavurucu öğlen güneşinden bir ağaç gölgesine kaçmış, Marcelo'yu dinlerken kendimi hikâyeye öyle kaptırmışım ki devamında ne olduğunu hatırlayamadım. "Bir düşüneyim" dedim teyzeme. Sanırım o sıralar belli belirsiz aklımda olan Miraballerle ilgili biyografi yazma fikrimden o an vazgeçtim. Bir roman yazmak zorundaydım. Bende biyograf özelliği yok. Öznelere dalıp gidiyorum hep. Hikâyelerinin ruhuna, olaylara kapılıyorum. Tekrar anlatırken de "gerçekte olan"ın zorbalığına maruz bırakmak istemiyorum onları; daha çok ruhlarını korumakla ilgileniyorum.

Ama *Latina* kartpostalı için gereken paragrafı yazdıktan sonra bu projeyi rafa kaldırdım. Asla yazılamayacak bir hikâyeymiş gibi görünmüştü gözüme. Fazla mükemmeldi, fazla güzeldi, fazla korkunçtu. Fedailerin hikâyesine hikâye lazım değildi. Hem bunun gibi bir hikâyenin nasıl anlatılabileceğini hayal edemiyordum o zamanlar. *Evvel katliam içinde, üç kız kardeş varmış.* Bir paragraf yeterdi böylesine.

Hem unuttuğum hem de unutamadığım şey dördüncü kardeşti. Beni Miraballerin hikâyesine geri götüren ona olan merakımdı. 1992 yılında, "evime" yaptığım yıllık ziyaret sırasında dört kızın ikincisiyle tanıştım. Herkesin bildiği adıyla Dedé, beni kardeşleriyle beraber büyüdüğü ve kendisinin halen yaşadığı eve davet etti.

Benim için hikâyeyi başlatan bu buluşma oldu. Akşama doğruydu, gün ışığı bahçenin renklerini koyultuyordu, sallanan

* Selam olsun! Korkusuzlara, yavuzlara... (ç.n.)

sandalyeler verandanın tahta döşemesinde tıkırdıyordu. Siyah pantolon eteği, çingenepembesi gömleği ve metal çerçeveli gözlüğüyle pek modern görünen Dedé, hayatta kalan kardeş, sanki kana susamış bir diktatörün üç kardeşini katletmesi, bizim de birer limonata eşliğinde bunu konuşuyor olmamız dünyanın en normal şeyiymiş gibi capcanlı bir sesle bir onu bir bunu anımsayıp anlatıyordu. Onun zaferinin de bu olduğunu fark ettim. O da kendi fedailiğinin acısını çekmişti: Ölümün kendisiydi ama yaşıyordu, hikâyeyi anlatmak için geriye kalandı.

Onunla tanıştıktan sonra Mirabal kardeşler hakkında bir roman yazmaya kesin olarak karar verdim. O berbat yılların zor mücadelelerini vermiş, zor seçimlerini yapmış kanlı canlı kadınları anlamak istedim. Geriye kalanlar için bir şeyler ifade edebilmelerinin tek yolunun onları gerçek kılmak, canlandırmak olduğuna inandım.

Böylece kelebeklerin peşine takıldım.

Okuma ve Tartışma Kılavuzu

Yazar

Julia Alvarez, 1950 yılında New York'ta doğmuştur. O üç aylıkken ailesi Dominik Cumhuriyeti'ne taşınmıştır ve yaşamının ilk on yılını burada geçirmiştir. Genele göre durumları gayet iyidir ancak babasının Dominik askerî diktatörlüğüne karşı başarısız bir darbe girişimine katılmış olmasından dolayı 1960 yılında Amerika Birleşik Devletleri'ne dönmek zorunda kalmışlardır. Bu deneyimi, sonradan *How the García Girls Lost Their Accents (García Kızlarının Aksanlarını Yitirişi)* isimli ilk romanı için ona ilham kaynağı olmuştur. Alvarez, liseden sonra öğrenimine Connecticut Üniversitesi, Middlebury Üniversitesi ve Syracuse Üniversitesi'nde devam etmiştir. Yüksek lisansını tamamladıktan sonra Kentucky Sanat Kurulu'nda konuk yazarlık ve Kaliforniya Devlet Üniversitesi'nde, Vermont Üniversitesi'nde, George Washington Üniversitesi'nde ve Illi-

nois Üniversitesi'nde İngilizce ve yaratıcı yazarlık dersleri vermek de dahil olmak üzere birçok farklı iş yapmıştır. 1996 yılında Middlebury Üniversitesi tarafından tam zamanlı olarak profesörlüğe terfi ettirilmiştir ancak Alvarez 1998 yılında vaktini yazmaya adayabilmek için bu işinden ayrılmıştır.

Alvarez'in romanları yazarın kendi yetiştirilme şeklinden ve deneyimlerinden yararlanmıştır. Hepsinde belirgin bir Dominik unsuru bulunur. *How the García Girls Lost Their Accents*, (kendininki gibi) birbirine çok bağlı bir aileye adadan Amerika Birleşik Devletleri'ne olan yolculuklarında eşlik eder. Devamı niteliğindeki *Yo!*, kız kardeşlerden birini birden çok bakış açısıyla inceler; Dominik kökenli kız sonradan doğu yakasında bir akademisyen ve romancı olur.

Kelebekler Zamanı, iki García ailesi romanının arasında yazılmıştır ve Trujillo dönemindeki hayatı ve siyaseti konu alır.

Alvarez, kocasıyla birlikte "*Latino* bulaşığı" Vermont'ta yaşamaktadır ve Dominik Cumhuriyeti'ni sık sık ziyaret eder. Organik kahve tarımının sürdürülebilir olarak büyümesini ve okuryazarlığa, eğitime özendirmeyi amaçlayan bir çiftlik-okuryazarlık merkezi olan Alta Gracia'nın kurulmasına yardım etmiştir, bağları halen devam etmektedir.

Özet

Kelebekler Zamanı, üçü Dominik Cumhuriyeti diktatörü Trujillo'nun ajanları tarafından katledilmiş Mirabal kardeşlerin gerçek hayat hikâyesinden esinlenilmiştir. Hikâyeleri, her biri bir kardeşin ağzından olmak üzere kısa bölümler halinde anlatılmıştır. Aile bağlarının çok güçlü olmasına karşın kardeşler birbirlerinden çok farklı bireylerdir. En büyük kardeş Patria'nın ilgi alanları öncelikli olarak din ve çocuklardır. Yaş olarak ondan bir sonra gelen Dedé güvenilir, becerikli ve yumuşak başlıdır. Üçüncü Minerva, ailenin delifişeğidir; kuramcısı ve sözcüsüdür. María Teresa (Mate) ailenin en ufağı, gözbebeğidir; aileyi tamamlar. Yaşı kendine en yakın kardeşinden dokuz yaş küçüktür.

Kızlar anneleri ve babalarıyla, ailenin bir çiftliği ve küçük bir dükkânı olan kırsal Ojo de Agua'da yaşarlar. Trujillo rejiminin yolsuzlukları ve adaletsizliği Minerva'dan başlayarak tüm kardeşlere kendini gösterir, onlar da devrimci hareketlere katılırlar. Kocaları yakalanır ve hapse atılır ama bu, kızları susturmaya yetmez. Bir gün, hapisteki kocalarını ziyaretten döndükleri sırada öldürülürler. Ölümlerinin ardından büyük saygı görürler ve efsanevi karakterlere dönüşürler.

Tartışma Soruları

1. Julia Alvarez, romanını yazarken en çok ilgisini çeken şeylerden birinin "Bir insanı ne politize eder? Bir devrimcinin tek bir amaç uğruna her şeyi riske edebilmesine sebep olan nedir?" soruları olduğunu söylemiştir.

Alvarez bu zaman diliminde farklı insanları farklı etkenlerin politize edebileceğini ve bu etkenlerin her zaman büyük, idealist davalar ya da fikirler olması gerekmediğini öğrendiğine de değinmiştir. Siz, en sonunda Dedé de dahil olmak üzere, her bir Mirabal kızını politize eden etkenlerin ne olduğunu düşünüyorsunuz? Sizi ne politize ederdi?

2. Mirabal kardeşler birbirlerinden çok farklı bireyler. İçlerinden en çok hangisiyle arkadaş olmak isterdiniz? En çok hangisine hayran olurdunuz? Size en çok hangisi benziyor?

3. Peki ya kitapta geçen erkekler? Kitabın kadın karakterlere fazlasıyla odaklandığını düşünen erkek okurlar var. Kitaptaki erkek karakterlerin üzerinizde yarattığı izlenim nedir? Alvarez'in kadının bakış açısına bilinçli olarak daha çok ağırlık vermiş olabileceğini düşünüyor musunuz? Neden?

4. Babayı anlamaya mı çalıştınız yoksa onu yargıladınız mı? Kitap ilerledikçe duygularınız değişti mi?

5. Minerva babasının ikinci ailesini öğrendiğinde önce şaşkınlık ve öfkeyle tepki veriyor ancak sonra kardeşlerine bakmayı seçiyor. Neden onlara yardım etmek istiyor? Siz olsanız aynı tepkiyi verir miydiniz?

6. Sizce Jaimito iyi bir adam mı yoksa değil mi? Neden?

7. Dedé'nin hayatta kalmasından çok anlam çıkarılıyor. Sizce neden kurtuldu? Mariposaların tarihinde onun oynadığı rol nedir? Devrime katılmamış olmasına rağmen onu da eşit derecede kahraman olarak kabul ediyor musunuz?

8. Kitap, Rafael Trujillo'nun saltanatı sırasında Dominik Cumhuriyeti'ndeki yaşam ve siyaset üzerine kurulmuş. Bu kitabı okumadan önce o dönem hakkında bilgi sahibi miydiniz? Hispanik Karayip tarihinin bu zamanlarını şimdi daha iyi anlayabiliyor musunuz?

9. Tarihsel kurmaca yazmak ne anlama geliyor? Alvarez'in yarattığı kız kardeşlerin tarihteki Miraballere tıpatıp benzemiyor olabileceği düşüncesi sizi rahatsız etti mi?

Kitapta verilen belirgin özellikler sorulduğunda Dedé, bazılarının Alvarez'in kendi icadı ya da başkalarından duyduğu bilgiler olabileceğini söylemiştir. Ama Dedé yine de romanı sevmiştir, çünkü Alvarez "Mirabal kardeşlerin ruhunu korumayı başarmıştır". Kitap sizde kardeşler hakkında daha fazla bilgi edinme isteği uyandırıyor mu?

10. Hem kitapta hem de gerçek hayatta Dominik halkı Mirabal kardeşleri birer kahraman ve fedai olarak görüyor. Sizce efsaneleri neden yaşamaya devam ediyor? Bu devrimcilerin hikâyesini bu kadar büyüleyici kılan nedir?

11. Birleşmiş Milletler, Miraballerin öldürüldüğü 25 Kasım gününü Uluslararası Kadına Yönelik Şiddete Karşı Mücadele Günü ilan etmiştir. 25 Kasım aynı zamanda 10 Aralık Dünya İnsan Hakları Günü ile biten uluslararası bir hareket olan "Cinsiyet Temelli Şiddete Karşı 16 Günlük Aktivizm"in başlangıcıdır (www.cwgl.rutgers.edu/16days/home.html). Yazarlar dünyayı değiştirmek için mi yazmalıdır? Bir yazarın siyasi düşüncesinin romanında oynadığı rol nedir? Kurmaca metinlerde siyasetin yeri var mıdır?

Diğer Kaynaklar

Julia Alvarez'in okuma önerileri:

Vivas en su Jardín (Bahçelerinde Yaşıyorlar), Dedé Mirabal (Vintage Espanol USA, Julia Alvarez'den bir önsöz ile)

Oscar Wao'nun Tuhaf Kısa Yaşamı, Junot Díaz (Çev. Püren Özgören, Everest Yay., 2009)

Teke Şenliği, Mario Vargas Llosa (Çev. Peral Bayaz Charum, Can Yay., 2003)

The Farming of Bones (Kemik Tarımı), Edwidge Danticat